

რევაზ თვარაძე

ლეგენდა ბალაკტიონის ცხოვრებისა

გამომცემლობა „საქართველოს მაცნე“
თბილისი, 2001

ეს წიგნი არის ცდა გალაკტიონ ტაბიძის სულიერი ბიოგრაფიის აღდგენისა მისივე პოეზიის მეშვეობით.

წიგნი პირველად 1972 წელს გამოიცა. მაშინ ცენზურამ მრავალი რამ ამოიღო (რა გაეწყობოდა, რაც დატოვეს, ისიც დიდ გაბედულებად მიიჩნიეს საიმბროოდ!). ამოგდებული ადგილების ერთგვარ კომპენსაციას გასწევს ამ გამოცემაში ჩართული თავი „მოგონებები იმ დღეებისა, როცა იელვა“, 1990 წელს დაწერილი.

გავკადნიერდი და ამ გამოცემას წავუძღვარე გალაკტიონ ტაბიძის სამოცი ლექსი — რჩეულთაგან ურჩეულესი, შედეგრთა შორის შედეგრები (ცხადია, ჩემი თვალსაზრისით, ჩემი გემოვნების მიხედვით. ისიც უუჭველია, რომ მრავალთა და მრავალთა გემოვნება ჩემსას არ თანხვდება — ყველას თავისი გალაკტიონი ჰყავს).

ს ა რ ჩ ე ვ ი

გალაკტიონ ტაბიძე – შადრევნების ვედრება	4
„ცხოვრების ჩემის აბოხოქრებას“	57
„ეს იყო სახლი ფაზისის პირას“	65
„მშობლიური ეფემერა“	70
„და შენ მიდიხარ მარტო, სულ მარტო“	87
„მე და ღამე“	99
„...და ცეცხლი ჩემზე გარდამოვიდეს“	140
„მოდის მეოცნებე გაუსწორებელი“	195
„სალამი ნგრევას!“	222
„მწარე გათიშვა“	241
„მოგონებები იმ დღეებისა, როცა იელვა“	267
„სული შეშლილი და ბედნიერი“	285

გალაკტიონ ტაბიძე
შადრეპნების
პედიკა

შადრევნების ვედრება

ცამდე ალბათ ბევრჯერ ადის
შადრევნების ვედრება,
დამტყვრელი სიფერადის
სულით შემოთეთრება.

ობოლ დობას, ვარდთა კონებს,
დროთა ფუჭად სიოხრეს
იგი ისე ვერ იგონებს,
რომ არ ამოიოხროს.

მოვა... მაგრამ როდის?

შორეული ქალის ეშხი
მოვა... მაგრამ როდის?
სიყვარული სასახლეში
მხოლოდ ერთხელ მოდის.
ასეთია ნაზი ბედი,
ბედი რჩეულ ფერის,
სიცოცხლეში თეთრი გედი
მხოლოდ ერთხელ მღერის.
ყვავილები უხვად არის
დენდის... მეფე მონის.
ქარში ათრობს არემარეს
ოხვრა ტრიანონის.
და ლანდებად თეთრ სარკეზე
ჩნდება სახე მკრთალი —
შუაზელი, ესტერგეზი
და თვით დედოფალი.
ზრდილი, ნაზი და მეფური,
ჩემი ძველისძველი
ლექსი არის უნებური
სიზმრით შემმოსველი.

მხოლოდ თეთრი შადრევნებით
მე ვერსალის ბროლი
მაცდურ თვალის გადევნებით
მტანჯავს მსუბუქ-მქროლი.
დედოფალო, ლურჯა რაში
მიჰქრის საშიშ-ჩქარი
და ბილიკთა ლურჯ ქვიშაში
მიაქვს მძაფრი ქარი.
მიჰქრის დალალგადაყრილი
დოვინ-დოვენ-დოვლი...
თოვლი, ფიფქი და აპრილი,
ვარდისფერი თოვლი.

ეს მძინარე მთა და ველი

მწუხარება, როგორც გველი
ხშირად გულში გამიარ,
ეს მძინარე მთა და ველი
იყოს მრავალჯამიერ!
შენ, მელვინე, ღვინო გვასვი,
თვალს ნუ მიეძინება,
ფიქრები გვაქვს ასჯერ ასი,
როგორც ღრუბლის დინება.
ნუთუ არსით არის შევლა
უჩვევი თუ ჩვეული?
გადღეგრძელოთ ყველა, ყველა,
ამ სუფრაზე წვეული.
მწუხარება, როგორც გველი
ხშირად გულში გამიარ,
ეს მძინარე მთა და ველი
იყოს მრავალჯამიერ!

აღარ არის მენესტრელი

ეს ოცნება არის ჭრელი
ფიქრი ბნელი ღამისა,
აღარ არის მენესტრელი
უნაზესი ღამისა.

იყო ირგვლივ ზიანება
და ყორნების ჩხავილი,
თოვლმა სილას მიაწება
ნოვალისის ყვავილი.

მაგრამ გულში დარდს ნუ ისევ,
ოცნება ნუ გშორდება,
ყოველივე იგი ისევ
ისე განმეორდება.

რომელი საათია?

ეხლა, რა თქმა უნდა, ძლიერ გვიანაა.
გულში მწუხარებამ ღამე გაათია...
მაინც არ მასვენებს მწარე სინანული —
რომელი საათია? რომელი საათია?

ვდგავარ ფანჯარასთან, ღამე არ იცვლება,
მთელი შემოდგომა თავზე დამათია.
ეხლა მხოლოდ სამი იყოს შეიძლება?
რომელი საათია, რომელი საათია?

სამის შეიძლება არის მესამედი,
მაგრამ გაიხედავ — მაინც წყედიადია,
კივის სადგურიდან ზარი მეცამეტე —
რომელი საათია, რომელი საათია?

ფიქრში გახვეულა ბნელი დერეფანი,
ღამის მეეტლე რომ ველარ დაატია,
ისევ ნერვიულად რეკავს ტელეფონი —
რომელი საათია, რომელი საათია?

ღმერთო, როგორ მოხდა, ნვიმა მოსისხარი
თითქოს შეუწყვეტი კუპრის ნაკადია,
აღარ გათენდება ღამე საზიზღარი!
რომელი საათია, რომელი საათია?

იყო შარლ ბოდლერი: „მნარე და ძვირფასი
თრობის საათია, ღვინის საათია!“
ასე იძლეოდა პასუხს შეეითხვაზე —
რომელი საათია?

ედგარი მესამედ

ჩვენ მივდიოდით ტაძრისკენ ორი,
იყო საღამო, ღოცვები, ზარი,
და ჩვენს საოცარ გზაზე, ლენორა,
რტოებს ტირილით ამტვრევდა ქარი.

ენატრებოდათ ფრთებს სითამამე
უზრუნველობის, შენი სიშორის.
მაგრამ უეცრად ვილაც მესამე,
ვილაც მახინჯი ჩადგა ჩვენს შორის.

და ჩვენ გვესმოდა ყრუ საუბარი:
საცაა მოვა სიკვდილის ნამი!
ტიროდა ქარი, კვდებოდა ქარი
და მივდიოდით ტაძრისკენ სამი.

სილაჟვარდე ანუ ვარდი სილაში

დედაო ღვთისავ, მზეო მარიამ,
როგორც ნანვიმარ სილაში ვარდი,
ჩემი ცხოვრების გზა სიზმარია
და შორეული ცის სილაჟვარდე.

შემოიღამებს მთის ნაპრალები,
და თუ როგორმე ისევ გათენდა,
ლამენათევი და ნამთვრალევი
დაღლილ ქალივით მივალ ხატებთან.

ლამენათევი და ნამთვრალევი
მე მივეყრდნობი სალოცავ კარებს,
შემოიჭრება სიონში სხივი
და თეთრ ოლარებს ააელვარებს.

და მაშინ ვიტყვი: აჰა, მოვედი
გედი დაჭრილი ოცნების ბალით,
შეხედე, დასტები ყმანვილურ ბედის
დაღლილ ხელებით, წამებულ სახით!

შეხედე! დასტები! ჩემი თვალები,
ნინათ რომ ფეთქდნენ ცვრებით, იებით, —
ლამენათევი და ნამთვრალევი
სავსეა ცრემლთა შურისძიებით.

დასტები! ასეა ყველა მგოსნები?
შენს მოლოდინში ასეა ყველა?
სული, ვედრებით განაოცები
შენს ფერხთქვეშ კვდება, როგორც პეპელა.

სად არის ჩემთვის სამაგიერო,
საბედნიერო სად არის სული?
ვით სამოთხიდან ალიგიერი,
მე ჯოჯოხეთით ვარ დაფარული.

და როცა ბედით დანყველილ გზაზე
სიკვდილის ლანდი მომეჩვენება,
განსასვენებელ ზიარებაზე
ჩემთან არ მოვა შენი ხსენება.

დავიკრეფ ხელებს და გრიგალივით
გამაქანებენ სწრაფი ცხენები,
ლამენათევი და ნამთვრალევი
ჩემს სამარეში ჩავესვენები.

დედაო ღვთისავ, მზეო მარიამ,
როგორც ნანვიმარ სილაში ვარდი,
ჩემი ცხოვრების გზა სიზმარია
და შორეული ცის სილაჟუარდე.

მას გახელილი დარჩა თვალები

მზეო თიბათვის, ყოფნა უმზეო!
მზე მიიცვალა ღია თვალებით!
ის მიიცვალა რაღაც უმწეო
და საოცარი გარდაცვალებით!

მას გახელილი დარჩა თვალები,
ოჰ, გახელილი დარჩა თვალები!
ის უცხო მხარეს გარდაიცვალა
და გახელილი დარჩა თვალები!

და ეს თვალები საღამოთა ხმას
უსმენდნენ ტანჯვით და მოკრძალებით.
მას გახელილი დარჩა თვალები,
ოჰ, გახელილი დარჩა თვალები!

რა ხდება იქით, საიდან ისმის
მგლოვიარეთა ქნართა: „მშვიდობით“?
უეცრად სწყვეტენ სიმები სიცილს
უაშინდობით... უაშინდობით!

საიდან ისმის ჩუმი გალობა
და უღონობა სუნთქვის შემწყდარის,
წამების წყნარი წარმავალობა
და მოგონება ძვირფასი მკვდარის?

მიდის ზაფხული... ბაღში, მდელოში
სისინებს სიო, შრიალებს ნეშო,
მე ისევ აქ ვარ... საქართველოში!
რისთვის, ძვირფასო, რისთვის, ნუგეშო?

და ეს თვალები სერაფიმთა ხმას
უსმენდნენ ტანჯვით და მოკრძალებით
მას გახელილი დარჩა თვალები,
ოჰ, გახელილი დარჩა თვალები!

მივალ, მიმყვება მე შენი ცქერა
და ხავერდებზე ეცემა ჩრდილი,
ყველგან უჩინრად ტირის, ცერერა,
თვალები ცივი და გახელილი.

ღირდა თუ არა სხვა სიცოცხლეზე
ოცნება ჩუმი და ფერმიხდილი?
მე გზა არ ვიცი უახლოესი —
ერთადერთი გზა არის სიკვდილი.

მას გახელილი დარჩა თვალები,
ოჰ, გახელილი დარჩა თვალები!
ის უცხო მხარეს გარდაიცვალა
და გახელილი დარჩა თვალები!

ზემოდგომა „უმანკო ჩასახვის“ მამათა სავანეში

ამ მაისს, ამ ივნისს, ამ ივლისს
გადირეკს ნოემბრის ბალები.
მხურვალე ვნებები გამივლის,
სასახლის ჩაქრება ჭალები.
დარჩება აუზთან სანდალი
და ძველი ფოთლები ყვითელი...
რომანზე ისვენებს შანდალი,
რომანში — შეშლილი სკვითელი.
ვენევი განდებილ მამათა
„უმანკო ჩასახვის“ სავანეს.
იქ შავი თოვლივით დამათოვს
ჭვარტლი და ბურუსი თავანის.
სიმკაცრით შემხედავს საშვენი
თვალები შეკრული კამარის:
ჯვარს ეცვი, თუ გინდა! საშველი
არ არის, არ არის, არ არის!
დაჰქრიან უდაბნოს ქარები,
მტანჯავენ და ვიცი: გახსოვარ!
სამრეკლოს ანგრევენ ზარები...
წმინდაო, წმინდაო მაცხოვარ!
გრიგალთა სადაურ შებერვას
მისდევნ ფოთლების შვაგები...
თებერვალს უხმობენ, თებერვალს
სამრეკლოს ჯვარიდან ყვაგები!
და ვიცი ღელვათა საგანი,
როდესაც ღამეა უკუნი,
და ჩემი მდუმარე საკანი
და ცეცხლის მფარველი გუგუნი.
ერთგვარად მიიტანს ამ სახის
ლოცვისთვის ზმანებამტკივანი:
გაზელებს — მგოსანი სასახლის,
ხელთათმანს — სასახლის მდივანი.

შარშან ჩვენი სახლის წინ იდგა ოთხი აფთარი —
გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა, ზამთარი.

საშინელი რამ იყო კარზე მათი მოდგომა, —
გაზაფხული, ზაფხული, ზამთარი, შემოდგომა.

ო, ეს წელი გულს გლეჯდა, როგორც მიწას აფთარი, —
გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა, ზამთარი.

მათ გზა ჰქონდათ ლხენისა და მე კი დაზაფრული, —
ზამთარი, შემოდგომა, ზაფხული, გაზაფხული.

ძარი, მსოფლიო ომის გაუნყაბელი

ეგდო კიბეზე ოქროს კანკელი,
ჩამავალი მზე ლურჯი ხელებით
და ღრიანკელი
ცად მიმავალი ცისარტყელებით.

უდარაჯებდა ცელქი ბელურა
შურიან კატას ბოსტნის კარებთან,
სოფელს ეხურა
სალამოს ბინდი და მდუმარებდა.

დროით აფრინდნენ ხეზე ქათმები,
დაუცხრომელი დაცხრა მერცხალი.
იდგნენ ატმები.
გამოჩნდა კვარი და ნაპერწკალი.

გადაქცეული ცისფერ გრძნობებად
სალამოს ბოლი ბედნიერ სოფელს
ემშვიდობება...
ემშვიდობება ნაცნობ-მეზობელს.

ვილაცამ ქოხის გააღო კარი
უხელოდ, უხმოდ, სუნთქვა დამალა.
ეს იყო ქარი,
ეს იყო მისი ბინდის ამაღა.

და დავინახე: ახალი ზვარი,
მახლობელ სახლზე დამტყდარი კასრი,
ეს იყო მთვარე,
მისი ნელი ფრთა და მშვიდი აზრი.

შარაზე, ჩუმი ხეობის თავში,
გვიან ტირილით მიდის ურემი.
კითხულობს ბავშვი:
საით მიდიან ჩვენებურები?

არც ნისლიან დღის, არც ამინდიან
ან უამინდო დღის მოკრძალება.
საით მიდიან?
კითხულობს ვერხვის აშრიალება.

სანათი ჩაქრა, დრო ეძებს ბინას,
ორი ასული — ნევან წარბები.
შენ წყნარად გძინავს...
დაგცქერი, ვწუხვარ და მეხარბები.

მშვიდობით! იყო და აღარ არი
ბედნიერება გრძნობამდებელი,
დარეკეს ზარი
მსოფლიო ომის მათუნყებელი.

აჰა, მიფრინავს ჰაერში რაში
და მისდევს, როგორც გველის სლიანი,
მირაჟს მირაჟი,
შეშინებული და ნისლიანი.

ნაველენ სოფლები, მზე აღარ მოვა,
არ გაანათებს დაღლილ თაობას.
ცხედრების გროვა
ცვლის მიუწვდომელ სანახაობას.

და უბოლოოდ გაზრდილი რიცხვი,
ვით მეზღვაურნი ტალღათა. შორის,
დაჰკივლებს რისხვით
და ეკვეთება ერთიმეორეს.

* * *

მზეო თიბათვისა, მზეო თიბათვისა,
ლოცვად მუხლმოყრილი გრაალს შევედრები.
იგი, ვინც მიყვარდა დიდი სიყვარულით,
ფრთებით დაიფარე — ამას გევედრები.

ტანჯვა-განსაცდელში თვალნი მიურიდენ,
სული მოუვლინე ისევ შენმიერი,
დილა გაუთენე ისევ ციურიდან,
სული უმანკოთა მიეც შევნიერი.

ხანმა უნდობარმა, გზა რომ შეელება,
უხვად მოიტანა სისხლი და ცხედრები,
მძაფრი ქარტეხილი მას ნუ შეეხება,
მზეო თიბათვისა, ამას გევედრები.

დაილუპა ის ხომალდი

დაილუპა ის ხომალდი დიდი ხანია,
ო, რამდენი მწუხარება ამიტანია!
იგი ან პქრის ზვირთთა შორის, როგორც ჩვენება,
და ლელვაში არ აქვს ძილი და მოსვენება.
ხან აქ, ხან იქ მიაქანებს ლელვა შორითი
და აფრებში მწარედ იბრძვის ქარი ბოროტი.

ისევ ეფემერა

რა ამოძრავებს კიპარისის ტანს,
ჩუმი შრიალი საიდან არი?
ქარი არა ჩანს, ქარი არა ჩანს,
მაინც მწვერვალებს ედება ქარი.

დუმილი გახდა ვიწრო გალია,
დაუძინარი და უჩინარი,
მხოლოდ იმიტომ, რომ მაღალია,
მარად და მარად ტყდება ჩინარი.

როგორც ჩინარი — ისე პოეტი,
მისთვის სიმაღლე არის ნამება,
არა ღიმილით და ალოეთი
დაფარავს მტერთა ცილისნამება.

ის მაღალია, დიდია მაინც!
მისთვის მოისმის ზარების ზარი.
ქარი არა ჩანს, ქარი არა ჩანს,
მაინც მწვერვალებს ედება ქარი.

ვერლენს მაისის სიზმრების ხილვით
ესარკებოდა პარიზის რკალი,
მაგრამ უეცრად ქარტეხილივით
მის ცხოვრებაში შეიჭრა ქალი.

დემონიური არევ-დარევით
ყოველი მხრიდან ავარდა ალი,
სულში დაჰქროდა ქალი ქარივით
და შეშლილივით კიოდა ქალი.

ჰო, ლელიანი მაშინ დაქანდა,
ვით მწვერვალიდან მერანი მალი.
კუბო მიჰქონდათ, არეინ არ ჩანდა
და არ ტიროდა არც ერთი ქალი.

ოჰ, სიყვარული ზღვების ქაფია! —
მიეცით წარსულს ელვა ან ხმალი,
რომ ამოკვეთოს ეპიტაფია:
„მის ცხოვრებაში შეიჭრა ქალი“.

და პაგანინიც... ორგის ბადეს...
მაესტრო თასით გადაკრავს ღვინოს,
ესტრადა ნათელ იმედად ბადებს
აშლილ ვოლტორნებს და პიანინოს.

ის დანდობილი იღებს ჭიანურს
და სასახლეებს ჰაერში მოდებს,
რომ მხარეები შეაჭიანოს
და ლეგენდები შორით ისმოდეს.

არა, არაა იმედი სიმაღ,
ქალნი ლანდობენ თლილი თითებით,
სიმებთან ერთად ატირებს იმათ
თვალების ნაზი ქრიზოლიტებით.

მათ მეოცნებეს რომ ვარდი არგეს,
ის ნებას აძლევს სულს ითარეშოს,
არ ხედავს ახლოს გაბზარულ სარკეს
და უიმედო საპირფარეშოს.

როცა ქარხნები ისერიან დორბლებს,
ვერპარნი, დროის ახალი დანტი,
თუჯის ხელებით სძრავს მძიმე ბორბლებს
გიგანტი ცეცხლით მოანდამატე.

და ტრიალებენ ბორბლები ჩქარა
და ინთებებიან ორთქლში გვერდებით,
ვერპარნ, — გაისმის მათი ხარხარი, —
ნუთუ არასდროს არ შევეჩერდებით?

დადგა დრო, რკინამ აიდგა ენა,
ის ითხოვს პასუხს, როგორც მკვლელობა,
და სასტიკია, როგორც გეენა,
მისი სისწრაფის უღმობელობა.

და ახრჩობს თავის ცხელი თითებით
მასვე, ვინც იმას სული შთაბერა,
მოკლეს ვერპარნი! მაგრამ დიდებით
მას მოიგონებს ბედის სხვა წერა.

და დოსტოევსკიც... მას თითქოს ასჯერ
ნისლიან ლამით, ნისლიან ლამით,
მას მიუსაჯეს სიკვდილით დასჯა
და ის ელოდა ნამითი-ნამით.

ჯალათს, შემოსულს ციხეში წყნარად,
რალაც ამაზე ღრმა, უფრო მეტი,
გაუშუქებლად დარჩება მარად —
ასეთი არის მისი პორტრეტი.

იგი არ სინჯავს გამომხსნელ საჭეს,
ეფინებოდა რა სახეს ჩრდილი,
სიკვდილით დასჯა მას მიუსაჯეს,
ვინ იგლოვოს ის! რაა სიკვდილი!

ეშაფოტიდან უყურებს შორს პანს
დღემდე თვალების გამხდარი რეტი.
ასეთი არის მისი პორტრეტი...
ქარი არა ჩანს, ქარი არა ჩანს...

ათი ქალწული

სასუფეველით მსგავსება მათით
ოცნებამ იცის.
ათი ქალწული სანთელით ათით
ელოდნენ სიძეს.

მათგანი ხუთი იყო გონიერ,
ხუთი — სულელი,
სულელთ ვერ პოვეს ჭურჭელთა მიერ
ზეთი სურნელი.

და ღამით, ოდეს სძინავდა ყოველს,
ზარით, ებანით
ხმა ისმა: აჰა ესერა, მოვალს,
მიეგებენით!

აღდგა წამშივე ქალწული ათი —
პოვა სანთელი.
ხუთს ჩაჰქრობოდა სრულიად მნათი
იმ ნუხანდელი.

წარვიდნენ სყიდვად, მას ჟამსა შინა
გზად იდგა ქარი,
მოვიდა სიძე, განალო ბინა
და დახშა კარი.

ოდეს დაბრუნდნენ წყებანი სხვანი
მშვენიერ ქალთა,
დააგვინდათ. ისინი დგანან
დახურულ კართან.

მათ ხელში ობლად კანკალებს ზეთი
მწუხარე ლანდად.
გარეთ ქარი ჰქრის, არ არის ბედი,
დააგვიანდათ.

ცხრას თვრამეტი

იგი მნუხარე მახსოვს არია,
რომელმაც სულში, როგორც ჭიანურს,
სანამლავები გადაარია
წვალებას არაადამიანურს.

ოცნება დროის უსაბუროსი
მოგონებისთვის მაინც ურგია,
მაგრამ უეცრად მოდის ბურუსი
და შორს, ძლიერ შორს პეტერბურგია.

ოჰ, მეპატიოს გული ყინული,
თეთრად სპეტაკი — მარად შავია,
წმინდა ქართული და რუტინული
აზრისთვის იგი დამნაშავეა.

და მარად უნდა წამილოს ჟინმა
და გულმოკლული ვიგრძნობ ციერებს,
ოდეს შემთხვევით ახსენებს ვინმე
ჩემთან იმ დღეებს უბედნიერებს.

მახსოვს ნეჟინი...
იქ მარტოობა და სინანული.
დაგვესხენ ღამით მოთარეშენი
და ომი ატყდა პარტიზანული.

შემდეგ უდაბნოს ყვავილთა მზოგარ
თვალთ მძებნელი და მარებელი,
ეუდარაჯებდით, თუ ქარში როგორ
ასცდა ღიანდაგს მატარებელი.

სასტიკი იყო ჩემი დემონი,
ვერ ითვისებდა ჩვეულ გალობას,
ანგელოსები უედემონი
ტიროდნენ გზათა მიუვალობას:

რად აირჩიე, რად აირჩიე,
რად აირჩიე ტყე და გრიგალი,
ეკლიანი გზა რად აირჩიე,
ახალგაზრდობა რად მოიკალი!

ნინ მკვლევლობები გვეშალა ზოლად,
ვამბობდით: ნყეულა ეხლა ინყება!
თავდავინყება გენყუროდა მხოლოდ
და არსად იყო თავდავინყება.

და მიგვაფრენდა ლოცვათ მაგიერ
ფრთიან ქიმერათ გვიანი ჯარი,
ოჰ, ვერასოდეს გვერდს ვერ აგვიარ
მე, უდროობის იანიჩარი.

არ გასვენებდა ახალი დარდი
და თრთოლევარებდნენ შენი ბაგენი,
რომ დაგეფარა ლურჯი შტანდარტი,
რომ აღგვემართა სხვა კართაგენი.

კელავ მოგონება ნამზე უმალი,
გაფითრებული ფერით მფერები,
გასაოცარი და იდუმალი
ვიდოდნენ მძიმე კრეისერები.

გრძნობით რეკავდა ყოველი ნუთი,
გემზე ისმოდა მკაცრი ბრძანება,
ედევნებოდა სალუტს სალუტი
და ესკადრები მიექანება.

აჰა, ნაპირიც, ჩენი ნაპირი,
იგი მშობლიურ თიბათვეს ჰგავდა,
სილაზე იყო გზა პირდაპირი
სილაში უხმოდ ჩანოლილ ნავთან.

აღმოსავლეთის ქარი დაჰქროდა,
მიმოგონება, ზარი, თითბერი,
სახეს სითეთრე თოვლის დაჰყროდა,
სულს — ბურუსები ირისისფერი.

და იალქნების გროვა მრავალი
ეშურებოდა ქვეყანას ზმანეთს,
იქ, სადაც ზღვა და ცის დასავალი
სიტყვის უთქმელად გრძნობდნენ ერთმანეთს.

მივდივართ ისევ... შემოგვხვდა ზიზლი,
ვიგრძენით სული აღსავსე სუსხით.
მან მწუხარებით გვითხრა: — დამისხი!
ჩვენ უძველესი ღვინო დავუსხით.

მან მწუხარებით წარმოთქვა: — მცირა!
მე მოვიხადე ჩემი ნაბადი.
და ნაბადის ქვეშ ელავდა ცივად
თვალები — ცეცხლის ორი აბედი.

— მე იმერეთში წავალ, თქვენ საით?
— მეც იმერეთში, ჩემო ბატონო.
შევყევით გზაში ცბიერ მუსაიფს,
შენ სთვლემდი, ცაო უკაბადონო.

გამოგვეგება მუნჯი მსახური,
ისევ ატმები, შინდები, ქვიშნა.
სახლს გადასცლოდა გადასახური
და დასავლეთი შორით გვენიშნა.

გამოგვეგება ძალღი ბებერი,
გვიცნო და უცებ შეწყვიტა ყფა.
წვიმა... მდინარე... თვე ნოემბერი...
ვთქვით: მწუხარება ეხლა იწყება.

მოგვესმა ძველი: გაჩუმდი, მურა!
ჩამავალმა მზემ მთები მიმალა.
ეზოდან ქალი გამოეშურა,
შეგვხედა, გვიცნო და მიიმალა.

არ მოგვესმოდა სახლიდან მოთქმა,
მაგრამ საოცრად ტიროდა სახლი.
ეზოში სამჯერ იკივლა ჭოტმა,
ზარით აზუვლდა ბებერი ძაღლი.

მაშინ საზარლად ატირდა მუნჯი,
ჩვენი ყრუ, ჩვენი მუნჯი სატანა,
თითქოს სადღაცა გაქრა საუნჯე
და შელამებამ ითანდათანა.

ეხლა რაღა ვქნა? ცეცხლთა რიდება
არ გენატრება დიდს და ხელოვანს
და არ გიშუქებს შორი დიდება
მყუდრო სიბერის გზას სახელოვანს.

ქარნი არ ჰქრიან, თრთიან ხეები,
გათენებულ ცას რთავენ ლავრები,
და მაგონდება მწარე დღეები —
ჩემთა ხეტიალთ თანამგზავრები.

აქ მარმარილოს მაღალი სვეტი
დაუმსხვრეველი იდგა დიდებით,
ეპოქის გედი
ოცნებას მღერის გაბედიტებით.
კედლებს რომ სინჯავს გრძნეულ თითებით
უკვდავებისთვის შეშლილი გონი,
ჩრდილი მოსილი მარგალიტებით.
ვაჰ, დრონი, დრონი!

ციხე-გალავანს ჩქეფს სისხლის წვეთი,
დღე შემმუსვრელთა ალთა კიდებით.
ვინ იყო ქვათა ამათა მკვეთი?
იგი არ კვდება გულდამშვიდებით.
სურო და ხავსი ღაღღით, გვრიტებით,
ვამჩნევ თაღებზე ღრუბელთა რონინს,
გაშლილა ნისლთა პირამიდები.
ვაჰ, დრონი, დრონი!

ო, ნანგრევებო, თქვენ გეზიდებათ
ყრმობისა ჩემის პირველი ბედი.
უამიდობით თუ ამიდებით
დიდება მერგო მე სხვაზე მეტი.
ეხლაც ანათებს ძველი მითებით,
იგი ქარს ებრძვის გაბედიტებით.
ვაჰ, დრონი, დრონი!

აქ შეგხვდი პირველ, ვისაც მითებით
გესალმებოდა მძაფრი რიონი,
იყო სალამი, იყო მშვიდობით...
ვაჰ, დრონი, დრონი!

მივარდნილი აივანი

ამპარტავენი თათარი —
ეზოში დადის მამალი,
მახსოვს მოხუცი ჭადარი
და ძველი დასტურ-ლამალი.

მახსოვს მივარდნილ აივნის
ჭრელ-ჭრელი მანდილ-საკაბე.
ეხლაც ხანდახან გაივლის
ჩვენი კნენა, კაკაბი.

სიმინდის ანაქურჩალით
კოკა, შედგმული გაროზზე,
მაღალ ტანით და ჭურჭელით
კაკაბი მიდის ნყაროზე.

გახმა ბოსტანში მწვანელი
და ოხრავს ჭმუნვით მოცული
თაყადი ვაშლოვანელი,
ხანდახან ჩემთან მოსული:

რა უბედური ქარია!
ნამოველ... ვიცი, მელოდი!
დავლიეთ, გაგიხარია...
(ვამაყობ საქართველოთი!).

ოქტავეებით ვწერ პოემას,
ესეც საქმეა თუ არა?
და სოფლის უდაბნოებას
ამ ზარმაც გადაუარა.

და მეგობარიც ხანდახან
უთუოდ მოვა, თუ ელი.
ტფილისში მეფობს თათარხან,
ლვინო, დუელი, დუელი!

სასახლე გახდა თილისმა,
არ არის არც საშინელი.
კარგად გაიცნო ტფილისმა
ჩინებულება ჩინელი.

რა უბედური ქარია!
ნამოველ... ვიცი, მელოდი!...
დავლიეთ, გაგიხარია...
(ვამაყობ საქართველოთი!).

ბავშვობის დღეები

გაფრინდა ბავშვობის დღეები,
მინდვრები, ჭალები, ტყეები.
უეცრად მოვიდა შავეებით
სხვა ბავშვი შორეულ დაბიდან,
მწუხარე ფერხულში ჩავებით
და თვალი ცრემლებმა დაბინდა.
ბალახი, მდინარე, ხეები,
დღეები, ბავშვობის დღეები!

თეთრი ქარები

დადგა თეთრი ქარები,
დაითოვლა მთა-ბარი,
ქარის გამოძახილი
ისმის, როგორც ზღაპარი.
იგი — ოთხი დობილი,
ოთხი ქარით გამხდარი —
გაზაფხული, ზაფხული,
შემოდგომა, ზამთარი.

ამბობს თეთრი გადია,
ახსოვს ასი ზამთარი,
ასი წელიწადია.
თოვლით დახრილ ტოტებზე
კანკალებდა ბელურა,
მინას თოვლი ფარავდა,
ცას ფანტელი ეხურა.
გაჰქრა იგი. ბავშვობა
და ოცნებებს ედება,
არც შენა ხარ ცოცხალი,
არც სხვა მეიმედება.

მშვიდობიანი სიძლერა დავის

იფინებოდა ზღვების საბური
ტალღათა შორის ნავთა მმოსავეთ,
გამოქროლება ზეინაბური
და სილაყვარდე უდაბნოსავით.

იფინებოდა ნათელ დღესავით
ალერსიანი შუქის ფერება,
გადაკარგული და ნათესავი
ძვირფასი დების ხმით ამღერება.

იმ ხმით ნათქვამი თეთრი გედები,
უმსუბუქესი ნისლით ფარული,
ისმოდა, როგორც შორი ედემი
და მხარეები ლეგენდარული.

სალამოს ქარში ჰქროდა გონება,
ღრუბლებში ჰქროდა ფერი ფარჩების,
ისმოდა ჰიმნი და მოგონება
ჩემი ომების და გადარჩენის.

იმ ატმებს გაუმარჯოს, იმ ატმის ყვავილებს

ვარსკვლავების თოვლი ცას შელეკია.
მესმის რულში, როგორც ყრუ ელეგია,
მატარებლის დამღალავი ხმაური,
რალაც მღვრიე, რალაც არაქაური.
მე ვიგონებ ვნებას სიყმანვილის დროს,
მე ვიგონებ ატმებზე მთვარის ჩრდილებს,
იმ ატმებს გაუმარჯოს,
იმ ატმის ყვავილებს!

ყველაფერი სიზმარივით გათავდა,
რასაც გული სიყრმით დამიხატავდა.
მესმის რულში, ერთხელ გაიბზარა რა,
მატარებლის: რა-რა-რა-რა, რა-რა-რა.
არა — არას, მე ვისმენდი მხოლოდ ჰო-ს.
მე ვიგონებ ატმებზე მთვარის ჩრდილებს,
იმ ატმებს გაუმარჯოს,
იმ ატმის ყვავილებს!

სარკმელიდან — მთების უბეში ნიავს
არვინ ეტყვის: იყავ, ნუ გეშინია!
იყო ღამე, იყო უდაბნოეთი,
ოდეს მშვიდი და უცნობი პოეტი
თვითელ ჩრდილს შევხაროდი, თითო რტოს,
და ვიგონებ ატმებზე მთვარის ჩრდილებს.
იმ ატმებს გაუმარჯოს,
იმ ატმის ყვავილებს!

იმ ვარდისფერ ატმებს მოვიგონებ კელავ...
იმგვარადვე მდეუ... იმგვარადვე მკლავ.

ო, როგორ მომწყურდი! მწუხარეა დღე.
იმგვარივე ცა, იმგვარივე ხე...

იგივე ქარი დაჰქრის, ილუნება ბზა.
იმგვარივე მზე, იმგვარივე გზა.

ძლიერ... ძლიერ... ძლიერ... ვეტყვი ზენა ქარს
იმგვარივე ხმით იმგვარსავე ზარს.

სროლის ხმა მთაში

გაისმა შორი სროლის ხმა მთაში
და მონადირემ დაკოდა შველი...
სალამო იწვა ხავერდის ყდაში,
ვით წიგნი ლურჯი და ძველისძველი...
ეს იყო მაშინ, ეს იყო მაშინ,
როცა მე ბავშვი ვიყავ.

არ არის რამე უფრო მტანჯველი,
როდესაც კუბოს მიჰყვები ქარში.
„დარჩი“, — ქვითინებს ჰაერში მარში,
მაგრამ ვერავის ქვეყნად ვერ შველი.
ეს იყო მაშინ, ეს იყო მაშინ,
როცა მე ბავშვი ვიყავ.

კუბო, უმიზნოდ მცურავი ქარში
და უმიზეზოდ მოკლული შველი!
დაედევნება ბავშვებს სიზმარში
ეს მოგონების ლანდი, სანთელი,
რას იზამს მაშინ,
რას იზამს მაშინ
მზე, ნაკადული, მთები და ველი?

ეხლა სხვა დროა, ნისლს ათამაშებს
შემოდგომის ტყე... ცხოვრება ძნელი!
ჩემთვის ერთია, ბედის წინაშე
ბავშვებს საიდან ელით საშველი.
მე აღარ ვამბობ: უშველეთ ბავშვებს,
მიეცით ბავშვებს სასუფეველი!

მაგრამ ხანდახან მე გული მტკივა:
რად არის ასე? რად არის ასე?
რისთვის მოჰკალით ჩემი სინაზე?
მახსოვს ფოთლები, ვენახი, თივა...
ოჰ, მეგობრებო, სადამდე მივა
ოცნება ფერფლზე, მზეზე, წვიმაზე!

ატმის რტოო, დაღალულო რტოო...

ატმის რტოო, დაღალულო რტოო,
ატმის რტოო, სიმშვიდეა შორი.
ქარიშხალი მოდის საიმდროო,
ყვავილების ქარში მიჰქრის ტბორი.

მოცდა არ ღირს, თუ ისევე უცდი,
ამ გრიგალში დრო არ არის სხივის.
დაღალული ყვავილი ხარ, სუსტი.
ქარი ჰკივის, ქარი ჰკივის, ჰკივის.

ნაპრალეებზე გადამსხვრა ნარგი,
ეხლა ზღვაა, ეხლა სისხლის დროა.
თუ გადარჩი, ხომ გადარჩი, კარგი...
ატმის რტოო, დაღალულო რტოო.

შემოდგომის დილა

ღამით ძლიერი წვიმა მოვიდა,
დილით სიცივე იყო ფარული,
ბერავდა ქარი მადათოვიდან,
როგორც სიკვდილი და სიყვარული.

მაგრამ მზეც იყო რბილი და მკრთალი.
სიყვითლე, ნება ხეთა კედომისა...
მე პოეზიით ვიყავი მთვრალი,
დღე იყო ისევე შემოდგომისა.

გულო, რა გემართება?

შემოდგომის ყვავილებს
დიდებასთან მივიტან,
ერთი შორი ოცნება
მახსოვს ძველ მოტივიდან.

ვარდები არ არიან,
მაგრამ რა მევარდება!
სულო, რა გემართება,
გულო, რა მოგივიდა?

ქარი ჰქრის

ქარი ჰქრის, ქარი ჰქრის, ქარი ჰქრის,
ფოთლები მიჰქრიან ქარდაქარ...
ხეთა რიგს, ხეთა ჯარს რკალად ხრის,
სადა ხარ, სადა ხარ, სადა ხარ?...
როგორ წვიმს, როგორ თოვს, როგორ თოვს,
ვერ გპოვებ ვერასდროს... ვერასდროს!
შენი მე სახება დამდევს თან
ყოველ დროს, ყოველთვის, ყოველგან!...
შორი ცა ნისლიან ფიქრებს ცრის...
ქარი ჰქრის, ქარი ჰქრის, ქარი ჰქრის!

თოვლი

მე ძლიერ მიყვარს იისფერ თოვლის
ქალწულებივით ხიდიდან ფენა,
მწუხარე გრძნობა ცივი სისოვლის
და სიყვარულის ასე მოთმენა.

ძვირფასო, სული მევსება თოვლით,
დღეები რბიან და მე ვბერდები!
ჩემს სამშობლოში მე მოველე მხოლოდ
უდაბნო ლურჯად ნახევრდები.

ოჰ, ასეთია ჩემი ცხოვრება! —
იანვარს მოძმედ არ ვეძნელები,
მაგრამ მე მუდამ მემახსოვრება
შენი თოვლივით მკრთალი ხელები.

ძვირფასო, ვხედავ... ვხედავ შენს ხელებს,
ულონოდ დახრილს თოვლთა დაფნაში.
იელვებს, ჰქრება და კვლავ იელვებს
შენი მანდილი ამ უდაბნოში...

ამიტომ მიყვარს იისფერ თოვლის
ჩვენი მდინარის ხიდიდან ფენა,
მწუხარე გრძნობა ქროლის, მიმოვლის
და ზამბახების წყებად დანვენა.

თოვს! ამნაირ დღის ხარებამ ლურჯი
და დაღალული სიზმრით დამთოვა.
როგორმე ზამთარს თუ გადავურჩი,
როგორმე ქარმა თუ მიმატოვა!

არის გზა, არის ნელი თამაში...
და შენ მიდიხარ მარტო, სულ მარტო!
მე თოვლი მიყვარს, როგორც შენს ხმაში
ერთ დროს ფარული დარდი მიყვარდა.

მიყვარდა მაშინ, მათრობდა მაშინ
მშვიდი დღეების თეთრი ბროლები,
მინდვრის ფოთლები შენს დაშლილ თმაში
და თმების ქარით გამოქროლება.

მომწყურდი ეხლა, ისე მომწყურდი,
ვით უბინაოს — ყოფნა ბინაში...
თეთრი ტყეების მომყვება გუნდი
და კვლავ მარტო ვარ მე ჩემს წინაშე.

თოვს! ამნაირ დღის ხარებამ ლურჯი
და დაღალული ფიფქით დამთოვა.
როგორმე ზამთარს თუ გადავურჩი,
როგორმე ქარმა თუ მიმატოვა!

ქარი მოგონებათა

აგვისტო თბილი, სამხრეთის ქარი
შენს ლაყვარდოვან მანდილში ჰქროდა,
ისმოდა შორით „რაშო-და-შოდა“
და კრიალებდა მზიანი დარი,
როგორც ოცნება უშორეს დროთა.
თითქოს ქალწულმა პირველად სცოდა
და სინანულის დაგუბდა ღვარი...
ზღვა იყო წყნარი.
თითქოს ფენობა ზურმუხტის რტოთა,
ცის დასავლამდე უსიზმროდ მდგარი,
უსმენდა ჩანგებს და მოელოდა,
შორს, ძალიან შორს მოჩანდა ქარი.
მე შენ გკოცნიდი და გული თრთოდა...
ზღვა იყო წყნარი.

ცამეტი წლის ხარ

ცამეტი წლის ხარ და შენი ტყვეა
ჭალარა გულის ზმანება ავი, —
ჩააწყვეთ რიგში ცამეტი ტყვია,
ცამეტჯერ უნდა მოვიკლა თავი!

გაიელის კიდეც ცამეტი წელი,
მოახლოვდება გზა ოცდაექვსი,
მოცულავს მაღალ ზამბახებს ცელი,
ატირდება დრო და ჩემი ლექსი.

ოჰ, როგორ მიდის ახალგაზრდობა —
დაუნდობელი სურვილი ლომის!
და ყოველივე როგორ ნაზდება,
როცა ახლოა მზე შემოდგომის.

ლვინოს დააბრალებენ

სადაც უნდა მივდიოდე
უცხო ქვეყნად მარები,
უკანასკნელ შვიდიოდე
წლის თან მომდევს ქარები.

სადაც უნდა შევიარო,
ლვინოს დამაძალებენ,
მნუხარება ვერ დაფთარო,
ლვინოს დააბრალებენ!

ო, ძვირფასო, ჯვარზე მაგეს,
გაჰქრა გიჟი ოცნება.
ვკოცნი, ვკოცნი მე შენს ბაგეს,
მაგრამ რა მეკოცნება?

ქალაქში, მტვერში წაიქცა ბავშვი
 ნუკრის თვალებით, თმით — მიმოზებით.
 და მწუხარების მალენიაჟში
 მოფრინდნენ ლურჯი ანგელოზები.

შეშლილი სახით კიოდა ქუჩა,
 შორს კი მზე დარჩა და მშობლის კერა!
 მზეზე ჰყვოდა სოფლად ალუჩა
 და გაისმოდა დების სიმღერა.

დამოუკიდოება

ეტლს თან მიჰყვება მყუდრო სოფელი
 და შემოდგომა შეუდარველი.
 ქალწულთა ბედი და ღვთისმშობელი
 იყოს მარადის შენი მფარველი!

ნურავინ ქვეყნად ნუ დარდობს შენზე,
 ბედნიერებას შენ აღარ ელი.
 უფალი იყოს ცოდვილის შემნე,
 მადონა იყოს მისი მფარველი.

მოგონება ჩვენი ჭალისა

სალამოს ხანად ჩალანდრის ცხენი
 მე მაგონებდა გორებს შორებელს,
 ფშანში ლანდივით დასცქერდნენ ხენი
 ბინდის მეგობარს მოუშორებელს.

ცამ მოგონება გადუხალისა
 მას, ვისაც სწამდა ლამის ფერები,
 ეს იყო ქარი ჩვენი ჭალისა
 და შემოდგომის ჩალისღერები.

ომნიბუსით

ეზოს ახსოვს ყოველ წუთის
შარაგზა და გადაღმა.
ისევ იქ დგას ჩრდილი თუთის,
ცაცხვები კი გადახმა.
და ტირიფიც მაღლარ მტევნით,
სასაცილო ტირიფი.
გადახრილი ზედმინევნით,
მსუბუქი და ირიბი.
დაფენილი თითქოს ომში —
ფშანია თუ ჟალტამი?
ველად ყრია ლურჯი კომში
და ცისფერი ატამი.
ალუბლები, ისევ პქრიან
სევედიანნი სიონი
და სახელად რიონს პქვია
ისევ იგი რიონი.
ისევ ჩნდება მწყერით ველი,
ლალა თვალს ეცეცება,
ლამლამობით მოდის მგელი
და საქონელს ეცემა.
დარჩენილი მინდვრად ჩალა,
დანისლული კოპიტი...
განადგურდა მეფის ჭალა,
ჩრდილი შემოდგომითი.
ომნიბუსო, მახსოვს შენი
შარაგზებზე ჟლარუნი,
ძველი დაბა ახალშენი
და ქვიტკირის წყარონი.
ბარს ედები, ცას ედები,
წყალს, დაღარულს დამბებით,
მოგაქვს თეთრი გაზეთები
მუდამ ძველი ამბებით.

პირიმზე

დავინწყებული ჭიშკრის კარბაზე
ხავსი, ყავრები და წვიმის წვეთი.
გაპქრა ათასი თეთრი დარბაზი,
გადარჩა მხოლოდ ცამეტი სვეტი.

კუბო კი ღამით სავსეა იით
და ნაქცეული სვეტები დგება,
ამოდის მთვარე და სამაიით
ფერმკრთალ ქალების მიმოდის წყება.

ცეკვავს სამეფოდ ნაქარში ქოში
და ხელსახოცთა ქრიან ზღაპრები
და მეძახიან მშვიდ სამეფოში
მთები, სიზმრები და წინაპრები.

დილით დამჭკნარი არის ბალახი...
ზედიზედ ისევ ეცემა სვეტი.
გაიყვეს ძმებმა მოხუცი ბალი
და მწუხარება დამრჩა ასეთი.

დაღამდება ტყეში ოდეს...

დაღამდება ტყეში ოდეს,
ქარი ფოთლებს აურევს.
იმ მდინარის გეშინოდეს,
რომელიც არ ხმაურობს.

მას ფოთლები აოქროვებს,
ვით ყვავილი ნაოშებს,
წეთწეთობით წყალს აგროვებს,
ნიაღვრებად გაუშვებს.

დაიძვრება გზა ზვირთული,
როგორც მძიმე ხეხილი —
ნაყოფებით დატვირთული,
ქარით გადაზნექილი.

დღე გაფითრდა იაგუნდის

დღე გაფითრდა იაგუნდის,
დგას ღრუბლების ჯგუფები.
რაგინდ დიდი გული გქონდეს,
მაინც დაილუპები.

საშინელი მოსკდა წვიმა,
როს მცხეთაში წავედი,
სად აზიდა სერაფიმმა
მწირის ცა, ვარსკვლავეთი.

არ გადილო წვიმამ გზამდე,
ტალახებს ვერ დავზელდი,
და თავიდან ფეხებამდე
მასხა, ძლიერ დავსველდი.

მე გავცივდი, ავადა ვარ,
ძლიერ, ძლიერ ავადა.
ის მწარე დღე, გსურს თუ არა,
მოვა თავისთავადა.

დღე გაფითრდა იაგუნდის,
დგას ღრუბლების ჯგუფები.
რაგინდ დიდი გული გქონდეს,
მაინც დაილუპები.

შინდისის ჭადრებს

ორო ჭადარო, წყვილო ჭადარო,
შემოხვეულნო შუქთა ბადრებით,
ო, მე არ ვიცი, რას შეგადაროთ,
ან უცხოეთში რად მენატრებით?

კვლავ გახვევიათ ოქროს ზენარი
და შემოდგომის მკრთალი ბლონდები?
მე, უთვისტომო და გარენარი,
თქვენ გაგიხსენებთ და დავლონდები.)

თქვენთან რბიოდნენ ნათელნი დღენი,
ლოცვა ბავშვური, ფერი გედური,
ესლა რად მესმის შრიალი თქვენი,
როგორც ტირილი და საყვედური?

* * *

გაგონდება თუ არა
კარალეთის დღეები,
მთების ლურჯი კამარა —
უცხო სამოთხეები?

კიდევ შეგრჩა თუ არა
მხიარული თვალები,
თუ დრომ გადაუარა
და ჩაუქრო ალები?

მივდიოდით მხარდამხარ
და დრო გვეუარესა,
ან არ ვიცი, სადა ხარ
და რომელსა მხარესა.

მხოლოდ გული...

მხოლოდ გული, ოპ, გული!
ახსოვს დიდი ხანია,
რომ იქ დღეა ორგული
და იქ ალაზანია.

მხოლოდ გრძნობამ, ოპ, გრძნობა!
მოგონება შორისა —
ოცდაორი აგვისტო
ცხრაას ოცდაორისა!

* * *

წინანდალელი ნათელა
ულამაზესი ქალია.
ო, ჩემო ციცინათელა,
ჩემო ციხე და გალია!

მთელი საღამო შეეჯერდი:
რა არის ქალის სინაზე?
მაგრამ უეცრად შეეჩერდი
მშვენიერ თინათინაზე.

ბრწყინავდა საარაკო ცა,
მთვარე დაბრუნდა ბინაზე,
როს შუქმა ღრუბელს აკოცა
ყველა ქალების ჯინაზე.

ელვარი და ლომფერი

ელვარე და ლომფერი
იყო ცხრა ოქტომბერი,

მაგრამ თვალმა დათვალა
მზე ბევრი და ცხრათვალა...

ოჰ, მზით გადანაცხარო
ცხრამუხა და ცხრანყარო!...

რუსთაველი ხანია,
ისიც ცხრა ანბანია...

ვნება იყო ღვარული
ჩემი ცხრა სიყვარული.

ოდეს გნახე, ლომფერი
იყო ცხრა ოქტომბერი.

ვარდები

მე, ზამთრისაგან ჯაჭვანყვეტილი,
ნაცნობ ბალისკენ მივემართები,
სად ფერად უცხო, ყნოსვად კეთილი
ზამთარ და ზაფხულ ჰყვავის ვარდები.
დე, პომიროსის და პესიოდეს
ფეთქდნენ ვარდები მალლა ახრილი,
მათ ვერ დამარხავს სასტიკი ლოდი,
სამუდამოდ ვარ ბორკილაცარილი.
დაე მაისის ხატავდეს ხელი
ფლორას, გრაციებს, მუზებს და ეროსს.
რომელი იყო პოეტი წრფელი,
რომ სიყვარულზე არ დაემღეროს?
ვარდები იგი ელადის გემმა
დაფანტა, როგორც ძვირფასი ჩრდილი,
როგორც სახება და დიადემა
სილამაზისა და სინამდვილის.

რომელი ლხინი იყო უვარდო,
 და ან — რომელი დღე საცნაური,
 ან ანაკრეონს ვინ განუმარტოს,
 რაა უვარდოდ დღესასწაული?
 სახეთა ფერი და ნეტარება,
 ბაგე, თითები თუ ყოფნა მზარდი,
 პოეტს ყოველთვის აქვს შედარება:
 მაისის ვარდი, სიცოცხლის ვარდი.
 მარად იზრდება ვარდთან ჭინჭარი,
 როგორც ოდესმე უთქვამს ოვიდის.
 დაე მოვარდეს სეტყვათა ღვარი
 და ცეცხლი ჩემზე გარდამოვიდეს.
 ნეტავი ჩემთვის წუთებს არ ეკლოს,
 აივნიდან რომ მესერიან ვარდებს,
 ვარდებს ეკლიანს, ვარდებს უეკლოს...
 ოჰ, ამ დღეების სიმღერა მმართვეს!
 ო, სინმინდო და სიფაქიზე,
 შენ ვერ მოასწარ, ისე დანყნარდი,
 როცა მზიანი იყავი ისე,
 როგორც უწვიმარ რიჟრაჟში ვარდი.
 და ორნამენტით აკრთობდა დემონს
 იმ მშვენიერი ნიგნების ძალა,
 ნიგნთა ყოველთა მაშინდელთ ზემო
 ვარდით მორთული ჩნდა თავის ქალა.
 ბოტიჩელს ვარდთა სწევდა დღე იგი,
 რაფაელს იგი ფარავდა ლხინში,
 სადაც ჯიოტო და ვან-დეიკი
 და ლეონარდო იყო და-ვინჩი.
 იხიბლებოდა სული დიადით,
 როს სიმალლეებს სწვდებოდა არსი.
 რუსთაველს მარად შვენოდა ვარდი —
 ისეთი პქონდა ვარდს შინაარსი.
 ვიგონებ თალებს, ვიგონებ სვეტებს
 და ყვავილებით მოქარგულ ფარდებს,
 მაისს, კოლხიდას, ძვირფას პოეტებს
 და კათედრასთან მიმოყრილ ვარდებს.

უკანასკნელი მატარებელი

ცხოვრების ეტლის სადარებელი
საცაა გავა მატარებელი,
მიემგზავრება იმედი ჩემი,
სიცოცხლის ჩემის გამდარებელი.

ვიცი, ამ წასვლას რაც ეწოდება, —
რა საჭიროა ეხლა გოდება.
მატარებლისგან როს მიმიღია
ან თანაგრძნობა, ან შეცოდება?

მატარებელი თვლემს, როგორც ლავა,
მატარებელი ხუთ წუთში გავა.
ვინც სხვებს აცილებს, დროა ჩასვლისა,
მატარებელი ხუთ წუთში გავა.

აჰა, დაიძრა რკინის ბორბლები,
მივსდექ ვაგონებს, მახრჩობს გრძნობები.
გემშვიდობები სამარადისოდ,
სამარადისოდ გემშვიდობები!

ნეტავ ასეთი რად მერგო ბედი, —
ყოველჟამს ვკარგო თითო იმედი.
გამოსალმების ხელოვნებისთვის
ნუთუ არვინ არს პოეტის მეტი?

ნარწარა წიგნზე „მანონ ლესკო“

მარად ისმის: მარადისი
სიყვარული ძნელია,
ვის ისარი მოხვდა მისი,
მუდამ ცრემლის მღვრელია.
ვარდთა კონის, ბნედა გონის,
ტავერნების ნდომანი...
დე გრიესა და მანონის
სევდიანი რომანი.
დღენი ევრის და პარიზის,
უდაბნოთა ჩვენება,
მწუხარება კიპარისის,
ყვავილთ შემოშენება.
ველად გაჭრას, ხელად რონინს
ცვლიან შემოდგომანი...
დე გრიესა და მანონის
სევდიანი რომანი.
ყველაფერი იგი გაჰქრა,
ვით სიზმარი გვიანი.
დრომ ახალი ძალით დაჰქრა,
სხვაა ადამიანი.
რუსოს ხანა, ოხერა რონის,
ტრიანონის ცდომანი...
დე გრიესა და მანონის
სევდიანი რომანი.
მაგრამ წიგნი მაინც დარჩა
ვაჟისა და ასულის,
როგორც სარკე, როგორც ფარჩა
დროის ფერგადასულის.
და ინონის წიგნთა დონეს
წიგნთა მრავალთ კედომანი...
დე გრიესა და მანონის
სევდიანი რომანი

წყალტუბოდან ქუთაისში

წყალტუბოდან ქუთაისში
მიმავალო ქარო,
თუ მაისის ქუთაისმა
გკითხოს — ვინა ხარო.

უპასუხე, რომ სუნთქვა ხარ,
არ უთხრა კი — ვისი,
ისეც იგრძნობს ქუთაისი,
ჩემი ქუთაისი!

ვწერ ვინმე მესხი მელეძსა

ვწერ ვინმე მესხი მელეძსე,
რაც კი მივლია მე გზეზი.
ჯერ ლექსი მწვავდა, მერე მზე,
ჯერ მზე და მერე ლექსეზი.

იყოს ნაკვეთი შაირი,
როგორც ნასროლი ისარი,
ხან სროლა ქუხილნაირი,
ხან რხევა სამაისარი.

ხან საკვნესარი დაირი,
ხან ჩანგი მოდაისარი.
ის არი სუნთქვა, ჰაერი,
მთელი სიცოცხლე ის არი.

შმაგი, ვით ვეფხვი დაჭრილი,
მშობლიურ მთა და ველებზე
ვარ ოცნებისთვის გაჭრილი
მე, ვინმე მესხი მელეძსე.

რიცა

აფხაზეთს არის
ერთი ტბა — რიცა
და იქ ხომ გვახსოვს
შენცა და მეცა:
ზეცა, ვით ზეცა
და არა მინა,
მინა, ვით მინა
და არა ზეცა.
იმ მინაშიაც
ფრთების მოკვეცის
ატანაც შევძლო
იქნებ, ვინ იცის,
მინის, ვით მინის
და არა ზეცის,
ზეცის, ვით ზეცის
და არა მინის.
ოჰ, გამახსენდა
ჩანგი, და მეც ის
შარავანდედად
მაგებებს ციმციმს —
მინის, ვით მინის
და არა ზეცის,
ზეცის, ვით ზეცის
და არა მინის.
აქ ყინვებია,
ლამაზო რიცა,
შენს ჭაღლებში კი
სიზმრებს მიეცა —
ზეცა, ვით ზეცა
და არა მინა,
მინა, ვით მინა
და არა ზეცა.

მეცხრე სიმფონია

სად ზღვის ჭაულებია,
ყვავილთა მთოველი,
კვლავ ვხვდებით ერთმანეთს
მე და ბეთშოვენი.

ოცნება მგონია,
სიზმარი მგონია...
ქართული მოტივი —
მეცხრე სიმფონია!..

* * *

იყო პატარა ძელქვა
მდინარის პირად მდგარი,
მას მეტსახელად ერქვა
კავკასიონის ქარი.

პეი, ჭრელთვალა გოგო,
ცეკვა გცოდნია ჩქარი.
მიმოქრიალებ, როგორც
კავკასიონის ქარი.

პეი, ჭრელთვალა ბიჭო,
გოგოს მიეცი მხარი!
აფორიაქებს ძელქვას
კავკასიონის ქარი.

პეი, ჩქარა და ჩქარა,
პეი, ჩქარი და ჩქარი,
კავკასიონის ქარი,
კავკასიონის ქარი!

ქაბათა ქაბა ნიკორწმინდას

მაქვს მკერდს მიდებული
ქნარი, როგორც მინდა,
ჩემთვის დიდებული
სხივი გამობრწყინდა.
მკვიდრად ააშენა,
ვინაც ააშენა
და ცით დაამშვენა
დიდი ნიკორწმინდა.

გზნებით დამკარგავი
გრძნეულ ჩუქურთმებით,
ქარგით დამკარგავი
ნაზი შუქურთმებით,
ნეტა ვინ აზიდა,
ან როგორ აზიდა,
რა ხელმა აზიდა
მალლა ნიკორწმინდა!

რა განძი გვექონია,
რა მხნე, რა მდიდარი,
ჟღერს ქვის ჰარმონია,
დარობს რამდი-დარი.
კარგად გამოჰკვეთა,
ვინაც გამოჰკვეთა,
სიბრძნით გამოჰკვეთა
მძლავრი ნიკორწმინდა.

აქ რომ თაღებია, —
სვეტთა შეკონება, —
ისე ნაგებია,
სიზმრის გეგონება.
ნეტა ვინ ააგო,
რა ნიჭმა ააგო,
რა მადლმა ააგო
სვეტი — ნიკორწმინდა

გრძნობ, ვით დიადია
თორმეტი სარკმელი,
ხაზებში ანთია
ცუცხლი მისარქმელი:
ნეტა ვინ აანთო,
რომ გრძნობით აანთო
და ნლებს გადაანდო
ნათლად ნიკორწმინდა!

ხვეულთ დიადება
ეხედავ — რა უხვია,
დრომ მას დიადება
კრძალვით შეუხვია.
ნეტა ვინ მოჰქარგა,
და როცა მოჰქარგა,
შიგ მიჰქარგ-მოჰქარგა
გზნება — ნიკორწმინდა!

მკვეთრი და მოქნილი
ხაზთა დასრულება
არის ამოდქმნილი
ნატურის ასრულება.
ეს ის სიმკვეთრეა,
ეს ის სიმდიდრეა,
რაითაც მკვიდრია
ძეგლი — ნიკორწმინდა.

შეენის სულმნათისად
ასვლა ეროვანი:
ყელი გუმბათისა
მაღალღეროვანი.
ცამდის აღერილი,
ნებით აღერილი,
სათნოდ აღერილი
გშეენის, ნიკორწმინდა!

მზერა ქართულია
სივრცის დაუნჯებით,
თვალი გართულია
ფრთიან ფასკუნჯებით:
ფრთები, ფრთები გვინდა,
კიდევ ფრთები გვინდა,
გვინდა დავეუფლოთ
სივრცეს, ნიკორნმინდა!

შენ, ფრთამოლულუნეს
უამთა სიმაღლეზე,
ჩენი საუკუნე
გიცავს უახლესი:
მძლავრი ხელოვნება,
ხალხის ხელოვნება —
ბრწყინავს საქართველოს
ქებად ნიკორნმინდა!

ჭიჭინოპელა

მარიამისთვის სიცხევ,
მზერით დამწველო გულის,
შენ გადარბევას იწყებ
ხოდაბუნის და ხნულის.

მაგრამ სულ დამავინყებ
შენი ჩაკონვის წყურვილს,
მარიამისთვის სიცხევ,
მზერით დამწველო გულის.

მარიობისთვის სიცხევ,
მზერით დამწველო გულის,
მზით გაიჟლინთა სივრცე
მინებებული სურვილს.

დასაბამიდან მიწყევ
გავარეზება რულის,
მარიამისთვის სიცხევე
მზერით დამწველო გულის.

ჭიჭინობელა, იწყე
ძველი სიმღერა რულის,
მარიობისთვის სიცხევე,
მზერით დამწველო გულის.

მარიობისთვის სიცხევე,
მზერით დამწველო გულის...
ო, ერთხელ მაინც მითხარ:
შენთან შეხვედრა მწყურის.

* * *

სანამ წვიმა გადივლიდეს,
გზები გამშრალდებოდეს,
ნუ მოაცლი ციურ რიდეს,
რომ ბურუსში ჩნდებოდეს.

თითქოს სული სადმე ვლიდეს
და გულს ცეცხლი სდებოდეს...
სანამ წვიმა გადივლიდეს,
გზები გამშრალდებოდეს.

* * *

რა კარგი იყო ქუჩა ბალახვნის,
ხმები ისმოდა მრავალი არღნის,
არ იყო მაშინ ავტომობილი,
არცა ძახილი მაუდის ქარხნის.

შეაჩერებდა რა თვის ფაეტონს,
მეეტლე მუშტარს უცდიდა ამ დროს.
— ვინ მოხვალთ ხონსუ, ხონსუ, ო, ხონსუ! —
კოფოზე მდგარი გასძახდა მთა-გორს.

ასე ძვირფასი ტენორის მქონეს
არვინ უსმენდა მეეტლეს ხონელს.
— ვინ მოხვალთ ხონსუ, — იძახდა, მაგრამ
ჩანდა, ამაოდ კარგავდა ღონეს.

ამ დროს მოესმა: — მოვალთ, გიშველით!
მალე ჯიბემჭლე და თავშიშველი
ლხენით, სიმღერით — იმ ხონის გზაზე —
მივქროდით მე და სარაჯიშვილი.

* * *

მახსოვს ხორაგაულის,
სევდიანი სადგური,
მისი ყრუ სამკაული,
აცვივნული აგური.

უშფოთველი ცხოვრება,
წყნარი, როგორც გუგული...
ისმის მოახლოებულ
ორთქლმავალის გუგუნი.

ეს ადგილები ეხლაც ნაზია,
როგორც ჰანგები ძველი არიის,
ეხლაც ქართული დგას გიმნაზია
და ვაკეები სემინარიის.

სადაც ოდესმე ჯერ ისევ ბავშვი
ვგრძნობდი, რა არის ველთა ხალისი,
და ჩემთან ერთად ოქროსფერ ნაეში
იყვნენ ედგარი და ნოკალისი.

ახალგაზრდობის გზა გამბედავი
დაფნის რტოებით იყო ნაგები,
ყარალაშვილო სანდრო, ნეტავი
სად გაჰქრენ ჩვენი ამხანაგები?

გრიგალი ჩადგა ძალიან გვიან,
მაგარი თქემის დაცხრა სვეტები,
ან დამშვიდებულ ხეებზე თრთიან
გადაღებული წვიმის წვეთები.

ქვეყანა გაცვდა, ვით ძველი¹ გროში,
უდაბურებად იქცა სოფელი.
ნუ გაოცდები, რომ ასეთ დროში
მცირე ბედისაც ვარ მადლობელი.

შეიძლებოდა მქონოდა სული
კეთილი, ნაზი, როგორც დობილი,
მაგრამ ცხოვრება არაა სრული,
მცირე ბედისაც ვარ კმაყოფილი.

ვით შეიძლება იქნე ლამაზი,
როცა სიტლანქე მოდის მგმობელი!
დროა, დავტოვო ფიქრი ამაზე,
მცირე ბედისაც ვარ მადლობელი.

საშინელება, სიბნელე, გესლი,
დემონიური ცეცხლის პროფილი,
ბოროტო, სუნთქვა ნუ გამიძნელე,
მადლობელი ვარ, ვარ კმაყოფილი!

* * *

ეს იყო წინათ, დიდი ხნის წინათ,
რაც დაეინყება გულმა არ ჰგუბოს, —
მაინც მოვიდა ვილაც გვირგვინით
და შენს უბრალოს ამშვენებს კუბოს.

მიდიხარ... ისე მიგაქვს წვალება,
თითქოს ზღვის კარად თივას თიბავდე.
ვინა თქვა შენი გარდაცვალება?
არა, სწორედ დღეს შენ დაიბადე.

მიდიხარ... აღარ დაგემდურება
არც მინიერი, არც ზეციერი,
ვინა თქვა შენი უბედურება?
არა, სწორედ დღეს ხარ ბედნიერი.

მიდიხარ... ტკბილი გქონდეს მგზავრობა,
სხვა ბინა მარად იყო ზღაპარი.
ვინა თქვა შენი მიუსაფრობა?
არა, შენ ჰპოვე თავშესაფარი.

მიდიხარ... შენს ბედს ბევრი ინატრებს,
მშვენიერს, ბედი სხვა არსად არი,
შენ სივრცეებმა დაგიბინადრეს —
შენ უკვდავების ხარ ბინადარი.

**ლეგენდა
გალაკტიონის
ცხოვრებისა**

*წმინდა ნათელში, ამბობს ჰეგელი,
წმინდა სინათლის დიად ბაღეში
ისე ცოტაა გასაგებელი,
როგორც რომ წმინდა სიწყვდიადეში.*

მკითხველნი შეჩვეულნი ვართ იმ ამბავს, რომ ყოველი დიდი მწერლის, ხელოვანის ცხოვრება მათსავე შემოქმედებას რაღაცით მუდამ შეესატყვისება ხოლმე. ამიტომაც გვაინტერესებს მათი ბიოგრაფია, გულმოდგინედ ვიძიებთ და ვიმედოვნებთ კიდეც — ერთი შეხედვით თუნდაც უმნიშვნელო ბიოგრაფიული ლეტალი შესაძლოა მთელი შემოქმედების გასაღებად გვექცესო.

ისიც კარგად არის ცნობილი, რომ დიდ ადამიანებს მეტწილად ბიოგრაფიაც გამორჩეული აქვთ, მათი ცხოვრება რაღაცით მუდამ უჩვეულოა, ყოველდღიურობის შაბლონებს აცდენილი, ხშირად — ამაღლებული, უბრალო მოკვდავთათვის თითქოს მიუწვდომელიც კი. ამგვარი წარმოდგენა იმდენად გვაქვს გამჯდარი, გვეჩოთირება (ზოგჯერ თითქოს გვეთაკილება კიდეც), როცა აღმოვაჩენთ, რომ ჩვენგან თაყვანცემულ ამა თუ იმ პიროვნებას სიცოცხლე ისე გაულევიკა, მაინცდამაინც განსაკუთრებული არაფერი გარდახედია თავს. ასეთ შემთხვევებში მომდევნო თაობები თავისებურად ასწორებენ „შეცდომას“: რჩეული კაცის თავგადასავალს სასურველად მიჩნეულ ამბებს დაუკავშირებენ, მერე წარმოდგენილს სინამდვილედ დასახავენ და მოშვადება ლეგენდა, რათა ააფორი-აქოს უნდილი ფაქტების გლუვი ზედაპირი.

და კაცმა არ იცის, ვინ უფრო მართალია — ამ ლეგენდების შემთხველნი, თუ საანკეტო ფაქტების გულმოდგინედ მომპოვებელნი და გამწყობელნი. ისიც უცილობელია, რომ ესა თუ ის ლეგენდა მაინცდამაინც ამა და იმ პიროვნებას შემთხვევით არ უკავშირდება ხოლმე, და ისიც უეჭველი, რომ ხსენებული საანკე-

ტო ფაქტების გარეშეც ფონს არ გაისვლება მარტოოდენ ლეგენ-
დების ამარა.

შოთა რუსთაველი თურმე თამარ მეფეს ყვარობდაო, — იტყ-
ოდა ქართველი გლეხკაცი. რამდენი საუკუნის, რამდენი თაობის
ჟრუანტელია ჩაქსოვილი ამ ლიტონ სიტყვებში. უმაღლესის
სახელი უსაჩინოესს უნდა დაკავშირებოდა უეჭველად. მაგრამ
ხომ შესაძლოა ერთ მშვენიერსა და ფილოლოგთათვის ასერიგად
სანატრელ დღეს აღმოჩნდეს რუსთაველის ცხოვრების მომთხრო-
ბი დოკუმენტი და გაირკვეს: „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორი სულაც
არ ყოფილა საღმრთო თამარზე გამიჯნურებული; ერთი წარ-
ჩინებული ფეოდალი იყო, მეჭურჭლეთუხუცესის სახელს მფლო-
ბელი, თავისი ცხოვრება ისე გალია, როგორც ასობით და ათასო-
ბით დიდებულს გაუღევია იმ ეპოქაში, არც საქართველოდან
გაუძევებია ვისმე და იერუსალიმშიც, თუკი ჩავიდა, იმიტომ ჩავ-
იდა მხოლოდ, რომ საკუთარი სურვილით ბერად აღკვეცილიყო
ხანდაზმულობის ჟამს (ამგვარი რამ ჩვეულებრივი ამბავი იყო
საიმდროოდ); ანდა საერთოდ არსადაც არ წასულა, თავის საგ-
ვარეულო მამულში აღესრულა ოთხმოც წელს გადაცილებული,
შვილებით და შვილიშვილებით გარშემორტყმული.

რუსთაველის ცხოვრების ამგვარი ქარგა შეუძლებელ რაიმედ
ვერ დაისახება. კი, სხვებთან ერთად მეც ვფიქრობ, რომ სისხლის
ცრემლების დათხევით თამარის შექება გაცილებით მეტს უნდა
ნიშნავდეს, ვიდრე სიუზერენისადმი ვასალის მხრივ მიმართვის საიმ-
დროოდ თითქოს დაკანონებულ ფორმას, მაგრამ ამ უკანასკნელი
მოსაზრების დამცველთათვის ანგარიშგაუწევლობაც არ იქნება...

დიახ, შესაძლოა ამგვარი დოკუმენტიც აღმოჩნდეს. ნაფიცი
ფილოლოგები გამარჯვებას იზეიმებენ, რუსთაველის სახელს
ლეგენდების საბურველი ჩამოეცლება და... ვითომ უფრო გასაგე-
ბი გახდება ჩვენთვის „ვეფხისტყაოსანი“? კაცმა არ იცის.

გურამიშვილის ცხოვრება ხომ ისედაც ლეგენდაა, „დავი-
თიანის“ შემქმნელის პირითვე მოთხრობილი, რაღა დამატებას
საჭიროებდა.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის ბიოგრაფიას უჩვეულობის ელფერი სწორედ მისმავე უღიმღამობამ შესძინა: „მერანის“ ავტორი და კანცელარიის უჩინარი, თანაც პედანტურად მომუშავე მოხელე! კონტრასტი იმდენად თვალშისაცემია, მისი ხაზგასმა სასკოლო სახელმძღვანელოებშიც არ ავიწყდებათ.

ვაჟა-ფშაველა მითოსის მხარეში დასახლებამ აქცია ლეგენდად. მგონი სამ დღეს უმუშავნია „ივერიის“ რედაქციის თანამშრომლად, ერთხანს სოფლის მასწავლებლობასაც მიჰყო თურმე ხელი. მაგრამ ღმერთმა დაგვიფარა და დროულად მიატოვებინა ყოველივე. და მისი ცხოვრებაც იმ „ღმერთთან მოლაპარაკე“ ზეკაცებისას დაემსგავსა, ქეთულაურებისა და მინდიების სახელით რომ გაგვაცნო თავის ქმნილებებში...

მკითხველნი ნუ დამძრაბავენ, თუ ყოველივე ამის შემდეგ ერთ ალბათ საკმაოდ უხეირო ნახტომს გავაკეთებ — მცირე მოგონება მინდა გაგიზიაროთ. 1940 წლის შემოდგომის მზიან დღეს ორი მეხუთეკლასელი ბიჭი ვისხედით სოლოლაკში ჩვენი ორსართულიანი სახლის სახურავზე. მაშინ ჩემმა მეგობარმა დიდად საიდუმლოდ გამანდო ერთი საშინელი ამბავი: თურმე გალაკტიონ ტაბიძე თუ არ დათერა, ისე ლექსს ვერ დაწერსო. „გალაკტიონს“ კი არა, „გალაქტიონს“ იტყოდა ალბათ, მაგრამ ამას ეხლა არა აქვს მნიშვნელობა.

მაშინ არც გალაკტიონის სახელი გამეგონა და მთერალ კაცზეც საკმაოდ ბუნდოვანი წარმოდგენა მქონდა (ამ მხრივ იმდროინდელი თბილისის, მით უმეტეს ჩვენი წყნარი უბნის ქუჩები ცოტათი უფრო ნაკლები ცოდნით გვაპარაგებდნენ). ასე რომ ვერაფერი გავიგე და ვერც იმას მივხვდი, რა იყო ამ ამბავში ისეთი შემადრწუნებელი, რომ ჩემი გულოვანი ძმაცაც კი ლამის ჩურჩულით მესიტყვებოდა. მაგრამ სწორედ ამ საიდუმლო კილოს წყალობით მოხდა ალბათ, რომ ის ამბავი, ის დღე, ის სიტყვები სამუდამოდ შემომრჩა მეხსიერებაში. გვიანდა მივხვდი: თურმე ლეგენდას მაზიარეს, თბილისის ქუჩებსა და სახლებში დარხეულ, წლობით ნალოლიავეს ლეგენდას.

რადგან არავის გესურდა იმის დაჯერება, რომ აგერ ჩვენს გვერდით, კრილოვის ათში თუ ჟორესის (აწინდელი მარჯანიშვილის) ოთხში უდრტვინველად ბინადრობდა კაცი, რომლის ცხოვრება გარეგნულად ჩვენეულისგან არაფრით განსხვავდებოდა. ამ კაცის ყოფა რაღაცით გამორჩეული უნდა ყოფილიყო უეჭველად. მაგრამ რით, რით უნდა ყოფილიყო გამორჩეული და უჩვეულო? თავისთავად ის ამბავი, რომ ეს კაცი გენიალურ ლექსებს წერდა, არასგზით არ კმაროდა წარმოსახვის აღსაგზნებად. აკი თქვა ამ კაცმა თავისი პირით:

ასფუთიანი ჩაქუჩის ცემით
ცა ჩემზე ცდიდა ძალთა მოკრებას,
მან დაამსგავსა მგზავრობა ჩემი
ცხოვრების ჩემის აბობოქრებას.

მერედა სად არის ეს აბობოქრებული ცხოვრება, სად არის შემოქმედების შესატყვისი სიმძაფრე?

გვიანლა მივხვდით: მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, — „იქ, შიგნით, სულში“; მის მიერვე დახატული სურათი რომ გავიხსენოთ:

ლამით რიგ-რიგად ძლივს მბჟუტავ სანთელს
ანდობდნენ გრიგალს და კორიანტელს,
მოხდიდნენ ძაძას უძველეს ტაძარს,
მას, უზარმაზარს რომ ჰგავდა კანდელს.

აბა დავუკვირდეთ: ეს ძველ მწიგნობართა გამო არის ნათქვამი. სხედან ტაძარში ავტორნი თუ გადამწერნი, სანთლის შუქზე წერენ და ამ მცირე შუქს ანდობენ გრიგალს და კორიანტელს, თითქოს ძაძას ხდიან მონასტერს. რა გრიგალია ეს, ან როგორ უნდა მიენდოთ სანთლის შუქისთვის გრიგალი თუ გრიგალისთვის სანთლის შუქი?

ეს მათს სულში მობობქრე გრიგალია, „ვეფხისტყაოსანსა“ თუ „ქართლის ცხოვრებაში“ ამტყდარი გრიგალი, სწორედ იმგვარი, თვით გალაკტიონის სულშიც რომ ბობოქრობდა.

მაგრამ გარეგნულად თითქმის არაფერი ამხელდა იმ გრიგა-

ლის არსებობას. მის შესაგრძნობად ან გალაკტიონის პოეზიას უნდა სწედომოდით ბოლომდე, ან კიდევ გალაკტიონის თვალები უნდა გქონოდათ ნანახი: დაკაკლული, შიგნიდანვე შუქფენილი, ზესთასოფლის მომზირალი თვალები ნათელმხილველისა. თანაც ის თვალები ყოველთვის კი არ გამოიმზირებოდნენ ამნაირად: ზოგჯერ დაგმანული ჰქონდა მზერა და მაშინ ის თვალებიც ფაქტებით ესოდენ ღარიბ მისსავე ბიოგრაფიას ემსგავსებოდა.

ჰო, ქცევა ჰქონდა კიდევ ცოტათი უცნაური — ოდნავ ექსცენტრული მიხრა-მოხრა, საგანგებოდ დაწვრილებული ხმა, ნერვიული ჟესტიკულაცია. მაგრამ ამგვარი დეტალები ყველამ ხომ არ იცოდა. გინდაც სცოდნოდათ, ყველა ხომ ვერ ჩახვდებოდა ამ უცნაურობის მიზეზებს.

არა, ათასობით უზაკველ ადამიანს სხვა რამით უნდა ესულდგმულა. მათ მითი სჭირდებოდათ, რაღაც უფრო გამორჩეულთან წილნაყარი ლეგენდა. გალაკტიონი სხვებისგან ნამდვილად გამორჩეული პოეტი რომ იყო, ამას ყველა გრძნობდა, ხშირად რომ სვამდა, ესეც კარგად მოეხსენებოდათ. მაგრამ პოეტობით გამორჩეულნი იქნებ კიდევ მოძებნილიყვნენ? თანაც ცისფერყანწელების შემდეგ მსმელი პოეტის სახელით ვის უნდა გაეკვირვებინა ქართველი კაცი. ცალ-ცალკე ეს ორი ფაქტი ბევრს არაფერს მეტყველებდა. მაგრამ „თუ არ დათვრა, ისე ლექსს ვერ წერსო“, — ეს უკვე სულ სხვა რამ იყო. ამგვარი ცნობა მართლაც უჩვეულო ამბავს შეიცავდა. რადგან, თუ ცალკე სიმთვრალე და ცალკე ლექსების თხზვა ჩვეულებრივ რაიმედ მიაჩნდათ, სიმთვრალეში წერა ჯერ არავის სმენოდა. ეს უკვე ლეგენდა გახლდათ.

იქნებ ამ ლეგენდაში ის აზრიც იყო ჩაქსოვილი ქვეცნობიერად, რომ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზია რაღაც ისეთ სფეროებს არის ნაზიარები, რომელთა ხილვა სადაგსა და ფხიზელ მზერას არ ძალუძს? ალბათ არც უამისობაა.

ხოლო ლეგენდას რომ დავეხსნათ და ფაქტების სამყაროს დაუბრუნდეთ, გალაკტიონ ტაბიძის თავგადასავლიდან იმას თუ დავსახავთ ცოტათი უჩვეულო ამბად, რომ ამ კაცმა ცხოვრება

ისე გაატარა, თითქმის არასოდეს უმსახურია. სემინარიაში სწავლის შემდეგ, 1910-1911 წლებში, ვაჟა-ფშაველასი არ იყოს, სოფლის მასწავლებლად გამწესდა მცირე ხნით, 1911-1912 წლებში ქუთაისში სხვადასხვა რედაქციაში მუშაობდა, 1922 წელს „გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალს“ სცემდა. ეს იყო და ეს, ცოტათი უჩვეულოდ-მეთქი, იმიტომ ვამბობ, რომ ჩვენს ხანაში, როცა მწერლობა პროფესიად იქცა, აღარც ის ამბავია მაინცდამაინც უჩვეულო, რომ მწერალი არსად მსახურობდეს.

ღიახ, ფაქტების გარეგნული მდინარების თვალსაზრისით ამ კაცის ცხოვრება თითქოს არაფერით გამოირჩეოდა. იმ ზომამდე, მისი ბიოგრაფიის დაწერაც კი საქმელს არის ქცეული¹, ოღონდ კაცის ცხოვრება ის ზომ არ არის მხოლოდ, თუ როდის სად ბინადრობს, როდის რომელ გეოგრაფიულ პუნქტს ეწვევა, როდის ვის ხვდება, რას ჭამს და რას სვამს. კაცის ცხოვრება მთლიანობაში მაშინ არის ჩვენთვის ცნობილი, როცა ამ გარეგნულ ფაქტებთან ერთად მისი ფსიქიკის, მისი სულის ასავალ-დასავალსაც ვიცნობთ ასე თუ ისე.

ხოლო გალაკტიონ ტაბიძის სულიერ ცხოვრებას ერთობ მცირედნი თუ იცნობდნენ სინამდვილეში. ის, რაც გარეგნულად ვლინდებოდა ან როგორც გარეშენი აღიქვამდნენ (და შემდეგ ჩვენ გვიზიარებდნენ), არცთუ იშვიათად კარიკატურა უფრო იყო, ვიდრე ჭეშმარიტი ხატი დიდი პოეტის სულისა.

გალაკტიონ ტაბიძეს ერთგან უწერია:

ის მაღალია, დიდია მაინც,
მისთვის მოისმის ზარების ზარი.

მეორეგან:

იგი დაფნის იყო ღირსი,

¹ მკვლევარ იოსებ ლორთქიფანიძის ნაშრომი (გალაკტიონ ტაბიძის ცხოვრების ქრონიკა. თბილისი, 1968) რომ არა, ის ტუნწი ფაქტებიც არ გვეცოდინებოდა, რაც პოეტის ბიოგრაფიის ქარგას შეადგენს. წინამდებარე წიგნში გალაკტიონ ტაბიძის ბიოგრაფიის ფაქტები და თარიღები ი. ლორთქიფანიძის ამ ნაშრომის მიხედვით არის წარმოდგენილი.

დიდი ცეცხლით იწვოდა.

მესამეგან:

თითქოს სული სადმე ვლიდეს
და გულს ცეცხლი სდებოდეს.

კიდევ სხვაგან:

იხიბლებოდა სული დიადით,
როს სიმაღლეებს სწვდებოდა არსი.

ამგვარი იყო თავდაც: ზარების ზარის მსმენელი, დიდი ცეცხლით აღმოღებული, სიმაღლეთა მწვედომელი, რუსთაველის სიტყვები რომ დაეურთოთ — „ზემხედველი ცნობის“ მფლობელი. ამიტომ ბუნებრივია, რომ ხშირად, ერთობ ხშირად არ ესმოდათ მისი, ალღოს ვერ უღებდნენ, მის ნათქვამს უკუღმართად აღიქვამდნენ ხოლმე.

მაგრამ, გარდა ამისა, ისიც კაცი იყო, „ადამის ტომთა“ შთამომავალი. მისი სული გამუდმებით კი არ ვლიდა ზესთა სფეროებში, გამუდმებით კი არ რეკდა „მისი ჰიმნები გენიალური“. ზოგჯერ მასაც ეწადა ჩვეულებრივით, ყოველდღიურით, წარმატებით ტყობა, ნუგეშის პოვნა, აღიარება, თუნდაც ფუჭი პატივმოყვარეობის დაკმაყოფილება. ასეთ დროს ჭირვეულიც იყო, უმწეოც, ზოგჯერ სასაცილოც, ხანდახან ძნელად საგუებელიც. კომიკური იყო კონტრასტი, რომელიც მის სიდიადესა და მის წვრილმან, ამაო ცხოვრებისეულ წყვეტებას შორის იქმნებოდა. რადგან ბავშვი იყო, დიდი, ახოვანი, თანაც ზოგჯერ ცბიერი ბავშვი. 1921 წელსვე პროეტების მეფედ აღიარებულ კაცს ოცი, ოცდაათი წლის შემდეგაც რომელსაზე სტუდენტურ გაზეთში ამოკითხული ქების სიტყვები სწორედ ბავშვურ სიხარულს ჰგვრიდა. მერე მოეჩვენებოდა — საკმარისად არ ვარო აღიარებული. ასეთ წუთებში გესლიანი იყო, დაუნდობელი. ხანდახან ცოტას თვალთმაქცობდა კიდევ, არტისტობდა, ქირქილებდა. „დამიკო, — შეესიტყვებოდა ვისმე საგანგებოდ დაწვრილებული ხმით, — საკვირველია სწორედ, დამიკო“. მერე თავის ამოუცნობ, ჰიპნოზური ძალის მქონე თაფ-

ლისფერ თვალებს შეანათებდა. თანაც ვინ არ იყო მისი მოსაუბრე – შემთხვევითი, ჭრელი ხალხი, დაწყებული ლუდხანაში აკიდებული მემთვრალით და დამთავრებული მანიაკი კალმოსნებით თუ გრაფომანებით, თავიანთი თავი სამყაროს ცენტრად რომ აქვთ დასახული და მაინც ასე სულმოსწრაფებულად რომ უყვართ ცნობილ ადამიანთა გვერდით ამოტმასნება.

ასე რომ, თუ გვსურს გალაკტიონ ტაბიძის პიროვნებას მის მთლიანობაში მივწვდეთ, ბიოგრაფიული ფაქტები და თვითმზილველთა მოგონებები არ უნდა ვიკმაროთ, საამისოდ მთელი მისი შემოქმედება უნდა გავითვალისწინოთ. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ არა მხოლოდ ფაქტებისა და მოვლენების ფონზე განვიხილოთ მისი ლექსები, არამედ სწორედ ამ ლექსებიდანაც გამოვხედოთ ფაქტებსა და მოვლენებს, გარემოს, ესე იგი მათს შემქმნელსვე დავესესხოთ მზერას და, თუ შეიძლება ასე ითქვას, სულის ბიოგრაფიაც მოვინიშნოთ. მაშინ შესაძლოა აღმოჩნდეს, რომ გალაკტიონ ტაბიძის ცხოვრება უმდიდრესი ფერებით მოელვარე გზა ყოფილა.

მე შევეცადე ეს წიგნი სწორედ ამ თვალსაზრისით დამეწერა.

*მოწმე იმ ყრმობის, კელავ შუა ჟამთა,
სხვა მთათა შორის შეენის შუამთა.
მრავალთა წამთა სჯეროდათ, სწამლათ
ძველი შუამთა, კარგი შუამთა.*

საქართველო ორ შუამთას იცნობს.

ერთი კახეთშია, თელავის სიახლოვეს, თავისი მონასტრით განთქმული, „ბაში-აჩუკით“ უკვდავყოფილი.

მეორე იმერეთშია, ვანის (ოდინდელი საჩინოს) დასავლეთით, რამდენსამე კილომეტრზე. შუამთა სოფელსაც ეწოდება და მთის სახელიც არის. ამ მთის ძირას, რიონის ველზე გაშენებულია სოფელი ჭყვიში, ძველად ტობანიერის თემში შემავალი. აქ დაიბადა გალაკტიონ ტაბიძე 1891 წლის 5 (17) ნოემბერს.

საქართველოში არ არის ისეთი კუთხე, განუმეორებელი რომ ვერ ვუწოდოთ. ამ მხარესაც აქვს თავისი განუმეორებლობა.

ჯერ სერზე ავიდეთ, შუამთიდან მოვავლოთ მზერა პეიზაჟს. ჩვენგან სამხრეთით ხედი დახშულია — ღადოს (ფერსათის) მთები მაღლდება თანდათან. ჩვენს ჩრდილოეთით, ჩვენს ფერხთით იწყება რიონის ველი; პირდაპირ — ვრცელი ჭალები, რიონს გაღმა — სოფლები, სამტრედიის, ხონისა და წყალტუბოს სანახები, ოდნავ მარჯვნივ — ათას მთაში შეუცდომლად გამოსარჩევი ხეამლი, მის ქვემოთ — ქუთაისის მიდამო, უფრო შორს — აჯამეთის ტყე, მარცხნივ და მარცხნივ — სამეგრელოს მთაგორაკები; და ისევ ჭალები, ჭალები — ჰორიზონტის კიდემდე, რომლის იქითაც ზღვა გვეგულება. და მთელ ამ თვალსაწიერს აღმოსავლეთიდან დასავლეთით გასდევს კავკასიონის მთაგრეხილი — სივრცის ჩამკეტი და მომაგუბბათებული მწვერვალები.

ეს მწვერვალები, სერიდან რომ დავეშვებით, მაშინაც ჩანს, მერე არე თანდათან დავიწროვდება, მაგრამ კავკასიონი მაინც

იხილება, რიონის პირს რომ მივატანთ, არც მაშინ ეფარება თვალს.

გალაკტიონ ტაბიძის სახლი ზედ რიონის პირას იდგა, სოფლის კიდეზე. მდინარისპირა რიყე მოწმობს, რომ ადიდების დროს რიონი ეზოს უწყევდა ხოლმე, თითქმის სახლამდე შემოტბორებოდა. მგონი ისიც მომხდარა, შიგ სოფელში შემოვარდნილა წყალი.

აქაური ლანდშაფტის ნიშანდობლივი თვისებაა: ფერთა სიუხვე და სიღბო. საგნები თითქოს ერთიმეორეში გადაიღვრება, არსად — წახნაგი, არსად — კონტურის სიმკვეთრე. კავკასიონის მწვერვალებიც კი განზავებულია ფერთა ლივლივში. მხოლოდ ნაწვიმარზე, ან კიდევ ზამთრობით — მოწმენდილსა და ყინვიან ამინდში გამოიკვეთება ცალკეული ქიმები და ხაზები.

შემჩნეულია: მდინარის პირი აუხსნელსა და ამოუცნობ სევდას აღძრავს, უკიდევანო სივრცის მზერა თუ შორეულ მწვერვალთა ხილვა უსასრულობისა და მარადიულობისკენ მიმსწრაფ აზრებს ბადებენ. ტოხანერული მასწავლებლის — ვასილ ტაბიძის ოჯახში დაბადებული ყრმის ზეედრი იყო იმთავითვე ზიარებოდა ამგვარ სწრაფვას:

ვიგონებ ყრმობას, შორს, ძლიერ შორს, ჭალების გაღმა კავკასიონის კლდოვანი მთის მოჩანდა ფერდი.
საღამოობით — ვით ხომალდი ასნიოს ნალმმა —
მზით ენთებოდა და ჰქრებოდა ტიტანის მკერდი.

ბავშვობიდანვე ის სიშორე მტანჯავდა ერთი,
ლაუჯარდოვანნი მიტაცებდნენ ნაქერალები.
და ვკითხულობდი, ვოცნებობდი, ვმღერდი თუ ვწერდი —
მდედდნენ, მეძახდნენ, მიზიდავდნენ ის მწვერვალები.

რით შეაყენა ის ხომალდი გრძნეულმა დაღმა,
შენ არ იცოდი, ვერც გაიგე, ისე დაბერდი.
შემოიხვია მყუდროება ღრუბელთა ბაღმა,
მოჩანდა ხეამლი — როგორც თრთოლა, როგორც ხავერდი,

როგორც უთოვლო ყმანვილობის უღრუბლო ბედი,
როგორც შემდგომთა ქარიშხალთა ცივი ბრჭყალები,
როგორც სიცოცხლე, როგორც კუბო, როგორც იმედი —
მდედნენ, მეძახდნენ, მიზიდავდნენ ის მწვერვალები.

მთლად დამიმონა ცად ნატყორცნმა ლურჯმა წიაღმა,
ჰაეროვნებამ საიდუმლომ დაფარა ქედი.
თითქოს იმ მთაზე ისევ ისე ვწევარ გულალმა
და ვარსკვლავების დიდი წიგნის ყოველი გვერდი.

არის თეთნულდი, არის უშბა, მთელი სვანეთი,
იმისი დილა და შუადღე მზით ნაალები,
მისი საღამო ბინდთა ლურჯი ოქეანეთი —
მდედნენ, მეძახდნენ, მიზიდავდნენ ის მწვერვალები.

მაგრამ ყრმა მხოლოდ მდინარის პირს ხომ არ უჭვრეტდა
და მარტოოდენ შორეულ მწვერვალებს ხომ არ გაშვრდა. სოფელში
ცხოვრობდა, მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულის ჩვეულებრივ
იმერულ სოფელში. აქ სიმინდის ყანები ბიბინებდა, ვენახები იფ-
ურჩქნებოდა, ცაცხვები, მუხები, რცხილები, ნეკერჩხლები, ტირიფე-
ბი და კოპიტები შრიალებდა, ალუბლები, ატმები და თუთები თავს
იწონებდნენ, ორღობეებში საქონელი მობლაოდა, მწვანე მოლზე
ამპარტავანი მამალი დაიყინებოდა, ბუხრიდან ბოლი ადიოდა,
სამზად სახლთან წაბლის ნეშოში გამომცხვარი მჭადის სურნე-
ლი იფინებოდა, ოდის დაჩუქურთმებული აივანი სტუმარს მიელოდა,
ხოლო ალაგეს მიმდგარი თავსაფრიანი ქალი რაღაც სევდანარევი
ხმით გასძახოდა სივრცეს:

— გიორგია, უ-უ-უ!

ეზოში ბავშვები ეფერებოდნენ ბოჩოლას, შარაზე ურემი მი-
ჭრიალებდა და ცხენი მითოხარიკობდა.

— როგორ გიკითხოთ, იროდი ბატონო?

— გახლავართ გვარიანად, ჩემო ბატონო?

— კაი დაგემართოთ.

მიხრა-მოხრა — დახვეწილი, ქცევა — კისკასი, გარჯა —

ზრდილი, თავის დაჭერა — ღირსებით სავსე, ხმა — რბილი და მოალერსე, სახე — სათნოება, თვალები — სიკეთის სხივი და შეფარული ნაღველი...

მოსაღამოებულზე ჩამავალი მზის სხივები ჩუქურთმებიანი აივნიდან კიბეს დაეფინებოდა და ოქროს კანკელს ემსგავსებოდა, ბოსტნის კარებთან ბელურა უთვალთვალებდა შურიან კატას, ქათმები ხეზე შეიბუდრებდნენ, ღია კარებში კვარით დაგზნებული ცეცხლის ნაპერწკლები ჩანდა, ძველი ჭიშკრის კარბაზე ხავს-მოღებული ყავრები გამუქდებოდა და რიონის სანაოც ბინდში ინთქებოდა.

შემოდგომით — აჩალულ ჭალებში ქარის ზუზუნი, ზამთრობით — მგლის მოვარდნა და საქონლის გატაცება.

და მაინც: მყუდროება, უდრტვინველი ყოფა, სიკეთეგამჯდარი, ნეტარებით განზავებული გარემო, ესოდენ ძვირფასი, შეუღლეველი და დაუვიწყარი.

ეზოს ახსოვს ყოველ წუთის
შარაგზა და გადაღმა.
ისევ იქ დგას ჩრდილი თუთის,
ცაცხვები კი გადახმა.
და ტირიფიც მაღლარ მტევნით,
სასაცილო ტირიფი,
გადახრილი ზედმინვენით,
მსუბუქი და ირიბი.
დაფენილი თითქოს ომში
ფშანია თუ ჟალტამი?
ველად ყრია ლურჯი კომში
და ცისფერი ატამი.
ალუბლები. ისევ ჰქრიან
სევდიანნი სიონი,
და სახელად რიონს ჰქვიან
ისევ იგი რიონი.
ისევ ჩნდება მწყერით ველი.
ღალღა თვალს ეცეცება.
ღამღამობით მოდის მგელი

და საქონელს ეცემა.
დარჩენილი მინდვრად ჩალა,
დანისლული კოპიტი.
განადგურდა მეფის ჭალა,
ჩრდილი შემოდგომითი...

ამგვარი იყო გარემო.

და ყოველ წამს დაუნაწევრებლად, ერთ მთლიანობად აღიქმებოდა: დაფიქრებად განმაწყობელი მდინარისპირის სევდა, გონების დამკარგვინებელ მშვენიერებად მოვლენილი შორი მწვერვალები, უსასრულობისკენ, მარადიულობისკენ მხმობელნი, და მშობლიური სოფლის სიცოცხლის ფეთქვა.

ეს ყოველივე ერთი იყო, განუყოფელი. და ყოველსავე ამას სახელად ერქვა: ბავშვობა. პარმონია. სიკეთე..

„მამაჩემი გარდაიცვალა ძლიერ ახალგაზრდა... მე არ მახსოვს ის იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ დავიბადე მამაჩემის გარდაცვალებიდან შვიდი თვის შემდეგ. მან დაგვიტოვა ჩვენ: სახლი მდინარე რიონის პირად, „მეფის ჭალა“ მდინარე რიონის გაღმა... და საკმაოდ ვრცელი წიგნთსაცავი XVIII და XIX საუკუნის წიგნებით.

მე მქონდა ძალიან კარგი, უდარდელი ბავშვობა“.

„გზობლიური ეზემპრა“

*რა კარგი იყო ქურა ბალახენის,
ხმები ისმოდა მრავალი არღნის.
არ იყო მაშინ ავტომობილი,
არცა ძახილი მაუღის ქარხნის.*

„ძალიან კარგი, უდარდელი ბავშვობა“ ღიდხანს ვერ გაგრძელდებოდა. გალაკტიონ ტაბიძესაც უნდა გაეეწო იგივე გზა, ათასობით და ათასობით ქართველ ინტელიგენტს რომ გაუვლია მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარსა და მეოცის დასაწყისში: ჯერ სოფლად ცხოვრება, შემდეგ — ქუთაისსა თუ თბილისში სწავლა.

აქ მკითხველებს მოეგონებ ერთ ამბავს, ალბათ უჩემოდაც კარგად რომ მოეხსენებათ. ევროპის მრავალი ქვეყნისგან განსხვავებით, ჩვენ ბედს არ გავუწეებოდათ დალაგებული და აწყობილი ქალაქური ყოფით. ოდესღაც აყვავებული ქართული ქალაქები დამპყრობელთა უსასრულო შემოსევების შედეგად ან სულ აღიგავა მიწის პირისაგან, ან ისე განადგურდა, რომ კარგახანს ვეღარ გასწორდა წელში და სული ვეღარ მოითქვა. თბილისის, მაგალითად, აღა-მაჰმად ხანმა მოუთავა ხელი. მისი ლაშქრობის შემდეგ ქალაქში თითქმის აღარც ერთი საერისკაცო ნაგებობა აღარ დარჩენილა ისეთი, რაიმედ რომ ღირებულებოდა. მოქალაქენი ან ამოწყდნენ, ან სოფლად გაიხიზნენ. შედარებით იოლად გადაჩნენ ეკლესიები და ხელოსნები — მეტწილად უცხო თესლნი.

ასე რომ ჩვენმა ქალაქებმა ვერ შემოგვინახეს ისეთი ოჯახები, არამცთუ საუკუნეობით, რამდენიმე ათეული წლობით მაინც ქალაქის მუდმივი მკვიდრნი ყოფილიყვნენ. იმხანად კი არა, დღესაც თითებზე ჩამოითვლებიან ის პირნი, რომელთა წინაპრებს ქალაქად ცხოვრების ასი-ასორმოცდაათი წლის ტრადიცია ჰქონდეთ.

მაგრამ ქვეყნის ცხოვრება ამგვარ ვაკუუმს ვერ მოითმენდა.

ისევ თბილისის მაგალითს რომ მივუბრუნდეთ, ქალაქი ან სხვებს უნდა დარჩენოდათ, ან ქართველობას უნდა შეეცხო სოფლის მოსახლეობის ზარჯზე. ეს პროცესი განსაკუთრებით ინტენსიურად მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან დაიწყო და ვგონებ ჯერაც არ დასრულებულა.

ამასთან, ამ პროცესს ერთი ძალზე ნიშანდობლივი თვისება ახლდა: ერის ძველთუძველეს კულტურულ ტრადიციათა მეოხებით, სოფელ ადგილიდან მოსულ და ქალაქად დამკვიდრებულ პირთა პირველივე თაობა სრულფასოვან ინტელიგენციად იქცეოდა ხოლმე. თუ გავიხსენებთ იმ მოღვაწეებს, ჩვენი საუკუნის ათიანსა და ოციან წლებში ქართული კულტურის წინამდგომე-ბად რომ მოგვევლინენ, ვნახავთ, რომ მათი უმეტესობა სოფელში დაიბადა და სასწავლებელში შესვლამდე იქვე იზრდებოდა.

არც გალაკტიონ ტაბიძე ყოფილა გამონაკლისი: რვა წლისა ქუთაისის გზას გაუყენეს – ჯერ მოსამზადებელ სკოლაში, ხოლო შემდეგ სასულიერო სასწავლებელში ჩარიცხეს.

ადვილი სათქმელია: ქუთაისის გზას გაუყენეს. ოცი-ოცდაათი კილომეტრით დაშორებული სოფლიდან ქუთაისს ჩასვლა იმხანად უფრო რთული პრობლემა იყო, ვიდრე დღეს იმავე სოფლიდან მოსკოვს გამგზავრება. ჩვენ შეგვიძლია მხოლოდ წარმოვისახოთ, როგორი იქნებოდა ეს მგზავრობა.

1899 წლის ზაფხულის მიწურულს ვასილ ტაბიძის ქვრივი მაკრინე ადგიშვილი ერთ მეზობელთან გადავიდა და თავისი გასაჭირი აუწყა: ბიჭი მყავს ქუთაისში წასაყვანი, იქნება ერთი დღით ურემი მომახმართო, რასაც მიბრძანებთ ქირად, მოგართმევთო. მეზობელი – პლატონი იყო, დიომიდე თუ პარმენი – ქვრივი ქალის სიტყვებმა დიდად გაანაწყენა: როგორ გეკადრება, ბატონო, ქირა რა ბრძანებაა, ოღონდ ბავშვი სასწავლებელში მივბაროთ და ამისთანა მცირე სამსახურზე როგორ დაგზარდები, აგერ მე და აგერ ჩემი ურემი, ღმერთო კი მომკალი, მეზობლისთვის ხელის გაწყობა თუ ველარ შევიძელიო.

მეორე თუ მესამე დღეს, ალიონზე, მეზობელმა ურემი გამართა.

ფრჩხილაზე საპნის ასაქაფებლად გამოთლილი მოზერის რქა ჩამოჰკიდა, ხარები — ვთქვათ, ნიკორა და წაბლა — შეუბა და ტაბიძეთა ეზოს მოაყენა. აქ ურემი სიმინდის ფქვილისა და ლობიოს ტომრებით დატვირთეს, ყველით, მჭადით, საგანგებოდ ამ დღისთვის დაკლული და შებრაწული მოჩოთებით ავსებული კალათიც ურემის ჭალს მიაკრეს, პატარა ბიჭი მეურმის გვერდით კოფოზე შეასკუპეს, უკან, ხარების საგზლად წამოღებულ ნედლ ჩალაზე დედამისი მოთავსდა და დაიძრენ. სანაო შორს არ იყო. აქ ურემი ბორანზე შეაყენეს, რიონი გადავლეს და გეგუთის თუ პატრიკეთის გზას გაუყვნენ. სამხრობისას ან ნასამხრალზე ტობანიერელი ყმაწვილი უკვე ქუთაისში იყო, იმ ბარობაზე დიდ რამე ცენტრად მიჩნეულ ერთსართულიან ქალაქში.

ოღონდ, რა თვალითაც უნდა შევხედოთ იმ ქალაქს დღეს, ერთი რამ ყველამ ვიცით ალბათ: ჯერაც ერთსართულიან ქუთაისს უკვე ჰქონდა ის განუმეორებელი, შეუდარებელი კოლორიტი, ცხოვრების თავისებური რიტმი და ინტიმი, რომლებიც თავს არასოდეს დაგავიწყებენ, თუნდაც ერთხელს მეტად არ გენახოთ იქაურობა. ის კოლორიტი, ის რიტმი და ის ინტიმი დღემდე შემორჩა ქუთაისს. რაღა თქმა უნდა, ჩვენ, გარეშენი, ყოველივე ამის შესახებ უფროსთა მონათხრობის, წიგნებში ამოკითხულისა და თვით ამ ქალაქში დროდადრო სტუმრად ჩასვლის საფუძველზე თუ ვისაუბრებთ. მაგრამ არის კიდევ რაღაც მოუხელთებელი სულიერი თვისება, ათას კაცში შეუცდომლად რომ გამოგარჩევენებთ ქუთათურ ხასიათს და მსოფლშეგრძნებას, არის რაღაც სულიერი ლანდშაფტი, რომლის გზნება გარეშე კაცსაც მშობლიურად მიგაჩნევენებთ ამ საკვირველ ქალაქს.

ვისთვისაც ხსენებული სულიერი ლანდშაფტი მიუწვდომელია, ვერასოდეს გაიგებს, რით ხიბლავდა ასე ძლიერ ეს ქალაქი, ვთქვათ, აკაკი წერეთელს. მხოლოდ იმით, „სავარდო და სამაისო“ რომ იყო, ლამაზი სანახები რომ ჰქონდა? ან იქნებ ღუქანთა, მოქეიფეთა და ქუჩაში გამოფენილ არღანთა სიმრავლით? თუ კულტურული ცხოვრების ინტენსიობით (სასულიერო სასწავლე-

ბელი და სემინარია, გიმნაზია, რეალური სასწავლებელი, დროდადრო თეატრალური წარმოდგენები და საჯარო ლექციები, განთქმული ბულვარი, სათავადაზნაურო ბანკი...)? ვისთვისაც ხსენებული სულიერი ლანდშაფტი მიუწვდომელია, ვერც იმას ჩახვდება, რამ ათქმევინა ცოტათი მოგვიანებით იმავე გალაკტიონ ტაბიძეს: „ისეც იგრძნობს ქუთაისი, ჩემი ქუთაისი“, სადაც ეს ლიტონი „ჩემი“ გაცილებით მეტს მეტყველებს, ვიდრე საყვარელი ქალაქისადმი მიძღვნილი მთელი პოემა თუ რომანი (ეს სიტყვა აქ ისეთივე უსასრულოდ ვრცელი შინაარსის შემცველია, როგორც „ვეფხისტყაოსნის“ სტრიქონში: „მოთქვამს: პაი, საყვარელო, ჩემო, ჩემთვის დაკარგულო“).

მაგრამ გარეგნულ ფაქტებს თუ დავემყარებით, იმდროინდელი ქუთაისის და მისი შემოგარენის ცხოვრება ერთობ უფერულად, უღიმღამოდ, ყოველგვარ სულიერ საწყისებს მოკლებულად მოგვეჩვენება.

გადავფურცლოთ 900-იანი წლების ქუთათური გაზეთები.

„ქუთაისი ღარიბი ქალაქია. უმცირეს მოთხოვნილებას მოქალაქისას ქალაქის თვითმართებლობა ვერ აკმაყოფილებს“.

„ქუთაისიდან 5 ვერსზე, მდ. რიონის პირას ჰიდრავლიკური სადგური აშენდება. ამ ნაირად იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ მომავალ შემოდგომამდე ქუთაისის ქუჩები ელექტრონით განათდება და იმ წყვდიადს ასცდება მოქალაქე, რომელიც ეხლა სუფევს ქალაქის ქუჩებში“.

„საჭიროება საჯარო ლექციებისა ქუთაისში დიდია – ამას მოწმობს ის გარემოება, რომ თითო ოროლა ლექციამ, რომელიც ქუთაისში გაიმართა, საკმაო ხალხი და განსაკუთრებით ახალგაზრდობა მოიზიდა“.

„10 თებერვალს ქუთაისის ქართულ დრამატიულ საზოგადოების დამფუძნებელთა მოახდინეს თანამგრძნობელთა კრება. უამინდობისა და ჩვეული გულგრილობის გამო კრებაზე 25 კაცამდე გამოცხადდა. შეკრებილთ ისევ ის არჩიეს, რომ მეორედ მოხდეს კრება, რაზედაც გაზეთებში იქნება განცხადება დაბეჭდილი“.

„მგონი ისეთს ქალაქს ვერა ნახავთ, რომ ქალაქის თამაში ისე იყოს გავრცელებული, როგორც ქუთაისშია. ღუქნებში ყოველთვის იკრიბება ხალხი ქალაქის სათამაშოდ“.

„20 აპრილისათვის დანიშნული ქართული წარმოდგენა, უამინდობის გამო, გადაიდო სხვა დროსთვის. ამ დღეს წარმოსადგენად დანიშნული იყო იაპონური 2 მოქმედებიანი პიესა „ტესაკოა“ და ერთი მოქმედება ახალგაზრდა მწერლის მ. ღინის პიესიდან“.

„10 ივლისს ძველი თფილისის ქუჩაზე დღის 4 საათზე მედროვე ნიკოლოზ სინათაშვილს დახვდა პირველი საპოლიციო ნაწილის გოროდოვოი მამედ კარბალაი-ოღლი – მან მედროგეს სთხოვა დროგზე დაესვა, რასაც უკანასკნელი არ დათანხმდა. გოროდოვოიმ რევოლვერი ამოიღო და სროლა დაუწყო. მედროგემ გაქცევა მოასწრო, ტყვიები მოხვდა იქვე შემთხვევით მომავალ მეორე მედროგის ცხენს. გოროდოვოი ბესარიონ იაკობაშვილი, რომელიც მიეშველა – ხელში დაიჭრა. მამედ კარბალაი-ოღლის განცხადებით, ის მთვრალი ყოფილა“.

„ს. ღიმის მცხოვრებს, აზ. აგაბო ჩინჩალაძეს, პირველ ივლისს მუშები ჰყავდა სიმინდის დასამუშავებლად; მოგეხსენებათ, იმერეთში ჩვეულებად აქვთ მუშას კარგი მასპინძლობა გაუწიონ. ჩინჩალაძესაც არ დაურღვევია ეს ძველი ჩვეულება და თავის მუშებისთვის კარგი ვახშამი დაემზადებინა. სტუმრები და ოჯახში მყოფნი მზიარულად შეექცეოდნენ თურმე ვახშამსა და მრავალ ჟამიერის ღიღინით სადღეგრძელოებს მიირთმევდნენ. როცა კარგად შეზარხოშდნენ, მასპინძელმა, აგაბო ჩინჩალაძემ, საუბედუროდ, კედლიდან თოფი ჩამოიღო და სინჯვა დაუწყო. თოფი გატენილი გამოდგა, მოულოდნელად დაეცალა ხელში და იქვე მდგომს თავისს ბიცოლას ვარდირინას მოჰხვდა ტყვია მკლავში. დაჭრილი იმ დღესვე ბ-ნ სამსონ თოფურიას საავადმყოფოში წაიყვანეს ქუთაისში“.

„სინოდმა განმარტა, რომ ახალგაზრდა მასწავლებელ ქალებს ნება ეძლევათ იმასწავლებლონ გათხოვების შემდეგაც, თუ კი მათ

ავადმყოფობამ და სხვა გარემოებამ ზელი არ შეუშალა მეცადინეობაზე“.

„რედაქციამ მიიღო არმავირის ბუფეტის მოსამსახურეებში შეგროვილი 30 მანეთი – კაკი წერეთლის, გერასიმე მახარაძის და ვასილ კეყერაშვილის გადასაცემათ. ფული დანიშნულები-სამებრ გაეგზავნათ“.

„სოფ. ბაშის მკვიდრმა შეამდგომლობა აღძრა ვისთანაც ჯერ არს, საკრედიტო ამხანაგობის დაარსების შესახებ“.

„12 მარტს ნიგოთის დუქნებზე მოულოდნელად გაჩნდნენ ლანჩხუთის დარაჯები და დაატუსაღეს ორი მოქეიფენი ვიღაც გალოგრე და ჭყონია. დროა მოქეიფეთა თარეშს ბოლო მოეღოს“.

„ამ დღეებში ბ. მელიამ (ქართველი მწარმოებელია ნააფი-ცრალი) ერთი მუშა დაითხოვა იმიტომ, რომ ამ უკანასკნელმა ზედმეტი საათები არ იმუშავა. მუშათა კომისიამ მას ღათხოვის მიზეზების განმარტება მოსთხოვა. ბ. მელია პასუხის გაცემის მაგიერ, უზრდელათ მოეპყრა მუშებს“.

„სამშაბათს, 8 აპრილს, ქალაქის თეატრის ქართული წარ-მოდგენების მართველ წრის მიერ წარმოდგენილმა „ბატონი და ყმა“-მ სუსტათ ჩაიარა. საზოგადოება ცოტა დაესწრო“.

„ამ რამდენიმე დღის წინათ დამზადებული ტანთ-საცმელებით მოვაჭრე ლ. ვასაძემ, ერთ მასთან მომუშავე ქარგალს სცემა იმისათვის, რომ ამ უკანასკნელმა მას სამუშაო იარაღი მოსთხოვა, რომელიც ხსენებულ ვასაძეს დაუკავებია შეურაცხყოფილ ქარ-გლისთვის“.

„გუშინ ქალაქის თავს თხოვნით მიმართეს ქუთაისის მეღვ-ინეებმა. ისინი უკმაყოფილონი არიან იმით, რომ ღამის 11 საათზე დუქნებს აკეტებენ“.

ეხლა ისიც ვნახოთ, წიგნის ძალაზიები რას აწვდიდნენ მკითხ-ველს ცხრაასიანი წლების დამდეგს.

„ვარშიყიანი. ძველებური სპარსული მოთხრობა. სპარსულიდან ნათარგმნი, გადასწორებით მ. ახპატელოვისა. ტფილისი, 1899“.

„ახალი ხათაბალა და ლექსათ ნათარგმნი მიცვალებულის

მოთხრობა და სხვა და სხვა ლექსები და შემდეგი რაჭის ლაგერის ლექსი. თქმული და შედგენილი ვასილ ივანეს ძე ნასრაძის-აგან. ტფილისი, 1899“.

„ალექსანდრ-ლუდვიკიანი (ძმობილთ სიყვარულის სურათი). სასიამოვნო საკითხავი და სიმართლის ბოლოკეთილია. შედგენილი მ. ახპატელოვისაგან. ტფილისი, 1900“.

„საარშიყო თაიგული, ლექსები და მუხამბაზები. შედგენილი მ. ახპატელოვისა, ტფილისი, 1900“.

„სრული სიზმრის აღსნა. ანბანითა და მთვარით. დამატებული მკითხაობა პურის მარცვლითა ანუ ხელით, ეტლის წიგნი, ასოთ სამღერალო და კვიმატი დღეები. მეთვრამეტე გამოცემა. შედგენილი მ. ახპატელოვისაგან. ტფილისი, 1900“.

„შვილის მკვლელი. პოემა ბეგლარასი. ტფილისი, 1900“.

„მესხი დ. გასართობი იმერული სცენები პროზათ და ლექსათ. ქუთაისი, 1900“.

„შეშლილი (დრამა-პოემა) ივანე ნუცუბიძის (გოჩა-ჯიხაიშვილისა). წიგნი მეორე. ქუთაისი, 1900“.

„მოლა მასრაძინის მოქმედება. დროების გასართობი საკითხავი წიგნი. დამატებით მეოთხე გამოცემა — მხიარული მასპინძელი. შედგენილი მ. ახპატელოვისაგან. ტფილისი, გამოცემული მის მეუღლის ლიზა მარჯანოვის მიერ. 1901“.

„ბჭობა. წვლილი ლექსები ა. ბნელიძესი. ქუთაისი, 1902“.

„ანეგდოტები თბილისელ კინტოზე. თარგმნილი რუსულიდან, თბილისი, 1903“.

„გაგუა ლადი — ვერა, ნადეჟდა, ლიუბოვი (რწმენა, სასოება, სიყვარული). ფოთი. 1903“.

„არკადის სადილი. სცენები ჩვენი ვაჭრების ცხოვრებიდან სამს სურათად. ნიკ. გალუსტოვისა. თბილისი, 1903“.

„მაკრინე ყლაპიაშვილი. მოთხრობა ხალხის ცხოვრებიდან ვასო თუმანიშვილისა. თბილისი, 1903“.

„მოლა-მასრაძინა. გალექსილი. შედგენილი და გამოცემული ალექსანდრე შახ-ბარათოვისა. თბილისი, 1903“.

„ჯიბგირი ვარ და სხვა რამოდენიმე ლექსი ანტონ განჯის-
კარელისა, თბილისი, 1904“.

„ქეთო და ვანო. თხზულება ერმ. ნიკ. გოგავასი, ქუთაისი,
1904“.

„ახალი თათრული შიქასტები და ქართული სიმღერები.
სხვადასხვა დროების გასატერებელი. შედგენილი და გამოცემუ-
ლი ვანო ესაღოვისაგან. დამატებით მეორე გამოცემა. ტფილისი.
1904“.

„ცხოვრება და სიყვარული. თანამედროვე რომანი მოზრდილ-
თათვის გიორგი ჩარხიშვილისა. ნაამბობი ჩიჩუა ჩიბუხჩოვის
მიერ. ტფილისი, 1904“.

„ქრისტე აღსდგა! ახალი ლექსები გეურქ ძამუკოვისა. თბილისი,
1904“.

„ახალი სიმღერები და ვოდელია რანუნი, თქმული მაცაკან
წითლავიშვილისაგან. თბილისი, 1904“.

ისიც გავითვალისწინოთ, რომ ამავე წლებში ილიას, აკაკის,
ვაჟას, ყაზბეგისა და დავით კლდიაშვილის მხოლოდ თითო-ორო-
ლა წიგნია გამოცემული.

ამგვარი იყო ცხოვრების გარეგნული მდინარების სურათი.
მაგრამ იყო სხვა ცხოვრებაც, სულ სხვა იმპულსებით ნასაზრდოე-
ბი შინაგანი რაობა თუ მეობა ერისა – გაუწაფავი თვალისთვის
ძნელად შესამჩნევი ან სულაც შეუმჩნეველი, შინაურისთვის კი
იმდენად უშუალოდ მოცემული და თავისთავად ნაგულისხმევი,
გენიოსის მეტი ვერავინ იაზრებდა, რომ სწორედ იმ დაფარულ
შინაგან საწყისთა წვდომა და მათთვის შეგრძნებადი ფორმის
მიცემა იყო თავი და თავი საქმე. ბორობანმა ხემ, ასევეტილმა
ქარაფმა თუ ლაჟვარდმა ზეცამ არაფერი უწყინ თავეანთი მშ-
ვენებისა; არც შეელს, ვეფხესა თუ არწივს მოსდით აზრად, რაოდენ
მომხიბვლელობას არიან ზიარებულნი; საჩოთირო მოსასმენია, მაგრამ
ერსაც იგივე დაემართა გარკვეული დროის განმავლობაში, ვთქ-
ვათ, რუსთაველის ეპოქის შემდეგ: საკუთარი თავის ცნობა დაკარ-
გა და სიზმარეულ ყოფას მიცემული ველარც ხვდებოდა, რა

საგანძურის, რა ფასდაუდებელი სიმდიდრის მფლობელი იყო. ვეღარ ხვდებოდა, რომ ცხოვრების საზრისის მოსაპოვებლად გარე-გარე სიარული და მუწირობა კი არ მართებდა, არამედ, უწინარეს ყოვლისა, იმ სადინარის მიკვლევა თუ აღდგენა, რომლის მეოხებითაც სრულად გამოვლინდებოდა მისი ნამდვილი ბუნება — ღირსებით მოსილი სიკეთე, ინტუიტური რწმენა ამ სიკეთის ზეობისა, ადამიანთა მოყვარული დამოკიდებულება, სამყაროს სათნოდ აღქმის ნიჭი, იმის უნარი, რომ შეუდრეკელად მოიხილო არსებობის უფსკრულები და თუნდაც რეფლექსიის მოუშველიებლად შეინარჩუნო მხნეობა, სიხალისე, კაცური კაცობა. სწორედ ამგვარი სულიერი რაობის უქცეველი ფორმულები გამოკვეთა რუსთაველმა. ამასვე მისწვდნენ (ცნობიერად თუ ინტუიტურად) გურამიშვილი, ბარათაშვილი, ილია, აკაკი, ვაჟა-ფშაველა, დავით კლდიაშვილი... ოღონდ ყოველივე ამის შესაცნობად და გასააზრებლად გაცილებით საფუძვლიანი წვრთნა და მომზადება იყო საჭირო, ვიდრე იმდროინდელ საქართველოში, კერძოდ კი ქუთაისში ხერხდებოდა.

მიამიტ ქუთაისელს მსგავსი ამბები აზრადაც არ მოსდიოდა. იგი ცხოვრობდა და სრულიად ანგარიშმიუცემლად აღასრულებდა უმშვენიერეს მისიას — კაიკაცობას. ეს გახლდათ ზემოთ ნახსენები სულიერი ლანდშაფტის უმთავრესი კონტური. ეს სულისკვეთება დაჰბრუნავდა თავს ქალაქს, მისით სულდგმულობდნენ ოჯახებში, მისით ითქვამდნენ სულს ქუჩაში მდგარი მოსაუბრენი თუ დუქანში მსხდომი მენიახენი.

მაგრამ მზისქვეშეთი იმნაირად არის მოწყობილი, რომ ვერანაირი სულიერი რეალობა ვერ იქცევა თავისთავში დასრულებულ ჰარმონიად, თუკი შესატყვისი ფორმით არ გამოვლინდა. ხოლო ქართველ კაცს დიდი ხნის, მრავალი საუკუნის წინ დაუკარგეს თავისი მეობის არამცთუ სრულად, თუნდაც ნაწილობრივ გამოვლენის საშუალება. და, რაც დრო გადიოდა, მით უფრო საძნელო საქმედ ისახებოდა ხსენებული სულიერი რეალობის შესაბამისი ცხოვრებისეული ფორმის მიკვლევა. არსებობდა

ელექტრული დენი, მაგრამ არ მოიპოვებოდა დახვეწილი სადინარი, რათა ეს ძალა ჩახჩახა სინათლედ დაფრქვეულიყო; ნაცვლად ამისა, დენი ჯართის გროვაში იყო მიშვებული — დაახლოებით ამგვარად შეიძლება წარმოვისახოთ ვითარება.

არადა ამგვარ ვითარებას მუდამ პარმონიულობისკენ მიმსწრაფი ბუნება ვერასგზით ვერ ეწყობოდა. ქვეშეცნულად ყველანი გრძნობდნენ, რომ რაღაც დაჰკარგოდათ, ხელიდან წასვლოდათ, უღმერთოდ გაძრცვილნი დარჩენილიყვნენ; რაღაც — უმთავერესის, უპირველესის, არსებითის შესატყვისი, მისი გამომხატველი და გამამთლიანებელი. ეს არ იყო სახელმწიფოებრიობის დაკარგვით აღძრული ტრაგიზმი. ტრაგედია გაცილებით ადრე შეიქნა საცნაური, ტრაგედია ხალხისა, რომელიც შესატყვისი ცხოვრებისეულ ფორმას ველარ უძებნიდა საკუთარ არსებას. ხოლო ძებნით გაფაციცებული, დანატრული ეძებდა, მეთექვსმეტე საუკუნიდანვე, თუ უფრო ადრიდან არა; ხან საკუთარი დავიწროებული პერანგის მორგებას ცდილობდა, ხან ძველმანებისამარა დარჩენილ აღმოსავლეთს აპყრობდა განწირულ მზერას, ხან კიდევ ზვიად დასავლეთს, ათასნაირ სამოსელს იზომებდა, რათა მალევე დარწმუნებულიყო ერთის უმაქნისობაში და ეხლა მეორისკენ გაეწვდინა ხელი სიბრძავემიძალებულს, თავგზაარეულს, მენიერის სინდრომით შეპყრობილს. სწორედ ამის თაობაზე თქვა გალაკტიონ ტაბიძემ სულ უკანასკნელ ხანს:

რად ვეგო სხვას ფიანდაზად? —
არის ქართული ანდაზა:
თურამაულის პატრონი
ტყეში ეძებდა პანტასა.

მაგრამ ეს უკვე დაბრძენებულმა თქვა, ხანდაზმულმა, როცა საქმის არსებას ძირამდე ჩასწვდა და გაისივრძეგანა.

ხოლო ჩვენ ჯერჯერობით რვა წლის გალაკტიონს ვახლავართ გვერდით, მასთან ერთად შევდივართ ქუთაისში 1899 წლის

შემოდგომაზე და მასთან ერთად მრავალი რამის შეცნობა მოგვიწევს კიდევ.

უწინარეს ყოვლისა, ის ამბავი არ უნდა დაგვრჩეს შეუმჩნეველი, რომ მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის დიდთა მამულიშვილთა და მათ მემკვიდრეთა ღვაწლს ამოდ არ ჩაუვლია. ერი იღვიძებდა მრავალსაუკუნოვანი ტანჯული და შფოთიანი ძილისგან. ერი ფხიზლდებოდა. მართალია, თავისი ბუნების, მეობის შეცნობისგან ჯერ კიდევ ძალიან შორს იყო, მაგრამ იმას კი ხვდებოდა, რომ სულის შემხუთველი პოლიტიკური და სოციალური არტახებისგან განთავისუფლება მართებდა თუნდაც. დგებოდა ახალი ეპოქა, მეოცე საუკუნე, ადამიანის თავისუფლებისთვის სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლის დასაწყისის დიდი საუკუნე. ეს ყვეგან და ყველაფერში იგრძნობოდა — ოჯახშიც, ქუჩაშიც, სასწავლებლებშიც, დაწესებულებებშიც, თავყრილობებზეც.

და, ამასთან ერთად, იგრძნობოდა კიდევ სხვა რაღაც, ძალზე ნიშანდობლივი რამ: ერი იმასაც ხვდებოდა, რომ, ვიდრე ხელს გამოიღებდა, საბრძოლველად შეიმართებოდა, უეჭველად უნდა ამოეცნო მრავალსაუკუნოვან წყევლად დაყოლილი ხარვეზი — ინტელექტუალური ჩამორჩენილობა; რომ ყოველგვარი ბრძოლა განწირული იქნებოდა მანამ, ვიდრე სრული ძალით არ გამოაშუქებდა ქართველთა გონება — აზროვნების ევროპულ, უმაღლეს ეტალონებთან გათანაბრებული, განათლების გლობალურ მასშტაბებს ზიარებული.

უმთავრესად სწორედ ამან განაპირობა ახალგაზრდობის რაღაც გაუგონარი მასშტაბებით მიწყდომა სასწავლებლისკენ, ამანვე განსაზღვრა მასწავლებლის გადაქცევა ერთ უსაჩინოეს პიროვნებად ქალაქსა თუ სოფელში.

ასე რომ ცხრაასიანი წლებიდან, თუ უფრო ადრიდან არა, ქუთაისში უკვე გამოჩნდა დახვეწილი ინტელიგენცია და საკმაოდ გონებაგახსნილი მოსწავლე ახალგაზრდობა — ის ხალხი, ვინც შემდეგ, ათიანსა თუ ოციან წლებში თითქმის მთლიანად თბილისს გადმოსახლდა და ერთბაშად სულ სხვა ენერგიით ააჩ-

ქეფა ჩვენი დედაქალაქის გვარიანად მოდუნებული და ამღვრეული სისხლი.

* * *

ამგვარ გარემოში აღმოჩნდა უცბად პატარა სოფლელი ბიჭი. „გაფრინდა ბავშვობის დღეები, მინდვრები, ჭალები, ტყეები“, – როგორც თავადვე თქვა შემდეგ. ბავშვობა ფაქტიურად დამთავრდა.

არ არსებობს ადამიანი, მით უფრო არ არსებობს პოეტი, რაღაც არაჩვეულებრივი სინანულით რომ არ იგონებდეს ბავშვობას, უაღრესად მტკივნეულად რომ არ განიცდიდეს მასთან დამშვიდობებას, თუნდაც ერთობ გაუხარელი და სვეგამწარებელიც ჰქონოდა ის ბავშვობა.

ამ უცნაურ მოვლენას მრავალნაირი ახსნა შეიძლება მოეძებნოს. ერთი მათგანი ამგვარი იქნება: ადამიანი ბუნების ისეთივე ორგანული ნაწილია, როგორიც მინერალი, მცენარე და ცხოველი. მხოლოდ ბუნებასთან სრულ ჰარმონიაში ყოფნისას შეუძლია მას გამოავლინოს თავისი ნამდვილი არსება და განახორციელოს თავისი ჭეშმარიტი მისია. სწორედ ასე ჰარმონიულად არის ადამიანი ბუნებასთან შერწყმული ბავშვობისას, ვიდრე მისი გონება ამოქმედდებოდეს. ხოლო გონების ამოქმედებასთან ერთად ჰარმონია ნელნელა ირღვევა, ბოლოს სულაც ჰქრება და შემდეგში უაღრესად საძნელო, თითქმის შეუძლებელ საქმედ იქცევა ხოლმე ამ ჰარმონიის აღდგენა. რადგან შემეცნება ჰარმონიულ არსებობაში აკვლევს მრავალ ისეთ წინააღმდეგობას თუ შეუსაბამობას (პიროვნულს, ბიოლოგიურს, ოჯახურს, სოციალურს, ეროვნულს, პოლიტიკურს, საკაცობრიოს, კოსმოსურს, მეტაფიზიკურს...), რომელთა ახსნა, წვდომა და მოგვარება სრულიად შეუძლებელ რადმე ისახება. საამისოდ საჭიროა ისეთი „მაღალი და მაღლად მხედი“ გონება (რუსთაველის სიტყვებით), რომელსაც კაცობრიობის აბსოლუტური უმრავლესობა პრაქტიკულად ვერასდროს ვერ იძენს. მხოლოდ ამგვარ მაღალ გონებას ძალუძს კვლავ ჰარმონიულ

მთლიანობად შეიცნოს სამყარო, არსებობა, სიცოცხლე. ამგვარი გონების მქონეთ ჩვენ გენიოსებს ვუწოდებთ და ისინი, როგორც ვიცით, არც ისე ხშირად ევლინებიან ქვეყნიერებას.

ამიტომ მისტირის ყოველი კაცი თავის ბავშვობას — დაკარგულ ჰარმონიას, დაკარგულ მთლიანობას, მთელ სამყაროსთან ერთობას, გამოუყოფელ არსებობას, რომელიც „არასდროს აღარ განმეორდება“. აღარ განმეორდება, რადგან ეს არის ღიფუჭიური მთლიანობა, ხოლო კაცი საიმისოდ არის მოწოდებული, რომ არსებობის ეს საფეხური დაძლიოს და მისწვდეს უფრო მაღალ მთლიანობას, მაღალ ჰარმონიას — სინთეზურს, სადაც აზროვნება, გონება, შემეცნება ამ მთლიანობისადმი დაპირისპირებული, მისი დამხლეჩი რამ კი არ იქნება, არამედ პირიქით — ჭეშმარიტი ჰარმონიის საფუძველი და აუცილებელი პირობა. მაგრამ ქვედა საფეხურის დაძლივასა და ზეაღსვლას მუდამ ტკივილი და ტანჯვა ახლავს და ყველა როდი უფიქრდება იმ ამბავს, რომ ეს არის ზრდის ტკივილი და ტანჯვა, ძუძუთა ბავშვის მუცლის ტკივილივით წარმატალი და განქარვებადი, ფაქტიურად არარეალური, არყოფილი.

აქ უადგილო არ იქნება, ის ამბავიც გავიხსენოთ, რომ სამოთხის დაკარგვის ცნობილ ლეგენდას (რომელიც, სხვათა შორის, მხოლოდ ბიბლიის კუთვნილება კი არ არის, მრავალი ხალხის მითოსის ნაწილია) ზოგიერთი ამგვარადაც ხსნის: სამოთხე მიგვანიშნებს კაცობრიობის ცხოვრების იმ პერიოდს, როდესაც ადამიანი ჯერაც არ იყო ბუნებას გამოყოფილი, მისდამი დაპირისპირებული, და ველის შროშანივით უზრუნველად ატარებდა წუთისოფელს; გამოყოფა, დაპირისპირება და კონფლიქტი აზრის, გონების ამოქმედებასთან ერთად დაიწყო (ამით დასრულდა კაცობრიობის „ბავშვობა“), ხოლო შემეცნება რა ამოქმედდა, ის ღიფუჭიური მთლიანობა და ჰარმონია დაირღვა, კაცობრიობამ სამოთხე დაკარგა და მას შემდეგ მისტირის იმ თავის ბავშვობის-დროინდელ ნეტარებასო. საინტერესო ახსნაა, მით უფრო, თუ გავიხსენებთ, რომ იმ ხეს, რომლის ნაყოფის გემოს ხილვისთვისაც გამოაძევეს ადამი და ევა სამოთხიდან, სწორედ „კეთილისა და

ბოროტის ცნობადის“ (ესე იგი შეცნობის) ხე ჰქვია...

მაგრამ, როგორც ძველად იტყოდნენ ხოლმე, დროა პირველ-სავე სიტყვას მოვიდეთ.

ზემოთ ითქვა: რვა წლის ბიჭი სწორედ ისეთ გარემოში მოხვდა, სადაც ყველა და ყველაფერი უემარობის მძაფრი განცდით იყო შეპყრობილი. სოციალური თუ პოლიტიკური ბრძოლის იდეებით გაჟღენთილი ატმოსფერო იძაბებოდა. და ამ დაძაბულ ატმოსფეროში უნდა გამოსთხოვებოდა ბავშვობას პატარა ბიჭი. სასულიერო სასწავლებელში ყოფნის პირველივე დღეები იმდენ შხამს შეასმევდა, გაუწაფავი სმენა იმდენ უჩვეულო ამბავს მოისმენდა, უმანკო თვალი იმდენ რასმე იხილავდა თუ ამოიკითხავდა, რომ ცხადი უნდა ყოფილიყო: აღრინდელი ჰარმონიისგან მალე კვალ-იც აღარ დარჩებოდა.

ამგვარი რამ თავისთავადაც ტრაგიკულად განიცდება. ხოლო ათეცია ტრაგედია ადამიანისა, ვინც სოფლიურ უკუღმართობათ-აგან პირველად იმას შეიცნობს, რომ იგი ყოფილა უბედური ქვეყნის, სვეგამწარებული და გასაცოდავებული ერის შვილი. მით უფრო, თუ ეს ქვეყანა, ეს ერი ოდესმე ისეთ დროებასაც მოსწრე-ბია, როცა ქვეყნიერებაზე ბევრი არ ჰყოლია ბადალი.

იცვალნენ დრონი. წარსულის დიდის
დიდებას ვხედავ არასაკმარისს.
ღელავს ფაზისი და მტკვარის მშვიდის
ამოოხვრაა მიდამო არის.
ძველია ჩარჩო ჩატეხილ ხიდის,
გული ერევა ზვირთების რონინს.
რაილა დარჩა წარსულის დიდის?
იცვალნენ დრონი, იცვალნენ დრონი.

ეს სტრიქონები, ცხადია, ყმაწვილს არ დაუწერია, პოეტური მოწიფულობის ხანაში (ოციან წლებში) შექმნა. აქ იმიტომ შე-გახსენეთ, რომ ამთავითვე კარგად მოვინიშნოთ ერთი რამ: გალაკ-ტიონ ტაბიძე ბავშვობიდანვე დაავადდა იმ სენით, რომელსაც მედიცინაში სახელი არ მოეძებნება და რომელსაც მშობელი

ქვეყნის ტრაგიკული განცდა შეიძლება ეუწოდოთ პირობითად. ეს არ არის უბრალოდ სამშობლოს სიყვარული, პატრიოტიზმი. ეს არის ერის უშინაგანესი არსების წვდომა და ამით აღძრული სატკივარი, რომელიც მით უფრო მძაფრია, რაც უფრო თვალსაჩინოა კონტრასტი იმ არსებასა და ხილულ რეალობას შორის.

მე შემხვედრია ერთი-ორი კალმოსანი, ღიმდამცინაენი რომ იტყოდნენ ხოლმე: რა გახდა ეს გალაკტიონი, ბოლოს და ბოლოს სულ ორი თემა აქვს — სამშობლოს თემა და ბუნების თემაო.

ეს რომ. თავისთავადაც უმართებულო აზრია, მალე დავრწმუნდებით. ოღონდ აქ მთავარი მაინც სხვა არის. ხსენებულ კალმოსნებს არ ესმოდათ (ან არ სურდათ გაეგოთ), რომ სამშობლო გალაკტიონ ტაბიძისათვის „თემა“ არასოდეს ყოფილა (ისევე როგორც ვაჟა-ფშაველასთვის ბუნება, ხოლო რუსთაველისთვის — სიყვარული). ეს თვით არსებობა იყო, მისი პირადი სიცოცხლეც და სამყაროს ყოფნაც. მას აბსოლუტურად ჰქონდა ნაგზნები ის დაფარული შინაგანი საწყისები, ის სულიერი რეალობა ერისა, რომლის შესახებაც ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ. მისი პოეზიაც ამ სულიერი რეალობისთვის შეგრძნებადი ფორმის მიკვლევაა უმთავრესად. ამიტომაც ძნელი მის შემოქმედებაში „თემების“ დაკონკრეტება და გამოყოფა. იგივე ბუნება, მაგალითად, აღწერის, დახატვის ან მელოდირი გადმოცემის საგანი კი არ არის უბრალოდ, ხსენებული სულიერი რეალობის და, ამასთან, მისივე სულის მოუკვეთელი ნაწილია. აქ აბსოლუტურად შეუძლებელია სამშობლოს გამოყოფა ბუნებისგან ანდა პირუკუ. ერთხელ კიდევ დავარღვიოთ მოვლენათა დროისმიერი წყობა და გავიხსენოთ დასაწყისი სტროფები მოგვიანებით, 1923 წელს შექმნილი ლექსისა „მშობლიური ეფემერა“:

ველარ ვცნობილობ მშობლიურ ხეებს —
ზამთარს ბილიკი დაუტანია...

„დიდი ხანია?“ — მივმართავ ტყეებს,
და ტყე გუგუნებს: დიდი ხანია...

შეხავსებია კლდეები კლდეებს,
 იქ ვილაც კვნესის დიდი ხანია.
 „ამირანია?“ — მივმართავ ტყეებს,
 და ტყე გუგუნებს: ამირანია!..
 ეს მძაფრი კვნესა მიწამლავს დღეებს,
 ის გული ისევ ჩემი გულია...
 „დაკარგულია?“ — მივმართავ ტყეებს,
 და ტყე გუგუნებს: დაკარგულია..

ეს ტრაგიზმი თავიდანვე დაჰყვას გალაკტიონის პოეზიას. მაგრამ თუ ჩვიდმეტ-თვრამეტი წლის ჭაბუკის ლექსებში ეს ტრაგიზმი საკმაოდ გულუბრყვილო სტრიქონებად ვლინდებოდა („ელვა მსწრაფლ გაქრა, ისევ დაფარა სამშობლო მხარე უკუნმა ბნელმა, ცას ცრემლები სდის, ტირის მარადის, გული წაიღო ისევ ნალველმა“), შემდგომ და შემდგომ მის საფუძველზე არაერთი შედეგრი შეიქმნა. აი, ერთი მათგანი (ყურადღება მიაქციეთ, რომ ლექსის რეფრენად გამოყენებულია ალექსანდრე ჭავჭავაძის ცნობილი სიტყვები):

აქ მარმარილოს მაღალი სვეტი
 დაუმსხვრეველი იდგა დიდებით,
 ეპოქის გედი
 ოცნებას მღერის გაბედითებით.
 კედლებს რომ სინჯავს გრძნულ თითებით
 უკვდავებისთვის შეშლილი გონი,
 ჩრდილი მოსილი მარგალიტებით.
 ვაჟ, დრონი, დრონი!

ციხე-გალავანს სჩქეფს სისხლის წვეთი,
 დღე შემმუსვრელთა ალთა კიდებით.
 ვინ იყო ქვათა ამათა მკვეთი?
 იგი არ ჰკვდება გულდამშვიდებით.
 სურო და ხავსი ღაღლით, გვრიტებით,
 ვამჩნევ თალებზე ღრუბელთა რონინს,
 გაშლილან ნისლთა პირამიდები.
 ვაჟ, დრონი, დრონი!

ო, ნანგრევებო, თქვენ გეზიდებათ
ყრმობისა ჩემის პირველი ბედი.
უამიდობით თუ ამიდებით
დიდება მერგო მე სხვაზე მეტი;
ეხლაც ანათებს ძველი მითებით,
იგი ქარს ებრძვის გაბედითებით.
ვაჰ, დრონი, დრონი!

აქ შეგხვდი პირველ — ვისაც მითებით
გესალმებოდა მძაფრი რიონი.
იყო სალამი, იყო მშვიდობით...
ვაჰ, დრონი, დრონი!

„...და უნე მიდიხარ მარტო, სულ მარტო“

*რად აირჩიე, რად აირჩიე,
რად აირჩიე ტყე და გრიგალი.
ეკლიანი გზა რად აირჩიე,
ახალგაზრდობა რად მოიკალი!*

როდესაც ბავშვობისდროინდელი ჰარმონია ირღევეა და ადამიანი ნებით თუ უნებლიეთ თავს აღწევს ხსენებულ დიფუზიურ მთლიანობას, ერთ-ერთი პირველი განცდა, მას რომ დაეუფლება ხოლმე, არის განცდა მარტოობისა. ეს მოვლენაც საყოველთაოა, ოღონდ ამ სულიერ ვითარებას ყველანი თანაბრად როდი აღიქვამენ — გააჩნია, ვის როგორი ღოზით აქვს მიმადლებული თვითდაკვირვების, საკუთარ არსებაში დანთქმის უნარი.

ცხადია, ეს უნარი სხვებზე მეტად ხელოვანს, პოეტს აქვს გამახვილებული. აქედანაც იღებს სათავეს სულით ობლობის ცნობილი მოტივი, რომლის ასახსნელად ყოველთვის როდია აუცილებელი სოციალურ-პოლიტიკურ გარემოებათა მოშველიება. რატომ აწვალებდა ბარათაშვილს სულით ობლობის განცდა? იმიტომ, რომ საშინელ გარემოში ცხოვრობდა: საქართველოს სამეფო თითქმის მის თვალწინ დაემხო, ირგვლივ სოციალური ქაოსი იყო გამეფებული, გადაგვარების გზაზე მდგარი ფეოდალთა კლასი სულს ღაფავდა, მისი ოჯახიც დანგრევის პირას იყო მისული და სხვა მრავალი — ამგვარია ტრაფარეტული განმარტება. და ამგვარი სქემები იმდენად გვაქვს ძვალ-რბილში გამჭვდარი სკოლის მერხიდანვე, რომ შემდგომში ერთობ ჭირს მათგან თავის დაღწევა და ადამიანურ კრიტერიუმთა მოპოვება. ხოლო ვიდრე ამ სქემებიდან არ განვთავისუფლდებით, ვერც ბარათაშვილის პოეზიას ჩაეწვდებით სათანადო სიღრმით, ვერც გალაკტიონ ტაბიძისას და ვერც სხვა ვინმესას.

ერთხელ კიდევ ჩავუკვირდეთ საქმის ვითარებას. ვიდრე ად-

ამიანი ბავშვობის ასაკშია, საკუთარ თავსაც და გარესამყაროსაც ერთ მთლიანობად აღიქვამს. მათს ურთიერთობაში აღძრული წინააღმდეგობანი თუ შეუსაბამობანი მის ცნობიერებამდე ან საერთოდ ვერ აღწევენ (რადგან ცნობიერება ამ სიტყვის ჭეშმარიტი გაგებით ჯერ არც მოეპოვება), ან, თუ აღწევენ, მხოლოდ ქვეცნობიერ კვალს ტოვებენ და დროებით ისევ უჩინარდებიან — ჰარმონია ფაქტიურად არ ირღვევა, უფრო სწორად — ჰარმონიის დარღვევას ბავშვისთვის შეუმჩნევლად ეყრება საფუძველი. მაგრამ როდესაც აზროვნება ამოქმედდება, შემეცნება არსებობის უღრან ტევრში გზის გაკაფვას შეუდგება და ცნობიერება მასშტაბთა და მიმართებათა დადგენას იწყებს, ერთ მშვენიერ დღეს აღმოჩნდება, რომ ადრინდელი ჰარმონიისგან პიროვნებას ხელთ ნამუსრევები-ლა შერჩენია. ამგვარი ვითარება, როგორც ზემოთაც ითქვა, სევდას, ნალველს, სინანულის გრძნობას აღძრავს. მაგრამ იგივე ვითარება დასაბამს აძლევს აგრეთვე ერთ სასწაულებრივ პროცესს — თვითშემეცნებას: პიროვნება იწყებს საკუთარი არსების ძიებას, თავისთავში ჩაღრმავებას, მეობის შეცნობას. ასეთ დროს მზერა, შეიძლება ითქვას, გარესამყაროზე მეტად შიდასამყაროსკენ არის მიქცეული. ამასთან, თვითშემეცნების დასაწყისის ეს პროცესი, ჩვეულებრივ, იმ ასაკში მიმდინარეობს, როდესაც ადამიანის სხეული ძირეულ ბიოლოგიურსა და ფიზიოლოგიურ ცვლილებებს განიცდის, რაც, თავის მხრივ, ხელს უწყობს, უფრო ინტენსიურს ხდის საკუთარ არსებაში დანთქმის, ყოველივე დანარჩენისგან გამიჯვნის მისწრაფებებს.

ფსიქიკურ და ფიზიოლოგიურ ცვლილებათა ამ პროცესში მყოფ პიროვნებას უჩნდება ილუზორული რწმენა, რომ ის, რაც მასში ხდება, რის შინაგანად ხილვასა და განცდასაც იგი ახერხებს, აბსოლუტურად უნიკალური რამ არის, აბსოლუტურად განუმეორებელი და შეუცნობელი, რაც ჯერ ძეხორციელს არ განუცდია და არ შეუგრძნია დედამიწაზე. ეს ნაწილობრივ მართლაც ასეა, რადგან ყოველი პიროვნების განვითარება, ყოველი პიროვნება თავისთავად განუმეორებელი და უნიკალური ფენომენია. მა-

გრამ ამ რწმენას მაინც ილუზორული შეიძლება ეუწოდოთ, რადგან იგი აზროვნებით, გონებით შემოწმებულსა და დადგენილ ფაქტებს კი არ ემყარება, არამედ ერთობ მსწრაფლწარმავალ ფსიქიკურ ვითარებას, რომელიც თავისთავად უნდა იძლიოს შემეცნების პროცესში.

თავდაპირველად ეს რწმენა უფრო და უფრო მტკიცდება, მარტოობის განცდა სულ უფრო ინტენსიურად იჩენს თავს (სხვათა შორის, ამიტომაც არიან ეგრეთ წოდებული გარდამაველი ასაკის მოზარდები მეტწილად პირქუშნი, უკმეხნი, აღრენილნი და მიუკარებელნი). მაგრამ მერე და მერე, გონებრივ და ფიზიკურ მომწიფებასთან ერთად, ეს განცდა და ეს რწმენა თანდათანობით ნელდება, მკრთალდება, იცრიცება და ბოლოს უმეტესობისთვის სულაც ჰქრება თვალსაწიერიდან.

ოღონდ არიან ადამიანები, რომლებსაც ეს განცდა და ეს რწმენა მთელი სიცოცხლის თანამგზავრად ექცევათ ზოლმე, სიკვდილამდე გასდევთ თან. და ამ შემთხვევაში ჩვენ უკვე სულ სხვა რიგის ფსიქიკურ მოვლენასთან გვაქვს საქმე — აზროვნებით, მსოფლმხედველობით შემოწმებულსა და დადასტურებულ მოვლენასთან და არა გარდამავალი ასაკის ილუზიასთან.

მაშასადამე, თუ არ გვსურს წინასწარ შემუშავებული ხელოვნური სქემების ანაბარა დავრჩეთ, მთელი სიცხადით უნდა განვასხვაოთ და გაემიჯნოთ მარტოობის ორგვარი განცდა: გარკვეული (გარდამავალი) ასაკის ფსიქიკურ და ფიზიოლოგიურ ცვლილებათა შედეგად აღმოცენებული მსწრაფლწარმავალი, ილუზორული მარტოობა; და შემეცნების პროცესით ვერაძლეული, მაშასადამე — აზროვნებით დადასტურებული მარტოობა, როგორც მსოფლმხედველობრივი ფაქტი.

პირველ შემთხვევაში მარტოობის განცდა პიროვნების განვითარების შინაგანი კანონებითაც ჩინებულად აიხსნება და მისთვის გარეშე მიზეზთა ძიება სქემატიზმის ტყვედ გვაქცევს უეჭველად. მეორე შემთხვევაში გვმართებს უაღრესად გულდასმით გამოვიძიოთ და გავაანალიზოთ გარემო, ეპოქა, რომელშიც ცხ-

ოვრობდა ესა თუ ის პიროვნება. რადგან მომწიფებული აზროვნება, მსოფლმხედველობა მხოლოდ გარესამყაროსთან, გარესინამდვილესთან უმჭიდროესი კავშირის საფუძველზე წარმოიქმნება.

ყოველივე ზემოთქმული კი იმას ნიშნავს, რომ ამა თუ იმ შემოქმედის მემკვიდრეობის გაანალიზებისას რიგიანად უნდა გავერკვეთ: რას ემყარება ამ შემოქმედებაში თავჩენილი განცდა მარტოობის, მიუსაფრობის, სულით ობლობისა — მსწრაფლწარმავალ ჭაბუკურ ემოციებს, თუ დასრულებულსა და ჩამოყალიბებულ მსოფლმხედველობას.

მაგრამ მანამდე ზოგიერთი რამ კიდევ უნდა გავითვალისწინოთ.

ჯერ ერთი, ის, რომ ემოციებით აღძრული მარტოობისა და მსოფლმხედველობით ნაკურთხი მარტოობის გარჩევა ერთობ, ერთობ ძნელი საქმეა. ძნელია მათ შორის მკვეთრი ზღვარის გავლება და ერთის შეუმცდარად გამომიჯვნა მეორისგან. ადამიანის განცდები ქარხანაში ხომ არ მზადდება, პიროვნება დაზგა ხომ არ არის, რომ თვალის ერთი შევლებითვე განვასხვაოთ მის მიერ მოწოდებული ორნაირი პროდუქცია. საქმე თუ ასე დავსახეთ, კვლავ სქემატიზმის ტყვეობაში აღმოვჩნდებით და ისევ შორს ვიქნებით ჭეშმარიტებისგან.

ადამიანის შინაგანი სამყარო, მისი ფსიქიკა უაღრესად რთული აღნაგობის მქონეა და არც ისე კარგად შესწავლილი, რომ მისი კანონზომიერებანი, მიმართებანი, ცვლილებანი ცხად და იოლად მისაკვლევ რაიმედ დავსახოთ. სინამდვილის ამ სფეროში მოვლენები, ფაქტები ხშირად ჩვენთვის აუხსნელი ლოგიკის საფუძველზე ჩნდება, მერე თვალს ეფარება, რათა სრულიად მოულოდნელად, თითქოს ყოვლად შეუფერებელ სიტუაციაში კვლავ ამომზეურდეს ქვეცნობიერის უფსკრულებიდან.

მარტოობის განცდაც ერთი ამგვარი ფაქტია ფსიქიკისა. ეს განცდა, როგორც ითქვა, აზროვნების მომწიფებასთან ერთად ჰქრება ხოლმე, მაგრამ თანდათანობით ჰქრება და არა ერთბაშად. ვერავინ იტყვის: აი, ამ ასაკამდე ამა და ამ ადამიანს ეს განცდა ჰქონდა, ამის შემდეგ კი გაუქრაო. თითქოს საბოლოოდ გაუჩინარებული

განცდა შესაძლოა მოულოდნელად კვლავ მოევლინოს ცნობიერებას, თანაც ინტენსიობის ისეთი ზარისხით, რომ სხვა ყოველივე დაჩრდილოს თუნდაც დროებით.

მეორე მხრივ, მარტობა, როგორც მსოფლმხედველობით დადასტურებული და შეწყნარებული ფაქტი, აგრეთვე ერთბაშად როდი ჩნდება. რაღა თქმა უნდა, შესაძლოა ადამიანმა ცხოვრების გრძელი გზა განვლოს და მხოლოდ გვიან, ხანდაზმულობისას გაუჩნდეს მას ეს განცდა. მაგრამ ასევე შესაძლოა, რომ გარდამავალი ასაკისდროინდელი ემოციური მარტობა გადაეზარდოს მსოფლმხედველობით გაზიარებულში. სხვათა შორის, შემოქმედ ადამიანთა უმეტესობის ფსიქიკაში სწორედ ეს უკანასკნელი მოვლენა შეინიშნება ყველაზე ხშირად. და ამ პროცესისათვის თვალის გადევნება, მისი გაანალიზება უაღრესად საინტერესო და საჭირო საქმეა. ამასთან, როგორც ითქვა, უაღრესად ძნელი საქმეც.

მაგრამ ძნელი შეუძლებელს სრულიადაც არ ნიშნავს. ამიტომ ზემოთ წამოყენებული მოთხოვნა (რომ აუცილებელია მარტობის ორგვარი განცდის მთელი სიცხადით განსხვავება და გამოიჯენა) უეჭველად ძალაში უნდა დაგტოვოთ, ოღონდ წინა აბზაცებში მითითებული სიძნელეებიც უნდა გავითვალისწინოთ.

კიდევ რა უნდა გავითვალისწინოთ?

კიდევ ის, რომ, როდესაც შემოქმედ ადამიანთან გვაქვს საქმე, ზოგჯერ ძნელი დასადგენია — რა არის მის შემოქმედებაში საკუთარი, მხოლოდ მისეული, სავსებით ორიგინალური, და რა — სხვათა გავლენით მოხმობილი. კერძოდ, თუ ჩვენს საკითხს მივუბრუნდებით, მარტობის ორგვარი განცდის გამოიჯენისას შესაძლოა ის შეცდომაც მოგვივიდეს, რომ თითქოს მსოფლმხედველობით შეწყნარებული მარტობის განცდის დამადასტურებელი მოტივები ჩვენთვის საინტერესო შემოქმედს მივაწეროთ, შემდეგ კი აღმოჩნდეს, რომ ეს მოტივები წინაპართა გავლენის შედეგად წარმოქმნილა და არა მხოლოდ ორიგინალურ ძიებათა შედეგად.

დასასრულ, შესაძლოა ამგვარი სურათიც ვიხილოთ: მწერ-

ლის შემოქმედებაში ერთად, პარალელურად იჩენს თავს მარტოობის გარდამავალი ასაკისდროინდელი განცდა, მსოფლმხედველობრივ ფაქტად ქცეული მარტოობა და სხვათა გავლენის შედეგად გაჩენილი ბოტივები მარტოობისა.

ეს სწორედ ის შემთხვევაა, რომელიც მიესადაგება გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედების გარკვეულ მონაკვეთს, დაახლოებით 1908-1914 წლებს.

დაახლოებით-მეთქი, იმიტომ ვამბობ, რომ მსგავს საკითხებზე საუბრისას ზუსტი თარიღების დადგენა ყოველად შეუძლებელი რამ არის. არავინ იცის (ყოველ შემთხვევაში – დღემდე არავის დაუდასტურებია), როდის დაწერა გალაკტიონ ტაბიძემ პირველი ლექსი. 1908 წელს პირველად გამოქვეყნდა მისი ლექსები. დღურები მოწმობენ, რომ თვითონაც ამ წელს მიიჩნევდა პოეტური მოღვაწეობის დასაწყისად. გამომცემელნიც იმით ხელმძღვანელობენ, რომ ამ წელზე ადრინდელი ხელმოწერით ჯერჯერობით არც ერთი ავტოგრაფი არ აღმოჩენილა. მაგრამ ძალზე ძნელი წარმოსადგენია, კაცმა იმავე წელს გაბედოს ან მოახერხოს ლექსების დაბეჭდვა, რა წელსაც მუშები ეწვევიან პირველად. ამიტომ უნდა ვივარაუდოთ, რომ გალაკტიონ ტაბიძე მანამდისაც რამდენსამე წელიწადს იწაფავდა ხელს ლექსების თხზვაში.

ეს პირველ თარიღს შეეხება, 1908 წელს. ხოლო 1914 გახლავთ მისი პირველი წიგნის გამოსვლის წელი. ამ წიგნით, როგორც ქვემოთაც ვნახავთ, დასრულდა მისი შემოქმედების ერთი მონაკვეთი და სწორედ ამ წიგნის საფუძველზე უწოდა გალაკტიონს მისმავე ბიძაშვილმა ტიციან ტაბიძემ „მარტოობის ორდენის კავალერი“ *

„ფიქრიდან განუშორებელი შვილო ჩემო გალაკტიონ! პირველად შენ მშვიდობას და კარგად ყოფნას ჩვენ მოწყალე ღმერთს ვთხოვ. ამას გარდა, ჩვენ, შვილო, კარგად ვართ. შენი ჯავრის მეტი არა მიშავს: შენ რაკი ჩემთან იყავი მიჩოული და მე შენთან, და ეხლა განშორებული მყავხარ, თუ ივარგებ, არ მგონია... აჰა, შენ იცი, თუ ივარგებ. თავი საქმეა ყოფაქცევა და მერმეთ კარგი

სწავლა. კარგი, თვარა გაჭივრებული სწავლა რა არის!“ — სწერდა სოფლიდან ეაჟს მაკრინე ადგიშვილი, ვასილ ტაბიძის ქვრივი.

დედას გუმანი არ ატყუებდა. თითქოს წინასწარ გრძნობდა, რომ ფიქრიდან განუშორებელი მისი ბიჭი იმათგანი არ გამოვიდოდა, ვინც კარგი სწავლითა და სანიშნო ყოფაქცევით ახარებს ხოლმე მშობლებს. მასწავლებელი, კექილი, მღვდელი, ინჟინერი, ექიმი, აგრონომი — ალბათ ამ პროფესიათაგან ერთ-ერთი ეოცნებებოდა დაქვრივებულ ახალგაზრდა ქალს თავისი ვაჟიშვილის ზვედრად. ოჯახს ბურჯი ნაადრევად გამოსცლოდა და სახლელუთ იმედად ისლა დარჩენოდათ, რომ დაიზრდებოდნენ ბიჭები — აბესალომი (პროკლე) და ძმაზე ორი წლით უმცროსი გალაკტიონი — და მერე როგორც ხალხური ლექსი იტყვის: „ნეტავი ძმათა მაშვრალთა, ცხარე მზე ამოუხდება, ვერვინ წაართმევს სარძლოსა, ვერც ვინ შინ შემოუხდება“.

ვასილ ტაბიძეც და მაკრინე ადგიშვილიც სასულიერო წოდების შთამომავალნი იყვნენ, ორივეს მამა მღვდელი გახლდათ. გარდა ამისა, ტაბიძეთა გვარი ისედაც მწიგნობრული ტრადიციებით იყო ცნობილი. რატომ არ უნდა განეგრძოთ სასულიერო სასწავლებელსა და შემდეგ სემინარიაში მიბარებულ ძმებს ეს ტრადიციები?

უფროსმა ძმამ განაგრძო კიდეც: სემინარია დაასრულა და სოფლის მასწავლებლის მძიმე უღელი დაიდგა, მამის კვალს გაჰყვა. სასწავლებელში თერთმეტ წელიწადს მისი განუშორებელი ამხანაგი და მერხის მოზიარე პიროვნება მოგვითხრობს: მისებრი კაცი ბევრი აღარ შემხვედრია ცხოვრებაში. აბესალომი ერთი იმათგანი იყო, ვისაც ცხოვრების ჭუჭყი რაღაც სასწაულით არ ეკარება ხოლმე; რანაირ გარემოშიც უნდა მოხვედრილიყო, მისი სპეციაკი ზნეობა და ნათელი გონება არასოდეს აიძვრებოდა.

ორსავე ძმას სათუთი და მგრძნობიარე სული გამოჰყვა, ორივენი სულიერი მწვერვალებისკენ მიილტვოდნენ. ოღონდ უფროსი ჩვეულსა და ნაცადს გზას მისდევდა, ხოლო უმცროსი გულდაჯერებული გვეუბნებოდა: „მე ვხედავ სიზმრებს არათქვენებურს“. ეს

ხელს არ უშლიდათ, რომ გაგიჟებით ჰყვარებოდით ერთიმეორე.

კვლავ გამოვტოვოთ რამდენიმე ათეული წელი და გადავიკითხოთ აბესალომის მიერ რძლისადმი — გალაკტიონის მეუღლისადმი მიწერილი ბარათი:

„დაო ოლია!

ვერ წარმოიდგენთ იმ საშინელ მწუხარებას, რაც მე განვიცადე თქვენგან გამოგზავნილი წერილის წაკითხვის შემდეგ.

წერილის ტონი, თქვენი ავთმყოფობა, ჩემი უცნაური და გამოუცნობელი ძმის ხასიათი!.. ყველა ამან ძალიან ცუდათ იმოქმედა ჩემზედ...

რამდენიმე ხნის წინ თბილისში ვიყავი. გალაკტიონისთვის, რასაკვირველია, წერილის შესახებ არაფერი მითქვამს. თითონ მითხრა: ყოველივე გაუგებრობა მოსპობილიაო და მე, მართალი მოგახსენოთ, ძალიან გამახარა ამ გარემოებამ. იცით, ოლია, თქვენ ჭკუიანი ქალი ხართ და გალაკტიონის შესახებაც გეჭნებათ შემდგარი ერთგვარი აზრი... უმთავრესი ის არის, რომ მას ისე ვერ გავზომავთ, როგორც ჩვეულებრივ ადამიანს: „პოეზია უპირველეს ყოვლისა“ და გარეშე პოეზიისა, ოცნებისა და მალლა-მალლა ფრენისა მას არაფერი აინტერესებს. დიდებულია იგი, როცა მალლა დაფრინავს, მხოლოდ სასაცილოა, როდესაც ძირს ეშვება და ჩვეულებრივი ადამიანის სახეს იღებს. ამიტომ, დაო, ბევრი რამ უნდა ვაპატიოთ, თუ იგი გვიყვარს! 7 წელიწადია სახლში არ ყოფილა, 7 წელიწადია დედა არ უნახავს, მაგრამ რა ეჭნათ, მაინც ღმობიერი უნდა ვიქნეთ, მაინც უნდა გვიყვარდეს ეს უცნაურ ვარსკვლავზე დაბადებული დიდი ადამიანი და გულუბრიყვო ბავშვი...“ (8.VIII.1927).

მაგრამ იმას, რაც ძმას ესოდენ ჩინებულად ესმოდა, სულ სხვაგვარი სულისკვეთებით აღზრდილი დედა შესაძლოა ვერც ჩამწვდარიყო. დედას იდეალად ესახებოდა ოჯახის ფეხზე წამომყენებელ ძეთა აღზრდა, ხოლო ამგვარ იდეალს ძალიან ნაკლებად შეესატყვისებოდა პოეზიის საკუთრებველზე თავშეწირული შვილის ხილვა. თუ ივარგებ, არ მგონიაო, — სწერდა სვეგამწარებუ-

ლი ქალი და მართალიც იყო: უმცროსმა ვაჟმა ვერ გაამართლა ოჯახის იმედები, „ვერ ივარგა“.

ესეც ერთი „წყევლა-კრულვიანი საკითხავია“ წუთისოფლისა. წელთა სიმრავლითა და სიბრძნით დამძიმებულ განდევილს ორი ძმა ეახლა. ვერასგზით შეეთანხმებულვართო, — აუწყა ერთმა თავიანთი საწუხარი. — მე ვეუბნები, ორივემ ეხლავე მივატოვოთ ოჯახი და სიბრძნის მოპოვებას გავუსაკუთროთ-მეთქი თავი, ჩემი ძმა კი იმ აზრისაა, ჯერ მშობლებმა მოჭამონ თავიანთი ჟამი, შვილებიც დავზარდოთ და ჭეხზე დავაყენოთ, სიბრძნისთვის მერე ვიზრუნოთო. რომელი ჩვენგანის მხარეს არის ჭეშმარიტება, მოძღვარო? ბრძენმა მიუგო: ჭეშმარიტ აზრს ის ადგას, ვინც ამბობს — ეხლავე განვეშოროთო ყოველივეს და სიბრძნე ვიძიოთ; რადგან ვერაეინ იქნება იმის თავდები, ვიდრე მისი მშობლები აღესრულებოდნენ და შვილები წამოეზრდებოდნენ, ამასობაში თავადაც არ მიიცვლებათ.

ეს იგავი ორი ათას ხუთასი წლის წინათ არის შეთხზული ინდოეთში და მისი ხნოვანება იმის მაუწყებელია, ძველთაგანვე როგორ აწვალებდა კაცთა მოღვმას ეს საკითხი. ხსენებული ბრძენი ბუდას მოძღვრების მიმდევარი გახლდათ და თავისი მოძღვრების კვალობაზე სწორი პასუხიც მისცა ძმებს. მაგრამ ჩვენს დროში როგორღა უნდა გადაიჭრას ეს საკითხი? ვინ ადგას მართებულ გზას — ის, ვინც ერთგულად გასწევს ოჯახის ჭაპანს, ამ უმშვენიერესი კაცობრიული ვალის მოხდას შეეწირება, თუ ის, ვინც წერას ატანილივით პირს გაიმეხებს და თვისთა იდეალთა აღსრულებას ანაცვალებს ყოველსავე?

ნუ ავჩქარდებით ამ კითხვის პასუხის გასაცემად, ნურც იმის მოიმედენი ვიქნებით, რომ მზამზარეულ რეცეპტებს დავესესხოთ ვისმე. ამგვარი რეცეპტების გადაწერა და გულში ამოჭრა რეგვენთა ხელობაა. ყოველმა კაცმა საკუთარ პასუხს უნდა მიაკვლიოს. თავადვე, სხვის დაუხმარებლად უნდა გადაჭრას ეს გადაუჭრელი კითხვა საკუთარი არსებიდან გამომდინარე. ამ არსების შეუმცდარად მიკვლევა და შეცნობაა თავი და თავი საქმე.

ოლონდ ერთი რამ კი უნდა გვახსოვდეს უეჭველად: იდეალებისთვის თავშეწირული კაცის ცხოვრება წიგნებშია ლამაზი საკითხავი, თორემ ჩვეულებრივი, ყოველდღიური კრიტერიუმებით თუ შევხედავთ საქმის ვითარებას, ერთი გაბმული ტანჯვაა მხოლოდ. ვაჟა-ფშაველა ლექსებს ფიჩხის ცეცხლის სინათლეზე წერდაო; ყანაში მუშაობისას შემოქმედებითი ჟინი რომ დარევდა ხელს, რამდენსავე კილომეტრს გაირბენდა სახლამდე, რათა ნაფიქრი ქალაღლზე გადაეტანა, არ დავიწყებოდაო. ჩინებულია ეს ყოველივე, ამალელებელი, რომანტიული, არა? მით უმეტეს, როდესაც ჩვენს მყუდრო ბინაში, საწერ მაგიდასთან მიმჯდარნი ან დივანზე წამოწოლილნი ვკითხულობთ ნებივრად. მერე გვიკვირს კიდეც: ზოგჯერ რარიგ უცნაურად იქცეოდა თურმე ეს კაცი! ამბობენ, ისიც მომხდარა, ზამთრის სუსხიან ამინდში ცოლ-შვილი შინიდან გარეთ გაუსხამს — წერაში ხელი მეშლებათ. დიახ, იმ ვაჟა-ფშაველას, ნიბლია ჩიტის სიცივით დაზრობის გამოც კი გული რომ ეთუთქებოდა.

იდეალებისთვის თავშეწირულთა ხსენებისას აქ, ცხადია, შემოქმედი ადამიანები იგულისხმებოდნენ უპირველეს ყოვლისა. ვაჟა-ფშაველას მაგალითიც იმიტომ მოვიშველიე. ჩვენთვის, უბრალო მოკვდავთათვის, მათი ცხოვრება სასიხარულოს ბევრს არაფერს შეიცავს. საკაცობრიო მასშტაბითაც კი თითებზე ჩამოითვლებიან ისეთნი, ვინც შემოქმედების სასტიკი ღვთაების საკურთხეველსაც არ დააკლო მსხვერპლი და პირადი ცხოვრებაც და ოჯახის საქმეებიც გუნებიერად მოიწყო (ერთი მათგანი დიდი გოეთე გახლდათ). რასაც ჩვენ ბედნიერებას ვუწოდებთ, ის მათთვის, ჩვეულებრივ, საკმაოდ უცხო ხოლია. მაგრამ მათთვის ის უფრო დიდი, აუწერელი უბედურება იქნებოდა, იძულებულნი რომ შექნილიყვნენ თავიანთ იდეალებზე, შემოქმედებაზე ეთქვათ უარი და ჩვენეული გაგებით სეგებდნიერი არსებობა დაემკვიდრებინათ. მინდობს ტრაგედიის ძირიც ხომ ის არის, რომ ოჯახის კეთილდღეობისთვის თავის მოწოდებას, თავის იდეალებს უგანა. „ცხოვრების მაგალითადა ბრიყვები დამისაზოდი“, — მწარედ უსაყვე-

დურა ცოლს, როცა ჩასწვდა საქმის არსებას. ბრიყვებად მისი ზეკაცური იდეალების ფონზე ჩანდა ის ხალხი, თორემ შეშის მოუჭრელად და ნადირის მოუკლავად მთიელ კაცს რომ არ გაეძლება, ეს მინდიაშაც კარგად იცოდა, რაღა თქმა უნდა, და თავად ვაჟა-ფშაველამაც.

რაკი ვაჟა-ფშაველაზე ჩამოვარდა სიტყვა, ერთიც დავსძინოთ: დღეს უკვე ადვილი შესამჩნევია, როგორ ყალიბდებოდა მისი პიროვნება, მისი მსოფლშეგრძნება. დაახლოებით 24-25 წლის ასაკამდე მასში თითქმის არაფერი ამხელდა პოეზიისთვის თავშეწირული კაცის თვისებებს, მაინცდამაინც არაფრით გამოირჩეოდა სხვა გაინტელიგენტებულ ფშაველთაგან, თუნდაც თავის ძმათაგან. მისი აზროვნება, მისი შემოქმედება ნაცადსა და გაკვალულ გზას მისდევდა, იმ გზას, რომლის დასაძლევადაც სულაც არ არის აუცილებელი ცხოვრებისეულ სიამეთა განწირვა და მოძულება. მაგრამ ხსენებულ ასაკს რომ მიატანა, მასში რაღაც გარდატეხა მოხდა, რაღაც ისეთ სფეროთა სახილველად გადაეხსნა მზერა, რომელნიც უბრალო მოკვდავთათვის ცხრაკლიტულით არიან დაგმანულნი. გენიოსობის ალმა იფეთქა და მაშინღა მიეცა დასაბამი ძნელსაცნაურ ტრაგიზმს, ბოლოს ამგვარ შეძახილად რომ გადმოიღვარა: „რამ შემქმნა ადამიანად, რატომ არ მოველ წვიმად!“

ეს უკვე დაღვინებული კაცის ძახილია, ბოხი ხმით ნათქვამი სატკივარი, იმ ღროის ნათქვამი, როდესაც შინაგანი ძალმოსილება პიროვნებას უფლებას ანიჭებს არ დაირცხვინოს ბედის გამო დაჩივლებისას — ამას უვაჟაკობად ველარავინ ჩაუთვლის. ეს ალბათ ასეც უნდა მომხდარიყო მთიელთა ტრადიციებით აღზრდილი კაცის ცხოვრებაში. სიყმაწვილის თუ ადრეული სიჭაბუკის ასაკში რომც ცდილიყო სულის ნაღველის, მარტოსულობის გამჟღავნებას, მეზობლებს იქნებ სასაცილოდაც აეგდოთ, დიაცივით მოწუწუნე ლაჩრად დაესახათ; კარგ ყმას ამგვარ რასმე არ აპატიებდნენ, კარგ ყმას ფიზიკური თუ სულიერი სატკივარი არასგზით არ უნდა დაეჩნია. ხოლო ვაჟა-ფშაველა ნამდვილი კაი ყმა რომ იყო, ამაში

არავინ შეეჭვებულა ვგონებ.

მაგრამ მთავარი მაინც ის არის, რომ წინა გვერდებზე არაერთ-გზის ნახსენები განცდა ბავშვობის დამაგვირგვინებელი მარტობისა ვაჟა-ფშაველამ ისე დაძლია, როგორც მთიელ კაცს შეუფერებოდა, და შემდეგ კარგა ხანს აღარ მოსვლია აზრად, რომ ეს განცდა მსოფლმხედველობით დადასტურებულ ფაქტად ექცეოდა და მისი სავალი გზა ისეთი კლდოვანი მწვერვალებისკენ წარიმართებოდა, რომელთა ციცაბოებიც თითქმის წინასწარვე გამორიცხავენ მყუდრო და დალზინებული ცხოვრების მოწყობას.

ეს ამბები იმიტომაც შეგახსენეთ, რათა მხედველობიდან არ გამოგვპარვოდა ერთი გარემოება: ვაჟა-ფშაველასგან განსხვავებით, გალაკტიონ ტაბიძემ იმთავითვე, სიყრმიდანვე თუ ადრეული სიჭაბუკიდანვე მოინიშნა ის ეკლიანი გზა, მერე მთელი ცხოვრების მანძილზე რომ უნდა გაჰყოლოდა. ამ მხრივ იგი ბარათაშვილს უფრო ჰგავდა. ამასთან, გალაკტიონ ტაბიძე ვაჟა-ფშაველასავით კლდის ნატეხიდან როდი იყო გამოკვეთილი, გაცილებით ნაზი ბუნების ადამიანი გახლდათ. თანაც იმ გარემოში, რომელშიაც იგი აღიზარდა, სათუთ გრძნობათა გამჟღავნება სათაქილოდ, ღიატა ხელობად არ იყო მიჩნეული. და, გარდა ყოველივე ამისა, მის ღროს თვით პოეზიაც უკვე საკმაოდ განსხვავებული კრიტერიუმებით იზომებოდა. ასე რომ მისი პირველივე პოეტური ცდები (რაც კი ჩვენთვის ცნობილია) მარტოსულობის, სევდისა და პოეზიისთვის თავის გადაღების მაცნეებად მოგვევლინენ.

*წვიმის წვეთები დასცურავენ ფანჯრის მინებზე,
ქარი ედღრებით კარებთან ღვას: – გამიღეთ კარი!
რა აღრე გაჰქრა გაზაფხულის მზიანი ჩრდილი,
რა აღრე გაჰქრა ჩემი ყრმობა, ჩემი სიზმარი!*

სასულიერო სასწავლებელში ყოფნის პირველსავე წლებში ცხადი შეიქნა: ეს ბიჭი ბეჯით მოწაფედ ვერ იქცეოდა და ამ მხრივ ოჯახის იმედებს ვერ გაამართლებდა. ამ ბიჭს ერთადერთი სტიქიონი იპყრობდა რაღაც ჯადოსნური ძალით: ლიტერატურა, უფრორე – პოეზია. ამის გარეშე მისთვის თითქმის არაფერი არსებობდა. სამაგიეროდ ამ სტიქიონს ყოველივეს სწირავდა, მთელ თავის დროსა და ძალას; კითხულობდა, ყოველსავე ნთქავდა, რაც კი ხელთ მოხვდებოდა. და წერდა. ამ დროიდანვე შეუმუშავდა ჩვევა, რომლისთვისაც არასოდეს უღალატნია (თუკი ძალისძალად არ აღალატებინებდნენ მტერ-მოყვარენი) – ის დღე დღედ არ მიაჩნდა, როცა რაიმეს არ წაიკითხავდა ან არ დაწერდა. მოგვიანო დროის (20-30-40-იანი წლების) დღიურებში ხშირად წააწყდებით ამის დამადასტურებელ ჩანაწერებს: ისე წუხს ხოლმე – დღევანდელი თუ გუშინდელი დღე გამიცდა, ვერ ვიმუშავეო, თითქოს ერთი კარგი მიწის მხენელი ყოფილიყოს, ნიადაგ საქმეს შეჭიდებული. 1921 წლის დღიურში ერთი უახლოესი მეგობრის დახასიათებას ამგვარად ამთავრებს: ჩვენ შეგვეძლო უფრო მეტადაც დავახლოებულიყავით, მაგრამ ხელს ის გვიშლის, რომ მას დროის უქმად გაცდენა არაფრად უღირს, მე კი ყოველი დღე და ყოველი საათიც კი სამუშაოდ მაქვსო გამიზნული (ძალიან არ ჰგავს იმ კაცის ნათქვამს, რომლის ერთადერთ საზრუნავადაც ზოგიერთ ვინმეს სუფრასთან ჯდომა მიაჩნდა?!).

ძნელი გამოსაცნობი არ არის, რას კითხულობდა სასულიერო სასწავლებლის თუ სემინარიის მოწაფე გალაკტიონი – იმას,

რასაც იმდროინდელი, 900-იანი წლებში აღზრდილი ქართველი ინტელიგენცია: ძირითადად მეცხრამეტე საუკუნის ქართული, რუსული და ევროპული მწერლობა; ძველთაგან – დანტე, შექსპირი, სერვანტესი, გოეთე; ბიბლიას სასწავლებელშივე აზეპირებიანებდნენ და აძულებდნენ; ანტიკურ ავტორთა ბერძნულ-ლათინური ციტატების გამოც იგივე ითქმის. უნდა მოვიხსენიოთ აგრეთვე მეცხრამეტე საუკუნის კრიტერიუმებით აღქმული და შეცნობილი „ეფესისტყაოსანი“.

არც იმის განსაზღვრაა მაინცდამაინც რთული საქმე, რომელი ავტორები და ნაწარმოებები ხიბლავდნენ განსაკუთრებით ამ ხანებში: უწინარეს ყოვლისა – რომანტიკოსები (ბარათაშვილი, ბაირონი, შელი, ლერმონტოვი); ილია და აკაკი – თავისთავად; დანტე, შექსპირი, დიკენსი; აგრეთვე რომანტიული სულისკვეთებით შეფერილი ცალკეული ქმნილებები სხვა ავტორებისა. ზოგიერთ ავტორს სახელდებით იხსენიებს ამ დროის ლექსებში, ზოგიერთისას პერიფრაზებს ქმნის, სხვათა სტრიქონები, გამოთქმები თუ სახეები გადმოაქვს.

რამდენიმე მაგალითი.

„მიყვარს საღამო სევდიანი და მოწყენილი“, „შენ სულითა ხარ ქვეყნად ობოლი“, „დისკოგადახრით“, „დროო წყეულო, სად წარიღე ჩემი ფიქრები!“, „ფიქრთ გასართველად“, „შეკრთა ლაჟვარდი ცისა კამარა“, „დაჰქროლა რისხვით ქარმა სასტიკმა“, – ბარათაშვილის უშუალო გავლენით ნასაზრდოები სტრიქონებია.

„სქელი ღრუბელი... სამშობლშო მხარეს გადაეფარა“, „მაგრამ მომავლის შვება ვინ უწყს, რაოდენია“, „მწუხრმა სიბნელის ზეწარი ქვეყანას გადააფინა“, „მწუხრის ზეწარი ეფინება მღუმარ მიდამოს“, – ილიას პირდაპირი გავლენაა.

„ვარსკვლავთა კრება თანდათან ქრება“, „მიხვდა ყველაფერს საბრალო ქმარი და უნუგეშოდ მუხლთ მოეკეცა“, „და შხამნალველში ილესავს გრძნობას“, „როგორც ვარსკვლავი ცისა კამამში ობლად შთენილი თრთის და ცახცახებს“, „მაგრამ, ვაიმე, ეჭვი გულს მიკლავს“, – აკაკის პოეზიის ახლო ნაცნობობის

შედეგად არის შექმნილი.

პოემაში „მწყემსი“ აღვილი გამოსაცნობია გოეთეს „ტყის მეფის“ ასოციაციები (შეადარეთ გალაკტიონ ტაბიძის აკადემიური გამოცემის VIII ტომი, გვ. 12).

ლერმონტოვის სტრიქონებიც უმაღლ მოგვხვდება თვალში: „ცა ისეა მოწმენდილი, ცა ისეა შეუმკრთალი, რომ ანგელოზს დაინახავს მოდარაჯე კაცის თვალი“, „ესაუბრება ვარსკვლავს ვარსკვლავი“. შევადაროთ აგრეთვე „ქანდაკება“ (ტ. I, გვ. 86) და „Воздушный корабль“, „გემზე“ (ტ. I, გვ. 159), და „Белес парус одинокий“. რაც შეეხება პოემებს „მწყემსი“ და „სატანა“, მათში ლერმონტოვის „დემონის“ არამცთუ სტრიქონებს, ვრცელი პერიოდების პირდაპირ თარგმანს ვპოულობთ (იხილეთ ტ. VIII, გვ. 8, 20, 22, 24, 26, 51-56, 58, 259). საერთოდ, ეს პოემები ბაირონისა და ლერმონტოვის შერწყმულად გადმოქართულება უფროა, ვიდრე ორიგინალური, დამოუკიდებელი ნაწარმოებები. სხვა რომ არაფერი, თვით სათაურიც („სატანა“) მიგვანიშნებს ამ ამბავს. ამასვე მიგვანიშნებს ლექსი „სული მწუხარე“ (ტ. I, გვ. 177), რომელიც იმავე „დემონის“ რემინისცენციებით არის შექმნილი.

ოღონდ ამ ამბავმა არავინ არ უნდა შეაცბუნოს. არავინ იფიქროს, თითქოს მსგავსი გავლენების მიკვლევა ოდნავ მაინც ჩრდილს აყენებდეს გალაკტიონის დიდ სახელს. ჯერ ერთი, ამგვარი გავლენები და ასოციაციები მწერლობის, კერძოდ კი პოეზიის ისტორიაში საკმაოდ ჩვეულებრივი მოვლენაა (ვინც შეგიირდი არ ყოფილა, ოსტატად ვერ იქცევაო, — კარგად არის ნათქვამი). გარდა ამისა, ზემოთ ნახსენები ყველა სტრიქონი თუ პერიოდი, ლიტერატურულ წინაპართა შეუფარავი გავლენის დამადასტურებელი, იმ ნაწარმოებებში გვხვდება, რომლებიც სწორედ 1908-1914 წლებშია შექმნილი. ხოლო ეს უმთავრესად არის წლები გალაკტიონის ლიტერატურული შეგირდობისა.

აქ ხაზი გაუუსვათ სიტყვას „უმთავრესად“ და, ვიდრე ამ დასკვნის სისწორეში დავრწმუნდებოდეთ, ჯერ ის ვიკითხოთ: თუკი ასეა, როგორღა მოხდა, რომ გალაკტიონ ტაბიძის ლექსების პირ-

ელ წიგნს. 1914 წელს გამოცემულს, საიმდროოდ უჩვეულო რეზონანსი ჰქონოდა, არაერთი აღფრთოვანებული რეცენზია მიეძღვნა და სწორედ მისივე წყალობით გალაკტიონ ტაბიძე ერთბაშად რჩეულთა შორის ერთ ურჩეულესად იქნა აღიარებული?

ამ კითხვის პასუხს ალბათ გაგვიოლებს ხსენებული წლების ზოგიერთი პოეტური კმნილებითვის თვალის გადავლება. აქლავ გადაფურცლოთ იმდროინდელი ჟურნალ-გაზეთები.

ტურფა ყვავილი, ნორჩად აღზრდილი,
ირგელივ აბნევდა სურნელებასა;
მთის ცივი წყარო ნანას უმღერდა,
თავს ევლებოდა მის მშვენებასა.

შეეწყვიტოთ კითხვა და სხვა ავტორს მიემართოთ:

წყვდიაღ უკუნეთს სამშობლო მხარე
შემოეჯახვა, გარს ევლებოდა,
არც მზე ცხოველი, სხივ-მოელვარე,
არც სადმე ია გაიშლებოდა!

მომღვენო სტროფი მესამე ავტორისაა (ხელმოწერა ამგვარად გვაცნობს მის ვინაობას: „ენაეი ინასოლიწ“):

ხედავთ, ხალხო, გაზაფხულდა,
შეიმოსა ტყე და ველი,
ტურფა მდელო აბიბინდა,
დრო დაგვიდგა სანატრელი.

კიდევ სხვა:

ყვავილებით გამოვნაკეთე ხალხის გულის უცხო სახე,
ზედ ვარაყით მზის სხივების ოქროს მკედი ამოვძახე,
შეაში ვარდი მოვაქციე ჯერ მთლად კიდევ გაუშლელი,
ტუჩსა ბროლი რომ უპობდა და აღმასი გაუთლელი.

თექვსმეტმარცვლიან ლექსს დიდი გასავალი ჰქონდა:

ველზე ვნახე გულ-გამლილი თვალ წარმტაცი, საამური,
ყვავილთ მეფე, რომ უმღერდა ობოლ მწყემსის სალამური;
ია-ზამბახს თავ-დახრილსა უკვდებოდა სევდით გული, —
ვარდის საქებ-სადიდებლად ათრთოლებდა ხმას ბუღბუღი.

ერთი ბულბულის ამბავიც მოვისმინოთ:

აგერ დაჰქროლა საღამოს სიომ,
ააშრიალა ფოთოლი ტყისა,
ფრინველთ ჭიკჭიკში, სევდის მომგერელად,
გამოისმოდა ხმა ბულბულისა.

ოღონდ აქ იმედის გამაცრუებელი რამ უნდა გაუწყოთ: ეს უკანასკნელი მაგალითი, ბოლოს მოტანილი სტროფი „ენავი ინ-ასოლიწს“ ან მისთა მოძმეთ კი არ ეკუთვნის, არამედ თვით გალაკტიონ ტაბიძეს (გამომცემელთა ვარაუდით 1909 წელს უნდა იყოს დაწერილი, ყოველ შემთხვევაში ამ წელს დაუბეჭდავს ჟურნალ „ფასკუნჯს“).

იმედის გამაცრუებელი-მეთქი, იმიტომ ვამბობ, რომ, თქვენი არ ვიცი და, ჩემი აზრით, ეს სტროფი არაფრით უკეთესი არაა, არაფრით გამოირჩევა მის წინ ციტირებული გულის გამაწვრილებელი წილადობილისაგან.

და განა მარტო ეს სტროფი ან მისი შემცველი ლექსი („მომაკვდავი“)! მრავალი სხვა ქმნილება, გალაკტიონ ტაბიძის მიერ ამ წლებში შეთხზული, დაახლოებით ამავე ღირსებისაა. ბუნების უსასრულო აღწერა ასევე უსასრულოდ გაცვეთილი პოეტური საშუალებებით (მთვარის კაშკაში, ვარსკვლავთ ციმცი-მი, ბობოქარი ზღვა, ლაჟვარდი სივრცე, მორაკრაკე ნაკადული, მობიბინე მდელო, მოშრიალე ბუჩქები, სადაც „შაშვი ჩაიკნევს-ჩაიჭახჭახებს“, ბულბული, ბულბული, ბულბული, და, რაღა თქმა უნდა, ვარდი — „და პეპელა, ძალმიხდილი, ჩასდნობია ვარდის ტუჩებს“) და ამ ბუნების ფონზე მოხაზული საკმაოდ პრიმიტი-ული განცდები თუ ფიქრები დღევანდელ მკითხველზე გულის შემადონებლად მოქმედებს. სასჯელად რომ მოგვისაჯონ, ვეღარ წავიკითხავთ ამგვარ ლექსებს.

არადა სწორედ ამგვარი პოეზიის ზღვა იდგა ცხრაასიანი და ცხრაას ათიანი წლების საქართველოში. თითქმის ყველანი ასე წერდნენ და სრულებით არ არის საკვირველი, რომ გალაკტიონ ტაბიძემაც სწორედ ამგვარად დაიწყო წერა. აქ მარტო თემატიკა

არაა მთავარი საქმე. უმთავრესია რაღაც წარმოუდგენლად დაქვეითებული გემოვნება და გამოთქმის შეუწყნარებელი ტრაფარეტულობა.

რა მოხდა, რატომ დაუდგა ამგვარი დღეები პოეზიის ქვეყანას? ალბათ იგივე ამბავი მოხდა, რაც ევრეთ წოდებულ აღორძინების ეპოქაში, როდესაც ლამის მთელი საქართველო (სულხან-საბა ორბელიანის, გურამიშვილისა და კიდევ ერთი-ორი პიროვნების გამოკლებით) რუსთაველის ეპიგონად იყო გადაქცეული. დაახლოებით ასეთივე გავლენა მოახდინეს მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულისა და მეოცის დასაწყისის პოეზიაზე ბარათაშვილმა, ილია ჭავჭავაძემ და, განსაკუთრებით, აკაკი წერეთელმა (ვაჟა-ფშაველა იმხანად ჯერაც არ იყო დაფასებული და საყოველთაოდ აღიარებული).

მიმბაძველები და ეპიგონები მრავლად იყვნენ, ჭეშმარიტი ტალანტი კი ჯერჯერობით არსად ჩანდა. ხოლო მიმბაძველებსა და ეპიგონებს, რაღა თქმა უნდა, არ ესმოდათ, რომ ბარათაშვილის, ილიას და აკაკის ლექსი სწორედ თავისი განუმეორებლობით იყო კარგი (იმხანად კი არა, ეგონებ დღესაც არ გვაქვს ეს ჭეშმარიტება მთელი სიცხადით შეცნობილი). ბუნება, პეიზაჟი იმდენად ორგანული ნაწილია ჩვენი არსებობისა, რომ ვიდრე კაცს კაცობა ეთქმის, მისი მზერის სფეროდან ბუნება და პეიზაჟი ალბათ არასოდეს გაქრება. ოღონდ გააჩნია — ვინ როგორ უმზერს, რას აღიქვამს და როგორ აღიქვამს, ან შემდეგ როგორ მიმართებაში მოჰყავს დანახული და აღქმული თავის ემოციებთან, აზრებთან, სულთან. მტკერის სანაპიროების თუ მთაწმინდის მშვენებას მრავალნი და მრავალნი სჭვრეტდნენ საუკუნეთა მანძილზე. მაგრამ მხოლოდ ბარათაშვილმა აღმოაჩინა პირველად, რომ ეს წარმტაცი სურათები თურმე საოცრად შეესატყვისებოდნენ ადამიანის შინაგანი სამყაროს უღრმესსა და უსაიდუმლოეს ვიბრაციებს. ასევე არავის მოსდიოდა აზრად, რომ მიძინებული ბუნების ღამეული სურათი ქვეყნის, ხალხის ძილს, მის შავბედს ყოფას შეიძლება შაუდარდეს (ილია), ხოლო ბუნების საგაზაფხულო

გამოღვიძება და მერცხლის ჭიკჭიკი — სამშობლოს უკეთეს მერმისს (აკაკი).

ხსენებულთაგან სამივე პოეტმა გარე და შიდასამყაროს, ცხოვრების, არსებობის გარკვეული სფეროები შემოხაზა, სათქმელი აბსოლუტურად ადექვატური ფორმით შემოსა და დიდებული ქმნილებები აღმართა ჩვენს წინაშე. ამ ქმნილებებს აღარავითარი დამატება აღარ ესაჭიროებოდა. მაგრამ მერე მოვიდნენ ათეულები (თუ ასეულები არა) და ამ ქმნილებათა უბადრუკი ასლების გამოჩორკნას მიჰყვეს ხელი გულმოდგინედ. ვითარება მართლაც მოუთმენელი შეიქნა.

და უეცრად:

ნუხელი, ღამით ქარი დაჰქროდა
და დიდხანს, დიდხანს არ დამეძინა;
მე მქონდა ბინა, თავშესაფარი,
მაგრამ ქარიშხალს არ ჰქონდა ბინა.
ხან კარებს უკან ატირდებოდა,
ხან დარაჯობდა სარკმელის წინა.
გადამიშალა თვალწინ წარსული
და მწარედ, მწარედ ამაქვითინა.
მისებრ პოეტი ვიყავ უცნობი —
ვეხეტებოდი სევდიან ღამეს.
რამდენ ტკბილ ფიქრებს მოედო ბოლო,
რამდენ ოცნებას, რამდენ სიამეს!
ნუხელი, ღამით ქარი დაჰქროდა,
და როცა დილით გამომეღვიძა,
ყვითელ ფოთლებს და დამსხვრეულ რტოებს
მიმოეფარათ ყამირი მინა.
ბალში გავედი... იქაც ბილიკზე
ფენილი იყო ფოთოლი რბილი.
და დიდხანს, დიდხანს ვხეტილობდი
წარსულ სიზმრებში გადაფრენილი.

ან კიდევ:

შემოდგომაა... ბალის ბილიკებს
მიმოფენია ფოთოლი მჭკნარი...
და მე მივდივარ, და მე მივდივარ,
და მე ვარ ისე, როგორც სიზმარი.

ანდა ამგვარი რამ:

და სტიროდა მიდამო, იძრცვნებოდა ტყეები,
და სცურავდნენ, სცურავდნენ ღრუბელთ სიშორეები.
შემდეგ თოვლი მოვიდა და ვით სულს მოტივტივეს,
შევაჩივე სიცივე ჩემი გულის სიცივეს.

ეს იყო საიმდროოდ სრულიად მოულოდნელი აღმოჩენა, ისეთ სფეროთა და მიმართებათა მიკვლევა, რომელთა არსებობაც აზრად არავის მოსდიოდა მანამდე. ჯერ ერთი, ასპარეზზე გამოჩნდა ქართული პოეზიისთვის თითქმის უცნობი სტიქიონი — ქარი; მერე გამოირკვა, რომ ეს სტიქიონი თავისი ბუნებით თურმე საოცრად ჰგავს პოეტის სულს: მასავით ეულია და სევდიანი, ისიც დასტირის რაღაც გაფრენილს, დაკარგულს, იმას, რაც სიზმარივით გაუჩინარებულა. ბუნების მოვლენათა გასულიერება ქართული მწერლობისთვის არც მანამდე ყოფილა უცხო, მაგრამ ამ მოვლენათა ასე შინაგანად წვდომა, მათთან ამგვარი ინტიმის დამყარება და ამის მეოხებით საკუთარი სულის სიღრმეთა წარმოჩენა მართლაც უჩვეულო რამ იყო.

ამ უკანასკნელ მომენტზე მცირე ხნით მაინც უნდა შევაჩეროთ ყურადღება. ქართული ლირიკის უძველესი და უმდიდრესი ტრადიციების ამბავი ყველას კარგად მოგვეხსენება. ამ ტრადიციებით მოვიდა ქართული ლექსი მეოცე საუკუნემდე. ეხლა საჭირო იყო ამ ტრადიციათა შემოქმედებითად ათვისება და ახალ სფეროთა მიკვლევა, ისეთ სფეროთა, რომელნიც ახალი ღროის ადამიანის გართულებული ფსიქიკის შესატყვისი იქნებოდნენ. ახალი ღროის ადამიანისთვის კი, უწინარეს ყოვლისა, ის არის დამახასიათებელი, რომ მას გაეზარდა მოთხოვნილება ფსიქიკის ურთულეს ნიუანსებში ჩაღრმავების, სულის უდაზვეწილეს ვიბრაციათა წვდომის,

უინტიმურეს განცდათა შეცნობისა. მსოფლიო მწერლობაში ეს ასპექტები მეცხრამეტე საუკუნის დამდეგს რომანტიკოსებმა მოინიშნეს და მოხაზეს ზოგადად (აქ ვერ გამოვედევნებით იმ საკითხს, რომ ეს ფაქტიურად აღმოჩენა კი არ ყოფილა, არამედ მხოლოდ აღორძინება შუა საუკუნეთა ევროპული და აღმოსავლური ლირიკის ტრადიციებისა). შემდეგ ერთხანს დაყონდა ლირიკა, რათა ცოტათი მოგვიანებით ედგარ პოს, ბოდლერისა და სიმბოლისტების სახით ახალი შეტევა მიეტანა სულის ზღუდეებზე, ხოლო მეოცე საუკუნეში მართლაც თავდავიწყებით დანთქმულიყო მის სიღრმეებში.

მსგავსი მისია მეოცე საუკუნის ქართულ პოეზიაში პირველად გალაკტიონ ტაბიძემ იტვირთა. დაუუკვირდეთ ზემოთ ციტირებულ სტროფს: „და მე მივდივარ, და მე მივდივარ, და მე ვარ ისე, როგორც სიზმარი“. ვისაც ბედნიერება ჰქონია საკუთარ არსებაში საკმაო სიღრმით დანთქმულიყო, ზედმეტი განმარტების გარეშეც მიხვდება, ფსიქიკის რაგვარ ვითარებას მიგვანიშნებს ეს სიტყვები. თავისთავად არსებობის სიზმარეულობის მოტივი ერთ-ერთი უძველესია ლამის ყველა ხალხის მწერლობაში. მას ჩვენს წელთაღრიცხვამდე მრავალი საუკუნის წინათვე იცნობდნენ ძველი ინდური კულტურის შემქმნელნი, არც პლატონისთვის ყოფილა უცხო ეს მოტივი, არც რუსთაველის ერთ-ერთი მიმბაძველისთვის („აზომ არ არის სოფლისა საღამო, არცა დილია, სიზმრისა უფრო სიზმარი, ჩრდილისა უფრო ჩრდილია“), არც შუა საუკუნეთა იაპონელი ლირიკოსებისთვის („აწ სიზმარშიდა თუ შევიყრებით მე და შენ, მაგრამ სიზმარი მსწრაფლ განქარდება, ხოლო სიცხადე, ვაგლახ, სიზმრის უსწრაფესად არის განქარებულ“). მაგრამ ადრეული ხანის ქმნილებებში ეს უმთავრესად ითქმოდა გარესამყაროს მიმართ: სიზმრად, სიზმრის მსგავსად ის ისახებოდა, რასაც პიროვნება აღიქვამდა. ხოლო თვით ამ აღმქმელის, საკუთარი არსებობის სიზმართან გაიგივება ახალი დროის პოეზიისთვის უფრო არის დამახასიათებელი. კერძოდ, ქართულ პოეზიაში ამგვარი რამ, ამგვარი განცდა ფიქსირებული არ ყოფი-

ლა მანამდე. და ეს მხოლოდ ერთი მაგალითია მრავალთაგან. გალაკტიონ ტაბიძის ლირიკა არის წვდომა სულის ისეთი შრეების და ნიუანსებისა, რომელთა არსებობას მის წინაპართა ქმნილებებში თითქოს არაფერი ადასტურებდა.

სულის ამგვარ სიღრმეებში დანთქმა, ხსენებული ნიუანსებისა და ვიბრაციების წვდომა უკვე თავისთავად გულისხმობდა, რომ გამოსახვის ნაცადი საშუალებები არასგზით აღარ იკმარებდა პოეტისთვის: ახალი შინაარსი ახალ ფორმას მოითხოვდა, ისეთ სრულყოფილ ფორმას, რომელიც ზოგჯერ თვითონვე აღმოჩნდებდა ახალ-ახალ სფეროთა წვდომისა თუ მიკვლევისთვის ბიძგის მიმცემი. ამის თაობაზე დაწვრილებით მომდევნო თავში ვისაუბროთ, ამჯერად კი იმის აღნიშვნა ვიკმაროთ, რომ 1914 წელს გამოცემულ ლექსთა კრებულში უკვე შეინიშნება ამ ახალი ფორმის ჩანასახები, გამოსახვის ახალ, მანამდე სრულიად უცნობ საშუალებათა მიკვლევის ცდები.

ამის ერთი ნიმუშია ზემოთ მოტანილ სტროფში წარმოდგენილი სახე: „და სცურავდნენ, სცურავდნენ ღრუბელთ სიშორეები“. ამგვარი რამ მეცხრამეტე საუკუნეში რომ დაეწერა ვისმე, ალბათ სასაცილოდ აიგდებდნენ. რადგან, როგორც თქვენც კარგად მოგეხსენებათ, სიშორე ისეთი რამ არის, რის შესახებაც სცურავს თუ მისცურავსო, წესით, არ ითქმის ხოლმე. თანაც „ღრუბელთ სიშორეები“ თავისთავადაც წარმოუდგენელი უნდა იყოს. „ადამიანურ“ ენაზე ეს ყოველივე ალბათ ასე გამოითქმოდა: სიშორეში ღრუბლები სცურავდნენ. მაგრამ ამგვარი „ადამიანური“ ენა სრულიად გამოუსადეგარია იქ, სადაც მანამდე გაუგონარ სფეროთა და მიმართებათა წვდომა იწყება. იქ ჯადოქრობაა საჭირო, რათა საგანთა, მოვლენათა, მიმართებათა ჩვეული წყობა დაირღვეს და ამით დასაბამი მიეცეს გარე თუ შიდა სინამდვილის უფრო ღრმად წარმოჩენას. კერძოდ, ამ შემთხვევაში ჩვეული წყობის დარღვევა იმ ეფექტს ქმნის, რომ მკითხველს არა მარტო შორეთში მცურავი ღრუბლები წარმოესახება, არამედ აგრეთვე უძლიერდება გაცნა შემოდგომის დღის უბოლოო მელანქოლიისა.

როგორც უკვე ითქვა, ამგვარი ლექსები, ამგვარი განწყობილებები და სახეები სრულიად მოულოდნელი იყო იმდროინდელი ქართული პოეზიისთვის. აი, ამან აქცია გალაკტიონ ტაბიძე იმთავითვე გამორჩეულ პოეტად. ეს გახლავთ ზემოთ დასმული კითხვის პასუხი.

მაგრამ დიდად შეცდება, ვინც იფიქრებს, თითქოს 1914 წლის კრებულითვის სწორედ ამგვარი ლექსები, განწყობილებები და სახეები იყოს დამახასიათებელი. სინამდვილეში მსგავსი ლექსები და სახეები ალაგ-ალაგ თუ გაიელვებს საკმაოდ მოზრდილ წიგნში. ჩამოთვლაც კი არ იქნება ძნელი: „გამოსალმება“, „შემოდგომის დღე“, „ხანდახან მშფოთვარ ქალაქის ხმაში“, „მე და ღამე“, „სად?“, „ელეგია“, „უკანასკნელი დღე“, „ფოთლები“, „როგორც სინათლე მოხეტიალე“, „გუშინ მთელი დღე“ და რამდენიმე სხვა კიდევ.

ოღონდ აქ ერთი შენიშვნა უნდა ჩავურთოთ: გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა აკადემიური გამოცემის პირველ ტომში შესულია ზემოაღნიშნული ყაიდის თვრამეტი ლექსი, რომლებიც, ავტორის დათარიღებისამებრ, 1914 წლამდე (ან 1914 წელს) დაწერილად არის მიჩნეული. ესენია: „შუქი“ (გვ. 51), „ნეტავ მალე მიაღწევდა მიზანს“ (გვ. 56), „ახალგაზრდებო“ (გვ. 58), „პირველი მაისი“ (გვ. 59), „გადანახული დროშები“ (გვ. 60), „ხალხური მოტივებიდან“ (78), „დაფნა“ (106), „გამონაკლისი“ (108), „არაჩვეულებრივი ზამთარი 1911 წელს“ (121), „შეხვედრა“ (121), „აგერ, ღობიდან გიცქერს კამური“ (148), „სიშორით შენით“ (249), „სიბერე“ (249), „სამრეკლო უდაბნოში“ (250), „გუბე“ (250), „ის მიდიოდა ქუჩაში ერთი“ (251), „რომელი საათია?“ (256), „ნასაკირალთან“ (257).

ამ ლექსთა განწყობილება, სახეები, სტილი, რითმები, ზოგჯერ თემატიკა და თუნდაც მეტრულ-რიტმული სტრუქტურა დაბეჯითებით მაფიქრებინებს, რომ ისინი 1914 წლამდე ან 1914 წელს კერასგზით ვერ შეიქმნებოდნენ – გაცილებით გვიან არიან დაწერილნი.

ეს საკითხი სპეციალური მსჯელობის საგანია და ამჯერად ლიტონი განცხადება უნდა ვიკმარო. მხოლოდ მკითხველს შევახსენებ ერთ საკმაოდ უცნაურ გარემოებას: ეს ალბათ უიშვიათესი შემთხვევაა მსოფლიო მწერლობის ისტორიიდან, როდესაც ავტორმა თვითონვე შეიტანა ქაოსი საკუთარ ნაწარმოებთა დათარიღებაში, უსაშველოდ არივ-დარია თავისივე ლექსთა დაწერის თარიღები. თუ ნაბეჭდი გამოცემა არ გვიდასტურებს, რომ ესა თუ ის ლექსი ამა და ამ წელზე გვიან არ დაწერილა, ისე არასგზით არ შეიძლება ხელნაწერებში მითითებულ თარიღებს მინდობა.

ასე რომ, მკითხველს ვთხოვ მერწმუნოს და ზემოთ ჩამოთვლილი ლექსები ამოშალოს 1915 წლამდე შეთხზულთა სიიდან. მაშინ სრული უფლება გვექნება გავიმეოროთ რამდენიმე გვერდის წინ გაკეთებული დასკვნა (1908-1914 წლები გალაკტიონ ტაბიძისთვის უმთავრესად ლიტერატურული შეგირდობის წლები იყო, რომ ეთქვით) და შევეცადოთ დავასაბუთოთ ამ დასკვნის სისწორე.

ამ მოსაზრების უპირველესი დამადასტურებელია ხსენებულ წლებში დაწერილ ლექსთა ძალზე პრიმიტიული ფორმა. ერთი მაგალითი (იმდროინდელი ჟურნალ-გაზეთებიდან ამოკრებილ ნიმუშებთან ერთად) ზემოთაც გავიცანით. მაგრამ ამ საკითხს საგულდაგულოდ უნდა ჩაღრმავება.

ალბათ აუცილებელი არც არის იმის განმარტება, თუ რატომ ვიწყებთ ფორმით: თუნდაც იმიტომ, რომ სრულფასოვანი მხატვრული ნაწარმოების შინაარსი და ფორმა უერთმანეთოდ არ არსებობს: ერთის ღირსება მეორის სიკეთესაც მოასწავებს და პირუკუ — უბადრუკი ფორმით საგულისხმო შინაარსი ვერ გამოვლინდება, ზოლო ბეჩავი შინაარსი ელვარე ფორმით ვერ შეიმოსება (ამ აზრს არ აბათილებს ფორმალისტურ ქმნილებათა არსებობის ფაქტები: ამგვარ ქმნილებათა ვირტუოზულად მიჩნეული ფორმა, მცირე ხანი რომ გამოხდება, აღარც არავის აკვირვებს და აღარც აინტერესებს ზოლმე, უბრალოდ — დავიწყებას ეძლევა).

ავიღოთ 1908 წელს დაწერილი ორსტროფიანი ლექსი.

ვითარცა გედი ზღვისა სივრცეში
მიმომცურავი იკვეთავს გზასა,
ისე მეც ეტოპავ გრძნობათა ზღვაში
და მივაცურებ სიცოცხლის ნავსა.
თუმცა კი ვიცი, არ შემიბრალეbs
ზღვა შფოთიანი და ბობოქარი:
გადამიბრუნებს ნავს ჩემს ერთგულსა
ტალღა მჩქეფარე, დაუდეგარი.

დიდი დაკვირვება არ არის საჭირო, რათა ვიცნოთ მეცხრამეტე საუკუნიდან მემკვიდრეობით მიღებული ხელწერა. ყურადღება მიაქციეთ ემფატიკურ ა-თა სიმრავლეს („ზღვისა“, „გზასა“, „ნავსა“, „ერთგულსა“), ყურადღება მიაქციეთ რითმებს („გზასა-ნავსა“, „ბობოქარი-დაუდეგარი“), ყურადღება მიაქციეთ სახეებს (ნავი – კაცის სიცოცხლე, ბობოქარი ზღვა და მისი ტალღები – ცხოვრება. შეადარეთ ილია ჭავჭავაძის „სად მიგყავარ, მდინარეე, მოწყენილ სიცოცხლისა, ჩემს მცირე ნავს რად არხევ, ზვიროთო წუთისოფლისა“), თუნდაც ლექსიკას, რიტმს, ინტონაციას.

აღბათ საჭირო არც არის მეტი „ყურადღება მიაქციეთ“. დამეთანხმებით, რომ აქ ჯერჯერობით არაფერი ამხელს სიტყვის უბადლო მესაიდუმლეს, ეს არის შეგირდის მიერ შესრულებული ნამუშევარი.

იქნებ ეს ყოველივე იმით აიხსნება, რომ ლექსი ლიტერატურული საქმიანობის დასაწყისში, 1908 წელს არის დაწერილი, იქნებ 17 წლის ჭაბუკს მეტი არც მოეთხოვებოდეს? მოვიტანოთ რამდენიმე სტროფი 1914 წელს შეთხზული და ამავე წელს გამოსულ კრებულში დაბეჭდილი ლექსისა („ვარსკვლავიანი კამარა ბრწყინავს“):

მომხიბვლელ ჯადოს მყუდროებისას
ქვემ მოჰყოლია მაღალი მთები,
და მუდმივ თოვლით გადაფარულნი
სხედან ამაყად, როგორც მდეშები.
და ყინულისგან ქანდაკებული
მათი გვირგვინი ბრწყინავს და ბრწყინავს.

სიჩუმეს არღვევს მხოლოდ ნიავი,
ტყისა ფოთლებში როცა დაჰფრინავს.
და მისი სუნთქვა, ვით დედის ნანა,
მძინარე სოფელს თავზე ევლება,
ალერსიანი ნიავი დაჰქრის,
ალერსიანი ნიავი კვდება...

ვინც არ დამეთანხმება, რომ აქაც თითქმის ზუსტად იგივე სურათია, გაისარჯოს და თვალი გაადევნოს ამ ნაწყვეტის რითმებს, შედარებებს, ლექსიკას, რიტმს, ინტონაციას; ერთი სიტყვით, განსაზღვროს ის პოეტური არსენალი, რაც აქ არის მომარჯვებული. ერთადერთი, რაც ამ ნაწყვეტს ცოტაოდნად განასხვავებს მეცხრამეტე საუკუნის სალექსო ტრაფარეტისგან, იქნებ ის იყოს, რომ ბოლო ორ სტრიქონში განმეორების მეოხებით აქცენტირებულია ერთი კომპონენტთაგანი (ნიავი), რაც ჩანასახია გალაკტიონ ტაბიძისთვის შემდგომში ეგზომ საყვარელი პოეტური ხერხისა. სხვა დანარჩენი წმინდა წყლის შეგირდობაა (სხვათა შორის, სიჩუმეს რომ მხოლოდ ნიავი არღვევს, ესეც ძალიან ჩამოჰგავს „კაკო ყაჩაღის“ ერთ ადგილს).

ამასობაში მკითხველი შენიშნავდა, რომ ის, რასაც ცოტათი ზემოთ „ძალზე პრიმიტიული ფორმა“ ვუწოდეთ, მეცხრამეტე საუკუნის ქართული პოეზიის გამომსახველობითი საშუალებები ყოფილა. ნუთუ მართლა ასეა საქმე, ნუთუ პრიმიტიული ფორმის მქონედ უნდა მივიჩნიოთ, ბარათაშვილის, ილიას, აკაკის ლექსი?

არა, რაღა თქმა უნდა!

აქ ჩვენ მოგვიხდება მივუბრუნდეთ ადრევე თქმულს და კიდევ ერთხელ ხაზი გავუსვათ იმ ამბავს, რომ ბარათაშვილის, ილიას, აკაკის ლექსი სწორედ თავისი განუმეორებლობით იყო კარგი, რომ მათ თავიანთი სათქმელი აბსოლუტურად ადექვატური ფორმით შემოსეს და დიდებული ქმნილებები აღმართეს ჩვენს წინაშე. ოღონდ ის ფორმა, თავისი დროისთვის მოდერნული, სწორედ მათი სათქმელისთვის იყო ადექვატური და ზედგამოჭრილი, ხოლო სხვის სათქმელს არასგზით არ მოერგებოდა; მათი უბადლო ლექსი ასლად გადაღებისთანავე სწორედ ძალზე პრიმიტიულ რადმე

უნდა ქცეულიყო და იქცეოდა კიდევ ცხრაასიანი და ცხრაას ათიანი წლების ეპიგონური ლიტერატურის ზღვაში.

კვლავ გავიხსენოთ ეგრეთ წოდებული აღორძინების ხანა. რატომ გამოირჩევა ესოდენ ბედნიერად დავით გურამიშვილის ლექსი მთელი იმდროინდელი უღიმღამობის ფონზე? იმიტომ, რომ გურამიშვილი, უგამოჩენილესი მოწაფე რუსთაველისა, თავისი მოძღვარის ლექსის ასლებს კი არ იღებდა, საკუთარ სათქმელს თავადვე უქმნიდა შესატყვის ფორმას (მისი თექვსმეტმარცვლიანი ლექსიც კი მხოლოდ მეტრული სტრუქტურით ჰგავს რუსთაველისას, თორემ რიტმით, ინტონაციით, შედარებებით, სახეებით, ლექსიკით აბსოლუტურად ორიგინალური რამ არის). სათქმელი ჰქონდა და იმიტომ. აბა „ზილთა ქებისთვის“ და „კატის ომისთვის“ მოცლილ ხალხს რა უნდა ჰქონოდა სათქმელი?

მხატვრული ნაწარმოების ფორმა შემოქმედის შინაგანი სამყაროს გამოხატვაც არის და შენიღბაც. სხვათა შორის, ამ ნაწარმოების მკითხველს მშვენიერად ნათქვამთან ერთად სიხარულს იმის ამოცნობაც ანიჭებს, რაც ნათქვამს იქით იფარება. ოღონდ ყოველთვის იფარება კი? ყოველთვის დგას ამ ნათქვამს მიღმა უმდიდრესი ფერებით მოელვარე და მოგიზიგზე სული, თუ, რილკეს სიტყვის არ იყოს, ოდენ სიცარიელე ლაყუნობს?

ჩვენ ვდგავართ ძვირფას ფარდაჩამოფარებული ფანჯრის წინ და ერთი სული გვაქვს, გადავწიოთ ეს ფარდა და გადავხედოთ იმას, რაც იქით იფარება. გადავხსნათ და უვრცესი და უმშვენიერესი პანორამა გადაგვეშლება თვალწინ. მაგრამ ხდება ხოლმე, რომ გულათრთოლებულნი გადავხსნით ფარდას და ამოქოლილი, საგულდაგულოდ ამოშენებული და აგლესილი კედელი დაგვიხვდება ფანჯრის ნაცვლად. და როცა ამგვარ კალმოსანთან გვაქვს საქმე, როცა ნათქვამს უკან, ნაცვლად სულისა, ცარიელი კედელია აყუდებული, წინასწარ შეგვიძლია დარწმუნებულნი ვიყოთ: გაივლის მცირე ხანიც და იმ სიცარიელის შემნიღბელი ფარდა, რაგინდ ძვირფასი და დაფარჩული უნდა ჩანდეს ერთი შეხედვით, საწყალობელ ძონძად იქცევა და უღმობლად გამოააშკარავებს მისი მფლობელის სულიერ სიდატაკეს. სწორედ ასე დაემართა

ჩვენი საუკუნის დასაწყისი ხანის მრავალ ათეულ ეპიგონს. მათ სათქმელი ფაქტიურად არაფერი ჰქონდათ, უბრალოდ, ინერციას, საერთო მდინარებას აყოლილნი თავს იტყუებდნენ და, ნებით თუ უნებლიეთ, სხვებსაც ატყუებდნენ. მათში არ ენთო შემოქმედის სული.

და, აი, გალაკტიონ ტაბიძის იმდროინდელ ლექსთა ფორმის გამო წამოწყებული საუბარი, როგორც ხედავთ, თავისთავადვე იქცა უმთავრესის — შინაარსის, სათქმელის, საუწყებელის საკითხად.

თუკი სწორია ფორმისა და შინაარსის მიმართების თაობაზე ზემოთ გამოთქმული მოსაზრება, მაშინ ისიც უეჭველი უნდა იყოს, რომ ამოა იქნება რაიმე საგულისხმო შინაარსის ძიება გალაკტიონის იმ ლექსებში, რომელთა ფორმაც აშკარად ატარებს ლიტერატურული შეგირდობის კეალს. ამ ლექსთა ავტორს საკუთარი სათქმელი ჯერჯერობით მართლაც ბევრი არაფერი ჰქონდა.

მაგრამ მას ჰქონდა იშვიათი ინტუიცია და, თუმცა ინტელექტი საკმაოდ არ მომწიფებოდა, შეუმცდარად იყო მიმხვდარი — რა უნდა ესწავლა ოსტატთაგან, საითკენ მიემართა აზრთა და ემოციათა სადინარი, უცნობ სფეროთა მოსახილავად გამზადებული სულის სრბოლა. თანატოლთა და თანამოკალმეთაგან განსხვავებით, მას არც თვალი აურიდებია და არც გვერდი აუქცევია იმ უფსკრულებისთვის, რომლებიც ყოველმა სულმა უნდა გადალახოს, ვინც კი საკუთარ არსებაში ჩაღრმავებას, თავისთავის შეცნობას დაეპირება. უამისოდ არ ეგების სიმაღლეთა წვდომა; ვინც უფსკრულთა მოხილვის მისტიერიას არ ზიარებია, ის მწვერვალებამდე ვერც ააღწევს, ვისაც ამ ძნელ გზაზე ტანჯვით არ უვლია, ჭეშმარიტი შემოქმედების სიხარულსაც ვერ ეღირსება. სწორედ ეს არის „ღვთაებრივი კომედიის“ დიდი საიდუმლო — ზეცად აღტყორცნამდე ჯერ ჯოჯოხეთს უნდა შთახდეს სული. სწორედ ამიტომ ბრძანა ბეთჰოვენმა: სიხარულისკენ — ტანჯვის გზით (მსგავსი მოდელის მიხედვით არის შექმნილი აგრეთვე „ოდისეა“, „ვეფხისტყაოსანი“ და ზოგიერთი სხვა შედევრი მსოფლიო მწ-

ერლობისა).

აქ ჩვენთვის ნათელი უნდა შეიქნეს, რომ წინა თავის რამდენიმე გვერდი ამაოდ არ მიძღვნია მარტოობის პრობლემას. რადგან სულის სიღრმეებში დანთქმის უპირველესი წინაპირობაა საკუთარ თავთან მყოვარეუბან მარტოდ დარჩენის უნარი. მოგეხსენებათ, ეს უნარი არც ისე ბევრს აქვს მიმადლებული, არც ისე ბევრს ჰყოფნის მხნეობა თუ ვაუკაცობა, თავი გაითავისწინოს და შიგნით მიმართოს მზერა. ალბათ გუშანით ხვდებიან კიდეც — შესაძლოა მოზიმიზიმე სიცარიელე შემოგვეფეთოსო, ხოდა თქვენი მტერი დარჩა სიცარიელის პირისპირ მარტოდმარტო. ლერმონტოვი რომ ლერმონტოვია, იმასაც კი გმინვასავით აღმოხდა: „ჩახედავ შენს სულს და შეგზარავს სიცარიელე“...

მარტოობის პირველი განცდა, როგორც აღინიშნა კიდეც, ფსიქიკისა და სხეულის გარკვეულ ევოლუციას უკავშირდება და მსწრაფლწარმავალი ბუნებისაა. მაგრამ ისიც აღინიშნა, რომ სწორედ ამ ადრე განქარვებადი განცდით ეძლევა დასაბამი თვითშემეცნების პროცესს. შემდეგ ზოგს გაუქრება ეს განცდა, ზოგსაც მსოფლმხედველობით დადასტურებულ ფაქტად ექცევა. ეს უკანასკნელი მოვლენა შემოქმედ ადამიანთათვის უფრო არის დამახასიათებელი („...შენს მიწაზე, ამდენ ზალხში კაცი არ არის, რომ ფიქრი ვანდო, გრძნობა ჩემი გავუზიარო“, — როგორც დიდი ილია იტყოდა). და მხოლოდ გენიოსთა ხვედრია მსოფლმხედველობის აღმასვლის, შემეცნების პროცესშივე ბოლოს და ბოლოს დაძლიონ ეს განცდა და უკვე მაღალ, სინთეზურ საფეხურზე კვლავ ეზიარონ სამყაროს ჰარმონიულობას.

მაგრამ ამ საფეხურამდე ყველანი ხომ ვერ მალდებიან, სულის ამგვარი ზეობა ყოველ შემოქმედს ხომ არ უწერია! ამიტომ ჩვენთვის ჯერჯერობით იმის აღნიშვნაც კმარა, რომ მარტოობის განცდის გარეშე შემოქმედი ადამიანის სულიერი ევოლუცია შორს ვერ წავა, მისი მზერა მუდამ ზედაპირზე იტიკტიკებს, სიღრმეებს ვერ ჩასწვდება. ხოლო გალაკტიონსო, ვთქვით ჩვენ, თანატოლთაგან და თანამოკალმეთაგან სწორედ ის გამოარჩედა უწინარეს ყოვლისა, რომ იმთავითვე სიღრმისეულ გზებს მიესწრაფა

და თავისი მასწავლებლებისგანაც ამ გზათა დაძლევის ხელოვნებას ითვისებდა უმთავრესად. ამ ხელოვნების სრულყოფილად დაუფლება კი დიდ ძალასა და დიდ დროს მოითხოვდა. დროის ასეთ მონაკვეთად დაისახა სწორედ 1908-1914 წლები.

სულის სიღრმეებისკენ მიმავალი გზა მარტოობის უდაბნოზე გადის. დასრულდა ბავშვობა, დაირღვა ყრმობისდროინდელი ჰარმონია და პიროვნებამ საშინელი ძალით იგრძნო, რომ მარტოდ-მარტო ყოფილა შთენილი ამოუცნობსა და ქაოტურ სამყაროში. და, აი, უმაღლ გაისმა ამ განცდის მაუწყებელი ხმა: „მარტოობას გრძნობს და კრძალვით ფიქრობს: ვინ შევიყვარო? ვინ შემიყვარებს?“ „ოჰ, სად ხარ, სად ხარ, მეგობარო, მომეცი ხელი, ბედით ტანჯული, უთვისტომო არ გებრალეობა?“ „ჩემს გულის ფიქრებს ვერვინ იტვირთებს“; „და ჩემი ქნარი, მარტოობით შექმნილი ქნარი“; „მე მივდიოდი მარტოდმარტო სევდიან გზაზე“; „როცა უცხო ხარ მთელი სოფლისთვის და უცხო არის შენთვის სოფელი“; „და მწუხარე ჟამს მარტოობისას სული არ მშვიდობს, გული არ ცხრება“; „...რომ მე ვიყო მეუფე ამ განუსაზღვრელ მარტოობაში“...

ჩვენ უკვე ვიცით, რომ, როდესაც შემოქმედ ადამიანთან, კერძოდ — პოეტთან გვაქვს საქმე, მარტოობის ადრეულ მოტივებს, ჯერაც უმწიფარი ხმით ნათქვამს, გარეშე თვალისთვის ძნელად შესამჩნევად ჩაეხლართება ხოლმე იგივე მოტივი, ოღონდ არა საკუთარი, მისეული, არამედ წინაპართა გავლენით აღძრული. კაცმა რომ თქვას, ამგვარი გავლენის ბუნდოვანი კვალი მოტანილ სტრიქონებსაც ეტყობა. მაგრამ ამჯერად საშუალება გვაქვს ვარაუდების სფეროს გავცილდეთ და იოლად ვიცნოთ ის პიროვნება, ვისი გავლენაც ყველაზე აშკარად იგრძნობა მარტოობის მოტივის დამუშავებისას. ჯერ ერთი, ცოტათი მოგვიანებით („მთაწმინდის მთვარე“) ის პიროვნება თვითონვე მიგვანიშნა: „უსაფარ ყრმას აქ უყვარდა ობლად სიარული“; ესეც რომ არ ყოფილიყო, იმ უსაფარი ყრმის მიერ ქართულ პოეზიაში დანერგილი გამოთქმა — „სული ობოლი“ — თავისთავს თვითონვე შეგვახსენებდა: „მას თან მიჰყავდა ზეცისაკენ ობოლი სული“; „სულით ობოლო,

შენ შეგითვისებს მხოლოდ ბუნება“; „სევდიანი და დაღვრეპილი ვიდექი ობლად“; „ოდესღაც, სადღაც, მარტოობაში გულთ ამომსკდა სიმღერა წყნარი, ჩემი სიმღერა ქვითინი იყო, სულით ობლობას კვნესოდა ქნარი“.

გარდა ამ გამოთქმისა, ბარათაშვილის შეგირდობას შემდეგი სტრიქონებიც ცხადყოფს: „ეხლაც კი მხოლოდ ვარსკვლავებმა იციან ცაში ჩემი ფიქრები და წარსულის მწარე ზღაპარი“. ეს პირდაპირი რემინისცენციაა ცნობილი ფრაზისა: „მხოლოდ ვარსკვლავთა თანამავალთა ვამცნო გულისა მე საიდუმლო“.

გალაკტიონ ტაბიძის ადრეულ ლირიკაზე ბარათაშვილის გავლენის საკითხი ჯერაც არ არის საბოლოოდ შესწავლილი. ეს საკითხი ერთობ საინტერესოა, მაგრამ აქ, ცხადია, ხელს ვერ მივყოფთ მის გამოძიებას. ამჯერად ჩვენთვის უფრო საგულისხმო იმის აღნიშვნაა, რომ უკანასკნელად მოტანილ სტრიქონებს („ეხლაც კი მხოლოდ...“), ბარათაშვილის გავლენის აშკარა დამადასტურებლებს, პირდაპირ მივყავართ ისეთი ლექსისკენ, როგორიცაა „მე და ღამე“.

ამ ლექსის ირგვლივ ბევრი დაწერილა და ალბათ მომავალშიც ბევრი დაიწერება. ეს იმთავითვე იყო და დღესაც არის გალაკტიონ ტაბიძის ერთი ყველაზე უფრო გახმაურებული და საყვარელი ნაწარმოები. თავად ავტორიც აუღელვებლად ვერასოდეს იგონებდა ამ ლექსს. გარდა იმისა, რომ მისდამი თავისი დამოკიდებულება პოეზიის საგნადაც აქცია („...ან „მესაფლავეს“ რისთვის ვმღეროდი, ან ვინ ისმენდა ჩემს „მე და ღამეს“), მოგვიანო ხანის ჩანაწერებსა და დღიურებშიც მუდამ რალაცნაირი სიამაყით იხსენიებდა და თავის „რჩეულებშიც“ უსაჩინოეს ადგილს მიუჩენდა ხოლმე.

ცოდვა გამოტეხილი სჯობს: გალაკტიონის პოეზიის ღამის ფანატიური სიყვარულის მიუხედავად, ამ ლექსით მაინცდამაინც მოხიბლული არასოდეს ვყოფილვარ. დაბეჯითებით ეხლაც არ ვიცი, რა იყო ამგვარი აზირების მიზეზი. ალბათ ისევ სიჭაბუკისდროინდელი მეტიჩრობა, უეჭველად მდინარების საწინააღმდეგოდ გატოპვის წადილი: რაკი ირგვლივ ყველანი ამ ლექსით

აბოდებდნენ, მე (და ერთი-ორ ჩემს მეგობარსაც) არ უნდა მომწონებოდა, მორჩა და გათავდა... ეს ამბავი იმიტომ კი არ გამიზსენებია, ჩემი გემოვნების ჩამოყალიბების დეტალებით შევაწუხო მკითხველი (პოეზიის სიყვარული სანახევროდ გემოვნების საკითხია და ამ საკითხზე კამათის წამოწყება თავისთავადაც არ იქნება გონივრული). ზემოთქმულით იმის ხაზგასმა მინდა, რომ „მე და ლამე“ უკვე კლასიკად იქცა და აღარავითარი მნიშვნელობა აღარ აქვს, ვის რამდენად მოსწონს ეს ლექსი. მთავარია მხედველობიდან არ გამოგვრჩეს შემდეგი: ეს იყო მარტოობის, სულით ობლობის თემაზე შექმნილი პირველი ნაწარმოები, რომლითაც გალაკტიონ ტაბიძე გაემიჯნა როგორც ასაკისმიერ ბუნდოვან განცდას, ისე წინაპართა გავლენას, და მარტოსულობა საკუთარ მსოფლმხედველობრივ ფაქტად აქცია. აქ დასრულდა მეცხრამეტე საუკუნის ხელწერა და შეიქმნა ახალი ეპოქის „სული ობოლი“, რომელმაც შემდგომ და შემდგომ, თავის მხრივ, სულ სხვა სადინარებს გაუჟვალა გზა თავად გალაკტიონ ტაბიძის (აგრეთვე სხვა პოეტების) ლირიკაში.

მსოფლმხედველობრივ ფაქტად ქცეული მარტოობა გარდამავალი ასაკის განცდისდაგვარად მსწრაფლწარმავალი როდია. იგი ან მთელი სიცოცხლის მანძილზე უნდა გაჰყვეს კაცს, ან მსოფლმხედველობის ევოლუციის პროცესშივე უნდა იძლიოს. ამ მეორე შემთხვევასთან გვაქვს საქმე გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში. გარნა ეს მოგვიანებით მოხდება, 40-50-იან წლებში. მანამდე კი ამ თემას არაერთი სტრიქონი მიეძღვნება. ამ მხრივ აქ განსახილველ ხანაში (1908-1914 წლები) გამოირჩევა ერთი იშვიათი სიღრმის სახე, „მე და ლამით“ მიღწეული ღონის შემდგომს სრულყოფას რომ წარმოადგენს: „მე ვდგავარ, როგორც ტყვე უცხოეთში, როგორც სიზმარში უცხო სიზმარი“ („მთვარე მთას ამოეფარა“). 1914 წელს შექმნილი ეს სახე იმიტომაც უნდა გვახსოვდეს, რომ ყოფნის სიზმარეულობის მოტივი, მარტოობის განცდასთან უმჭიდროესად დაკავშირებული, თითქმის ბოლომდე გასდევს გალაკტიონის პოეზიას. ოღონდ არც მანამდე და არც შემდგომ სიზმარეულობის მოტივი ამგვარი სიღრმით არ გამოხატ-

ულა. ეს მით უფრო საგულისხმოა, რომ ამ სახის შემცველი ლექსი თავისთავად განსაკუთრებული ღირსებით არ გამოირჩევა, საშუალო დონისაა, და აღნიშნული სახე რომ არა, მისი მოხსენიებაც არ იქნებოდა აუცილებელი. ამით კიდევ ერთხელ გვიდასტურდება ადრევე გამოთქმული მოსაზრება: 1908-1914 წლები უმთავრესად ლიტერატურული შეგირდობის ხანა იყო, როდესაც მხოლოდ აქა-იქ გამოკრთებოდნენ სულის მომავალი ზეობის, მომავალი სრულყოფის მაცნეებად თვისებრივად ახალი ტიპის ცალკეული ლექსები თუ სახეები.

რაც შეეხება იმ ამბავს, ყოფნის სიზმარეულობის განცდა მარტოსულობასთან არის უმჭიდროესად დაკავშირებული, რომ ითქვას, ეს ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით ძნელი ასახსნელი არ უნდა იყოს: როდესაც პიროვნება საკუთარი არსების სიღრმეში იწყებს დანთქმას, ერთი უპირველესი განცდა, რაც მას დაუფუფლება ზოლმე, არის რეალობის გრძნობის დაკარგვა, თითქოს ნიადაგის გამოცლა ფეხქვეშ; სინამდვილე გაქრობას იწყებს და სიზმრის სრული ილუზია იქმნება, კაცს ეჩვენება — სიზმრად ვხედავო ყოველივეს, გარესამყაროსაც და საკუთარ თავსაც. სწორედ ამგვარი სულიერი ვითარების მიმნიშნებლად დაამკვიდრა გალაკტიონ ტაბიძემ ხალხური მეტყველებიდან აღებული ერთი იშვიათი გამოთქმა — „სიზმარ-ცხადი“ (ტ. I, გვ. 211, 222, 243).

სულიერი ევოლუციის ამ ეტაპზე ბუნებრივია სინამდვილისთვის ზურგის შექცევა და სიზმარეული არსებობისთვის თავის მიცემა („და მე ვტკბებოდი ჩემი სიზმრებით“, ან კიდევ ზემოთაც ციტირებული: „და მე ვიყავი, როგორც სიზმარი“). აქედან კი თავისთავად ეძლევა დასაბამი ირრეალურისკენ, არაამქვეყნიურისკენ სწრაფვას.

აქ ჩვენ მოგვიხდება ვიხმართ საშინელი სიტყვა — მისტიკა, რომლითაც მრავალი წლის მანძილზე აფრთხობდნენ გალაკტიონ ტაბიძის უბირ მკითხველებს. საქმე ამრიგად იყო დასახული: მას შემდეგ, რაც 1905 წლის რევოლუცია დამარცხდა და რეაქციამ გაიმარჯვა, იმედგაცრუებული, სასოწარკვეთილი პოეტი სინამდვილეს შემოსწყრა და მისტიკას მიეცაო. ამასთან, სრულიად

გაუთვალისწინებელი რჩებოდა ის ამბავი, რომ გალაკტიონ ტაბიძისთვის ამ პერიოდში მისტიურისადმი სწრაფვა ფსიქიკის ევოლუციის შედეგი იყო და არა მსოფლმხედველობრივი ფაქტი. ამ პერიოდში მას არც ჰქონია ჩამოყალიბებული მსოფლმხედველობა, ხოლო უამისოდ წარმოუდგენელი რამ არის იმ გრანდიოზული მასშტაბის სოციალურ-პოლიტიკურ მოვლენათა არსებაში თუნდაც ზერელედ გარკვევა. ასე რომ რეაქციის გამარჯვება არაფერ შუაშია. მსგავსი ამბების შეცნობამდე პოეტს ჯერ სხვა საზრუნავი ჰქონდა — საკუთარ არსებაში უნდა გარკვეულიყო რიგინად.

ამ მოსაზრების მართებულობას თუნდაც ის ადასტურებს, რომ ხსენებულ პერიოდში გალაკტიონ ტაბიძეს არ შეუქმნია არც ერთი ისეთი ლექსი, რომელიც მისტიურთან ჭეშმარიტი ზიარების მოწმედ მოგვევლინებოდა. „უხილავი“, „ლანდი არაქვეყნიური“ და მისთანანი წმინდა წყლის მწიგნობრული გავლენის შედეგებია. მისტიურისადმი სწრაფვა მას საკუთარ, ორგანულ სულიერ ძიებათა შედეგად აღეძრა, მაგრამ ეს მხოლოდ სწრაფვა იყო და მეტი არაფერი. ხოლო სულიერი განვითარების ამ საფეხურს რა მიატანა, საკითხის შემდგომი გამოძიება (რაც ნამდვილი მისტიკის საფუძველს წარმოადგენს) აღარ უცდია, რადგან მზამზარეული რეცეპტები უხვად აღმოჩნდა ირგვლივ: ყოველივე, რასაც სასულიერო სემინარიაში ასწავლიდნენ და ნება-უნებურად ტვინში ჰქონდა ჩაჭედებული, რასაც მისი სათაყვანებელი რომანტიკოსები ჰყვებოდნენ, დაბოლოს, რასაც ქადაგებდნენ ევროპელი თუ რუსი სიმბოლისტები (რომელთა ქმნილებებსაც საამდროოდ უკვე ახლოს იყო გაცნობილი), სწორედ მისტიურ სფეროთა მიმნიშნებელი გახლდათ უწინარეს ყოვლისა. ასე რომ მასალა მართლაც ზღვად იდგა და ამ ზღვის სივრცითა და სიმძიმით შეცბუნებული სული ამ სფეროში ინდივიდუალურ ძიებებს ჯერ ვერ შეჰბედავდა. გალაკტიონ ტაბიძე კი არა, ისეთი ნაფიცი მისტიკოსი, როგორიც ალექსანდრ ბლოკი იყო, ამ სფეროში მწიგნობრულ ზღუდეებს არ გასცილებია: მთელი მისი მისტიკა ფაქტიურად არის დიდი პოეტის მიერ საოცრად რაფინირებულად მოწოდებული „ლიტერატურაში“.

დაახლოებით იგივე შეიძლება ითქვას იმ ფსიქიკური ვითარების გამო, რასაც პიროვნების გაორებას უწოდებენ. ამგვარი განცდა, განსაკუთრებით ახალგაზრდობის წლებში, არცთუ იშვიათია მარტოსულ ადამიანთათვის და, სხვათა შორის, სულაც არ არის აუცილებელი ამის გამო კაცი შეჭველად დეკადენტად, რეაქციონერად და ღეთის პირიდან გადავარდნილად შევრაცხოთ. სხვა საკითხია, როცა მსგავს განცდათა საფუძველზე რელიგიური შეფერილობის იდეალისტურ მრწამსამდე მიდის შემოქმედი, ესე იგი როდესაც საკუთარი ორეულის ძიებას მსოფლმხედველობის სფეროში გადაიტანს. მაგრამ განსახილველ ხანაში გალაკტიონ ტაბიძეს საამისო მსოფლმხედველობრივი საფუძველი ჯერ არ გააჩნდა. ასე რომ ამ დროის ლექსებში გამკრთალი მოტივი გაორებისა, ზოგჯერ ერთი შეხედვით თუნდაც მკვეთრად გამოხატული („შუალამისას, მარტოობის საშინელ ჟამად, მეწვევა ჩემი იღუმალის მეორე სახე“), უფრო მეტად ლიტერატურული ხარკია, ვიდრე ორგანულ ძიებათა შედეგი.

ბუნებრივია, რომ ამ დროის ლექსებში გაცილებით უფრო მძაფრად ვლინდება ის, რაც მარტოობის პირველივე განცდის განუყრელ თანამგზავრად დაისახა ზემოთ: სევდა, ნალექი, მწუხარება, ტანჯვა-წამება... ამ თვალსაზრისით მასალის სიმცირეს ვერ დავემდურებით, ლექსების უმრავლესობა სწორედ ამ გრძნობათა გამომხატველია. ჯერ თუნდაც სათაურებს გადავაგლოთ თვალთ: „მავი ღრუბელი“, „მწუხარება“, „ღამე“, „მომაკვდავი“, „სასაფლაოზე“, „საფლავი“, „მავი ყოვანი“, „მესაფლავე“, „გარდაცვალება“, „ელეგია“, „სული მწუხარე“, „მჭმუნვარება“, „სინანული“, „იმედთა ნაცვლად“, „ჟამსა სევდისას“, „განწირულება“, „ქართლ დატირებული“... თავდაპირველად, მეცხრამეტე საუკუნის ტრაფარეტისამებრ, ეს გრძნობები შეჭველად ბუნების სურათებს უკავშირდება: „და ეჭვიან ბუნებასთან ერთად სულმაც მოიწყინა“, „მე განთიადის სხივებს ველოდი, მზეს კი ღრუბელი გადაეფარა“ და მისთანანი. შემდეგ ასპარეზზე კვლავ გამოდის ბარათაშვილის აჩრდილი: „მახსოვს, ჩემს შემშლელ მწუხარების ჟამს ჩემებრ მწუხარეს ვეწვეოდი მთას... ქვევით კი ნისლით შემოსუდრული

და მოწყენილი ოხრავდა მტკვარი“.

ლექსი ლექსს მოსდევს, სტრიქონები სტრიქონებს, მაგრამ ავტორი ამგვარ განწყობილებებს თავს ვერაფრით აღწევს: „მაგრამ ის კი აღარ ვიცი, რა იქნება საიდუმლო ისეთი, რომ ჩემს ცრემლთ დენას და ჩემს ტანჯვებს მისცეს ბოლო“; „წყვდიადში გაჰქერეს სევდა-ნალველი“; „რას ვიფიქრებდი, თუ მოგონებაც გადმექცეოდა ტანჯვად და შხამად“; „ცხოვრება მწარე და ნალვლიანი“; „დეე, შავბნელმა სევდა-ნალველმა საბედისწეროდ გაშალოს ფრთები“; „რად შევმოსილვართ შავბნელ ფიქრით და მღუმარებით“; „განა არ კმარა, რაც დავიტანჯე, რაც ცრემლი ვღვარე“; „მაგრამ ვინ იცის, ტანჯვა სად გიცდის, როდის ან რისთვის სამსალა ძიმწრის ეკლების გვირგვინს მოგიძღვნის საზარს“; „ოჰ, ვის, ვის ძალუმს განიცადოს ტანჯვა ესდენი“; „ბედნიერება ჩემთვის არ არის, ბედკრული შვილი გამოიგლოვე“; „ვეფიცავ, რომ მევე მომკლავს, დამლუპავს ჩემი ნალველი, ჩემი ოცნება“; „იზრდება ჰანგი, იზრდება სევდაც სულის მწამვლელი, გულის მდაგველი“ და სხვა მრავალი.

ისიც ბუნებრივია, რომ სწორედ მსგავს მოტივთა დამუშავებას უკავშირდებიან პირველი ძიებანი ფორმის სფეროში, მაგალითად, პირველი ალიტერაციები („ცრემლი ციურ ცვრად არეს გაჰქურო, გზა ეკლიანი ცრემლით გაკვალო“, — 1909 წელი).

მაგრამ უმთავრესი მონაპოვარი მაინც მსოფლმხედველობრივი ხასიათია. სახელდობრ, არა მხოლოდ წინაპართა გავლენით, არამედ საკუთარი ცდის საფუძველზეც პოეტი უკვე ახერხებს საკმაო სიცხადით გამოკვეთოს ის იდეა, რომ ტანჯვა-წამების გრძნობა, რაც სულიერ სიღრმეთა პირველი მოხილვის განუშორებლად თანმხლებია, ამავე დროს, ერთგვარად თვითმკმარი რამ არის, თავისებურად ბედნიერების მომტანიც: „ვიტანჯებოდი, მაგრამ ამ ტანჯვით გულის სიღრმეში მევე ვტკებოდი“; „ტკბილია შხამი, თუ უმიზეზოდ ბედნიერება მოიშხამება, კვლავ დაგვიბრუნებს ბედნიერებას და გულსაც გასწმენდს ჩემი წამება“; „მაგრამ წამებას, ჩემს წამებას კი არ აქვს ბოლო, მე ვეძებ მასში თავისებურ ბედნიერებას, იგი სავსეა ძლიერებით, ვით ცეცხლის ქურა“.

ძნელი მისახვედრი არ არის, რატომ უკავშირდება ამ უკანასკნელ სტრიქონში ტანჯვა-წამების გრძნობა ძლიერებას: პოეტმა საკუთარი ცდით იცის უკვე, რომ ამგვარი სულიერი კათარზისის გარეშე ჭეშმარიტი ზეობა ვერ მიიღწევა. სწორედ ეს იყო ის სადინარი, ის გზა, რომელსაც იგი წინაპართა გავლენის ორგანულად, შიგნიდანვე დაძლევისკენ და მსოფლმხედველობის დამკვიდრებისკენ უნდა წაეყვანა. სწორედ ამ სფეროში შეეცადა პირველად გალაკტიონ ტაბიძე ერთგვარად დაპირისპირებოდა კიდევ თავის დიდ მასწავლებელს — ნიკოლოზ ბარათაშვილს. უფრო სწორად, კი არ დაპირისპირებოდა, — მის მიერ მხოლოდ მონიშნული გზის გასრულება ამოეჭრა გულში. თუ ბარათაშვილისთვის „ბედის საზღვრის“ გადალახვა ოდენ ოცნება იყო, ოდენ სწრაფვის საგანი, გალაკტიონ ტაბიძე უკვე გულდაჯერებული აცხადებს: ბედის მიერ კაცთათვის დამყარებული საზღვრის გადალახვა შესაძლოა იმ ძალის მეოხებით, რომელსაც შემოქმედს ანიჭებს „საკუთარ ძლიერ სიმღერის გრძნობა“, ხოლო „ამგვარ გრძნობებს კმნის მხოლოდ წამება“.

ეს უკვე არის წინასწარი მიახლოება ისეთ სულიერ ვითარებასთან, რომელიც მომდევნო ხანაში ამგვარ შეძახილად გადმოსკდება: „მეგობრებო, სიკვდილამდე მექნება მხოლოდ ერთი სიხარულის შეგნება: პოეზია უპირველეს ყოვლისა“. მაგრამ მხოლოდ წინასწარი მიახლოება და არა წვდომა. მანამდე სულის უფსკრულებში მარტვილობის გრძელი გზაა კიდევ გასავლელი.

ამ გზის ერთი მონაკვეთი სათნოდ სახილველ მაცდურ ფერიათა საუფლოა. ისინი სულს ჯადოსნურ სახიობას მოუწყობენ: თავბრუდამხვევი სისწრაფით გააქროლებენ ლაჟვარდ სივრცეში, რათა უფსკრულებს ააცდენინონ მზერა და სიღრმეთა მოხილვის ხალისი დაუკარგონ. წარმოუდგენელ სიმაღლეზე აღიტყორცნება სული და წარმოუდგენელ ნეტარებას განიცდის, როცა თვალშეუდგამი სიმაღლიდან გადმოხედავს ყოველსავე — სამყაროსაც და საკუთარ თავსაც; რარიც მცირენი ყოფილან ის მწვერვალები, მას რომ მიუწვდომლად ესახებოდნენ, რარიც საწყალობლად გამოიმზირება ის გზა, რომლითაც იგი ამ მწვერვალებისკენ მიჯახ-

ირობდა და მილოდავდა მდილივით! სიმაღლე, თვალშეუდგამი სიმაღლე და ამ სიმაღლეთა ჰაერით თრობა.

აქ ყოველივე გაიოლებულია, ყოველივე ისე ხდება, როგორც ზღაპარში. სული მთელი სამყაროს, არსებობის მბრძანებლად შეიცნობს თავს — ყოველივეს უფალია და ყოველსავე თავის ნებისამებრ წარმართავს: „ვარსკვლავთა შორის, სხივთა ტბაში არა მყავს ტოლი, ვერძანებ — ტყის შქერში გაჩუმდება ნიავი ნელი, ვიტყვი — და თრთოლვად გადიქცევა ვერხვის ფოთოლი. მზე ჩემთვის ბრწყინავს და მეფე ვარ ყოველისმოქმედი... ქვეყნად ყოველი არსის სული მემორჩილება“. აზრი უფრო და უფრო კადნიერდება: „ეხლა ყველაფერს... ყველაფერს ვქმნი ახალი ღმერთი“. თვით ბედის საზღვარიც კი, რომლის გადასალახავადაც ერთადერთ გზად ტანჯვა იყო დასახული, რაღაც სასწაულით ფანტასტიურად იოლი დასაძლევია ხდება, „რადგან ღმერთი ჩემშივეა და მევე ვქმნი ბედისწერას“, „ჩემს ხელში არის მაშინ ჩემი მძვინვარე ბედი“.

მაგრამ ეს მხოლოდ და მხოლოდ ილუზიაა, სხვა არაფერი. ეს არის ლაჟვარდებში გასანავარდებლად შეფრთხილება ჯერაც ფრთაგაუმარებელი ბარტყისა. ამ ილუზიას ქვედანარცხება უნდა მოჰყვეს, სიმაღლიდან სული კიდევ უფრო ღრმა უფსკრულებში უნდა ჩაქანდეს „და იყოს დაცემა მისი დიდ ფრიად“ (ვითარცა უსაძირკვლო სახლისა).

ეს ილუზიაა. მისი განცდა შიდასამყაროს ისეთ შრეებთან არის დაკავშირებული, რომელთა წედომაც აუცილებლად არ გულისხმობს განსაკუთრებულ სულიერ ძალმოსილებას. ამ შრეებამდე თითქმის ყველა აღწევს, ვისაც კი ასე თუ ისე მაინც წილი აქვს ნაყარი შემოქმედებასთან. აქ უმთავრესი ისაა, ილუზიათა გაქარწყლებისა და ქვედანარცხების შემდეგ მხოლოდ ურჩეულისთ ჰყოფნით საიმისო მხნეობა, რათა კვლავ წამოიმართონ და ჯერ ბარბაც-ბარბაციტ, შემდეგ თანდათანობით უფრო მტკიცედ, ბოლოს კი ნაბიჯშეუშლელადაც განაგრძონ მარტვილობის საცალფეხო ბილიკებზე აღმასვლა. დანარჩენთათვის — უმრავლესობისთვის ამით ყოველივე მთავრდება ფაქტიურად. ამის შემდეგ მათ სილ-

რმეთა წვდომის ყოველგვარი ხალისი ეკარგებათ, ერთი კი ჩაიქნევენ ხელს და ჩვენეული გაგებით „ნორმალურ“ ადამიანებად იქცევიან ხელახლა, ყოველდღიურ, პრაქტიკულ საქმეთა მოგვარებას შეუდგებიან და ამ დარგში, სრულიად მოულოდნელად, საკმაო ნიჭსა და გამჭრიახობასაც გამოამჟღავნებენ ხოლმე. ერთი ამგვარი ნიჭთაგანია ბამბის აჩხრიალების ხელოვნება, საკუთარი ნათხზავის ჭეშმარიტ შემოქმედებად გასაღების უნარი. მერე გამოხდება მცირე ხანი და მათს ფიზიკურ სიკვდილთან ერთად მათი ნაცოდვილარიც უმაღლეს ყველასთვის კვდება (ერთი-ორ ნათესავსა და ახლობელს თუ არ მივათვლით), ხოლო მომდევნო თაობები ჰკვირობენ — ნეტავი რა მოხდა, გამოჩენილი მწერლის სახელი როგორ მოიხვეჭაო.

ამ გზასაცდენილთა თუ ხელმოცარულთა ამბავი იმიტომაც შეგახსენეთ, რომ სწორედ ესენი იქცევიან ხოლმე სიღრმეთა მხილველი ხალხის ყველაზე დაუძინებელ მტრებად (ფსიქოლოგიურად ეს ძალზე იოლი ასახსნელია) და დიდ დროსა და ენერგიასაც ახმარენ მათთან ბრძოლას, სხვათა თვალში მათს გაბიაბრუებას, დამცირებას, დასამარებას. ამგვარ ადამიანებს ყოველ დროში უცხოვრიათ, ბუნებრივია, გალაკტიონის დროსაც ცხოვრობდნენ და წარმატებით უწამლავდნენ სიცოცხლეს იმ კაცს, ვისაც საკუთარი სადარდელი და სატანჯველიც ეყოფოდა. ეს თუ არ გავითვალისწინეთ, მის ბიოგრაფიაში მრავალი რამ აუხსნელი დაგვრჩება.

სხვათა შორის, აქ განსახილველი ხანის (1908-1914) დასრულების ერთი მაცნეთაგანი, ლექსი „სიბერე“ საგულისხმო ამბავს გვაუწყებს: „მე მიღალატეს ძველმა რითმებმა, ძველ მეგობრებსაც ვამჩნევ მე ღალატს“. აქ არა მარტო და არა იმდენად ცხოვრებისეული ღალატი იგულისხმება, რამდენადაც სულიერი: ეს მეგობრები მისი თაობის შემოქმედნი იყვნენ, მისი თანამოკალმენი; სიჭაბუკეში ეგონათ — ჩვენი გზები სამუდამოდ გაუყრელიაო. მაგრამ გზა გრძელი და ძნელად საეალი აღმოჩნდა, უძრაველსობას გული მალე (პირველი სულიერი მარცხისთანავე) გაუგრილდა და თუ მეგობრები ადრე ერთად, ფეხდაფეხ მიუყვებოდნენ

სიმაღლეებისკენ, მერე და მერე საჩინო შეიქნა, რომ სხვანი და სხვანი უკვე ინერციით თულა ადგამდნენ ნაბიჯს, უკან დაქანებას აღარაფერი უკლდათ, ხოლო გალაკტიონი სწორედ ეხლა უნდა შესდგომოდა უმთავრეს ციცაბოს.

თუმცა არა, გზის გაგრძელებამდე ჯერ მასაც უნდა განეცადა დაცემის ტკივილები და დროებითი ღებრესია (დროებითი-მეთქი, იმიტომ ვამბობ, რომ, როგორც ვიცით, გზის დასაწყისიდანვე უკან გამობრუნება მისი ხვედრი არ ყოფილა).

ვიდრე ამ მიმართულებით საუბარს განვაგრძობდეთ, ერთ რამეში შევთანხმდეთ: ჩვენ ჯერჯერობით თვალს მივაღვენებთ გალაკტიონ ტაბიძის სულიერ ევოლუციას, ამიტომ ფაქტებსა და მოვლენებს არა დროისმიერი, არამედ ლოგიკური თანმიმდევრობით წარმოვადგენთ ხოლმე ზოგჯერ. არავინ იფიქროს, თითქოს ზემოთ თუ ქვემოთ მინიშნებული ფსიქიკური რეალობანი უეჭველად გარკვეული, ერთიმეორეს მომყოლი დღეების, თვეებისა და წლების მიხედვით ლაგდებოდნენ ამგვარად. ჩვენ ადამიანის არსების ისეთ სფეროებთან გვაქვს ამჯერად საქმე, სადაც ფაქტების ასე დაჯგუფება შეუძლებელია. თვით ის ხანაც (1908-1914 წლები), მის შემოქმედებაში თავჩენილი გარკვეული ნიშნების საფუძველზე რომ გამოვყავით ბიოგრაფიის სხვა მონაკვეთთაგან, ძალზე პირობითი, მიახლოებითი რამ არის. კარგად უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი: ფსიქიკის სფეროში მიზეზ-შედეგის კანონი ფიზიკური პლანისგან განსხვავებული და ჯერაც ბოლომდე შეუსწავლელი სახით მოქმედებს. კაცს დანა თუ დასცეს, იარა უმაღლეს თვალნათლივ გაჩნდება მის სხეულზე და დიდი სიბრძნე არ უნდა იმის მიხედვრას, რომ დანის დარტყმასა და იარას შორის სწორედ მიზეზ-შედეგობრივი კავშირია. მაგრამ აბა ვცადოთ მსგავსი კავშირების მიკვლევა, როცა ფსიქიკური წყობის რეალობებთან გვაქვს საქმე! ასევეად უფრო ძნელია.

თანაც ამით არ ამოიწურება ყოველივე: ჩვენ პოეტის სული უშუალოდ ზომ არ გვაქვს მოცემული საჭვრეტად, ამ სულში მიმდინარე პროცესების გამო მისი ლექსების საფუძველზე გვიხდება მსჯელობა. ხოლო ვინ დაგვიდგება იმის თავდებად, რომ, ვთქვათ,

1913 წლის ოქტომბერში დაწერილი რომელიმე ლექსი, ვთქვათ, სულში დაჩნეული რაღაც ნაჭრილობების გამომხატველი, სწორედ 1913 წლის ოქტომბერშივე აღძრული სულიერი ვითარების, განწყობილების, შთაბეჭდილების შედეგად შეიქმნა? იქნებ ამგვარი განწყობილება თუ შთაბეჭდილება 1911 წლის მაისში აღედგა პოეტს და ლექსად მის ფიქსირებამდე კარგა ორი წელიწადი გავიდა? სულ რომ ისეთ ლექსებთან გვქონდეს საქმე, როგორიცაა „აკაკის გარდაცვალების გამო“, კარგი დაგეხმაროთ (ამ ლექსს 1915 წელი უზის თარიღად), მაშინ ფსიქიკური წყობის ფაქტების ქრონოლოგიურ ნუსხასაც იოლად ჩავაწიწიკებდით. მაგრამ ამგვარი ლექსები ხომ უიშვიათესად გვხვდება.

ასე რომ შემთხვევით არ გვიხსენებია ლოგიკური და არა ღროისმიერი თანმიმდევრობა ფაქტებისა. ღროისმიერ თანმიმდევრობას რომ გამოვედევნოთ, ისეთ ქაოსს მივიღებთ, კარგა ხნით დაგვეკარგება ყოველგვარი ანალიზის სურვილი და ხალისი. თუ თქვენც მეთანხმებით აქ გამოთქმულ მოსაზრებათა სისწორეში, შეგვიძლია განვაგრძოთ ჩვენი საუბარი.

ზემოთ გაკვრით აღინიშნა: სინამდვილის ფიზიკური და ფსიქიკური პლანების კანონზომიერებანი ყოველთვის როდი თანხვდებიან ერთიმეორეს. მაგრამ იმგვარი სულიერი ვითარება, წელან რომ შევჩერდით, შეიძლება ითქვას, ძალიან ჰგავს ფიზიკურს. ილუზორული სიმაღლიდან დაცემის თაობაზე გვქონდა სიტყვა ჩამოგდებული, სიმაღლეთა ჰაერით თრობაც ვახსენეთ. გინდაც აივნებიდან გადმოვარდნილიყოს ნასვამი კაცი. აქაც და იქაც შედეგი მსგავსი იქნება: წამიერი გამოფხიზლება და ირგვლივ თვალის მოვლება — რა ხდება, სად ვარ, რა მომდის?

ბუნებრივია, რომ მზერა თავდაპირველად საკუთარ არსებასვე შეაჩერდება. პიროვნება იხსენებს, რომ იგი უფსკრულების წიაღ მწვერვალებისკენ მიიკვლევდა გზას. მერე აღტყორცნა მოხდა და ამას მოჰყვა შემადრწუნებელი ქვედანარცხება. ირგვლივ ბნელა, სულშიც წყვდიადია და სიცარიელე. გაცუდდა მწვერვალთა მოხილვის იმედები. გაცუდდა ამდენ ხანს ნალოლიაუბები რწმენა, ტანჯვა-წამების საფასურად ძირსდაუშვებელი ზეაღსვლის იდე-

ალები. ეს ყოველივე ილუზია ყოფილა, ბავშვური ოცნება, ამოო სწრაფვა, ავი ზმანება: „გულშივ ჩაკვდა ნორჩი რწმენა“; „ჩემო სიცოცხლევ, თუ დაგენდობი, იმედს მომიკლავ, განა არ ვიცი? ოჰ, შენ თვალთმაქცობ, სულ ტყუილია შენი ვედრება და შენი ფიცი“; „დევ, მაშინაც თვალწინ მელგას ყოფნა გახრწნილი, მაშინაც ვგრძნობდე, რომ ფუჭია იგი, ამო“; „სადაა ჩემი ყვავილები. სადაა რწმენა?“; „აღტაცების და სიწრფელის დრო გაჰქრა, წავიდა“; „წავიდა ის დრო, დღევანდელი დღე წარსულ იმედებს არ ჰგავს და არ ჰგავს“; დღევანდელი დღე „მარადისობის უფსკრულ-სიღრმეში“ აღმოჩნდა დანთქმული (მსგავსი მოტივებია გამოხატული აგრეთვე ლექსებით: „შავი ყორანი“, „სანთლები“ და სხვა).

ბოლოს და ბოლოს ეს ყოველივე ერთი და იგივე თემის ვარიაციებია. ხოლო ეს თემა წინაპართა და მასწავლებელთა ქმნილებებში იმდენად მრავალმხრივ იყო დამუშავებული, მისი უსასრულო ვარირებით ბევრი არაფერი გამოვიდოდა. ისევე როგორც ფიზიკურად ძირს დაცემული კაცი, ადრე იქნება თუ გვიან, იძულებულია შეწყვიტოს ტირილი თუ ჩივილი, სულიერ სიმაღლეთაგან გადმოტყორცნილი არსებაც ბოლოს შეიშრობს ცრემლს და ირგვლივ მიმოიხედავს ნებაუნებურად.

ირგვლივ მიმოხედვას სხვა კანონზომიერებაც განაპირობებს: საკუთარი თავის, საკუთარ სულიერ სიღრმეთა შეცნობის პირველი ეტაპი დასრულდა. დასრულდა თითქოს სრული კრახით, თითქოს საბოლოო დამარცხებით. მოზიმზიმე სიცარიელეს შემტერებულ სულს ისლა დარჩენია, გამოერიდოს დაწყევლილ უფსკრულებს, გამოერკვეს ხანგრძლივი სიზმარ-ცხადიდან და ხელშესახებ, ცხად რეალობას დაუბრუნდეს.

მაგრამ ჩვენ ხომ ვიცით, რას წარმოადგენდა ის რეალობა, ის სინამდვილე, რომელშიც გალაკტიონ ტაბიძეს უხდებოდა ცხოვრება. სხვა თუ არაფერი, ეს საკითხი მაინც იმდენჯერ არის შესწავლილი და გაშუქებული, მისი ხელახალი გამოძიება დროის ფუჭად დაკარგვა იქნებოდა. ოღონდ სულიერი განვითარების აღნიშნულ ეტაპზე, როცა სიზმარეული ყოფიდან გამოფხიზლები- ისა და სიცხადესთან დაბრუნების აუცილებლობა იგრძნო, პოტენ-

ციურად გალაკტიონ ტაბიძემაც მშვენიერად იცოდა, რასაც იხილავდა ცხადის ნაპირზე.

კაცმა რომ თქვას, ამ სინამდვილესთან კავშირი მას ფაქტიურად არც ჰქონია გაწყვეტილი: მანამდეც მონასტერში კი არ ჰქონდა ბინა დადებული, განახლების იდეალებით დაპუხტულ ქალაქებში (ჯერ ქუთაისში, ხოლო 1908 წლიდან – თბილისში) ცხოვრობდა, სემინარიელების მოფუთფუთე წრეში ბრუნავდა, ხელნაწერი ჟურნალების გამოშვებაში აქტიურ მონაწილეობას ღებულობდა, თავის სოფელსაც ხშირად ეწვეოდა ხოლმე, მერე ერთხანს (1910-1911 წლებში) მასწავლებლადაც იყო სოფლის სკოლაში, იქიდან გამობრუნებული კი ქუთათური ჟურნალ-გაზეთების რედაქციებში ტრიალებდა. ასე რომ თავისი ასაკის კვალობაზე საკმაოზე მეტი ცხოვრებისეული გამოცდილებაც ჰქონდა დაგროვილი. ოღონდ არსებობის, რეალობის ეს სფერო მისი ყურადღების ფოკუსში ჯერჯერობით მაინც არ იყო მოქცეული. ჯერჯერობით საკუთარი არსების სიღრმეთა გამოძიებით იყო დაკავებული უმთავრესად, როგორღაც ახერხებდა თანატოლთა ყოველდღიურ ცხოვრებასაც არ გამოთიშვოდა და თან მუდამეამს განმარტოებული, თავისთავში დანთქმული ყოფილიყო. ცხოვრებისეული გამოცდილება მისთვისვე შეუმჩნევლად უგროვდებოდა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, კუთხეში იყო მიგდებული და განაწყენებული ელოდა ყურადღებას. სწორედ ამიტომ ვთქვი ზემოთ – პოტენციურად მშვენიერად იცოდა, რასაც იხილავდა-მეთქი.

გარნა ეს პოტენციური შესაძლებლობა ჯერაც არ იყო იმ მასშტაბისა და ხარისხის, მისი ინტელექტისთვის სრულფასოვანი საზრდო მიეწოდებინა. და პირუკუ: მისი ინტელექტი ჯერაც არ იყო საიმისოდ მომწიფებული, რომ მოცემული მასალა რიგიანად გადაემუშავებინა და ჩამოყალიბებულ მსოფლმხედველობად ქცეულიყო. ხოლო უამისოდ, მძლავრი ინტელექტისა და მკვიდრი მსოფლმხედველობის გარეშე, გინდაც უკომპასოდ ემოგზაურა ღია ზღვაში – სხვათა მიერ დაძრული ზომალდის ინერციისა და მარტოოდენ ინტუიციის მოიმედეს. უამისოდ ვერც რეალური ორიენტაცია მოხერხდებოდა და სულის სიღრმეთა მოხილვის

მისიაც სანახევროდ ალაღბელს იქნებოდა მინდობილი.

ერთადერთი, რაც შეცდომის რისკს არ უკავშირდებოდა, ის აზრი გახლდათ, რომ ცხოვრების არსებული სახეობა ყოვლად უგევანი რამ იყო, უარსაყოფი, შესაცვლელი, ან, თუ გნებავთ — მოსაძულებელი და განსაშორებელი. მაგრამ ეს რეცეპტი მანამდე სხვებს შეემუშავებინათ და დაემკვიდრებინათ, ამასთან, მას რომ ცხოვრება უხდებოდა, ის გარემო ამ აზრითლა სუნთქავდა (ვინც მაშინ არსებულ რეჟიმს არ უარყოფდა, პირწავარდნილი იდიოტი იყო, — კარგად თქვა ერთმა ძველმა სემინარიელმა).

ასე რომ საიმდროოდ შექმნილი რამდენიმე ლექსი თუ რამდენიმე ცალკეული სტრიქონი, რომლებითაც გამოიხატებოდა ღრმომოჭმული ცხოვრების წესის უარყოფა, განახლებისკენ სწრაფვა, საბრძოლო შემართება („დადგება დრო სანატრელი“, „ახალ ტალღას“, „ბრძოლაში ვეძებ“, „ზევით ასწიეთ მზე, ზევით“, „პირველი ენკენისთვე“, „დარიალისა ვიწრო კლდეებში“, „მიმღერე რამე“, „მიყვარს მარტო ქარიშხალი“, „იბობოქრე“, „ჩანს, ახლოა ქარიშხალი“, „მგზავრის სიმღერა“, „არასდროს ისე არ მენატრება თავისუფლება“, „სამშობლოსადმი“), გალაკტიონ ტაბიძეს ღიდ დამსახურებად ვერ ჩაეთვლება. ამ ლექსებში ორიგინალური, მისეული, ახალი ბევრი არაფერი ყოფილა. შესაძლოა ამ ცამეტიოდე ლექსმა რაიმე კვალი დააჩნია მისი რამდენიმე ახლობელი ადამიანის სულს, მაგრამ ლიტერატურის ისტორიაში მათ შესამჩნევი კვალი არ დაუტოვებიათ.

ერთი სიტყვით, აპრიორულადაც შეიძლებოდა გვეთქვა: კვლავ ცხოვრების მოსახილაად მიმართული მზერა გასახარელს ვერაფერს იპოვნიდა იმ ცხოვრებაში. ამას წინაპართა და მასწავლებელთა ავტორიტეტიც უდასტურებდა და საკუთარი გამოცდილებაც უმოწმებდა. აქ ისიც გავიხსენოთ, რომ ცხოვრების, გარესინამდვილის მოხილვას შიდასამყაროში გათამაშებულმა ტრაგედიამ მისცა სტიმული; სულიერ სიმაღლეთა წვდომაში გაწბილებული არსება ეხლა ამ გარესინამდვილის ამოებაშიც უნდა დარწმუნებულიყო. ეს რა აღსრულდა, დასკვნა თავისთავად გამოიკვეთა. შევეცადოთ იმის თვალის მიდევნებას, თუ რა ხასიათის იქნებოდა ეს დასკვნა.

თუმცა არა, ჯერ ერთი მომენტის გათვალისწინება გვმართებს. მსგავს ვითარებაში, როდესაც პიროვნებამ გარე და შიდასინამდვილეშიც სრული კრაზი განიცადა, თითქოს ორად ორი გამოსავალი არსებობს მხოლოდ: ან თვითმკვლელობა, ან რწმენაზე, იდეალებზე, ძიებაზე ხელის ჩაქნევა, პრაქტიკულ საზრუნავთათვის თავის მიცემა და „ამის მეტი რა შეგვრჩებათი“ სულდგმულობა. ორივე მაგალითი თვალწინ ჰქონდა გალაკტიონ ტაბიძეს. ხომ მოიკლა თავი 19 წლის ქუჩუ (დემონ) ქავთარაძემ, გალაკტიონზე ცოტათი უფროსმა სემინარიელმა, მთელი სასწავლებლის თვალმა, როგორც ამბობენ, უკვე ჩინებულმა პოეტმა (მაშინდელი სემინარიელები დღესაც უდიდესი გულისტკივილით იგონებენ და უეჭველად დასძენენ ხოლმე: პოეტი თუ იყო, ის იყო. გალაკტიონი რას შეედრებოდა!). მეორე მხრივ, როგორც ზემოთაც ითქვა, ხომ დათმეს გალაკტიონის თანამოკალმე მეგობრებმა სიმაღლეთა წვდომის იდეალები („ძველ მეგობრებსაც ვამჩნევ მე ღალატს“).

გარნა ამ გზათაგან გალაკტიონ ტაბიძისთვის არც ერთი არ იყო შესაწყნარებელი. მიუხედავად დიდი დაცემის შემდეგ აღძრული დეპრესიისა, სულის სიღრმეში მუდამ იცოდა, რომ რაღაც მისია ჰქონდა აღსასრულებელი, რაღაც ისეთი ვალი უნდა მოეხადა, ურომლისოდაც მართლა არარაობად მიიჩნევდა თავს. ის ერთი იმ თავშეწირულთაგანი იყო, რომელთა შესახებაც უკვე გვქონდა საუბარი ვაჟა-ფშაველასთან და ბუდას მოძღვრების მიმღევარ ბრძენთან დაკავშირებით.

ოღონდ სულის სიღრმეში მუდამ იცოდაო, ეხლა რომ ითქვა, ეს კი ცოტათი ნაადრევი გამოგვივიდა მგონი. ეს „იცოდა“ უფრო გვიანდელ ხანას შეეფერება, ხოლო სულიერი ევოლუციის ამ ეტაპზე მისიისა და ვალისა ჯერ არაფერი გაეგებოდა (ან იქნებ ქვეცნობიერად იცოდა, ინტუიციით, გუმანით გრძნობდა რაღაცას და ეს იფარავდა გზას გადაცდენისგან? — ძნელი სათქმელია).

მაშასადამე, რაკი ორივე ხსენებული გზა გალაკტიონ ტაბიძისთვის გამორიცხულად მივიჩნიეთ, მივხედოთ იმ დასკვნას, რომელიც უნდა გამოკვეთოდა ორივე ამ გზის უარმყოფელ ადამიანს, ვისაც საკუთარი იდეალები კი დაემსხვრა, მაგრამ თავისთავად

იდეალების ღირებულებაში ეჭვი ჯერ არ შეეტანა.

ასეთ ვითარებაში, უწინარეს ყოვლისა, პროტესტის გრძნობა აღიძვრის ხოლმე (ბუნებრივია: ფიზიკურად ძირს დაცემულ კაცსაც, რომ მიიხედ-მოიხედავს, მერე გული მოსდის). პროტესტი ვის მიმართ, ვის წინააღმდეგ? თავდაპირველად — ყველას და ყველაფრის წინააღმდეგ. შემდეგ გულისწყრომის საგანი თანდათანობით იკვეთება და კონკრეტდება: ჯერ — „დროო ბოროტო, სად დამარხე ოცნება წყნარი?“ მერე — „ოჰ, რად მომექცა ასე უღვთოდ მე ჩემი ბელი!“ ბოლოს — „ზეცავე სასტიკო, მიპასუხე, მითხარი რამე!“

გულისწყრომა და პროტესტი ურჩობის პირველი მაცნებებია. ურჩ ქმნილებას კი ბოლოს და ბოლოს შემოქმედის რაობის მიმართაც აღეძვრის ეჭვი. ხოლო ეს ეჭვი ბაღებს კაცობრიობის მარად თანხმლებ კითხვას: რისთვის?

ეს არის ბავშვობისდროინდელი ჰარმონიის დარღვევის შედეგად მიღებული საბოლოო კითხვა. როგორც ვნახეთ, ამ ჰარმონიის შემუსვრის შემდეგ პიროვნება ჯერ საკუთარ თავს უღრმავდება. მან უკვე იცის, რომ ამ სიღრმეში ჰარმონიას ვერ იხილავს, ეს ტანჯვით სავალი გზაა; მაგრამ შორს მაცდურად რიალებენ თვალშეუდგამი მწვერვალები და ისიც მათკენ ისწრაფვის მთელი არსებით, უფსკრულებში მარტვილობს ზეობისთვის მეოცნებე. ამას ილუზორული აღტყორცნა მოსდევს და თითქოს აღდგება სამყაროს მშვენიერი ხატი, იბადება მოჩვენებითი განცდა ყოველივეს ჰარმონიულობის და სიკეთისა („უსიყვარულოდ მზე არ სუფევს ცის კამარაზე, სიო არ დაჰქრის, ტყე არ კრთება სასიხარულოდ, უსიყვარულოდ არ არსებობს არც სილამაზე, არც უკვდავება არ არსებობს უსიყვარულოდ“). მაგრამ ილუზია მალევე განქარდება, ქვედანარცხებული პიროვნება ეხლა გარესინამდვილეს მიმოიხილავს და, რაკი ჰარმონიისა და სიკეთის ნასახს ვერც აქ პოულობს, ჯერ პროტესტის გრძნობით განიმსჭვალება, ბოლოს კი ეჭვი აღეძვრის: რისთვის?

ეს კითხვა უკვე მთელ არსებობას მიემართება, ყოფნას, სამყაროს, სიცოცხლეს, რომელიც, წინააღმდეგ ბავშვის მიამიტი გულ-

დაჯერების თუ მომდევნო ხანის იღუპილებსა, როგორც გაირკვა, არც ერთ თავის სფეროში და არც მთლიანობაში არ ყოფილა პარმონიული და სიკეთის მატარებელი.

შემაძრწუნებელია ეს კითხვა, მაგრამ კიდევ უფრო ზარდამცემია იმის შეცნობა, რომ, აგრეთვე წინააღმდეგ თანწერდილი რწმენისა, მოპასუხე არავინ ყოფილა: „მას აქეთია მე ჯიჯოხეოს სულით ვატარებ... თავში კი ისევ მიტრიალებს: რად ვცოცხლობ, რისთვის?“ „რისთვისო, რისთვის? – მკითხებოდი“, „რისთვის, ო.პ. რისთვის?“ „ეწუხვარ, ვეძახი სიცოცხლის მიზანს. მაგრამ არავინ იძლევა პასუხს“, „მე არ ვიცი, სიცოცხლეო, რა გაღონებს, რა გაწუხებს, მე არ ვიცი, შენს კითხვაზე რომელი ცა გიპასუხებს“

როგორც ვთქვით, ეს არის კაცობრიობის მარად თანმხლები კითხვა. ამ კითხვის შედეგად მიღებული დასკვნაც, რესთაეკლის არ იყოს, „არ ახალია, ძველია“. ამ მხრივ გალაკტიონ ტაბიძეს, სულ ცოტა, ორი-სამი ათასი წლით დააგვიანდა, რათა პირველობა დაეჩემებინა. მაგრამ სულიერი ევოლუციის ამ ეტაპზე თვით ხსენებულ კითხვამდე და დასკვნამდე მისულა (თუკინდ წინაპართა ხელის შეწყობითაც, ოღონდ უმთავრესად მაინც ინდივიდუალურ ძიებათა მეოხებით) თავისთავად დიდი საქმე იყო უკვე. ეს, უწინარეს ყოვლისა, იმას მოასწავებდა, რომ ქვედანარცხებული სული ფაქტიურად კვლავ აღმასვლას იწყებდა. ოღონდ თვითონ ჯერჯერობით არც უწყოდა ეს. თავისთავი ისევ პირაშკმულ სიცარიელეში ეგულებოდა.

ხოლო სიცარიელისა და არარაობის ილუზია რომ სატანის საუფლოა, ამის შესატყობად სასკოლო განათლებაც ეყოულოა, რომანტიკოსებისა და სიმბოლისტების მიერ მიცემულ გაკვეთილებზე თუ აღარაფერს ვიტყვით. ასე გაჩნდა მის ამდროინდელ ლექსებში სატანურობის მწიგნობრული და საკმაოდ გულუბრყვილო კულტი, რომელიც, ჯერ ერთი, ნაწილობრივ მართლაც შეესატყვისებოდა ღმერთის განგებით შექმნილ სამყაროზე გულაყრილი კაცის სულისკვეთებას, მეორეც (რაც უმთავრესია) პოეტურ თავმოთნეობასაც უკმაყოფილებდა, რამეთუ უბირ მკითხველებს თავზარს სცემდა და ამ ლექსთა ავტორს ღემონურ პიროვნებად წარმოად-

გენინებდა. ორიოდ სტრიქონს დავეჯერდეთ: „იყავ სატანა, იყავ ღემონი!“, „შავ ღემონს მივე ფრთა მოტივტივე“, „გზაჯვარედინზე შავი ღემონი წინ გადამიდგა...“ და მისთანანი. წარმოიდგინეთ, რა შიშის ჟრუანტელი დაუვლიდათ ამგვარი სტრიქონების წაკითხვისას გიმნაზიებში სათნოდ აღზრდილ ქალიშვილებს და ჯერაც მართლმორწმუნე სემინარიელ ჭაბუკებს (ვინ იცის, ეგებ ამ დროიდანვე იღებს სათავეს ის ერთგვარი უნდობლობა, რომლითაც, ალტაცებასა და სიყვარულთან ერთად, მუდამ უცქერდა გალაკტიონ ტაბიძეს ჩვენი საზოგადოება?).

დასასრულ, უნდა მოვიხსენიოთ არა მარტო ცხოვრებიდან, არამედ საერთოდ არსებობის საშინელებიდან გაქცევის, გარდახვეწის მოტივები: „მინდა დავტოვო ამქვეყნიური ყველა სიბილწე, შური და მტრობა და იქ გავფრინდე, ვარსკვლავთა ციმციმს შევუთანაბრო მეც ჩემი გრძნობა“; „სულთი ობოლო, შენ შეგითვისებს მხოლოდ ბუნება, მხოლოდ ბუნება“; „ოჰ, რომ შემეძლოს გავფრინდე შორს, შორს, მოვცილდე მხარეს შხამით ავსებულს“; „და დავამთავრებ დაღლილ სიცოცხლეს შორს... ჩემს ბედს იქით“ (კვლავ ბარათაშვილი); „ვეტყვი, რომ ყველა მომბეზრდა ქვეყნად, რომ დავიღალე მე ამ კუბოში“ და სხვა. უნდა მოვიხსენიოთ აგრეთვე ერთგვარი ნეტარება დაღლილობით, ავადმყოფურობით, სიკვდილის მოლოდინით („უკანასკნელი დღე“, „რაა ახალი?“), რასაც მჭიდროდ უკავშირდება შემოდგომის მოტივები (საიმდროოდ შედევი – „შემოდგომის დღე“).

მაშინ ჩვენ შეგვეძლება ვთქვათ, რომ თითქმის უკლებლივ მოვაველეთ მზერა იმ თემებს, მოტივებს, იდეებსა და განწყობილებებს, რითაც 1908-1914 წლებში სულდგმულობდა გალაკტიონ ტაბიძის პოეზია.

ამასობაში ცხადი უნდა შექნილიყო: გალაკტიონ ტაბიძეს 1908-1914 წლებში მეტ-ნაკლებად მოუცავს და დაუმუშავებია სწორედ ის თემები, მოტივები, იდეები თუ განწყობილებები, რაც უმთავრესად ასულდგმულებდა მეცხრამეტე საუკუნისა და მეოცის დამდეგის ევროპულს, რუსულსა და ქართულ პოეზიას, ნამეტნავად კი რომანტიზმსა და სიმბოლიზმს. მისი სულიერი ევოლუ-

ცაიკ სამყაროსადმი მიმართების სწორედ ამ ასპექტებს თანხედებოდა ძირითადად, თითქოს ემბრიონში გაველოს ყველა ზემოაღნიშნული სტადია, რათა მომზადებული შეხვედროდა მეორედ შობის, სულიერი განახლების ჟამს.

1908-1914 უმთავრესად შეგირდობის წლები იყო, – არაერთხელ ითქვა ზემოთ. ესლა შეიძლება დავსძინოთ: დიდებული შეგირდი გამოდგა, სწავლის პროცესშივე დაძლია თითქმის ყველაფერი, რაც სხვებს მთელი შემოქმედების, მთელი სიცოცხლის მანძილზე ჰყოფნიდათ თეძებად, მოტივებად, იდეებად, განწყობილებებად, გაცეებისა და აღფრთოვანების საგნად. ბოლოს და ბოლოს, 23 წლის ჭაბუკი იყო, მეტის კი არა, ლექსთა ხსენებული წიგნი რომ გამოსცა (1914). სხვა რომც არაფერი შეექმნა, ჩვენი ლიტერატურის ისტორიაში შევიდოდა ერთ გამოჩენილ პოეტად. ეს დღესდღეობით არის იოლი საქმე – იმ წიგნს უმთავრესად შეგირდობის პროდუქტი ვუწოდოთ, დღესდღეობით, როდესაც უწინარეს ყოვლისა სწორედ იმავე გალაკტიონ ტაბიძის მიერვე დაკანონებული ეტალონების მეოხებით უსაშველოდ გაიზარდა ჩვენი მომთხოვნელობა ლექსისადმი. თორემ აბა ერთი ისტორიულ თვალსაზრისზე დავდგეთ და ესთეტიკური კრიტერიუმები დროებით დავივიწყოთ! იმ წიგნმა მაშინ არნახული შთაბეჭდილება მოახდინა, მთელი ეპოქა შექმნა.

თვით ავტორს რაც შეეხება, ის ხომ ბოლომდე ვერ შეეღია ამ წიგნში დაბეჭდილ ლექსებს. ეფერებოდა, ესიყვარულებოდა, კვლავ და კვლავ ათავსებდა ახალ გამოცემებში. 1927 წლის წიგნშიც კი, რომელიც ავტორის მონაწილეობით გამზადებულ კრებულთა (და, საერთოდ, მის „რჩეულთა“) შორის დღემდე საუკეთესოდ უნდა მივიჩნიოთ, ყველაზე დახვეწილი გემოვნებით და მართებული პრინციპებით შედგენილად, ასზე მეტი ლექსია შეტანილი 1914 წლის გამოცემიდან (რაც აქ არ მოხვედრილა, დიდი ნაწილი 1944 წლის „რჩეულში“ შეიტანა), თვით ისეთი – აწ უკვე ძნელად საკითხავი – ნაწარმოებებიც კი, როგორიცაა „მუსიკა – უეცარი“, „გაშლილ წალკოტში...“, „წუთი“, „ამაო ძახილი“, „თვალეები“, „ქალი და ხელოვნება“, „ავრორა“, „ფრთხილად“ და

მისთანანი.

დღეს ამდაგვარი ლექსები, რომელთა სტილიც უნებურად მოგვაგონებს გალაკტიონის ზოგიერთ თანამოკალმეს (ერთ დროს დიდ მოღვაწე მყოფს, ამჟამად კი თითქმის ყველასგან გადავიწყებულს), გულის შემადონებლად მოქმედებს ჩვენზე. მაგრამ მხოლოდ იმიტომ ვკადნიერდებით ამის სათქმელად და იმიტომ ვბედავთ ავტორის გემოვნებას ამჯერად არ დავეთანხმოთ, რომ სწორედ მისივე გემოვნებით ვართ აღზრდილნი, მანვე დაგვიწესა პირველად ლექსის შეფასების აწინდელი კრიტერიუმები.

კი, ხსენებულ თანამოკალმეთა და მათს მაშინდელ თუ შემდგომდროინდელ თავიანთსმცემელთა თვალსაზრისს თუ დავადგებოდით, 1914 წელს გამოცემული წიგნი აპოგეადაც შეგვეძლო დაგვესახა. მაგრამ რაც მათთვის აპოგეა იყო და ზენიტი, ის გალაკტიონისთვის ნამდვილი ზეალსვლის დასაწყისი იყო მხოლოდ; მისი ჭეშმარიტი შემოქმედება იმით იწყება, რითაც სხვანი ასრულებდნენ და მერე დაღმა დაექანებოდნენ. მისი შევირდობა სხვათა ოსტატობას უდრიდა. ეს თანაბრად ეხება ამ პოეზიის სიღრმისეულ ან სიმაღლისეულ შრეებსაც და, თუ გნებავთ, ფორმასაც.

მაგრამ ჩვენს თვალსაზრისს დავუბრუნდეთ.

1914 წლის კრებული მრავალი წლის დაუცადებელი შრომის, გულმოდგინე განსწავლისა და სასტიკი სულიერი მარტვილობის შედეგი იყო. ეს წლები სიტყვის სტიქიონთან მიწყვიტვითებას, გემოვნების დახვეწასა და ინტელექტის განვითარებასაც მოხმარდა.

წიგნის ავტორმა საკუთარი ცდით იცოდა, რა არის მარტოსულობა, ყოფნის სიზმარეულობის განცდა, არაამქვეყნიური სფეროებისკენ სწრაფვა, იცოდა, რომ სულიერი სიმაღლეებისკენ თავდაპირველად მხოლოდ ტანჯვის გზა მიდის; მან გამოსცა, რა საფრთხესაც უმზადებს სულს მაღალთა შინა ნაადრევი და ილუზორული აღტყორცნა, რაოდენ უღმრთებელია მომდევნო ქვედანარცხება და რაოდენ დამთრგუნველი, ძნელად დასაძლევია — ღებრეხია; იგი შეეჭიდა უმძიმეს ტვირთს ცხოვრების, საერთოდ, ყოფნის,

არსებობის ამოცანის შეცნობისას; მერე ზეცასაც აუქმებდნენ და ზემოხსენებულ მარადიულ კითხვასაც („რისთვის?“) მიატანა; ამქვეყნიურობიდან განრიდების მაცდურ სწრაფვას, დაღლილობის, გულგატეხილობის, ავადმყოფობის მათრობელა შეგრძნებას. შემოდგომის მელანქოლიის მომთენთავ სიტკბოსაც ეზიარა...

ამათგან ზოგიერთი რამ ინდივიდუალური ძიებით მოიპოვა, ზოგიც — წინაპართა და მასწავლებელთა შეწევნით. რაც მთავარია, მისმა სულმა ევოლუციის საკმაოდ ვრცელი გზა გაიწეო. და ამ გზის ყველა მონაკვეთი აღიბეჭდა მის ლექსებში. თავდაპირველად — ძალზე პრიმიტიული ფორმით, მართლაც შეგირდულად. მერე ფორმაც ნელინელ დაიხვეწა, გამდიდრდა და ბოლოს რამდენსამე ლექსში იმ ზღვარსაც მიაღწია, რომლის შემდეგაც მისი ჭეშმარიტი პოეზია იწყებოდა.

ასე რომ, ხსენებული კრებული მომდევნო ზეაღსვლის ერთობ მკვიდრ საძირკველად იქცა. ეს გახლავთ ამ კრებულის უმთავრესი ღირებულება, ეს როლი შეასრულა მან გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში.

დაგვრჩენია ორიოდ სიტყვა დავუმატოთ იმის თაობაზე, რომ 1908-1914 წლების არაერთ თემას, მოტივს, იდეასა და განწყობილებას გალაკტიონ ტაბიძემ შემდგომშიც მიმართა, პოეტური სრულყოფილების ხანაში. იგივე ითქმის ცალკეულ ფორმალურ მიღწევათა, სახეთა, ფრაზათა თუ ლექსიკურ მიგნებათა გამო. ოდონდ ეს უკვე სულ სხვა დონეზე ხდებოდა, უმაღლეს, მანამდე არნახულ და არგაგონილ დონეზე. ასე რომ, ძველ ლექსებში ამ მხრივ არსებული მასალა ოდენ ჩანასახია მომავალი სრულყოფისა.

რამდენიმე მაგალითი მაინც მოვიტანოთ.

1908-1914 წლები

სრულყოფის ხანა

სიო არ პქრის, მაგრამ მალღა
აშრიალღა ხის მწვერვალღი.

ქარი არა სჩანს, ქარი არა სჩანს,
მაინც მწვერვალღს ეღება ქარი.

სამარეს ვპოვებთ და უფრო ადრე
სხვა სამარეში ჩავესვენებთ.

ღამენათევი და ნამთვრალევი
ჩემს სამარეში ჩავესვენები.

ჩუმმა ნალკელმა გველივით
დაძლრლნა.
მსურს მხოლოდ ერთი რამ
სიტყვა გითხრა,
უკანასკნელად გითხრა: მშვიდობით.

მნუხარება, როგორც გველი,
ხშირად გულში გამიარ.
ვერ მოახერხებს გული ვერაფრით
უკანასკნელად გითხრას: მშვიდობით.

მის დავიწყებას დავეძებ მარად
და არსად არის ეგ დავიწყება.

თავდავიწყება გენყუროდა მხოლოდ
და არსად იყო თავდავიწყება.

ნელინადები ნელინადს შეცვლის,
შთამომავლობას — შთამომავლობა.

ნელინადები ნავლიან ძველი...
რას იტყვის ჩემზე შთამომავლობა.

მაგრამ როდემდის, მაგრამ სანამდე?

მაგრამ ამდენ ხნით, მაგრამ ასეთი?

რითმების ირგვლივ აქ დეტალურად ვერ ვისაუბრებთ. მხოლოდ აღვწუსოთ 1908-1914 წლების რამდენიმე მონაპოვარი, ისეთი რითმები, ამ ხანაში ოდენ გამონაკლისის სახით რომ იცნობს მისი პოეზია, ხოლო 1915-1916 წლებიდან პრინციპად იქცევა: ესაბამება-წამება, სამოსი-მიდამოსი, ვიბელნიერო-ციერო, შვენებით-ჩავესვენებით, ღვრიან-გვიან, სანახავიდან-წავიდა, დაუღვენა-ევენო, სურნელი-განუკურნელი, დამცინველი-ფრინველი, წამახალისა-დალისა, ქალების-გაიმსჭვალეების.

უკომენტაროდ მოვიტანოთ აგრეთვე რამდენიმე ისეთი ლექსიკური ერთეული, გალაკტიონ ტაბიძისთვის შემდგომში ესოდენ დამახასიათებელი სიტყვათმქნადობის ჩანასახი რომ არის: „გამინ-იავექარე“, „მოსიზმრება“, „უსიამესი“, „უვალალავებს“, „დამცინველი“, „გადაძიმწვანდა“, „ველაგანდები“, „გავითვალთვალე“.

რაც შეეხება ზოგიერთი თემის, მოტივის, იდეისა და განწყობილების ხელახალ თავჩენას სრულყოფის ხანაში, მომღევნო საუბარი ამას თავისთავად მიგვანიშნებს.

*ღრუბლებო შავო, მზეო საყარო,
მე აღტაცების ზღვაში შეველი,
აღმოვაჩინე მთელი სამყარო,
ქვეყნისთვის ჯერაც მიუკვლეველი.*

გახსოვთ ზღაპარი უკვდავების მაძიებელი ვაჟისა („მიწა თავისას მოითხოვს“)? მშვენიერებისა და სიყვარულის მარადიულ საუფლოში მოხვედრილს რომ ეგონა — ეს-ეს არის აღმოჩენილი ამ საუფლოში, მიწიერი ცხოვრების ასპარეზზე ათას წელიწადს გაეწლო უკვე.

ვიდრე გალაკტიონ ტაბიძე უმთავრესად საკუთარი არსების სიღრმეებში იყო დანთქმული, დიდი დრო გასულიყო. მრავალი რამ შეიცვალა გარემოშიც და მის პირად ცხოვრებაშიც. ეს ცხადი შეიქნა 1914 წლის კრებულის გამოცემის შემდეგ.

ამ კრებულმა ერთგვარად გაასრულა და შეაჯამა მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების გარკვეული მონაკვეთი. ამ მონაკვეთის მანძილზე მისი პიროვნული ევოლუცია და მისი პოეზია უმჭიდროესად იყო გადანასკვული: ფსიქიკის სიღრმეში გადაღმეული ლამის ყოველი ნაბიჯი ლექსადაც ფიქსირდებოდა და პირუკუ — ახალი ლექსები ახალ სიღრმეთა მოხილვას აძლევდნენ სტიმულს. და რადგან ამგვარ ძიებებს ბოლო არ უჩანდა, ვერც იცლიდა საიმისოდ, რათა გარეშე კაცის თვალით შეეხედა თავისი არსებისთვისაც და პოეზიისთვისაც. გარდა ამისა, ამგვარი ანალიზის მოსახდენად მისი გონება ჯერაც არ იყო სათანადოდ გაწაფული.

მაგრამ ხსენებული წიგნი რომ გამოვიდა, მისი პოეზია (და ამის მეოხებით მისი სულიერი ბიოგრაფიაც) ერთგვარად განსხვავისდა; ეს უკვე მარტო თვითონ კი აღარ იყო, არამედ სხვა ვიღაცაც. ეს იყო მისი შინაგანი არსება, რომელსაც სხვა საკუ-

თარი ფორმა შემოეგარსა და გარეთ გამოჭრილიყო, შორიახლოდან უღიმოდა მაცდურად. ხოლო გარემდებარის ანალიზი მუდამ უფრო იოლია.

და, აი, აღმოჩნდა, რომ ის პიროვნება, ვისაც ქვეყნიერნი გალაკტიონ ტაბიძის სახელით იცნობდნენ, ამასობაში სხვა კაცად ქცეულიყო. გაიარა ქუთაისის სასულიერო სასწავლებელში ყოფნის რვა წელიწადმა, ამას მოჰყვა თბილისის სასულიერო სემინარიაში სწავლა (1908-1910), სემინარიის მიტოვება და ხარაგოულის მახლობლად, სოფელ ფარცხნალში მასწავლებლობა (1910-1911), შემდეგ პედაგოგად ყოფნა საღლატ ბათუმის სიახლოვეს (1911), ბოლოს ქუთაისში დაბრუნება და სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთებში თანამშრომლობა.

ეს ჟურნალ-გაზეთები უკვე ხალისით ბეჭდავდნენ მის ქმნილებებს, გალაკტიონ ტაბიძე უკვე სახელმოხვეჭილი პოეტია, მრავალთა თაყვანისცემის საგანი, უცვლელი მონაწილე ლიტერატურული საღამოებისა, საიდანაც ხშირად ყვავილებგადაფრქეული ბრუნდება და აუდიტორიის მქუხარე ტაშისცემა მოაცილებს.

ტაშისცემის ხმები რომ მიწყდება, საღამოს მონაწილე პოეტები რომელსაღმე კაფესა თუ ღუქანში იმღამინდელ წარმატებას რომ აღნიშნავენ, გალაკტიონ ტაბიძე მარტოდმარტო მიაბიჯებს ქუთაისის ჩაბნელებულ ქუჩაში კიდევ უფრო ჩაბნელებული, ცივი და ღატაკი ბინისაკენ და არასდროს არ არის გულდაჯერებული – ხვალინდელი საუზმის სახსარი მოეპოვება თუ არა.

ეგ არაფერი, ხვალემ იზრუნოს ხვალისა. უარესი ისაა, შინ დედის ბარათი ეგულება მაგიდაზე – გაუწაფავი ხელით ნაწერი, ასონაკლული სიტყვებით ნაკაზმი მღუღარება გულისა.

„ფიქრიდან განუმორებელო საყვარელო შვილო ჩემო გალაკტიონ. პ-დ¹ ვისურვებ შენთვის ყოველივე კეთილს, რაიც ჯობია შენთვის... ამას ვსთხო ჩვენ მოწყალე ზეციერ მამას, რომ შენი

1 პ-დ ქარაგმა: პირველად. ეს დეტალი სასულიერო ოჯახში აღზრდილ ქალს გვაცნობს.

თავის საქმე კარგათ წაგეყვანოს... მარტო შენ ჭკუაზე ნუ მიდიხარ და ჩვენიც დაიჯერე. ნასწავლი კაცი ტყუილათ უსარგებლოთ ნუ გაარონიფე შენ ღლე და მოსწრებას. არც შენ თავს არგიხარ სასიკეთოთ და არც ოჯახს, თუ რა გაქვს საქმეები, იმის ჯავრი არა გაქს. ასეთე არ შეიძლება ცხოვრებაში. ნუ იქნები თავის და ოჯახის უსარგებლო...“.

ზამთარია, დასავლური თოვლჭყაპიანი ზამთარი. ბნელ ქუჩაში მიმავალს ქვენა ქარი უფრიალებს თხელი პალტოს კალთებს. გაჩახჩახებულ თეატრში დიდი ხანია ჩაქრა სანთლები. საღამოზე დამსწრენი წავიდ-წამოვიდნენ — თავიანთი წილი ბედნიერება ირგუნეს, მოისმინეს „მესაფლავე“, „მე და ღამე“, „გამოსალმება“... ხოდა ეხლა არავინ იცის (კიდეც იცოდნენ — ვის რა ენალელება), რომ ამ ლექსთა შემქმნელი კაცი განწირული და მიუსაფარი მიეხეტება გათოშილი ბინისკენ კვლავ მწარე ფიქრებით გაწამებული. ოჯახი დაქცევის პირასაა, თვითონაც სულს ღაფავს სილატაკის მარწუხებში, ხსნა კი არსაიდან ჩანს. სახლეულნი ემდურიან, რასაკვირველია, დედაც ემდურის ფიქრიდან განუშორებელ ვაჟიშვილს, რომელიც უსარგებლოდ არონიებს თავის ღლეს და მოსწრებას, არც თავისთავს არგია სასიკეთოდ და არც ოჯახს. ვინ იფიქრებდა, ნასწავლი კაცი იმდენს მაინც ვერ მოახერხებდა, რიგიანი ბინა დაედვა ქუთაისში, ხოლო სოფლისთვის, ოჯახისთვის ისე მაინც მიეხედა, სანახევროდ დამპალ ყავარში ყოველი გაწვიმებისას წყალი არ ჩანთქრეულიყო და ამის შემხედვარე სვედამწვარი დედამისი გულს არ შემოსკდომოდა.

„ბუნებამ ის არ დააჯილდოვა მჭერმეტყველური ნიჭით... საამისო სარბიელიც არ გააჩნდა. წადი და იმჭერმეტყველე უფანჯრო სახლში, კერიის პირას მარტო მოლუშული დედის ამარა, კვამლით გუბურულ ოთხკედელ შუა, შუაკერაზე დაშვებულ ჭვარტლიან ნაჭასთან, გარედ როს წვიმაა და სახურავიდან, რომლის ყავარი აგერ-აჰა, ოცი წელია არ შეცვლილა, ღვარებად ჩამოდის გულის გამგმირავი წვიმა, რომელსაც ვერ იჭერს ვერავითარი მიშველიება ძველი ტაშტების, ქვაბების, გობების სახით. აქ გულში უნდა

ჩაიკლა მოზღვავებული მწუხარება გამოუსვლელობის — და რომ ილაპარაკო, იყვირო, — მაინც არა გამოვა-რა: არ მიემატება, ან არ გამოიჭრება ახალთახალი ფანჯარა რაიმე სინათლისა, არ გამხიარულდება კერიის პირად მოღუშულად მჯდარი მოხუცი დედა, არ გაირეკება ბოლი თითქმის უსინათლო სახლიდან, არ შესწყდება გულის მომკვლელი წვიმის ხმაურობა გარეთა და შიგნით. აქ გულხელდაკრეფილი, მოკუმული ბაგით, ჩუმად დგახარ ან ზიხარ, აქ ვერავითარი მჭერმეტყველება ვერ გიშველის. არც სცდილობ ამოდ ამოიღო ხმა. უნდა სიტყვაუთქმელად დამორჩილდე ბედს. სიმუნჯე და არა მჭერმეტყველება“.

ამნაირ ყოფაშია ის პიროვნება, ვისაც ქვეყნიერნი გალაკტიონ ტაბიძის სახელით იცნობენ. და ამ ყოფას ველარაფერი შეცვლის, ასე იყო, ასე არის და ასე იქნება — ამგვარ ყოფაში გავიდა ყრმობისა და სიჭაბუკის საუკეთესო წლები. „ყველაფერი სიზმარივით გათავდა, რასაც გული სიყრმით დაგიხატავდა“. ირგვლივ გამოუვალბაა და ქაოსი. და ყოველსავე ამას დაერთო კიდევ უფრო ქაოტური რამ, გრანდიოზული უაზრობა — მსოფლიო ომი. მარტო მისი ოჯახის კი არა, მთელი კაცობრიობის ბედილბალი თავშეუდებლად არის შეგდებული სასწორზე.

ვინ ქმნის თუ რა ქმნის არსებობის ამ საზარელ სიზმარს — ღმერთი, სატანა, ბრმა ბედისწერა? ამ კითხვის პასუხიც არ ჩანს, ვერაფერს პოვებ ისეთს, მყარი რომ იყოს, საყრდენად რომ გამოდგეს, თითებში გაბნეულ სილასავით რომ არ ჰქრებოდეს თვალსა და ხელს შუა. ყველაფერი პირაშემული უფსკრულისკენ მიექანება სიცარიელეში. „ო, მე იმედი დავკარგე ზეცის: არც მინდა შენი ყალბი ტახტები, მსხვერპლი ქვეყნიურ ძალის ასკეცის მტვერი იყავი, მტვერი გახდები“. არაფერი არ არსებობს, არის მხოლოდ ტანჯვა, დანარჩენი ყოველივე მოჩვენებაა, ილუზია, საზარელი სიზმარი.

ვინ ქმნის თუ რა ქმნის ამ საზარელ სიზმარს? ამ კითხვის პასუხი არ ჩანს. რეალური არაფერია. არის მხოლოდ ტანჯვა. ამ სატანჯველში ხარ შენ, ვისაც ქვეყნიერნი გალაკტიონ ტაბიძედ

გიცნობენ, ამ სატანჯველში ხარ მას შემდეგ, რაც გასრულდა შენი ბელნიერი ბავშვობა, ხუხულასავით ჩამოემხო ლაჟვარდი ზეცა და ზარდაცემულმა შეიცანი, რომ ჰარმონიასთან კი არ გქონია საქმე, არამედ ქაოსთან, სიკეთესთან კი არა — დემონთა საუფლო ბოროტებასა და ჯოჯოხეთთან. „ოჰ, გული, გული, რანაირად მტკივა კვლავ გული!“

აი, თურმე რა ყოფილა არსებობა — ტანჯვის საუფლო, შეუცნობელი და განუსაზღვრელი ქაოსი. მერედა რატომ არის ყოველივე ამნაირად შექმნილი, რისთვის, რისთვის? ამ კითხვამდე დიდი ხანია მიხვედი, პასუხი კი არ ჩანს და არა. ვერც გარესინამდვილეში მიაკვლიე პასუხს, ვერც შენს სულში, ვერც შენთა მოძღვართა ქმნილებებში. ყველგან და ყველაფერში ოდენ განუსაზღვრელობა, ოდენ ამოუცნობლობა, ოდენ ქაოსი ჰპოვე და წყვილიად — გარეთაც და შიგნითაც. სულს კი საზღვარი სწყურია, იმ ფსკერის პოვნა, რომლითაც, არსებობა რომ გონივრულად იყოს მოწყობილი, ბოლოს და ბოლოს უნდა დასრულდეს უფსკრული და ფეხქვეშ მყარი ნიადაგი უნდა იგრძნო. ხოლო შენ ეს ფსკერი ვერსად გიპოვნია და სიცარიელეში მიექანები. ისევე როგორც ყოველივე არსებული...

ოღონდ თუ შენცა და სხვა ყოველივეც ასე განწირულად მიექანებით ამ უფსკერო სიცარიელეში, თვით ამ ამბავს როგორღა ამჩნევ? ნამდვილად, ეჭვშეუვალად, დაბეჯითებით ხომ ის იცი მხოლოდ, რომ იტანჯები, სხვა ყოველივე ხომ შეუცნობელია, განუსაზღვრელი, ქაოტური და მოუწყობელი! როგორღა შეამჩნიე, როდის მოასწარი ამის შეცნობა?

თვით იმ ტანჯვის მეოხებით ხომ არა, რომელმაც შენ შეგქმნა, აი, ამად გაქცია, ამ არსებად — რომ იტანჯები და თან იმასაც რომ ახერხებ, ამ ტანჯვას რაღაც სადინარი მოუძებნო, ისეთი ფორმა მისცე, მხოლოდ შენში კი არ იყოს, გამოვლინდეს კიდევ. ხოლო როცა ვლინდება და რაც ვლინდება, ქაოტური, განუსაზღვრელი და მოუწყობელი კი არ არის, ჰარმონიული რამ არის, მშვენიერი, გონების წამლებად ნამდვილი და ჭეშმარიტი. შენ

თავადვე ქმნი და იმიტომ. ამ დროს შენ ხარ უფალი და შემოქმედი, რასაც ქმნი, განსაზღვრავ კიდევ, შეუცნობელს არაფერს ტოვებ. ეს უკვე აღარც ქაოსია, აღარც განუსაზღვრელობა, აღარც ილუზია და მოჩვენება. ეს რეალობაა. და სწორედ ამ რეალობაში მყოფი ახერხებ თუნდაც იმის შეცნობას, რომ სხვა ყოველივე შეუცნობელია, თუნდაც იმის განსაზღვრას, რომ დანარჩენი განუსაზღვრელია. როდესაც ქმნი, მტანჯველ სიზმარში კი აღარ ხარ, ნამდვილად არსებობ და ბედნიერებასაც განიცდი, აუწერელ, არგაგონილ ბედნიერებას. მაშ იყოს ყოველივე დანარჩენი მოჩვენებითი, სიზმარეული, არარსებული. ის ყოველივე შენ არ შეგიქმნია. სწორედ ეს გაქვს სამდურავი — ასეთად რატომ არისო ყოველივე შექმნილი. სწორედ ამიტომაც, რომ ყოველივეს ქაოსის საპირისპიროდ შენ ჰარმონიას ჰქმნი, ყოფნის ჯოჯოხეთს სიკეთედ გარდაქმნი. და ამ ქმნის აქტის დროს შენ თვითონვე ხარ ჰარმონია, სიკეთე, სისასვე.

მაგრამ აკი ტანჯვის მეტი არაფერი არსებობდა! როგორღა მოხდა, რომ სწორედ ამ ტანჯვამ გაქცია ჰარმონიად, სიკეთედ, სისასვედ, რეალობად? თვით ტანჯვა ხომ არ ყოფილა ილუზორული, მოჩვენებითი რამ? ხომ არ ჩამოგეხსნა თვალთაგან ჯადოსნური საბურველი, ყოველსავე ტანჯვად რომ დაგისახავდა?

აღმოჩნდა, რომ ყოველივე არ ყოფილა ტანჯვა. არსებობის ქაოსში ჯერჯერობით ერთ სფეროს მაინც მიაკვლიე, სადაც ჰარმონია სუფევს, სიკეთე და ბედნიერება! ეს სფერო არის ქმნა, შემოქმედება! ამასთან, შენ უკვე ისიც იცი, რომ ამ ჭეშმარიტების შეცნობა ადრე განცდილი ილუზია როდია, შენი თავი ზეალტყორცნილად, სამყაროს მეუფედ რომ დასახე და საზარელი ქვედანარცხებით კი დამთავრდა ყველაფერი. რა შორეულად და ღიმის მომგვრელად, რაოდენ ბალღურ ოცნებად ჩანს ეხლა ის მოჩვენებითი ზეალტყორცნა! ფრთები არ გაგმაგრებოდა და გაფრენას ლამობდი, ლაჟვარდებში შენავარდებას. ეხლა სხვაა, შენ მართლაც სიმაღლეში ხარ, ტანჯვა-წამების უფსკრულთა წიად ვრცელი გზის გამოვლით ამოხვედი ამ სიმაღლეზე. იქ გადადგმული ყოველი

ნაბიჯი ამ მწვერვალთან გაახლოებდა თურქე. ეს არის გონების წამლები რეალობა. მართალია, ირგვლივ ჯერაც ნისლია, სხვა მწვერვალები თვალთაგან არის დაფარული, ის მწვერვალები, უფსკრულთა მოხილვის მისტიერიის დაწყებამდე რომ გდევდნენ, გეძახდნენ და გიზიდავდნენ რაღაც მაგიური ძალით. მაგრამ შენს თავზე უკვე მოკრიალებული ზეცაა და იქიდან გამოკრთის იმედის სხივი, რომ შესაძლოა ბოლოს ნისლიც გაიფანტოს, სიზმარივით განქარდეს და, ვინ იცის, მართლაც ჰარმონია და სიკეთე აღმოჩნდეს ყოველივე, უკვე სიმაღლეზე ასულს დაგიბრუნდეს ბავშვის დაუბინდავი ლაყვარდი მზერა.

სული გქონდეს უსპეტაკეს თოვლისა!
მეგობრებო, სიკვდილამდის მექნება
მხოლოდ ერთი სიხარულის შეგნება:
პოეზია — უპირველეს ყოვლისა!
თავდადებულ ბრძოლებისთვის ნახევარ
გზად დაღლილი არვის არ ვუნახივარ,
მარად მანთებს შუქი სვეტიცხოვლისა:
პოეზია — უპირველეს ყოვლისა!
სიკვდილივით მარადია სურვილი
მთელი ქვეყნის სიმღერებით მოვლისა,
ყველაფერში შუქით შემობურვილი:
პოეზია — უპირველეს ყოვლისა!
თუ სამშობლო მაინც არ მომეფეროს,
მე მოვკვდები, როგორც პოეტს შეჰფერის.
სიმღერები ხალისის და ბროლისა:
პოეზია — უპირველეს ყოვლისა!

* * *

ეს იყო პირველი სულის მოთქმა, პირველი დიდი გამარჯვება, პირველი მწვერვალის დაპყრობა. ეს იყო აგრეთვე სულიერად ახლად შობის დასაწყისი, თავისუფლების სფეროს მოულოდნელი დაღანდვა. ამ ახლად აღმოჩენილმა სამყარომ ჯერ განუცდელი შვება მოჰგვარა, თითქოს მეხთატეხას დაეწმინდოს დამძიმებული

და ჩამოწოლილი ჰაერი, სუნთქვას რომ აძნელებდა.

და მოხდა სასწაული: გარემომცველ დაწმენდილ სივრცეში არიალდნენ მანამდე ოდენ ბუნდად მონიშნული მიმართებანი; შიდა თუ გარესინამდვილემ, საგნებმა, მოვლენებმა არნახული და არსმენილი ელვარება და ხმიერება შეიძინეს და თვალშეუვლები სისწრაფით იწყეს გარდაქმნა გონების წამლებ სიტყვებად, სიტყვათშეხამებებად, რითმებად, სახეებად. გინდაც ჯადოსნური კვერთხის მფლობელი შექნილიყო — რასაც შეეხებოდა, ოქროდ აქცევდა მყისვე. ოღონდ კი ჩაწერა მოესწრო. გაჰქრა ის დრო, წვალებით, ზოგჯერ ჯახირითაც რომ იურებდა სიტყვის სტიქიონს (ხანდახან ამასაც ვერ ახერხებდა: „შავო ფიქრებო, ნუთუ არც აქ არ მასვენებთ წამებულს“; „მაგრამ შორს, შორს, გზავ, გასწი, სადაც გასურს...“). ეხლა ეს სტიქიონი მორჩილი და თვინიერი შეიქნა და ისეთი საგანძურები გამოუმზეურა, ძეხორციელს რომ არ ეხილა მანამდე.

დიდი ხანი იყო ამ სტიქიონს ერკინებოდა თავგამეტებით. გულიც კი მოსდიოდა, როცა ვერ დაძლევდა ხოლმე. მტრად მიაჩნდა და იმიტომ, იმ მოპირდაპირედ, ვინც მის აზრებს, გრძნობებს, განცდებს, განწყობილებებს, ხილვებს გზას უღობავდა, სადინარს უკეტავდა, ან კიდევ უღმობლად უცვლიდა სახეს, ამახინჯებდა, ყოველდღიურობის ლაფში სვრიდა (ამგვარი მწარე საყვედურიც უთქვამს: „არ მინდა სიტყვა, არ მინდა სიტყვა! როდესაც სიტყვა დაიბადება, სიმართლის ალი — როგორც ბურუსი, ისე ირღვევა და იფანტება“). ეს იყო ურჩი, უჯიათი და რეგვენი შიკრიკი, ვერაფრისდიდებით რომ ვერ იმახსოვრებდა და, ცხადია, ვერც სწორად მოჰქონდა დანაბარები ამბავი.

და, აი, უეცრად გაირკვა: სიტყვა მხოლოდ შიკრიკი როდი ყოფილა, დანაბარები ამბის მიმტან-მომტანი. კი, ყოველდღიურ ცხოვრებაში. მართლაც ეს ფუნქცია აქვს დაკისრებული. მაგრამ თავისუფლებისა და ქმედების ახლადაღმოჩენილ სამყაროში თურმე სხვაგვარადაა საქმე: სიტყვა თავადვეა ის დასაბარებელი ამბავი, თავადვე აზრი, გრძნობა, განცდა, განწყობილება, ხილვა, — სიტყვა იგივე ქმედებაა და ქმედება — სიტყვა. აქ ფორანში შესაბამელი,

ჭაპანის გამწევი ჯაგლაგის გაწამებული პატრონი კი არა, ფრთოსანი რაშის უფალი ხარ. ოღონდ ისურვე, ელვის უსწრაფესად გაგაქროლებს, თვითონვე მოგახილვინებს მიუწვდომელ სფეროებს. მერე შენი ბრძანებისამებრ უთვალავ ფერად და ბგერად გარდაისახება, უთვალავი იერით, ფორმით, ნიუანსით შეიმოსება და იმ უხილავ სფეროთა განსაცხადებლად დადინდება.

ვიდრე მთელი სამყარო (შიდა თუ გარესინამდვილე) ქაოსად, ტანჯვისა და ბოროტების სადგურად ჰქონდა დასახული, სიტყვის ამ მაგიური თვისებებისა არაფერი უწყოდა, იშვიათად თუ იგრძნობდა რაღაც ამდაგვარს ინტუიციის მეოხებით. მაგრამ ეხლა იმ სამყაროს კარიბჭესთან იმყოფებოდა უკვე, სადაც გონება და ინტუიცია შეირწყმიან, სადაც ქმედების წმიდათა წმიდა აქტი ზორციელდება სწორედ სიტყვის მეშვეობით.

ეს იყო მშვენიერების, პოეზიის დიდებული საუფლო.

მაგრამ იგი ამ სამყაროს მხოლოდ კარიბჭესთან იდგა ჯერ-ჯერობით, მის წიაღში საბოლოოდ არ იყო დამკვიდრებული, უფსკრულებში აღმასვლის მძიმე ტვირთი ჯერ საბოლოოდ ვერ ჩამოეცილებინა, გონება სრულად არ დასწმენდოდა, მსოფლმხედველობა არ ჩამოყალიბებოდა. კიდევ მოედინებოდა ქაოტური სამყაროს ხილვით აღძრული მღვრიე ნაკადები. ეს ნაკადები ვერაგულად ერწყმოდნენ მარტვილობის ძნელ გზაზე გაფაქიზებულ ფსიქიკას, დაწმენდილ გრძნობებს, უდახვეწილეს განცდებს, სათუთ განწყობილებებს; ჯერაც მოსძახოდნენ ფაქტიურად ძლეული შეხედულებები, აზრები, ტკივილები, ახალ სამყაროში ახლად განსხეულებას, ახალი ელვარე ფორმის შემოსვას ითხოვდნენ თავგადაკლულნი. ხოლო იგი დიდი მგრძნობელობის პიროვნება იყო, ნაზი და დრეკადი ბუნების ადამიანი და არა პირგამეხებული გოეთე, ბეთჰოვენი ან ვაჟა-ფშაველა. ძლეულის ასე ერთი ხელის მოსმით უკუგდება ან მოკვეთა არ შეეძლო, ძლეული თუ უკან მოტოვებულიც მისი ორგანული ნაწილი იყო, მისეული, მაინც კიდევ ძვირფასი და შეუღწეველი. ხოლო რაკი, ყოველივე ამასთან ერთად, გულწრფელობას, უცრუობას იმთავითვე შესჩვეოდა, თავის არსებაში რაიმეს მიჩქმალვა, სხვათა თვალთაგან დაფარვა არ

შეეძლო — რასაც ფიქრობდა, რასაც გრძნობდა, განიცდიდა, სჭვრეტდა, უნდა ეთქვა კიდეც...

ამგვარაა, ჩემის დაკვირვებით, გალაკტიონ ტაბიძის პოეზია 1915-1916 წლებიდან.

თუ წინა მონაკვეთი კარგა ხანს გაგრძელდა, თუ 1908 წელსაც და 1914 წელსაც დაახლოებით ერთი ყაიდის ლექსები იქმნებოდა დაახლოებით ერთი ხარისხის ფორმით, 1914 წლის კრებულს ვარდატეხა, თვისებრივი სიახლე უმაღლესე მოჰყვა. დიდი დაკვირვება არც უნდა ამის შემჩნევას. გადაშალეთ გალაკტიონ ტაბიძის აკადემიური გამოცემის პირველი ტომი, რომელშიც ლექსები ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით არის დალაგებული. გამოსცდებით თუ არა 1914 წელს,¹ მაშინვე იგრძნობთ რაღაც დიდ სხვაობას: სათქმელიც სხვაა და თქმულიც სხვაგვარადაა. და თუ 1915 წლით დათარიღებული ზოგიერთი ლექსი („ვაგნერი“, „ფანტაზია“, „ყვითელი ფოთოლი“, „თეთრი ლანდები“, „იაგუნდა“, „ორხიდეები“ და ერთი ან ორი კიდევ) განწყობილებით, სათქმელით, განსაკუთრებით კი ფორმით ასე თუ ისე კიდევ ჰგავს ძველ ლექსებს, სამაგიეროდ ამავე 1915 წელს შექმნილ ნაწარმოებთა უმრავლესობა სრულიად სხვა ბუნებისაა, ხოლო 1916 წლიდან ძველი ხელწერის კვალიც აღარსად ჩანს.

რაკი 1916 წლის ლექსებზე ჩამოვაგდეთ სიტყვა, ერთიც დავსძინოთ: გამომცემელს აქ მოუთავსებიათ ლექსი „რა რიგ მწყურია“ (გვ. 353). როგორც შენიშვნებიდან ჩანს (გვ. 488), ამ ლექსის ავტოგრაფი არ არსებობს. გამომცემელთ ხელთ პქონიათ მხოლოდ ნაბეჭდი ტექსტი. კერძოდ, „რა რიგ მწყურია“ გამოქვეყნდა 1927 წლის კრებულში, 1937 წლის გამოცემულ პირველ ტომში და 1944 წლის „რჩეულში“. ამათგან თარიღი — 1916 წელი — უზის მხოლოდ 1937 წლის პირველი ტომის ტექსტს

¹ ოლონდ გაითვალისწინეთ ზემოთ უკვე თქმული: „რომელი საათია?“ და „ნასაკირალთან“, რომლებითაც ამ ტომში მთავრდება 1914 წლის ჩათვლით დაწერილ ლექსთა ნუსხა, სინამდვილეში ამ წელს კი არ შექმნილა, არამედ გაცილებით გვიან. კერძოდ, „რომელი საათია?“ 1916 წლამდე ვერ შეიქმნებოდა, ხოლო „ნასაკირალთან“ — მხოლოდ 30-40-იანი წლების შემდეგ.

(შენიშვნებში თარიღის წყაროდ მითითებულია 1927 წლის კრებული და 1944 წლის „რჩეული“, მაგრამ ეს ალბათ მექანიკური შეცდომაა). რაკი სხვა წყარო არ მოეპოვებოდათ, გამომცემელნი, ცხადია, ამ თარიღს დაეყრდნენ და ნაწარმოები 1916 წელს დაწერილთა შორის მოათავსეს. სხვაგვარად მოქცევის უუღელავა მათ არც ჰქონდათ. მაგრამ ჩვენ ხომ გვაქვს უფლება, ადრე უკვე მინიშნებული მიზეზის გამო არ გუნდოთ ავტორისეულ თარიღს და არც ვირწმუნოთ, რომ 1916 წელს შეიძლება დაიწერა, ვთქვათ, ამგვარი სტრიქონები: „რა რიგ მწყურია შენს შორე-ახლოს განახლებისა მოვიკლა ჟინი და ვუცქეროდე, თუ როგორ ბრწყინავს ღვთაებრივობის შენი გვირგვინი“. ანდა ამგვარი: „შეგნება, სული შენს ცქერაშია. ჩვენს თვალებშია, მუდამ რომ ჰკიებს და ყოველშევე, რაშიც ტყვექმნილი ადამიანი ქვეყნად ეძიებს“. მსგავსი ხელწერა 1914 (დიდი დათმობით – 1915) წლის შემდეგ აღარსად გვხვდება.

1916 წელს შექმნილად, ჩემი აზრით, ვერ მიიჩნევა აგრეთვე „შორი ხმა ლოკომოტივის“ (გვ. 356) და „დღითი დღე ყოფნა შეიქნა ძნელი“ (გვ. 357). ოღონდ მათი თარიღები უკან კი არ უნდა გადაიწიოს, პირიქით, უფრო ახალი დროისკენ უნდა გადმოვიდეს. კერძოდ, პირველი, ყველა ნიშნის მიხედვით, 20-იან წლებს გენკუთვნება, ხოლო მეორე – ამ წლების მიწურულს ან 30-იანის დამდეგს. ამათ უნდა შევუერთოთ „დიდად მჭერმეტყველობენ“ (გვ. 363), რომლის ხელწერა გაცილებით გვიანდელია, არაუადრეს 30-იანი წლებისა. რას იზამ, ამჯერადაც უნდა მერდოთ და ამგვარ ლიტონ განცხადებას დასჯერდეთ.

და ბარემ ერთ ლექსსაც გამოვუტანოთ განაჩენი: ხსენებული ტომის 336-ე გვერდზე დაბეჭდილია „ყვავილები და ღვინო“. მისი თარიღი – 1916 წელი – არავითარ ეჭვს არ აღძრავს, ამჯერად სხვა რამეს მინდა თქვენი ყურადღება მივაპყრო: ეს არის ერთადერთი შემთხვევა, ერთადერთი გამონაკლისი გალაკტიონ ტაბიძის მთელ პოეზიაში, როდესაც მან, წინააღმდეგ თავისი ბუნების, აზრთა წყობის, გემოვნების, თავისი შემოქმედებითი პრინციპებისა, ხარკი მოუხადა თბილისელი კინტოს გულისამრევ, მართლაც

შანთით ამოსაწვავ კულტს, რომელიც იმხანად ჯერაც ბოგინობდა ჩვენი მწერლობის მდარე ფენებში. ძნელი სათქმელია, რამ აიძულა გალაკტიონ ტაბიძე თავისი რაფინირებული კალამი აღმოსავლური კულტის ამ მახინჯი ხორცმეტის სახოტბოდ წაეხილ-წა თუნდაც ერთხელ.

ორი პერიოდი გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში...

დღესაც უსიამოდ მაზრიალებს ამ გამოთქმის გახსენებისას.

ეხლა ძნელი დასადგენია და ალბათ არც არის საჭირო იმის გამოძიება, თუ ვინ შექმნა პირველად ეს ყოვლად არალიტერატურული (უმსგავსი რომ არ ეთქვას) სქემა, რომელმაც მრავალათას მკითხველს ჩაამწარა გალაკტიონის პოეზიის სიყვარული, უწინარეს ყოვლისა კი თვითონ გალაკტიონ ტაბიძეს მოუშხამა სიცოცხლის სამ ათეულამდე წელიწადი. მე შევსწრებივარ მის გაშმაგებას ამ „ორი პერიოდის“ ხსენებისას, ბოლოს მის არქივშიც არაერთხელ წავაწყდი გულისწყრომით აღსავსე ჩანაწერებს ამავე სქემასთან დაკავშირებით.

ორი პერიოდი.

მაშასადამე, პირველი პერიოდი ხასიათდება მწუხარების, სიმარტოვის, ცხოვრებიდან გაქცევის, სიკვდილისაკენ მისწრაფების, მისტიკისა და პესიმიზმის მოტივებით. ხოლო მეორე პერიოდის დასაწყისი უკავშირდება ოქტომბრის რევოლუციას თუ საქართველოში ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებას (ეს საკითხი კარგად არ არის გარკვეული) და პოეტის სიკვდილამდე გრძელდება. ამ პერიოდში იქმნება ოპტიმისტური, ბრძოლის პათოსით აღსავსე, სიცოცხლის დამამკვიდრებელი, შრომის, ახალი სამშობლოს მადიდებელი ლექსები.

რომელი სჯობს — პესიმიზმი, ცხოვრებიდან გაქცევა და მისტიკა (პირველი პერიოდი), თუ ოპტიმიზმი, სიცოცხლის დამკვიდრება, შრომის დიდება (მეორე პერიოდი)? დღესდღეობით არ მეგულება ისეთი ადამიანი, პირველი სჯობსო, რომ თქვას. მაგრამ არც იმნაირი კაცი მეგულება საქართველოში, გალაკტიონის მისთვის ნაცნობ და საყვარელ ლექსთა დასახელება რომ სთხოვოთ და „ეჭექოთ სიმღერა ძღვეის“, „დაჰკა წერაქვი“, „მზარი მზარს“

ან თუნდაც სკოლაშივე ნასწავლი „არხევს ახალი სიცოცხლის აკვანს“ დაგისახელოთ. ჩამოთვლა, როგორც წესი, ამგვარად დაიწყება: „მესაფლავე“, „მე და ღამე“, „მერი“; ამას მოჰყვება „მთაწმინდის მთვარე“, „ლურჯა ცხენები“, „ატმის ყვავილები“, „თოვლი“, „ცამეტი წლის ხარ“, „რომელი საათია?“... ბოლო ხანებში „ნიკორწმინდაც“ გახმაურდა. ვინც სკოლაში ორმოციანი წლების მეორე ნახევრიდან შესულა, ალბაც იტყვის „მშობლიური ჩემო მიწავ“. გულზე ხელი დავიდვით და ვთქვათ – ასეა თუ არა? ასეა, რაღა თქმა უნდა. ყოველ თქვენგანს შეუძლია ამნაირი ექსპერიმენტის ჩატარება (ცალკეულ შემთხვევათა სხვაობებს ნუ გამოვედევნებით და ნურც პოეზიის კარგად მცოდნეთა გემოვნებას ჩავრთავთ საქმეში, მასობრივ სპეციფიკაზე გავამახვილოთ ყურადღება). შედეგი მეტ-ნაკებად მსგავსი იქნება ყოველთვის.

რა ხდება, რატომ არის მკითხველთათვის უფრო ნაცნობი და საყვარელი ლიტერატურისმცოდნეთა მიერ აგრერიგად შეჩვენებული „პირველი პერიოდი“?

ეხლა სხვა ასპექტს მივმართოთ.

ნურაფერს ვიტყვით 1917-1920 წლების გამო, მიუხედავად იმისა, რომ ამ წლებში შეიქმნა ისეთი „პესიმისტური“ შედევრები, როგორიცაა „შემოდგომა „უმანკო ჩასახების“ მამათა სავანეში“, „სილაჟვარდე ანუ ვარდი სილაში“, „იმ ატმებს გაუმარჯოს, იმ ატმის ყვავილებს“, „ანგელოზს ეჭირა გრძელი პერგამენტი“, „რამდენიმე დღე პეტროგრადში“, „მას გახელილი ღარჩა თვალები“, „ლენოს დააბრალებენ“, „პირიმზე“ და სხვა მრავალი.

მოვეყვით 1921 წლიდან, რომლის აქეთაც, „ორი პერიოდის“ სქემას თუ ვერწმუნებით, სულ სიმღერ-სიმღერით უნდა მოემართებოდეს გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებითი გზა.

1921: „დღემ გაიარა“, „აღარ არის მენესტრელი“, „ბრმა ცალი თვალით“. 1922: „ვილანელი“, „სამშობლო შავი ლიუციფერის“, „შავით შემოსილხარ, როგორც ელეგია“, „ისევ ეფემერა“, „დგება თეთრი დღეები“, „მეოცნებე აფრებით“, „ზომალდს მიჰყვება თოვლის მადონა“. 1923: „რა დროს რომანსეროა“, „მშობლიური ეფემერა“, „ქალაქში“, „ცისფერი“. 1924: „ქარი ჰქრის“, „არა ერთი და

ორი“, პოემა „მოგონებები იმ დღეებისა, როცა იელვა“. 1925: „ტფილისს სძინავს მძიმე ძილით“, „დღე გაფითრდა იაგუნდის“, „მოგონება ჩვენი ჭაღისა“, „იარე, კაცი შენ აღარ გქვია“, „შე-
მოდგომის მოტივებიდან“, „ვარ გენია რიმანელი“, „ავადმყოფს“, „მე არაერთხელ მქონია ფრთები“ და ასე შემდეგ (1927 წლის ჩათვლით).

მსგავს ნაწარმოებთა თარიღები აკადემიური გამოცემის მო-
მზადებისას დადგინდე მეტ-ნაკლები სიზუსტით, თორემ ავტორი
მათს ნაწილს 1911-1917 წლებში შექმნილად სახავდა „ორი
პერიოდის“ სქემის შემდგენელთა და მათთა მოდასეთა შიშით
(აბა რას ემსგავსებოდა, რევოლუციური ოპტიმიზმით აღსავსე
კაცს „მეორე პერიოდში“, ვთქვათ, ამგვარი რამ დაეწერა: „მეფინე-
ბა წვიმა ნელი და დემონის მწუხარება“; ან ამგვარი: „შემოდგო-
მა, ტკივილი ჩუმი... შთენილხარ მარტო, სრულიად მარტო“ და
მისთანანი).

მეორე მხრივ, ამავე სქემის გასაბათილებლად არივდარია
სხვა ქმნილებათა თარიღებიც. ასე აღმოჩნდა „პირველი პერიო-
დის“ ნაწარმოებთა შორის „პირველი მაისი“ – „ლექსი წარ-
მოთქმული არალეგალურ სადამოზე 1908 წელს, პირველ მაისს“
(ტ. I, გვ. 59). ვინც ამ ლექსთან დაკავშირებულ შენიშვნებს (ტ.
I, გვ. 373) დაკვირვებით წაიკითხავს, შემდგომი ახსნა-განმარტე-
ბის გარეშეც გაერკვევა საქმის ვითარებაში.

ოცდაათამდე წელიწადს იღვამდა წელებზე ფეხს საცოდავი
გალაკტიონი, რათა როგორმე ამოეძიკვა „ორი პერიოდის“ საძუ-
ლველი სქემა. იმ ზომამდე, მისტიფიკაციასაც არ ერიდებოდა:
ახალ-ახალ ლექსებს თხზავდა და ძველ თარიღებს აწერდა, „ძველ“
ავტოგრაფებსაც ქმნიდა. შედეგმა დაიგვიანა, სიცოცხლეში აღარ
მოსწრებია. ოღონდ, რომც მოსწრებოდა, ვითომ დიდ სიხარულს
მოჰკერიდა? ზოგიერთმა ავტორმა, ზემოხსენებული მისტიფიკაციის
ნაგვიანვეი გავლენის შედეგად, ეხლა უკვე ლამის მთლიანად
მებრძოლი რევოლუციური სულისკვეთებით გამსჭვალა 1908-
1916 წლების გალაკტიონი.

ვიდრე „ორი პერიოდის“ საკითხს მივუბრუნდებოდეთ, ამ

უკანასკნელი ტენდენციის გამო უნდა ითქვას ცოტა რამ.

თუ გახსოვთ, წინა თავში ჩვენ გამოვეყავით თერამეტი ლექსი, რომლებიც 1908-1914 წლებში დაწერილად ვერავითარ შემთხვევაში ვერ მიიჩნევა, გაცილებით გვიან არის შექმნილი. აკადემიური გამოცემის პირველ ტომში 1908-1914 წლებით დათარიღებულია 248 ლექსი. გამოვაკლოთ ამას თერამეტი და მივიღებთ ხსენებულ წლებში შექმნილ 230 ნაწარმოებს (პოემებს ნუ ჩათვლით).

იმის გახსენებაც მოგვიხდება, რომ 1908-1914 წლების ქმნილებათა შორის აღმოჩნდა სულ ცამეტი ლექსი, რომლებიც ასე თუ ისე უკავშირდება სოციალური თუ პოლიტიკური ბრძოლის მოტივებს. ასე თუ ისე-მეთქი, იმიტომ ვამბობ, რომ ამ ცამეტი ლექსიდანაც უმრავლესობა გამოხატავს მხოლოდ იმედის რაღაც ნასახს, საერთოდ მონობის სიძულვილს, თავისუფლების აბსტრაქტულ ნატურას და ბუნდოვან სუბიექტურ სწრაფვას ბრძოლისაკენ („სხვა ძალა მსურს, სხვა სიზმარი“). ერთადერთი ლექსია „ზევით ასწიეთ მზე, ზევით“, რევოლუციურ მოწოდებას ამკარად რომ შეიცავს. ეგვევ ლექსია მხატვრული თვალსაზრისით ღირებული, დღესაც რომ წაიკითხება. დანარჩენთა დონე შევირდობის ეტალონებს ვერ სცილდება. ამიტომაც ითქვა ზემოთ — ამ ცამეტიოდე ლექსს ჩვენს მწერლობაში შესამჩნევი კვალი არ დაუტოვებიაო.

რაც შეეხება 1915-1916 წლებს, ამ თარიღებით პირველ ტომში წარმოდგენილია 138 ლექსი. ამათგან რევოლუციურ თემატიკას უკავშირდება ის ორად ორი ლექსი, — „შორი ხმა ლოკომოტივის“ (356) და „დღითილღე ყოფნა შეიქნა ძნელი“ (357). — რომლებიც აქვე ზემოთ უკვე მოვიხსენიეთ და დავასკვნით მათი 1916 წელს შექმნის შეუძლებლობა. ორივე მათგანის თარიღი ამკარად ნაყალბეა.

საბოლოოდ: 1908-1916 წლებში, რევოლუციამდე შექმნილი 370-მდე (230+136) ლექსიდან სოციალური თუ პოლიტიკური ბრძოლის მოტივებს, რევოლუციურ თემატიკას ასე თუ ისე უკავშირდება ოდენ ცამეტი ნაწარმოები. ხოლო რადგან პოეზიის საკითხებზე მსჯელობისას რაოდენობას კი არა აქვს მნიშვნელობა.

არამედ ხარისხს, აქვე ზემოთ ისიც აღინიშნა, რომ, გარდა ერთისა, ეს არის საკმაოდ მდარე, შეგირდის ღონეზე დაწერილი ლექსები.

მაგრამ, თუკი ასეა (და, რაღა თქმა უნდა, ასეა!), თუკი რევოლუციურ თემატიკას 1917 წლამდე თითქმის არავითარი როლი არ შეუსრულებია გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში, კვლავ „ორი პერიოდის“ სქემის დასამკვიდრებლად ხომ არ წარმართულა მთელი ჩვენი მსჯელობა?

არა, რასაკვირველია.

ჯერ ერთი, თუკი უეჭველად პერიოდებზე მიდგება საქმე, იქნებ ისიც ვიკითხოთ: რატომ მაინცდამაინც ორი პერიოდი და არა, ვთქვათ, სამი ან ოთხი (მაგალითად, ლიტერატურისმცოდნე თამაზ ჩხენკელი სწორედ ოთხ პერიოდს გამოყოფს)?

გარდა ამისა, რატომ მაინცდამაინც გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში და არა, ვთქვათ, ალექსანდრე აბაშელის, სანდრო შანშიაშვილის, იოსებ გრიშაშვილის, კოლაუ ნადირაძის, ტიციან ტაბიძის, ვალერიან გაფრინდაშვილის და სხვათა შემოქმედებაში? ხოლო, ასე რომ მივყვეთ, ძალიან ბევრი „ორი პერიოდი“ ხომ არ დაგვიგროვდება? და ხომ არ იქნება ეს ამბავი იმის მომასწავებელი, რომ, კიდრე კლასიფიკაციისა და პერიოდიზაციის პრინციპად შემოქმედის შინაგან ევოლუციას კი არ ავიღებთ, არამედ გარეშე (თუნდაც გრანდიოზული მნიშვნელობის) მოვლენებს, მანამდე თავს ვერასგზით დავალწევთ ნიველირების ტენდენციებსა და სქემატიზმს? ცხადია, იქნება.

სხვა საკითხია, რომ თვით შინაგანი ევოლუცია შემოქმედისა, როგორც ვიცით, გარესინამდვილესთან უმჭიდროეს კავშირში მიედინება. ამის თაობაზე ქვემოთ უფრო ვრცლად გვექნება საუბარი. მაგრამ საქმის ისე დასახვა, თითქოს შემოქმედ ადამიანს შეეძლოს გარკვეულ მოვლენამდე მხოლოდ ერთი სახის პროდუქციას ქმნიდეს, ხოლო ამ მოვლენის შემდეგ — მხოლოდ მეორე სახისას, ნიშნავს შემოქმედი ადამიანის დაზგასთან გაიგივებას.

ასეთ ვითარებაში ყოველგვარი აზრი ეკარგება ტრაფარეტულ ფრაზას, რომლითაც, როგორც წესი, იწყება ხოლმე გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიის გამო მსჯელობა: პოეტმა რთული და

წინააღმდეგობებით აღსავსე შემოქმედებითი გზა განვლო. სადაა მერე ეს სირთულე, სადაა წინააღმდეგობები? „ორი პერიოდის“ სქემის მიმდევართა შეხედულებით, სირთულე და წინააღმდეგობები 1917 (დიდი დათმობით – 1921) წლამდე შეინიშნება მხოლოდ. ზემოხსენებული ცამეტიოდე შეგირდული ლექსიდან მრავალგზის მოხმობილი ციტატები იმის დამადასტურებელ საბუთად ცხადდება, რომ რევოლუციური სულისკვეთებით გამსჭვალული პოეტი იმთავითვე „უმღეროდა“ მშრომელი ხალხის საბრძოლო შემართებას, მაგრამ რეაქციის გამარჯვებამ ეს სულისკვეთება ჩაუკლა, რის შედეგადაც მწუხარებისა და უიმედობის მოტივებმა იძალესო.

ისე, კაცმა რომ თქვას, ურიგო არ იქნებოდა მსგავს საკითხებზე მსჯელობისას მეტი სიზუსტე დაგვეცვა თუნდაც ქრონოლოგიური თვალსაზრისით. რადგან საქმე ისე კი არ არის, თითქოს ის ცამეტი ლექსი გალაკტიონ ტაბიძეს რევოლუციის აღმავლობის ხანაში (1905-1907 წლებში) შეექმნას, ხოლო შემდეგ, უკვე რეაქციის დროს (1908-1910), ამისთვის მოეყოლებინოს „მწუხარება“, „რისთვის?“, „შავი ყორანი“, „შემოდგომის დღე“, „მე და ღამე“ და მისთანანი. არა, ის ცამეტი ლექსი ქრონოლოგიურად თანაბრად ნაწილდება 1908-1914 წლების 230 ნაწარმოებზე. ოთხი მათგანი (მათ შორის – ყველაზე მეტად მებრძოლი განწყობილების შემცველი „ზევით ასწიეთ მზე, ზევით“) სწორედ რეაქციის წლებშია შექმნილი, დანარჩენები – 1911-1914 წლებში. ასე რომ, ზემოთაც ითქვა და აქაც გავიმეოროთ: რეაქციის გამარჯვება არაფერ შუაშია. ეს ლექსები იყო პოეტური თვალსაზრისით საკმაოდ უფერული გამოხატულება იმხანად სემინარიში აღზრდილი ახალგაზრდობის საერთო სკულისკვეთებისა: არსებული სინამდვილით უკმაყოფილება, პროტესტი, ბრძოლის წყურვილი, თავისუფლების აბსტრაქტული ნატვრა, ბუნდოვანი იდეალები. ყოველ ნორმალურ ჭაბუკს მაშინ ამგვარი სულისკვეთება ასულდგმულებდა და მისი გამოხატვა გალაკტიონ ტაბიძის განსაკუთრებულ საბრძოლო შემართებას სულაც არ მოწმობს. „ძმულხარ, მონობავ! – ვამბობდი და ხმებს ცელქი ნიავი სათუთად

ჰკრკბდა, მძულხარო, — ასე უთვლიდა ზვირთებს, მძულხარო, — თერგი იმეორებდა“ (1911). ყველა სემინარიელი თუ ყველა გიმნაზიელი (ვისაც კი მუშები აწუხებდნენ) რაღაც ამის მაგვარს წერდა მაშინ, მსგავსი ფრაზებით სავსეა იმდროინდელი ხელნაწერი ჟურნალებიც და თვით ლეგალური პრესაც. დიდი დაკვირვება არ უნდა იმის მიხედვრას, გალაკტიონ ტაბიძე სახელოვან პოეტად რომ არ ქცეულიყო, ეს ცამეტი ლექსი კაციშვილს აღარ გაახსენდებოდა.

პირველი რევოლუციისა და მომდევნო რეაქციის წლების სოციალურსა და პოლიტიკურ არსებაში გასარკვევად გაცილებით მეტი მომზადება და გაცილებით მომწიფებული აზროვნება იყო აუცილებელი, ვიდრე 16-17 წლის მარტოსულ სემინარიელს, რომანტიკოსთა მოტრფიალე ახალბედა პოეტს შეიძლებოდა ჰქონოდა. ნუ მოვთხოვთ ამ ახალბედა პოეტს იმის გაცნობიერებას, რაც 20-30-იან წლებში ამგვარად ჩამოაყალიბა: „დრო მოვა და ისევ პროლეტარიატი მაისის ვარდებით სიცოცხლეს აივსებს, სალამი იმ ღლეებს, სალამი იმ ბრძოლებს, იმ ნათელ გაწვევას, იმ პირველ მაისებს“. ჩამოაყალიბა და თარიღიც მიუწერა: 1905 წელი. მერე, ეტყობა, ვიღაცას გაახსენდა — 1891 წელს დაბადებული გალაკტიონი 1905 წელს თოთხმეტი წლის ბიჭი იქნებოდა და ამგვარ რამეს ვერაფრისდიდებით ვერ დაწერდაო. ასე რომ 1905 წელი 1908 წლად გადასწრდა...

ეხლა წელანდელ სიტყვებსაც თუ გაეიხსენებთ (1915-1916 წლების 130-ზე მეტი ნაწარმოებიდან რევოლუციურ თემატიკას არც ერთი არ უკავშირდებაო, რომ ვთქვით), ცხადი შეიქნება: გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში 1917 წლამდე ფაქტიურად არაფერი ადასტურებს სირთულეებსა და წინააღმდეგობებს იმ ასპექტით, რა ასპექტითაც „ორი პერიოდის“ სქემის მიმდევარნი გვისახადნენ. ამდგარი სირთულეები და წინააღმდეგობები სწორედ ამის შემდეგ დაიწყო.

ყოველივე ამის შესახებ ცოტათი ქვემოთ ვისაუბროთ დაწერილებით, ამჯერად კი წინასწარ მოვინიშნოთ შემდეგი: 1917 თუ 1921 წელს გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში არავითარი

„პერიოდი“ არ დასრულებულა. ამ წლებიდან, ბუნებრივია, ჩნდება მისი პოეზიისთვის მანამდე თითქმის სრულიად უცნობი ნაკადი — რევოლუციური თემატიკა. მაგრამ ეს ნაკადი ჯერჯერობით არამცთუ ერთადერთი, ძირითადიც კი არ არის (ეს უფრო გვიან მოხდება, დაახლოებით 1928 წლიდან). ძირითადად გრძელდება ძველი, უმთავრესად 1915-1916 წლებში მიკვლეული თემები, იდეები, მოტივები, განწყობილებები, რასაც ერთვის აგრეთვე მსოფლიო ომის, ნგრევის, სოციალური ქაოსის ზოგადი სურათები.

ვითარება დაახლოებით ამგვარია: 1921-1927 წლებით დათარიღებულია 305 ლექსი. ამათგან 200-ზე მეტი უცვლელად მიჰყვება 1915-1916 წლების ხაზს, 50-ზე მეტი მსოფლიო ომის, ნგრევის, სოციალური ქაოსის ზოგად სურათებს ხატავს, ხოლო 30-ზე მეტი უშუალოდ უკავშირდება რევოლუციურ თემატიკას, მანამდე უცნობი სულისკვეთებისა და აზრთა წყობის წარმომჩენია (ვითარება კიდევ უფრო „გამუქდება“, თუ 1917-1920 წლებით დათარიღებულ 93 ნაწარმოებს დაეჯგუფებთ ასეთივე თვალსაზრისით). ამასთან, ესთეტიკის პოზიციიდან თუ შევხედავთ საქმეს, აღმოჩნდება, რომ ძველი ყაიდის 200-ზე მეტი ლექსის ნუსხა შეიცავს ისეთ შედევრებს, როგორიცაა რამდენიმე გვერდით აღრე წინასწარვე მოხსენიებული „შავით შემოსილხარ, როგორც ელეგია“, „ისევ ეფემერა“, „მეოცნებე აფრებით“, „მშობლიური ეფემერა“, „ქალაქში“, „ქარი ჰქრის“, „დღე გაფითრდა იაგუნდის“, „მოგონება ჩვენი ჭაღისა“ და არაერთი სხვა. ასე რომ რაიმე შემთხვევითობაზე სიტყვის ჩამოგდება ზედმეტი იქნებოდა.

ოღონდ, თუ გვსურს ბოლომდე ობიექტურნი ვიყოთ, ერთ საკითხზე უნდა გამახვილდეს ყურადღება. აქ წარმოდგენილი ციფრები ემყარება გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა აკადემიური გამოცემის მეორე ტომს (1966), რომელშიც დაბეჭდილია 1917-1927 წლებში დაწერილი ლექსები. ვისაც გალაკტიონის არქივთან არ ჰქონია საქმე, ვერასოდეს წარმოიდგენს, რაოდენ ძნელი და, ამასთან, სარისკო საქმეა მისი ამა თუ იმ ნაწარმოების დათარიღება. უკვე რამდენჯერმე მოგვიხდა იმის თქმა, რომ მან თვითონვე არივდარია საკუთარ ქმნილებათა თარიღები (ამჯერად

მიზეზებს ნუ გამოვედევნებთ); ხოლო თარიღს ზოგჯერ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს შემოქმედის სულიერი ევოლუციის არაერთი საკითხის დასადგენად. ზედმეტია იმის ხაზგასმა, რომ აკადემიურ გამოცემაზე მომუშავე პირებს უადრესად დიდი ჯაფის გაწევა მოუხდათ ამ მხრივაც (სხვას რომ ყოველსავე თავი დავანებოთ). მაგრამ ისიც აშკარაა: მრავალი ნაწარმოების საბოლოო თარიღი ჯერაც არ დადგენილა. აქ იმდაგვარ ვითარებას კი არ ვგულისხმობ, როგორიც არაერთგზის ვახსენე უკვე (ამა და ამ ნიშნების გამო ესა და ეს ნაწარმოები გაცილებით ადრე ან გაცილებით გვიან დაწერილად უნდა მივიჩნიოთ-მეთქი). არა, ამჯერად თვალსაჩინო სურათი გამოიკვეთება. აი, როგორია ეს სურათი.

ხსენებულ ტომში 1922 წლით დათარიღებულია 30-მდე ლექსი, 1923 წლით – 13, 1924 წლით – 15-ზე მეტი, 1925 წლით – 80-ზე მეტი, 1926 წლით – 6, ხოლო 1927 წლით – 140-ზე მეტი.

რით აიხსნება ლექსთა ამგვარი სიმცირე 1926 წელს (სულ 6) და ამგვარი სიუხვე 1927 წელს (140-ზე მეტი)?

პირველ საკითხზე პასუხს გვაძლევს 1926 წლის მთელი ქართული მწერლობის მიმომხილველი ერთი მოხსენება, თავის დროს დაბეჭდილ პრესაში. იქ ვკითხულობთ: წელს გალაკტიონ ტაბიძემ გამოაქვეყნა მხოლოდ ერთი ნაწარმოება – „პოემა ვეფხისა“, ეს იმიტომ, რომ ლექსების კრებულს ამზადებს დასაბეჭდად და ამ საქმით არისო უმთავრესად დაკავებული. ეს ის ცნობილი კრებულია, რომელიც მართლაც გამოვიდა მომდევნო 1927 წელს (დღემდე საუკეთესო არის-მეთქი, ზემოთაც მოგახსენეთ).

მაგრამ მეორე საკითხს რაღა ვუყოთ? თუკი კრებულის მომზადებას მთელი 1926 წელი შეეწირა, მისი გამოცემის წელს, 1927-ს, როგორღა მოახერხა, როდის მოასწრო ჯერ დაწერა 140-ზე მეტი ლექსისა, ხოლო შემდეგ ამავე კრებულში დაბეჭდვა?

ეს კითხვა, ცხადია, მარტო თქვენ და მე არ აღგვეპერის. ალბათ გამომცემელნიც იდგნენ ამ კითხვის წინაშე. მაგრამ მათ სხვა გამოსავალი არ ჰქონდათ. ეს ის ლექსებია, რომელთა თარ-

ილის დასადგენად სხვა რაიმე წყარო არ აღმოჩნდა, ხოლო, რაკი 1927 წლის კრებულში უკვე დაბეჭდილი იყო ეს ლექსები, ცხადია, ამ წელზე გვიან ვეღარ დაიწერებოდა. ამიტომ გამოძეგმულობა თარიღი – 1927 წელი – ყველგან კვადრატულ ფორხილებში მოათავსეს (უამფრჩხილებოდ, ეჭვშეუტანლად 1927 წელს დაწერილად, წარმოდგენილია მხოლოდ ოთხი ლექსი, – „ქალაქი წყალქვეშ“, „მგზავრის სიმღერა“, „პოეტის შეხვედრა მოჩვენებასთან“ და „ვარდები“, – რომლებიც 1927 წლის კრებულში არც შესულა). ამით გვითხრეს: დანამდვილებით როდის არის დაწერილი ეს 140-ზე მეტი ლექსი, ვერ დაგვიდგენია, ოღონდ, რაკი 1927 წელზე გვიანდელი ვერ იქნება (1927 წელს გამოცემულ კრებულში უკვე დაბეჭდილია), პირობით ამ წელს ვაკუთვნებთო.

ასე რომ ეს 140-ზე მეტი ლექსი ფაქტიურად უთარიღოა. მომავალში, თუკი რაიმე დამატებითი წყარო აღმოჩნდა, ამ ნაწარმოებთა თარიღები დანაწილდება, სულ სხვადასხვა წლებს მოიცავს (ოღონდ დაბეჯითებით შემიძლია დაგარწმუნოთ: ხელწერის ჩვენებათა მიხედვით არც ერთი მათგანი 1916 წელზე ადრინდელი არ იქნება არასგზით. იმის თქმაც კი შეიძლება, რომ უმრავლესობა 20-იან წლებს ქვემოთ აღარ ჩასცილდება).

ეს კი შემდეგს ნიშნავს: ძველი, რევოლუციამდელი ყაიდის ლექსებსა და რევოლუციური სულისკვეთებით გამსჭვალულ ლექსებს შორის ზემოთ დადგენილი პროპორცია (შესაბამისად პირველი ტიპის 200-ზე მეტი და მეორე ტიპის მხოლოდ 30-ზე მეტი ნაწარმოები), რაც 1921-1927 წლებს მიესადაგებოდა, შესაძლოა რამდენადმე შეიცვალოს (თუკი პირობით 1927 წლით დათარიღებულ ძველი ყაიდის ლექსთა ნაწილი 1921 წელზე ადრინდელი გამოდგა). აი, ეს მქონდა მხედველობაში, ობიექტურობა როცა ვახსენე.

მაგრამ მხოლოდ რამდენადმე შეიცვლება და არა მთლიანად. რადგან ის პირობითად დათარიღებული ლექსები (და არა მხოლოდ მათი ნაწილი) სულაც რომ გამოვრიცხოთ 1921 წლის შემდეგ დაწერილთა სიიდან, აღნიშნული პროპორცია მაინც კიდევ ამგვარი დარჩება – 2:1.

მაშასადამე, გესურს თუ არა, უნდა ვაღიაროთ, რომ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზია ეგრეთ წოდებულ „მეორე პერიოდში“, ყოველ შემთხვევაში 1927 წლამდე მაინც (თუ ამ წლის ჩათვლითაც არა), არ ყოფილა ისეთი ერთგვაროვანი და სწორხაზოვანი, როგორადაც ისახებოდა ათეული წლების მანძილზე. თუ ფაქტებს დავემყარებით და არა მხოლოდ დეკლარაციებს (თუნდაც თავად ავტორის მიერ გაკეთებულს), გამოგვივა, რომ ის „მეორე პერიოდი“ გაცილებით გვიან დაწყებულა, არაუადრეს 1928 წლისა. მაშინ „პირველ პერიოდად“ უკვე 1915-1927 (ან 1908-1927) წლები უნდა დაისახოს. ეს კი ისეთ ქაოსს გამოიწვევს, არამცთუ პერიოდების დადგენის, საერთოდ, გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიის შესწავლის ყოველგვარი ხალისი დაგვეკარგება.

არადა, რა უბრალოდ შეიძლებოდა მოგვარებულიყო ეს ამოღენა დავიდარაბა. საკმარისი იყო იმთავითვე გვექნოდა ნორმალური თვალსაზრისი, რომ შემოქმედ ადამიანსა (საერთოდ, ადამიანსა) და დაზგას შორის დიდი სხვაობაა, რომ წლობით ნალოლიავეები აზრები, შეხედულებები, განცდები, განწყობილებები ხელის ერთი მოსმით სანაგვეზე ვერ გადაიყრებოდა, მრავალი და მრავალი წლის მანძილზე უეჭველად კვლავაც იჩენდა თავს პოეტის ფსიქიკაში (აქედან გამომდინარე ყველა შედეგითურთ) და რომ, ბოლოს, ყოველივე ამის სანაგვეზე გადაყრა კი არ იყო საჭირო, არც თარიღების არეუდარევა, არამედ გააზრება, გაანალიზება და სათანადო ადგილის მიჩენა.

მაშინ ისიც უჭირველად გაირკვეოდა, რომ ჩვენ საქმე გვაქვს არა ორ გალაკტიონ ტაბიძესთან, არა ორ პერიოდად გახლეჩილ შემოქმედებასთან, არამედ მრავალი სირთულისა და წინააღმდეგობის შემცველ ერთ ორგანულ მთლიანობასთან (მისსავე სიტყვებს თუ გავიხსენებთ: „როგორც ერთია ქვეყანა მთელი, ისე ერთია გალაკტიონი“).

მაშინ საჭირო აღარ იქნებოდა საკუთარ სინდისთან კუკუმა-ლულობანას თამაში ან არამკითხველ ვეჭილის უმადური როლის შესრულება, ესე იგი „მე და ღამეს“, „ლურჯა ცხენების“, „მთაწმინდის მთვარის“, „თოვლის“ და მისთანათა ან მიფუჩეჩება, ან

კიდევ მათ გამო პოეტის ნაცვლად ბოდიშობა — რას იზამ, ამგვარი ნაწარმოებები რევოლუციამდე, რეაქციის შავბნელ ხანაში იქმნებოდაო.

მაშინ აღარ მივმართავდით აგრეთვე ავტორისთვის პირის მოწმენდის სხვაგვარ ხერხს, იმთავითვე განწირულს: „მე და ღამე“, „ლურჯა ცხენები“ და მისთანანი სწორედ სეფდისა და მარტოობის წინააღმდეგ მიმართული, სიცოცხლის დამამკვიდრებელი ხალისიანი ლექსებიო.

გავიმეოროთ: გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედება (1915-1959) თავისთავში დასრულებული ორგანული მთლიანობაა და არა „ორი პერიოდი“. ამ მთლიანობაში, ცხადია, თავს იჩენს სირთულეებიც, წინააღმდეგობებიც, სიძნელეებიც და კრიზისებიც (მსოფლმხედველობრივი, იდეური, შემოქმედებითი...). მაგრამ არსებულა კი ისეთი ხელოვანი (საერთოდ, ისეთი კაცი), ვისი შინაგანი ევოლუციაც წინააღმდეგობებისა და კრიზისებისგან დაზღვეული ყოფილიყოს?

ამ მთლიანობის პირველი მაცნეები 1908-1914 წლებშიც იჩენდნენ თავს, მაგრამ, როგორც არაერთხელ ითქვა უკვე, ეს მაინც იყო ლიტერატურული შეგირდობის, მომავლისთვის მომზადების წლები (ორგანული მთლიანობა თუნდაც იმიტომ არ ყოფილა, რომ მასში, საკუთრივ გალაკტიონის მიერ გამოტანჯულთაგან და შექმნილთან ერთად, სხვათა ნამოღვაწარიც საკმაოდ იყო გარეული). ცხად, გამოკვეთილ, ხელშესახებ რაიმედ ეს მთლიანობა 1915 წლიდან იქცა, მას შემდეგ, რაც გალაკტიონ ტაბიძემ სწორედ იმ 1908-1914 წლებში დაძლეულ აღმართთა მეოხებით საიმდროოდ ჩვენში არნახულ სიმაღლეზე აიყვანა თავისი შინაგანი არსებაც და თავისი ლექსიც. მისი ჭეშმარიტი შემოქმედება 1915 წლიდან იწყება. ამ წლიდანვე იწყება მეოცე საუკუნის ქართული პოეზიის ნამდვილი ისტორია.

ის, რაც მანამდე იქმნებოდა (თვით გალაკტიონ ტაბიძის თუ სხვათა მიერ), ახალი საუკუნის ქართული ლექსის წოდებას ვერ დაიჩემებს. ახალ ქართულ ლექსს, მეოცე საუკუნის ქართულ ლექსს გალაკტიონ ტაბიძემ დაუდო სათავე.

ეხლა ჩვენ გემართებს ერთობ ზოგადად მაინც მოვინიშნოთ, რას წარმოადგენს ეს ლექსი. თავდაპირველად გარეგნულ ნიშნებს, ფორმას მივაპყროთ ყურადღება. ეს მისი შინაგანი არსების წვდომას გაგვიადვილებს შემდგომში.

დაეწერე თუ არა უკანასკნელი ფრაზა, ჩემს მეხსიერებაში წამოტივტივდა საშინელი სიტყვები: ლიტოტესი, სინეკლოქე, აქსიმორონი, ტროპი, მეტრონიმია, ანაკოლუფი, ელიპსისი, ანაფორა, ანჟანბემანი, პლეონაზმი, ეპიფორა, ფიგურა, კატაქრეზი და სხვანი მრავალნი...

ეს იმიტომ, რომ ღირსეული ლიტერატურისმცოდნე უამტერმინებოდ არ იკადრებს პოეზიის საკითხთა გამოძიებას. ჭეშმარიტ ლიტერატურისმცოდნეს მუდამ წინ უდევს ლექსიკონი. შესვლება თუ არა ამა თუ იმ ტექსტში საგულისხმო მხატვრული ხერხი, ჯერ თავისთვის დაიზუსტებს კარგად — ლიტოტესთან აქვს საქმე, სინეკლოქესთან თუ პლეონაზმთან. მერე უადრესად ბუნებრივად, უშუალოდ, შინაურულად გვეტყვის: „ამ პერიოდის ლექსებში პოეტი ხშირად მიმართავს სინეკლოქეს. რაც შეეხება ანაფორას, მრავალი მაგალითის გახსენება შეიძლებოდა, მაგრამ დროისა და ადგილის სიმცირის გამო“ და ასე შემდეგ. მერე თქვენ და მე აგრეთვე ხელთ ვიღებთ ლექსიკონს, უკვე ჩვენთვის ვიზუსტებთ ხსენებულ ტერმინთა მნიშვნელობას და თავს ვიმტვრევთ: ნეტავი რომელ ლექსებს გულისხმობდა განსწავლული ავტორი, რომელ ტექსტშია სინეკლოქე და რომელში ანაკოლუფი?

რადგან „დროისა და ადგილის სიმცირის გამო“ არც ჩემი თავი მინდა ასეთ დღეში ჩავიგდო და არც თქვენ მოგაცდინოთ ზედმეტად, შევეცდები შედარებით პრიმიტიული საშუალებებით გავიღე როგორმე ფონს. მით უმეტეს, ისევ დროისა და ადგილის სიმცირის გამო, ამჯერად ჩვენი მიზანი ვერ იქნება გალაკტიონ ტაბიძის პოეტიკის გამოწველილვით შესწავლა.

წარმოვიდგინოთ, რომ ეხლა 1915 ან 1916 წელია: წარმოვიდგინოთ, რომ ჩვენ ჯერჯერობით არაფერი გვსმენია პოეტ გალაკტიონ ტაბიძისა, ოღონდ მეცხრამეტე საუკუნის ქართულ, რუსულსა და ევროპულ მწერლობას, აგრეთვე იმას, რაც ჟურნალ-გაზეთებსა

თუ წიგნებში იბეჭდება, ასე თუ ისე კარგად ვიცნობთ და თავი
პოეზიის მცოდნედაც მიგვაჩნია.

და, აი, ვკითხულობთ ამგვარ ლექსს:

მე ძლიერ მიყვარს იისფერ თოვლის
ქალწულებივით ხიდიდან ფენა,
მნუხარე გრძნობა ცივი სისოვლის
და სიყვარულის ასე მოთმენა.
ძვირფასო, სული მეცხება თოვლით,
დღეები რბიან და მე ვბერდები.
ჩემს სამშობლოში მე მოველე მხოლოდ
უდაბნო ლურჯად ნახავერდები.
ოჰ, ასეთია ჩემი ცხოვრება —
იანვარს მოძმედ არ ვეძნელები.
მაგრამ მე მუდამ მემახსოვრება
შენი თოვლივით მკრთალი ხელები.
ძვირფასო, ვხედავ, ვხედავ შენს ხელებს,
ულონოდ დახრილს თოვლთა დაფნაში.
იელვებს, პქრება და კვლავ იელვებს
შენი მანდილი ამ უდაბნოში...
ამიტომ მიყვარს იისფერ თოვლის
ჩვენი მდინარის ხიდიდან ფენა,
მნუხარე გრძნობა ქროლის, მიმოელის
და ზამბახების ნყებად დანვენა.
თოვს, ამნაირ დღის ხარებამ ლურჯი
და დაღალული სიზმრით დამთოვა.
როგორმე ზამთარს თუ გადავურჩი,
როგორმე ქარმა თუ მიმატოვა!
არის გზა, არის ნელი თამაში
და შენ მიდიხარ მარტო, სულ მარტო!
მე თოვლი მიყვარს, როგორც შენს ხმაში
ერთ დროს ფარული დარდი მიყვარდა.
მიყვარდა მაშინ, მათრობდა მაშინ
მშვიდი დღეების თეთრი ბროლები,
მინდვრის ფოთლები შენს დაშლილ თმაში
და თმების ქარით გამოქროლება.
მომწყურდი ეხლა, ისე მომწყურდი,
ვით უბინაოს — ყოფნა ბინაში...

თეთრი ტყეების მომყვება გუნდი
და კვლავ მარტო ვარ მე ჩემს წინაშე.
თოვს, ამნაირ დღის ხარებამ ლურჯი
და დაღალული ფიფქით დამთოვა.
როგორმე ზამთარს თუ გადავურჩი,
როგორმე ქარმა თუ მიმატოვა!

როგორი იქნებოდა ჩვენი პირველი შთაბეჭდილება, რას ვიფიქრებდით ან რას ვიგრძნობდით ამ ლექსის წაკითხვისას? უწინარეს ყოვლისა, ალბათ იმას, რომ ეს ლექსი არაფრით ჰგავს ჟურნალ-გაზეთებსა თუ ცალკე წიგნებში გაცნობილ სხვა ნაწარმოებებს, ეს რაღაც სრულიად ახალია, მოულოდნელი, ჯერ არნახული და არსმენილი. რით არის ახალი, რით გამოირჩევა? არაფერი ვიცით, ვერაფერს ვიტყვით: ლექსის კითხვის პროცესში ჩვენ სადღაც ვიყავით და ვერც კი შევნიშნეთ, როგორ ვუღალატეთ პოეზიის, საერთოდ, მწერლობის ახლოს მცნობთა უნებურ ჩვევას — ახალ ქმნილებას რომ ვეცნობით ხოლმე, თან ესთეტურ სიამოვნებას განვიცდით, თან აზრის, განწყობილების მდინარებას მივსდევთ და თან კიდევ ჩვენში, ჩვენი ფსიქიკის წიაღ რომელიღაც შრე გულმოდგინედ აფიქსირებს და აფასებს წანაკითხს. ასე რომ ნაწარმოების გაცნობისთანავე მსჯავრი ფაქტიურად გამოტანილი გვაქვს და მსჯელობას უფრო იმიტომ ვიწყებთ, ამ მსჯავრის დამადასტურებელი და გამამართლებელი ახალ-ახალი საბუთები მოვიპოვოთ (ცხადია, გამორიცხული არასდროს არ არის პირველი შთაბეჭდილების შემდგომში შეცვლა, ოღონდ ამჯერად ნუ გამოვედევნებით ამ საკითხს).

ლექსის კითხვის პროცესში ჩვენ სადღაც ვიყავით. სად ვიყავით? არც ეს ვიცით. ეს იყო რაღაც ნეტარი ბურანი, რომლიდანაც თავის დაღწევა არც ეხლა გვსურს. ამასთან, ვერც კი ვიგრძენით, ისე აღმოვჩნდით ამ მდგომარეობაში. რომელსამე სიტყვას, ფრაზას, შედარებას, სახეს, აზრს რომ მოეცა ბიძგი, ამას უმაღლ შევნიშნავდით და ჩავიფიქსირებდით ჩვენდაუნებურად. მაშინ განცდილი ნეტარებაც გაგვინახევრდებოდა. არა, ჩვენ მოგვე-ახლა რაღაც მთლიანი, დაუნაწევრებელი რამ, რაღაც ნისლისმაგ-

ვარი, მოგვეაზლა და ისე შემოგვეპლარდნა, ისე მოგვიცვა აგრეთვე მთლიანად, რომ ვერაფერი შევიტყუეთ. მერე „სადაც“ ვიყავით. სად ვიყავით? სად არის ხოლმე შეღვინებული კაცი? „ამისი არცა თქმა, არცა მოგონება შესაძლებელ არს“.

ბრალთა, ცოდვთა გალაკტიონის ლექსის გაანალიზება. ვისთვისაც იმის ნიჭი მიუცია ღმერთს, რომ ასე მთლიანობაში განიცადოს მისი ლექსები, ანალიზს რაღას აქნევს, რას შესძენს ახალს? ხოლო თუ არ მიუცია, ანალიზი რას წაადგება?...

რაღაც მთლიანი, დაუნაწევრებელი მოგვეაზლა და შემოგვეპლარდნაო, ვთქვით. აი, ეს უნდა იყოს გალაკტიონის ლექსის უმთავრესი საიდუმლო. ეს ლექსი მთლიანად გიპყრობთ თავისი მთლიანობით და არა ნაწილ-ნაწილ, არა ნაწილებით, არა დეტალებით, არა ნიუანსებით. ეს თუ მოხდა, ხომ კარგი, თუ არა, თუ ვერ დაგიპყროთ, ისე გემოს მაინც ვერაფრით გაუგებთ, რაც უნდა გაილიტოტეს-გაისინეკლოქოთ თქვენი ცოდნის ძარაგი. რადგან ეს არის არა უბრალოდ გადმოცემა რაიმე ამბის, აზრის, განცდის. განწყობილების, თუნდაც ხილვისა, არამედ არსებობის ისეთ სფეროთა წვდომაა, რომელთა ნაწილ-ნაწილ შეცნობა შეუძლებელია — თქვენც მთლიანობას უნდა მისწვდეთ ამ ლექსების მეოხებით. ეს არის რეალობის, არსებობის, გარე თუ შიდასინამდვილის გულის-გულის, ჰარმონიის წვდომა, რასაც აზრი, როგორც ვიცით, დიდი გარჯისა და ძალდატანების ფასად ახერხებს, ისიც იშვიათად. ხოლო პოეზიას რაღაც ისეთი ჯადოსნური თვისება აქვს, თითქოს სრულიად ძალდაუტანებლად, თითქოს თამაშ-თამაშით გაზიარებთ ხოლმე ამ საოცრებას. ალბათ იმიტომ, რომ შემოქმედი, ვიდრე თვითონ სწვდებოდეს და ეზიარებოდეს, როგორც ვნახეთ, ჯერ უგზოო გზებით მარტვილობს ძნელადსავალ უფსკრულებში, თითქოს ჩვენს ნაცვლადაც იტანჯება და ჯვარს ეცმევა, რათა მის მიმყოფლთ სიძნელე გზისა გაგვიადვილოს. და, იმდენი თუ ვერ შეძლო — ჩვენც მიგვაწვდინოს იმ საოცრებას, შეგვაძნალებს მაინც საამისოდ.

ამგვარია გალაკტიონის ლექსი. ეს არ არის სიტყვათა, წინადადებათა, აზრთა, განცდათა, განწყობილებათა, ხილვათა ჯამი.

ეს არის ორგანული მთლიანობა, რომელიც ნაწილთაგან კი არ შედგება, თავად მუდამ წინ უსწრებს ამ ნაწილებს. ამიტომაც, რომ, თუ მთელს ვერ მივწვდით, ნაწილთა შესწავლითა და ანალიზით ვერას გავხდებით. გალაკტიონს აბსოლუტური სმენა რომ აქვს, მისი ლექსი უწვეულოდ მუსიკალური რომ არის, მისი შედარებები — მოულოდნელი, ორიგინალური, მისი რითმები — უაღრესად კეთილხმოვანი, მისი ლექსიკა — უცდომლად შერჩეული, სინტაქსი, სტილი — დახვეწილი, რიტმი — გაუცვთელი და ასე შემდეგ (რაც არაერთხელ აღნიშნულა აქამდეც), ეს ყოველივე მეორეულია, ოდენ სადინარია იმ არსებითის გამოსავლენად. იმ არსებითს, უმთავრესს რომ არ სწვდომოდა, ეს ყოველივე გაცილებით ნაკლებ ღირებული აღმოჩნდებოდა (სმენა, მაგალითად, ბესიკსაც ჩინებული ჰქონდა, მაგრამ საშუალო პოეტად დარჩა. მსგავსი შეპირისპირების მოხმობა მრავლად შეიძლება).

ვიდრე ამ ასპექტით არ შევხედავთ საქმის ვითარებას, ძნელი იქნება გაცნობიერება იმისა, თუ რატომ გვხიბლავენ აგრერიგად გალაკტიონის ლექსები. ამ უკანასკნელ ხანს ხშირად გაიგონებთ თუ წაიკითხავთ: გალაკტიონ ტაბიძის მრავალი ლექსი, შედარება, სახე სიმბოლისტურია, იგი სიმბოლიზმს „ხარკს უხდიდა“, „მის გავლენას განიცდიდა“, „სიმბოლისტურ მსოფლმხედველობას იზიარებდა“, „ორთოდოქსი სიმბოლისტი იყო“ და მისთანანი. დაწერით ვგონებ ჯერჯერობით არსად დაწერილა, საუბარში კი უკვე არაერთხელ თქმულა და მეც მომიკრავს ყური: დიდი გულისდაწყვეტა გამოითქმის, ლამის შემფოთებაც — მგონი დავიღუპეთ, ესა და ეს სახე, შედარება გალაკტიონამდე ამა და ამ სიმბოლისტს აქვს ნახმარი, მერე რანაირად მოხიბლულნი ვიყავით ამ სახით, ამ შედარებითო.

ამ საკითხისთვის თვალის გაღვენებამდე ერთი წინასწარი შენიშვნა: ისინი, ვინც გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობას (თუ სიმბოლიზმისთვის ხარკის მოხდას, მისი გავლენის ქვეშ ყოფნას) უეჭველ ამბად მიიჩნევენ, ჩვეულებრივ, ამ ეტაპს ასე ათარიღებენ ხოლმე: დაახლოებით 1915-1921 წლები. აქამდე ეს ბუნებრივი ჩანდა: ამგვარი დასკვნის საბუთად გამოყენებული ლექსები აღრინ-

დელ გამოცემებში თითქმის უკლებლივ ამ წლებით იყო დათარიღებული. მაგრამ აკადემიური გამოცემის ტომეულები რომ დაიბეჭდა, გაირკვა შემდეგი: ამ ტიპის არაერთი ლექსი დაწერილი ყოფილა არა 1915-1921, არამედ 1921-1927 წლებში (ამის თაობაზე საუბარი ზემოთაც გვქონდა). ძნელი სათქმელია, როგორ მოუვლიან ამ საქმეს ხსენებული თვალსაზრისის მიმდევარნი. რევოლუციამდელ წლებში გალაკტიონის სიმბოლისტობა მხოლოდ კამათის საგანი შეიძლება იყოს — ზოგი გაიზიარებს ამ აზრს. ზოგი არა. მაგრამ თუ ხსენებული ტიპის ლექსები მართლაც სიმბოლისტობის საბუთია და მერე ირკვევა, რომ ამგვარი ლექსები თვით 1927 წლამდე იქმნებოდა, მაშინ ყოველივე თავდაყირა დგება. მაშინ სიმბოლიზმი ის არ ყოფილა, რადაც ხსენებული თვალსაზრისის მიმდევრებს მიაჩნიათ. ან კიდევ „ჩვენ, პოეტები საქართველოსი“, „გრიგალი“, „ეს ლექსი“, „ოქტომბრის გამარჯვებისთვის“, „მისდევს რგოლს რგოლი“, „გზებზე გავედით“ და მსგავსი ნაწარმოებები სხვა ვილაცას დაუწერია და არა გალაკტიონ ტაბიძეს. რადგან მგელი და ცხვარი უფრო ადვილად მოსძოვენ ერთად, ვიდრე პროლეტარული რევოლუცია და სიმბოლიზმი.

ეხლა მივსდით უმთავრესს — გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობის (თუ სიმბოლიზმისთვის ხარკის მოხდის, მისი გავლენის) საკითხს. ეს თუ არ გაირკვა, გალაკტიონის ლექსის სპეციფიკაზე საუბარი დამთავრებულად ვერ ჩაითვლება.

რა არის სიმბოლიზმი?

ღმერთმა დაგვიფაროს იმისგან, რომ გულდაჯერებულებმა მოვიწადინოთ ამ კითხვისთვის პასუხის გაცემა. შეიძლება სპეციალური დიდტანიანი გამოკვლევა დაიწეროს ამ საკითხის გამოსაძიებლად და აღმოჩნდეს, რომ ვერც ამ გამოკვლევის მკითხველებს და, რაც მთავარია, ვერც ავტორს მისას ბოლოს მაინც ვერ გაურკვევიათ, რა არის სიმბოლიზმი. ზუმრობით არ ვამბობ — ამგვარი შემთხვევა მრავალჯერ მომხდარა ლიტერატურის ისტორიაში. აქ იმდენი რამ არის სადავო და დაუდგენელი, რამდენსამე საუკუნეს კიდევ იკმარებს კამათის მოყვარულ სპეციალისტ-

თათვის. რადგან მწერლობას მუდამ პიროვნებანი, ერთეულები ქმნიდნენ და არა ამა თუ იმ ლიტერატურული მიმდინარეობის ირგვლივ თავმოყრილი ჯგუფები.

ასე რომ კითხვას — რა არის სიმბოლიზმი? — აგრე სახელდახელოდ ვერ ეუპასუხებთ.

მაგრამ რადგან ლაპარაკია იმის თაობაზე, რომ გალაკტიონ ტაბიძე სწორედ სიმბოლისტი იყო თუ სიმბოლიზმის გავლენას განიცდიდა (ვინც ამას ამტკიცებს, ალბათ კარგად იცის კიდეც, რა არის სიმბოლიზმი, ოღონდ ამ შემთხვევაში მათი ცოდნა თქვენ და მე რას წაგვადგება?), იქნებ ის მაინც დავაზუსტოთ ასე თუ ისე, რა შეიძლება მივიჩნიოთ სიმბოლიზმის უფრო არსებით, უფრო მეტად დამახასიათებელ ნიშნად. ეს თუ მოხერხდა, გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობის საკითხიც გაცილებით ადვილად გაირკვევა.

ოღონდ ერთი კი უნდა გაითვალისწინოთ: ქვემოთ წარმოდგენილი მსჯელობა ამ წიგნის ავტორის სუბიექტურ შეხედულებათა გამომხატველი იქნება უმთავრესად. ეს შეხედულებები შესაძლოა სადავო აღმოჩნდეს, ანდა სულაც მცდარი. ვინც სადავოდ თუ მცდარად მიიჩნევს, ერთადერთი გამოსავალი დარჩება — ამ წიგნს შეეშვას და სპეციალურ ლიტერატურაში ჩხრიკოს აღძრული საკითხი (ამგვარი ხალხის მდგომარეობა მაინცდამაინც შესაშურებელი იქნება-მეთქი, ამის პირობას ვერ მოგცემთ).

უფრო არსებითი ნიშანი სიმბოლისტთა მსოფლმხედველობაში უნდა იყოს საძიებელი.

ამ საკითხის ისტორია ისევე ძველია, როგორც საერთოდ ევროპული კულტურისა. ერთობ შორეულ ხანაში ფილოსოფიური და რელიგიურ-ფილოსოფიური აზრი იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ სამყარო, რომელშიც ჩვენ ვარსებობთ, არ არის თავისთავში დაფუძნებული რამ, არ არის ნამდვილი სინამდვილე (რადგან აქ ყოველივე ცვალებადია, მსწრაფლწარმავალი, თითქოს არის კიდეც და არც არის, ხოლო ცვალებადი და მსწრაფლწარმავალი თავისთავში საწყისს ვერ პოვებს, საწყისი უცვალებელი და მარადიული უნდა იყოსო). ნამდვილი სინამდვილე, ჭეშმარიტი არსებობა არამატერიალურია, უხილავი, შეუგრძნობელი, იდეალური, ტრანსცენ-

დენტური, ჩვენი ცდის საზღვრებს მიღმა მყოფი. უხილავია და შეუგრძნობელი (ამაში ყველანი შეთანხმებულნი იყვნენ), მაგრამ შეცნობა, გონებით წვდომა თუ არის შესაძლო იმ სინამდვილისა? როგორც თქვენც კარგად მოგეხსენებათ, იდეალისტური ფილოსოფიის თითქმის მთელი ისტორია, მრავალი და მრავალი საუკუნე ამ საკითხის გამოძიებას მიეძღვნა და გარკვეული თვალსაზრისით იმით დასრულდა, რომ ისეთი უზარმაზარი ავტორიტეტის პირით. როგორიც იყო კანტი, დაასკვნა: იმ სინამდვილის, იდეალური საწყისის წვდომა, შეცნობა ადამიანს არ უწყერია, ადამიანის შემეცნება ცდის ფარგლებს ვერასოდეს გასცილდება, „ნივთს თავისთავად“ ვერ შეიმეცნებსო. ამ ერთი შეხედვით უწყინარი დასკვნის დამფორმულებელს შესაძლოა თვითონაც არ ჰქონდა გათვალისწინებული, რა უსაშველო და გამოუვალ კრიზისს მისცემდა დასაბამს მისი ნააზრევო. ეს კრიზისი მეცხრამეტე საუკუნეში დაიწყო და დღემდე არ დასრულებულა ევროპულ ფილოსოფიაში, აქედან კი — ევროპულ კულტურაში საერთოდ.

ამგვარია უაღრესად გამარტივებულად, უხეშად მოხაზული სურათი ჩვენთვის საინტერესო საკითხის ერთი მხარისა.

მაგრამ საკითხს მეორე მხარეც აქვს.

კულტურულ ფასეულობათა ძირითადი შემოქმედნი (მოაზროვნენი, მწერალნი, ხელოვანნი...) ფილოსოფოსები ზომ არ იყვნენ. სინამდვილეში ორიენტაციისთვის, გარდა ფილოსოფიისა, მათ სხვა წყაროც ესაჭიროებოდათ. ამგვარი წყარო, განსაკუთრებით შუა საუკუნეებში (საკითხის ისტორიისთვის ამას არსებითი მნიშვნელობა აქვს და იმიტომ ვუსვამ ხაზს), მათთვის იყო უმთავრესად რელიგია, რელიგიური ფილოსოფია. ზოლო ეს უკანასკნელი მათ ამგვარად მოძღვრავდა (ცხადია, სურათი ამჯერადაც გამარტივებულად, უხეშად იხაზება): ფილოსოფოსნი სავსებით მართალნი არიან, ხილული სამყარო მართლაც არ არის ნამდვილი სინამდვილე, ეს არის მხოლოდ აჩრდილი, მოჩვენება, სიზმარივით მსწრაფლწარმავეალი რამ. ნამდვილი, მარადიული, უცვალებელი არის ზენა სამყარო, თავისი ბუნებით ღვთაებრივი (ძველი ქართული ტერმინოლოგიით ხილულ, მატერიალურ სამყაროს ეწოდებო-

და სოფელი, მარადიულ ღვთაებრივ საუფლოს — ზესთასოფელი). როგორც ზილული სამყაროს, ასევე ზენა, მარადიული საუფლოს შემქმნელი არის ღმერთი, რომელიც აბსოლუტურად მიუწვდომელია და შეცნობელი. მაგრამ ღმერთს თავისი ერთ-ერთი უგამორჩეულებსი ქმნილება — კაცი უნუგეშოდ კი არ ჰყავს განწირული მატერიის ტყვეობაში. კაცის ჭეშმარიტი არსება მისი სხეული, მისი ხორცი კი არ არის, არამედ მასში მობინადრე სული, რაიმეც თავისი ბუნებით უკვდავია, მარადიული, ღვთაებრივი. ღმერთი გონებით მიუწვდომელი და შეუცნობელია, მაგრამ სული შეიცნობს და ეზიარება ზენა სამყაროს, ღმერთისგან გამომავალ ძალას, მისგან გარდამოფენილ ნათელს.

ამ პუნქტამდე რელიგია და რელიგიური ფილოსოფია მხარდამხარ მოდიან. აქ მათი გზები ნაწილობრივ მაინც ითიშება. რელიგიისთვის თავი და თავია ეთიკური პლანი: კაცის ცხოვრება ხანმოკლეა, წუთისოფელია, მაგრამ აქ იჭედება მისი მომავალი ბედი. ვინც მართებულად გალევს ცხოვრებას, ღვთაებრივ მცნებებს არ გარდავა, მისი სული კაცის სიკვდილის შემდეგ დამკვიდრდება სასუფეველში, ღვთაებრივი ყოფის ნეტარებას ეზიარება უკუნისამდე. ვინც არა, მისი ხვედრიც კარგად მოგეხსენებათ — მარადიული სატანჯველი, ჯოჯოხეთი ელის.

რელიგიური ფილოსოფია ამ შეხედულებას სავსებით ეთანხმება, ცხადია, ოღონდ მისთვის ზენა სამყაროს, ზესთასოფლის წვდომის სხვა გზაც არსებობს: ადამიანს შეუძლია სიკვდილს არ დაელოდოს მარადიულთან, ღვთაებრივთან შესარწყმელად; მას შეუძლია თვითწარმავების, საკუთარ არსებაში ანუ სულში უსასრულოდ დანთქმის მეოხებით მიაღწიოს იმ საფეხურს, რომელზეც სული ღვთაებრივ ყოფას შეერწყმის, მარადიული არსებობის საკვირველებათ ეზიარება (სხვადასხვა რელიგიური ფილოსოფია ზენა სამყაროთა ამგვარ წვდომას რამდენადმე განსხვავებული სახით წარმოიდგენს: ინდურ რელიგიებსა და სუფიზმში ეს არის თვით ღმერთის წვდომა, ღმერთში განზავება, ქრისტიანული რელიგიური ფილოსოფიის თვალსაზრისით, ეს არის არა ღმერთის უშუალო წვდომა, — შეუძლებელი რამ, — არამედ მხოლოდ ღვთაებრივის.

მაგრამ ამგვარ დეტალებს ჩვენი მომდევნო მსჯელობისთვის არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს, ამიტომ ნულარც გამოვედევნებით).

აქ ჩვენ მოვედით იმ ცნებამდე, ურომლისოდაც, ჩემის აზრით, ზემოთ აღძრული (სიმბოლიზმის მსოფლმხედველობასთან დაკავშირებული) საკითხის გამოძიება შეუძლებელია. ეს ცნება გახლავთ მისტიკა. აქამდე მოსასვლელად კი საჭირო შეიქნა იდეალისტური ფილოსოფიისა და რელიგიური ფილოსოფიის ზოგიერთი არსებითი დებულების ძალზე ზოგადად, გამარტივებულად (ვგონებ ცოტათი ენის მოჩლექითაც) გადმოცემა. იმიტომ რომ ეს ცნება ერთობ ხშირად იხმარება განუკითხავად, გაუსცნობიერებლად, დაუზუსტებლად. მაგალითად, აღრეული, გაიგივებული არის ხოლმე მისტიკა და საერთოდ რელიგია, ან მისტიკა და იდეალიზმი. მისტიციზმის ჭაობში ჩაეფლოო, — იოლად იტყვიან ხოლმე და მგონი თვითონაც არ იციან, რას გულისხმობენ — რაღაც ბუნდოვანს, რაღაც საშინელს, რაღაც რეაქციულს, ბურჟუაზიულს და ღმერთმა იცის, კიდევ რას.

ერთი მხრივ, ეს არც არის საკვირველი: ჩვენს სინამდვილეში ხალხის ცნობიერებიდან ეს ცნებები ძირითადად ამოვარდნილია და მათი დაზუსტებისთვის დროს ვინ დახარჯავს. ასეა ყოველდღიურ ცხოვრებაში. მაგრამ როდესაც კულტურულ-ისტორიული ფაქტების გამოძიებას ვაპირებთ, მაშინ ცნებათა დაუზუსტებლობა და აღრევა აღარ გვეპატიება; ჯერ რიგიანად უნდა გავერკვეთ საქმის ვითარებაში და მერე მივყოთ ხელი დასკვნების გამოტანას. ხოლო რადგან ამჟამად სწორედ კულტურულ-ისტორიულ ფაქტებს შეეხება ჩვენი საუბარი, კარგად უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი.

მისტიკა არ არის არც უბრალოდ საიქიოს რწმენა, არც რელიგიური განცდა, არც ყოველგვარი იდეალისტური თვალსაზრისი. ყველა მორწმუნე როდია მისტიკოსი (თუმცა ყველა მისტიკოსი უეჭველად მორწმუნეა). მისტიკა არის ინდივიდუალური, პიროვნული ცდა ზენა, ღვთაებრივი, მარადიული სამყაროს უშუალო წვდომის, მასთან შერწყმისა. სხვათა შორის, ამიტომაც იყო, რომ ორთოდოქსული ქრისტიანული რელიგია მეტწილად

ძალზე ალმაცერად უყურებდა მისტიკოსებს (ვინც საკუთარი ძალისხმევით ცდილობდა ზიარებოდა ღვთაებრივს, მას ეკლესიის მხრივ ზეცასთან შუამავლობაც აღარ ესაჭიროებოდა, ეს კი მოასწავებდა ეკლესიის ავტორიტეტის შელახვას).

ანგარიში უნდა გაეუწიოთ იმას, რომ შუა საუკუნეთა ვითარებაში, როდესაც თითქმის მთელი ცხოვრება რელიგიური ნიშნით იყო წარმართული, ცალკეულმა მისტიკოსებმა საგრძნობი კვალი დააჩნიეს კულტურის მრავალ სფეროს. სწორედ ამიტომაც, რომ, მაგალითად, რენესანსის პრობლემაზე მომუშავე მკვლევარნი გვერდს ვერ უვლიან ისეთ ცნობილ მისტიკოსებს, როგორიც იყვნენ ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი, ერიუგენა, მაისტერ ეკჰარტი, დანტე ალიგიერი...

ამ სახელთა ხსენებასთან ერთად ზოგიერთი რამ კიდევ უნდა დავაზუსტოთ, რაგინდ მოსაწყენიც არ გეჩვენოთ მთელი ეს მსჯელობა (უამისოდ სიმბოლიზმს ვერ მივუახლოვდებით). მისტიკის თეორიული საფუძველი იყო რწმენა არაამქვეყნიური, იდეალური სამყაროს არსებობისა. მაგრამ გარკვეული თვალსაზრისით მას პრაქტიკული საფუძველიც მოეპოვებოდა.

საქმე შემდეგშია: საკუთარი თავის შეცნობა, თვითჩაღრმავება ოდითგანვე იყო კაცთა სწრაფვის საგანი. შეიცან თავი შენი, — ეს იყო ერთ-ერთი უპირველესი მოთხოვნა, რომლითაც ფილოსოფია მიმართავდა სიბრძნის მოყვარულთ, მოაზროვნე ხალხს. თვითჩაღრმავება, საკუთარ არსებაში დანთქმა კი გულისხმობს ფსიქიკის იმგვარად მობილიზებასა და კონცენტრირებას, რომ გარესინამდვილეს და შიდასინამდვილის ზოგიერთი შრე თუ პლანიც პიროვნებამ დროებით უკუაგდოს, განიშოროს, მხოლოდ ერთი გარკვეული მხრივ მიმართოს მთელი ყურადღება — შიგნით, სიღრმისკენ, მისთვის ჯერაც უცნობი შრეებისკენ (სხვათა შორის, გახმაურებული იოგთა სისტემა სხვა არაფერია, თუ არ ფიზიკურ და ფსიქიკურ ძალთა გავარჯიშება და გაწვრთნა ამგვარი კონცენტრირებისთვის). ასეთ ვითარებაში პიროვნება შეიტყობს, რომ ყოველდღიური ცნობიერება თურმე მრავალ რასმე ვერ ამჩნევდა იმისგან, რაც რეალურად არსებულა მისი ფსიქიკის სიღრმეში,

სულის უფსკრულებში. ასე გაივლის იგი გარკვეულ ეტაპებს, ვიდრე მისი ნებელობის შესაძლებლობანი ამოიწურებოდნენ.

შიდასინამდვილე და გარესინამდვილე მოუკვეთელი ინგრედიენტებია სამყაროს, არსებობის, რეალობისა. შიდასინამდვილის შესწავლა და შეცნობა ისეთსავე მეცნიერულ მიდგომას საჭიროებს, როგორსაც გარესინამდვილე. სწორედ ამიტომ გამოეყო ფსიქოლოგია ფილოსოფიას – გარკვეული გამოცდილება რომ დაგროვდა, სწავლულნი მიხვდნენ, რომ ფსიქიკის ფაქტების შესასწავლად სპეციალური მეცნიერება უნდა არსებობდეს უეჭველად. და დღესდღეობით ფსიქოლოგიას საკმაოდ კარგად აქვს შესწავლილი ის პროცესი, რასაც თვითჩაღრმავებას ეუწოდებთ ხოლმე.

რამდენსამე მომენტსაც გავუსვათ ხაზი და სულ ახლოს ვიქნებით ჩვენი საუბრის ძირითად საგანთან.

უწინარეს ყოვლისა, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ის, რასაც ნამდვილი მისტიკა შეიძლება ეუწოდოთ, აბსოლუტურ გულწრფელობასა და უცრუობას ემყარებოდა.

გარდა ამისა, ბუნებრივია, რომ, რაც უფრო მეტი პიროვნული ძალის, ნებელობის, რაც უფრო ძლიერი ინტელექტის მფლობელი იყო ესა თუ ის მისტიკოსი, მით უფრო ღრმად შეეძლო დანთქმულიყო საკუთარი არსების წიად, მით უფრო ინტენსიური იყო მისი ექსტაზი. თავისებური სკალის გაკეთება რომ შეიძლებოდეს, იმის აღნუსხვაც კი მოხერხდებოდა, ვინ რა სიღრმეს (რეალურს თუ წარმოსახულს – ეს ორივე ურთიერთს გადაესკვნებოდა) სწვდენია ამგვარი ექსტაზების დროს. ხოლო ეს განაპირობებდა მათი მონათხრობის ღირებულების ხარისხს იმ კონკრეტული ეპოქის კულტურისთვის.

მეორე მხრივ, რაკი ფსიქიკის სიღრმეები, შრეები თუ პლანები სავსებით რეალური ფენომენებია, ამ სიღრმეთა მოხილვის გარკვეული ეტაპები ასე თუ ისე ერთიმეორის მსგავსი უნდა იყოს, ცხადია. აქედან იღებს სათავეს მისტიურ ხილვათა აღწერილობების დიდი მსგავსება (გინდაც ჩვენთვის უცნობ ქვეყანაში, მხარეში ნამყოფი რამდენიმე პირი მოგვითხრობდეს იქაურ ამბებს, აგვიწერდეს იმ ქვეყანას – ერთის მონათხრობი, აღწერა მეტ-ნაკლებ-

ბად თანხვდება ხოლმე მეორისას და მესამისას). ამას კი შედეგად ის მოჰყვა, რომ, როდესაც ამ სფეროში კარგადალი ლიტერატურა დაგროვდა და კარგადალი ხალხიც მოაქცია თავისი გავლენის ქვეშ, თანდათანობით, შეუმჩნევლად მონასტერი აირია, სხვანი და სხვანი შეეჩვიენ არა საკუთარი გარჯისა და ტანჯვის ფასად ხილული ფაქტების აღწერას, არამედ სხვათა მონათხრობის გადმოწერას მცირედენი ვარიებით (შედეგი მაინც მსგავსი გამოდიოდა). შეიქმნა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ლიტერატურული, მწიგნობრული მისტიკა. და დღესდღეობით არცთუ იოლი გასარჩევია ის, რასაც პირობით ნამდვილი მისტიკა ეწოდეთ, იმისგან, რაც სიღრმეთა მოხილვის შედეგად კი არ იქმნებოდა, არამედ ლიტერატურული, მწიგნობრული გაელენის შედეგად. საგულისხმო ისაა, ამგვარი ლიტერატურული მისტიკოსების რიცხვი ყოველთვის თვალთმაქცებისგან როდი შედგებოდა. არაერთი მწერალი საკუთარ რელიგიურ ძიებებს მისტიურ ძიებებთან აიგივებდა შეუცნობლად და სიღრმეთა მოხილვის სფეროში სხვათა მიერ მოპოვებულ შედეგებს სრულიად გულწრფელად თავისადაც მიიჩნევდა. რელიგიურად განწყობილ ადამიანებს ამგვარი რამ იოლად ემართებათ. ამიტომ ჩვენ შეგვიძლია ფაქტის კონსტატაციით დავკმაყოფილდეთ მათს პატიოსნებაში ეჭვის შეუტანლად. მით უმეტეს, ამგვარ მწერალთა შორის, თუ კარგად ჩაუვკვირდებით, აღმოჩნდება არა ერთი და ორი რომანტიკოსი.

და სწორედ ამგვარივე ლიტერატურული მისტიკოსი იყო აგრეთვე სიმბოლისტთა მეტი ნაწილი.

როგორც იქნა, მოვატანეთ სიმბოლიზმამდე. ეხლა შეიძლება დავაზუსტოთ ზოგიერთი რამ. ჩვენ ვნახეთ, რომ არაამქვეყნიურ, ტრანსცენდენტურ სამყაროში გამავალი კარიბჭე, ფილოსოფოსთა მიერ დაგმუნლი (კანტი ამიტომ ვახსენეთ), რელიგიურ ფილოსოფიას ღიად ესახებოდა (მისტიკის მეშვეობით). იდეალისტურად მოაზროვნე, რელიგიურად განწყობილ ადამიანთათვის ეს დიდი ნუგეში იყო. ერთი მხრივ, ისინი სიტყვის შეუბრუნებლად იღებდნენ ფილოსოფიის მიერ მოპოვებულ დასკვნას — ტრანსცენდენტური სამყაროს გონებით წვდომა შეუძლებელიაო (ამიტომ არ

გაგიკვირდეთ, თუ სადმე ამოიკითხავთ, რომ სიმბოლიზმის მსოფ-
ლმხედველობა კანტის ნააზრევშიც ღებულობდა სათავეს). მეორე
მხრივ, მათ სწამდათ, რომ შესაძლოა ამ იდუმალი სამყაროს
ზღურბლზე გადაბიჯება თვითჩაღრმავების, ინტუიციის მეშვეო-
ბით, მისტიკის გზით.

ზღურბლზე გადაბიჯება და წვდომა კი შეიძლება, მაგრამ ის
თუ ხერხდება, რომ სხვასაც მოვუთხროთ ჩვენს მიერ განცდილი
და ხილული საკვირველებანი? არა, რაღა თქმა უნდა. იმიტომ
რომ „იქ“ ხილული „აქაურს“ არაფრით ჰგავს (ამას ყველა მათი
წინაპარი ხაზგასმით აღნიშნავდა), ენა უძლურია იმის აღსაწ-
ერად, სიტყვა ვერასოდეს იტვირთავს მისტიურ რეალობათა
სირთულესა და სიღრმეს, სიტყვას ის ძალუძს ოდენ, ამქვეყნიური
გამოცდილება გაგვიზიაროს. მაგრამ შესაძლოა ამგვარი რამ: სი-
ტყვას უნდა ჩამოვაცილოთ ყოველდღიური, მიწიერი, ბეჩავი მნიშ-
ვნელობა, დავცალოთ პოზიტიური შინაარსისგან და მივაკვლიოთ
ისეთ სიტყვათშეხამებებს, რომლებიც იმ იდუმალ, არაამქვეყნიურ
ყოფას მიგვანიშნებენ, მის სიმბოლოებად წარმოგვიდგებიან. სიმ-
ბოლო არასოდეს არ არის იგივე, რაც მისით გამოხატული საგანი
თუ პოვლენა, მაგრამ იგი მიგვანიშნებს, განგვაცდევინებს, ბუნ-
დოვნად გვაგრძნობინებს, მიგვახვედრებს მაინც. და რაც უფრო
დახვეწილია ეს თუ ის კაცი სულიერად, რაც უფრო მეტი საკ-
უთარი გამოცდილება აქვს მისტიურ სფეროში, მით უფრო მეტის
ნაქმელი იქნება მისთვის ესა თუ ის სიმბოლო. ხოლო რადგან
ამგვარნი ცოტანი არიან, სიმბოლოებით მეტყველი პოეზია, ხე-
ლოვნება (რომელიც ნატურალიზმისგან და რეალიზმისგან გან-
სხვავებით მიწიერ ტალახში კი არ არის ჩაფლული, ზენა სამ-
ყაროს საკვირველებათა და იდუმალებათა მაცნეა) მხოლოდ რჩეულ-
თათვის არსებობს, ბრბო მას ვერაფერს გაუგებს (აქედან – „ხე-
ლოვნება ხელოვნებისთვის“).

ისე, კაცმა რომ თქვას, საქმის ამგვარი დასახვა მაინცდამაინც
ახალი და ორიგინალური არ ყოფილა. ზენა ჭეშმარიტებათა
კაცობრიული ენით გამოთქმის შეუძლებლობას ძალიან ძველადვე
უჩიოდნენ და სწორედ ამიტომ ორი უდიდესი რელიგიის –

ბუდიზმისა და ქრისტიანობის ფუძემდებელნი ხალხის დამოძღვრის დროს ერთობ ხშირად მიმართავდნენ იგავებს, ეს მათი საყვარელი ხერხი იყო. ხოლო სიმბოლო და იგავურად ნათქვამი, ბოლოს და ბოლოს, არც ისე ღიდად განსხვავდება.

ამგვარია, ჩემი აზრით, სიმბოლიზმის მსოფლმხედველობრივი საფუძველი და ამ მსოფლმხედველობას დამყარებული მეთოდი. ეს არის ყველა ეროვნების სიმბოლისტთა გამაერთიანებელი, უფრო ადრე არსებითი ნიშანი. დანარჩენი (სიკვდილის, სიგიჟის აპოლოგია, სიმახინჯის ესთეტიკა, ბოქმის კულტი და მისთანანი) მეორეულია, შედარებით ნაკლებ სპეციფიური, ამასთან, ყველა სიმბოლისტისთვის თანაბრად არც არის დამახასიათებელი.

მაგრამ ერთია მსოფლმხედველობრივი საფუძვლის თეორიულად აღიარება და სხვა — ყოველივე ამის განხორციელება. ის, რასაც ვერლენის, რემბოს, მაღარმეს გახელებული ტემპერამენტი და შემოღობის ზღვარს მიტანებული წარმოსახვა სწვდებოდა (ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა არც აქვს იმ ამბავს, ილუზია იყო ეს, თუ რეალურად არსებულ სფეროთა წვდომა — სუბიექტურად ისინი აბსოლუტურად დარწმუნებულნი იყვნენ თავიანთი ხილვების რეალობაში და ეს განუმეორებელ ელფერს ანიჭებდა მათს ქმნილებებს), მათი მიმდევრების მეტი ნაწილისთვის სრულიად მიუწვდომელი იყო. ესენი გულათრთოლებულნი, ძრწოლაატანილნი ეცნობოდნენ თავიანთ წინაპართა (არა მხოლოდ აქ დასახელებულთა) ქმნილებებს, ამ დროს აღძრული შთაბეჭდილებები თავიანთ ჭეშმარიტ ხილვებად ესახებოდათ და სიმბოლისტური ხერხებით მათი შემოსვისთვისღა ზრუნავდნენ იმის დამვიწყებლნი, რომ ეს საკუთარი მონაპოვარი კი არ იყო, არამედ სხვათა ნამოღვაწარის მწიგნობრულად ათვისების პროდუქტი.

ამიტომ ითქვა, თუ გახსოვთ, ზემოთ, რომ ისეთი ნაფიცი მისტიკოსიც კი, როგორიც იყო ალექსანდრ ბლოკი, მიუხედავად უდიდესი პოეტური ტალანტისა, ჩვენთვის ამჟამად საინტერესო სფეროში სხვათა გავლენებს ვერაფრით გასცილდა და ამან მწიგნობრულობის ბედითი დამლით აღბეჭდა მისი შემოქმედება. იგივე ითქმის რუსული სიმბოლიზმის მეორე დიდი წარმომადგენლის

ანდრეი ბელის გამო. ხსენებულ სფეროში საკუთარი მასაც ბევრი არაფერი მოუპოვებია გარდა იმისა, რომ ათნროპოსოფიის მამამთავრის რუდოლფ შტაინერის მოძღვრებას ეტანებოდა თავგადაკლული და საბოლოოდ ვერც ეს მოძღვრება გაიგო რიგიანად.

ალექსანდრ ბლოკის ხსენება იმიტომაც მიეჩინიე საჭიროდ, რომ უკვე მრავალი ათეული წელია ჩვენი ლიტერატურისმცოდნენი დაჟინებით იმეორებენ — გალაკტიონ ტაბიძემ ყველაზე მეტად ბლოკის გავლენა განიცადა, ბლოკის მოწაფე იყო, მისი პოეზია, უწინარეს ყოვლისა, სწორედ ბლოკისას ჰგავსო.

ეხლა ჩვენ გვმართებს ცოტათი უფრო გულდასმით გამოვიძიოთ როგორც ეს უკანასკნელი საკითხი, ისე, საერთოდ, გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიაზე სიმბოლიზმის გავლენის თუ მისი სიმბოლისტობის საკითხი. უფრო სწორად — ჯერ მეორე და შემდეგ პირველი. რადგან, თუ აღმოჩნდა, რომ გალაკტიონ ტაბიძე არც სიმბოლისტი ყოფილა და არც მისი გავლენა განუცდია, მით უფირო შეუძლებლად დაისახება მწიგნობრული სიმბოლიზმის გავლენა. მკითხველი ალბათ კარგა ხანია მიხვდებოდა, რომ ამ წიგნის ავტორი გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობის (ან თუნდაც გავლენის) თვალსაზრისს არასგზით არ იზიარებს.

მისასალმებელია მკვლევართა მისწრაფება — ლიტერატურულ ფაქტებს თავ-თავისი ადგილი მიუჩინონ გამოწველილვით შესწავლის საფუძველზე. მაგრამ უკუსაგდება ტენდენცია, რომლისთვისაც ადგილის მიჩენა იარლიყის მიკვრას ნიშნავს. ეს ტენდენცია კარგახანია დაინერგა და როგორღაც ისე მივეჩვიეთ ყველანი, თითქოს გვეჩოთირება კიდეც ამგვარი იარლიყმიუკვრელი მწერლის ხსენება. რაღაც უნდა დაგვიჯდეს, ვცდილობთ „განზოგადების პროკრუსტეს სარეცელზე“ ვუპოვოთ ყველას ადგილი, უეჭველად რომელსამე მიმართულებას მივაკუთვნოთ. ამას ბიბლიოთეკარები რომ სჩადიოდნენ, გასაგები იქნებოდა მათი გულმოდგინება — ბიბლიოთეკის საგნობრივ კატალოგში მით უფრო აწყობილადაა საქმე, რაც უფრო მარჯვედ გააერთიანებენ და დააჯგუფებენ ცალკეულ ავტორებს. მაგრამ ამგვარი კარტოთეკების გაწყობით ლიტერატურის ისტორია ვერ დაიწერება.

რომელ მიმართულებას ეკუთვნოდნენ ჰომეროსი, სოფოკლე, ბო ძიუ-ი, ფირდოუსი, რუსთაველი, დანტე, შექსპირი, გურამიშვილი, ვაჟა-ფშაველა, დოსტოევსკი, თაგორი? ამ სიის რამდენიმე ათეული (თუ ასეული) სახელით გაზრდა სულ არ იქნება ძნელი. ლიტერატურის ისტორიას ცალკეული პიროვნებანი ქმნიან და არა ამქრები. ამითაც განსხვავდება ხელოვნება ხელოსნობისგან. ამიტომაცაა, სხვა მიზეზთა გარდა, რომ ტიციან ტაბიძის, გიორგი ლეონიძის, კოლაუ ნადირაძისა და სხვა ცისფერყანწელთა საუკეთესო ნაწარმოებები ფაქტიურად მათი ორდენის დაშლის შემდეგ შეიქმნა. გაერთიანება იმიტომაცაა გაერთიანება, რომ ინდივიდუალობა შეზღუდოს მეტნაკლებად. ხოლო მწერლობა თავისუფალი ქმედების სფეროს განეკუთვნება.

ეხლა ვიკითხოთ: აუცილებელია თუ არა გალაკტიონ ტაბიძისთან მკვეთრი ინდივიდუალობის მწერალი უეჭველად რომელსამე ლიტერატურულ მიმდინარეობაში ჩაირიცხოს? რაკი ჩაირიცხეს, ალბათ საამისო საბუთებიც ჰქონდათო, იტყვიან თქვენ. ვნახოთ, როგორია ეს საბუთები.

ერთნი ამგვარ საბუთად მიიჩნევენ იმ ამბავს, რომ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიაში დიდი ადგილი აქვს დათმობილი მარტოობის, სევდის, მწუხარების მოტივებს, არსებობის სიზმარეულობის განცდას და მისტიკას. ამას ერთვის ლიტონი განცხადება, რომ მისი პოეტიკა დიდად არის დავალებული სიმბოლიზმისგან. მეორენი უფრო მყარ არგუმენტაციას მიმართავენ: გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიისთვის, ისევე როგორც სიმბოლისტებისთვის, ემპირიული სამყაროს უარყოფა, ტრანსცენდენტურის მისტიური ძიება და სიმბოლოთა მეშვეობით მისი გამოხატვის ცდა არისო დამახასიათებელი. მერე აქაც მოდის აგრეთვე ლიტონი განცხადება მისი პოეტიკის სიმბოლისტურობის თაობაზე.

პირველთათვის „მე და ღამეც“ კი სიმბოლისტური ნაწარმოებია. მეორენი ამ მხრივ უფრო თავშეკავებულნი არიან. ოღონდ ერთში ყველა შეთანხმებულია: „ათოვდა ზამთრის ბაღებს“ — აი, ორთოდოქსი მისტიკოსისა და სიმბოლისტის ქმნილებათ!

მკითხველს ვთხოვ, ნუ დაიზარებს: გადაშალოს აკადემიური

გამოცემის პირველი ტომი 320-ე გვერდზე და ხელახლა წაიკითხოს ეს ცნობილი ათსტრიქონიანი ლექსი. იქნებ ვინმემ მაინც გამარკვლოს, ამიხსნას (ჩემით ვერაფრით მივხვდი!), რატომ არის ეს ლექსი ან მისტიური, ან სიმბოლისტური. თუმცა გააჩნია – ან მისტიკას რას ვუწოდებთ, ან სიმბოლიზმს.

თუ მისტიკა არის პიროვნული, ინდივიდუალური ცდა ზენა, ტრანსცენდენტური სამყაროს წვდომისა, აქ ამის მსგავსი არაფერი იპოვება. ხოლო თუ მისტიკა სხვა რამეა, იქნებ განგვიმარტონ – რა არის?

თუ სიმბოლიზმის ყველაზე არსებითი ნიშანია იმ ტრანსცენდენტური სამყაროს სიმბოლოებად ქცეული სიტყვებითა და სიტყვათშეხამებებით მინიშნება, აქ ამის მსგავსი არაფერი იპოვება. ხოლო თუ სიმბოლიზმის არსებითი ნიშანი სხვა რამეა, იქნებ განგვიმარტონ – რა არის?

თქმა არ უნდა, „ათოვდა ზამთრის ბაღებს“ მაინცდამაინც დაღმინებული და ხალისით სავსე კაცის დაწერილს არაფრით ჰგავს – უმძიმესი განწყობილების გამომხატველი ქუფრი ფერებითაა მთელი ლექსი შესრულებული. აქ არის მწუხარებაც, უგზოობის, გამოუვალობის განცდაც, სიკვდილიც... მაგრამ რატომ არის ეს ყოველივე უეჭველად მისტიკა და სიმბოლიზმი – ვერ გამიგია. ნუთუ მხოლოდ იმიტომ, რომ სიკვდილი სახელდებით კი არ არის ნახსენები, არამედ „კუბო“ სიტყვით არის მინიშნებული? ან იმიტომ, რომ ყორნებიც აქვე არიან? საკვირველია სწორედ.

ასევე ვერ გამიგია, რატომ არის უეჭველად სიმბოლიზმი პირველი ჯგუფის მკვლევართა მიერ მოხსენიებული მარტოობა, სევდა, მწუხარება, და სიზმარეულობის განცდა. იქნებ ძველი ინდური, იაპონური, ჩინური პოეზიაა, ან რომანტიზმი, ან კიდევ გურამიშვილის შემოქმედების ერთი დიდი ნაკადი?

რაც შეეხება მეორეთა მიერ მოტანილ საბუთს (ტრანსცენდენტური სამყაროს მისტიური ძიება და სიმბოლოთა მეშვეობით მისი გამოხატვის ცდა) და ორივე ჯგუფის მკვლევართა საერთო საბუთს (გალაკტიონის პოეტიკა სიმბოლისტურია, სიმბოლიზმისგან დიდად არისო დავალებული), ეს ყოველივე რომ დამტკიცე-

ბულიყო, საკამათო აღარაფერი იქნებოდა, ცხადია. მაგრამ სინამდვილეში სხვაგვარადაა საქმე.

გალაკტიონ ტაბიძეს იმხანად არ სწამდა ტრანსცენდენტური, ირრეალური, მისტიური სამყაროს არსებობა. თავისი ცხოვრებისა და შემოქმედების საკმაოდ ვრცელი მონაკვეთი, ლიტერატურული შეგირდობის ხანა, საკუთარი მსოფლმხედველობისა და ხელწერის დამკვიდრებისთვის ტანჯული გზებით სიარულის ხანა (1908-1914) მან ამ საკითხის გამოძიებასაც მიუძღვნა — თავისი ძალისხმევაც და წინაპართაგან შემეწილი ცოდნაც მოახმარა. და, როგორც ვნახეთ, ჯერ აუმხედრდა ზეცას, შემდეგ კი საერთოდ უარყო, დემონური ძალების საუფლო ქაოსად დასახა ყოველივე, გარდა პოეზიისა, შემოქმედებისა (საკუთარი მსოფლმხედველობის შემუშავებას რომ იწყებდა, 1915 წელს, ამგვარი ფორმულაც კი შექმნა: „სადაც სუფევს დემონების ძალა ერთადერთი, იცოდე, რომ იქ არასდროს არ არსებობს ღმერთი“). ასე გაუსწორა მან ანგარიში თავისი ეპოქის ტრადიციულ რელიგიურ შეხედულებებს. ტრანსცენდენტური სამყარო ღმერთის, რელიგიური რწმენის გარეშეც მოიაზრება, მაგრამ ეს ფილოსოფიაში ზდება, ამასთან, ერთობ რთულსა და ძნელად დასაძლევ, არც ისე პოპულარულ ფილოსოფიურ (იდეალისტურ) სისტემებში. ზოლო ამგვარ მდინარებას აზრისას გალაკტიონ ტაბიძე არავითარ შემთხვევაში არ იცნობდა.

პირდაპირ გაოცდებით, რაოდენ გულარხეინად პოულობს ზოგიერთი მკვლევარი ტრანსცენდენტურ სამყაროს ისეთ ლექსებში, როგორიცაა „მთაწმინდის მთვარე“, „ლურჯა ცხენები“, „სილაჟ-ვარდე ანუ ვარდი სილაში“ და სხვა.

კიდეუ და კიდეუ გადავიკითხოთ ეს ლექსები. რას გვაუწყებს „მთაწმინდის მთვარე?“ მხოლოდ იმას, რომ მისი ავტორის ნატვრაა, როგორმე გამოთქვას, „თუ სიზმარმა ვით შეისხა ციდან ცამდე ფრთები“ ზემოთაც არაერთხელ ითქვა და ეხლაც გავიმეოროთ: ყოფნის სიზმარეულობის განცდა არავითარ შემთხვევაში არ არის ტრანსცენდენტური სამყაროს რწმენა. ამგვარი განცდა განუმო-რებლად თან ახლავს თვითჩაღრმავებას (აგერ, 30-იან წლებშიც ზომ თქვა იმავე გალაკტიონმა: „გადივლის თვალწინ იგი სიზმარი

და რაღაც მწარედ დამენანება“). ღამის მიერ სულში ჩახედვისა და იღუმალების განცდის გამოც ზუსტად იგივე ითქმის. კიდევ რას გვაუწყებს ეს ლექსი? იმას, რომ „სიკვდილის გზა არაა არის ვარდისფერ გზის გარდა“. ვისთვის? „სულისთვის, ამ ზღვამ რომ აღზარდა“. რომელი სული იგულისხმება? სული პოეტის, შემოქმედისა.

ეს არის სწორედ გალაკტიონ ტაბიძის იმდროინდელი მსოფლმხედველობის უმთავრესი ნიშანი: არსებობის ქაოსში, სიზმარეულ ყოფაში მიკვლეულია ერთადერთი რეალობა — პოეზია, შემოქმედება, რომელიც არ ემორჩილება ამ სიზმარეული სამყაროს მსწრაფლწარმავალობას, იგი მარადიული რამ არის.

და განა „ლურჯა ცხენებში“ სხვა რამ არის ნათქვამი? აბა კარგად დავეუკვირდეთ: „სამუდამო მხარეში“ — „არ ჩანდა შენაპირი, ვერ ვნახე ვერაფერი“. მთელი ლექსი ამ პათოსით არის დაწერილი. აქ არის ტრაგიზმი, აღძრული იმის შეცნობით, რომ შენაპირები, აღთქმული „სამუდამო მხარე“ არ არსებულა. ყოფნის ქაოტურ სრბოლაში, სადაც „უსულდგმულო დღეები ჩნდება და ქვესკნელდება“, სადაც მხოლოდ „შეშლილი სახეების ჩონჩხიანი ტყეები“ მიისწრაფვიან არარაობისკენ, ერთადერთი რეალური, მარადიული არის მხოლოდ ქროლა ლურჯა ცხენებისა. რას გამოხატავენ ეს ლურჯა ცხენები? იმას, რასაც ბარათაშვილის მერანი — პოეტის აზრებს, განცდებს, მისწრაფებებს, ოცნებებს, ხილვებს, ყოველსავე, რითაც სულდგმულობს მისი შემოქმედება.

„სილაჟვარდე ანუ ვარდი სილაში“ რაღაა? დედა ღვთისას მიმართ თქმული მწარე საყვედური იმის გამო, რომ აღთქმული საიქიო ბედნიერება არ არსებულა, რომ ყოფნა მხოლოდ ჯოჯოხეთია და ამ ყოფნის დასასრულს, სიკვდილის ჟამს პოეტი არც გაიხსენებს ღვთისმშობელს: „დავიკრეფ ხელებს და გრიგალივით გამაქანებენ სწრაფი ცხენები, ღამენათევი და ნამთვრალევი ჩემს სამარეში ჩავესვენები“. და ამით დასრულდება ყოველივე. ხოლო „ჩემი ცხოვრების გზა სიზმარია და შორეული ცის სილაჟვარდე“, რადგან არსებობა სიზმარეულია და სილაჟვარდედაც არის ქცეული პოეზიის მეოხებით.

იგივე აზრია გამოთქმული ლექსში „დრო“: „შენ მხოლოდ მარადი სიმაღლე გიშველის, როს შუქად მშობლიურ ცას შეეშენებო“. ეს სიმაღლე იგივე სილაყვადეა – ყოფნის ამაოების შემდეგ მშობლიურ ცას „შეეშენება“ მარადიული შუქი პოეზიისა და მხოლოდ ამგვარი სიმაღლე არის მხსნელი არსებობის მსწრაფლ-წარმავალობისა და ამაოებისგან.

გადავხედოთ მრავალგზის ციტირებულ სხვა ლექსებსაც. „ოჰ, ნეტავი არ შეიზნოდეს გადაზნექილი სიზმრების წელი“. კვლავ სიზმარი. „შელამდა. მე წავალ იქ, სადაც სიზმრები წიგნებში დარდობენ დაზუჭულ თვალებით“. კვლავ. მერედა რა იხილვება ამ სიზმრებში? – „დგას გაყინულთა ოცნებათ კრება... და უჩვევ ნათელს ეალერსება ჩვეულ სიცივის მძინარებაში“. ოცნება სწვდება უჩვევ ნათელს, პოეზიის ნათელს. ეს არის ერთადერთი ნათელი. სხვა ყოველივე ქაოტურია: „და დედამიწა ბნელდებოდა, იძირებოდა თითქოს არა აქ, არამედ შორს, სხვა ქაოსებში... როგორ მალელვებს მე ყოველთვის იგი სიჩუმე, მასში იღუმალ ძალით სძინავთ ახალ ქაოსებს...“ ხსენებული „სხვა ქაოსები“ ზაზს უსვამს გალაკტიონ ტაბიძის თვალსაზრისს. რადგან აქ რომ რაიმე ტრანსცენდენტური, ზენა სამყარო იგულისხმებოდეს, ქაოსად არასგზით არ დაისახებოდა. ტრანსცენდენტური. სამყარო სწორედ იმიტომ უპირისპირდებოდა ხოლმე ემპირიულს, რომ, ამ უკანასკნელისგან განსხვავებით, ის მიჩნეული იყო მარადი ჰარმონიის საუფლოდ და არა ქაოსად (თქვენი მტერი მოხვდა ტრანსცენდენტურ ქაოსში!).

თუკი აქ გამოთქმულ მოსაზრებებს მართებულად მიიჩნევთ, იმაშიც უნდა დამეთანხმოთ, რომ, ვისაც ტრანსცენდენტური სამყაროს არსებობა არ სწამს, ის ვერც ამ სამყაროს მისტიურ წვდომას მიესწრაფება და ვერც მის უხილავ და შეუგრძნობელ რეალობათა სიმბოლოების მეშვეობით მინიშნებას დაისახავს მიზნად. რაგინდ გულდასმითაც უნდა ვჩხრიკოთ გალაკტიონ ტაბიძის ლექსები, მსგავს სიმბოლოებს ვერსად მივაკვლევთ. ის, რაც ამგვარ სიმბოლოებად მიაჩნიათ, არის მხოლოდ ერთი შეხედვით რთული სახეები, შედარებები და მეტაფორები, რომლებიც იმის

შედეგად წარმოიქმნება, რომ გალაკტიონ ტაბიძის მზერა ჩვეულებრივს, ყოველდღიურ მზერაზე შეუდარებლად უფრო ღრმად სწვდება არსებობის არა მხოლოდ სივრცულ განფენილობას, არამედ მის სიღრმისეულ განასერსაც, უფრო სწორად – ორივე ამ პლანის გონების წამლებ ერთობას, ჰარმონიას. ოღონდ მზერა სწვდება და არა გონება. სულიერი ევოლუციის ამ ეტაპზე მისი მსოფლმხედველობა ჯერ არ ამაღლებულა იქამდე, რომ დაუდასტუროს სამყაროს, არსებობის ჰარმონიულობა, ჯერჯერობით ასეთად არსებობის მხოლოდ ერთი სფერო ეგულება – პოეზიის, შემოქმედების სფერო. გარნა ეს იმის საწინდარია უკვე, რომ მომავალში პიროვნება ამგვარ აზრამდეც უნდა ამაღლდეს: არსებობა სიკეთე და ჰარმონია რომ არ ყოფილიყო, მსგავსი რამის მიკვლევა ვერც შემოქმედების სფეროში მოხერხდებოდა.

ამიტომ არ უნდა შეგვაცბუნოს გალაკტიონ ტაბიძისეულ სახეთა მოჩვენებითად რთულმა სისტემამ. რადგან იგი არსებობის თავად გულისგულს სწვდებოდა და გამოთქვამდა. და, თუ მაინცდამაინც აუცილებელია უეჭველად სპეციალური ტერმინით გამოიხატოს ამგვარი წვდომა, თამამად შეგვიძლია ვთქვათ: ეს არის უმაღლესი რეალიზმი, შემოქმედების ისეთი საფეხური, რომლისთვისაც ძალზე ცოტა ვინმეს მიუღწევია თვით საკაცობრიო მასშტაბითაც. სწორედ ამის გამოა, რომ ესოდენ გრძნეული ძალით მოქმედებენ მისი ლექსები მკითხველზე, ამასთან, თანაბრად ხიბლავენ უბირ გლეხკაცსაც და დახვეწილ ინტელიგენტსაც (უმაღლესი პოეზიის უბირველესი ნიშანი! – გაიხსენეთ რუსთაველი, ვაჟა-ფშაველა, ქაბირი, ჯაალ ედ-დინ რუმი, თავორი...).

გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტიკობის თვალსაზრისს ბიძგი იმანაც მისცა, რომ მის ლექსებში არაიშვიათად იხსენიებიან სიმბოლისტები (ვერლენი, რემბო, ოსკარ უაილდი, ვერჰარნი, ანდრე ბელი, ბლოკი, ბალმონტი...), მათთან ახლოს მდგომი შემოქმედნი თუ მათი სულიერი წინაპარნი (ედგარ პო, ბოდლერი, თეოფილ გოტიე, ვილიე დე ლილ-ადანი...). მაგრამ ეს თავისთავად არაფერს ნიშნავს. ასევე ან უფრო ხშირადაც ახსენებს იგი ჰომეროსს, დანტეს, შექსპირს (მის პერსონაჟებს), გოეთეს, ბაირონს,

შელის, ნოვალისს, მიუსეს, ჰიუგოს, დიკენსს, დოსტოვესის, ჰაფიზს... ცალკე ლექსები აქვს დაწერილი ჰეგელისა და შოპენჰაუერის კითხვის შემდეგ... უყვარს გახსენება მუსიკოსების (ბეთჰოვენი, გრიგი, შოპენი, ვაგნერი, პაგანინი, ვერდი, მოცარტი, სენსანსი...), აგრეთვე მხატვრებისა (მიქლანჯელო, ვან დეიკი, ბოტიჩელი, რაფაელი, ჯოტო, მურილიო, რემბრანდტი, ლეონარდო და-ვინჩი, ტიციანი, გოია, ვერონეზე, ვრუბელი...). ანტიკური მითოსის სახეები, სიუჟეტები, რენესანსის ეპოქის, საერთოდ, მსოფლიო ისტორიული ფაქტები, პირები მისი პოეზიის მუდმივი თანამგზავრები არიან. ჩვენ საქმე გვაქვს უაღრესად განათლებულ, უპრცესი თვალსაწიერის მქონე პიროვნებასთან, მთელი საკაცობრიო კულტურის მემკვიდრედ რომ მიაჩნია თავისთავი და ორგანულადაც აქვს შესისხლხორცებული ეს კულტურა.

ამიტომ უცხოური სახელები, ფაქტები, სიტყვები მის პოეზიაში ზემოდან კი არ არის დაწეპებული, ეს ყოველივე ისევე მშობლიურად, ახლობლად გვეჩვენება, როგორც რუსთაველის, ილიას, აკაკის, ვაჟას, ან როგორც არაგვის, რიონის, მტკვრის, წინანდლისა თუ გეგუთის ხსენება. აბა მოუსმინეთ:

მე ზამთრისგან ჯაჭვანყვეტილი
ნაცნობ ბალისკენ მივემართები,
სად ფერად უცხო, ყნოსვად კეთილი
ზამთარ და ზაფხულ ჰყვავის ვარდები.
დე, პომიროსის და პესიოდეს
ფეთქდენ ვარდები მალლა ახრილი.
მათ ვერ დამარხავს სასტიკი ლოდი,
სამუდამოდ ვარ ბორკილაყრილი.
დაე მაისის ხატავდეს ხელი
ფლორას, გრაციებს, მუზებს და ეროსს,
რომელი იყო პოეტი ნრფელი,
რომ სიყვარულზე არ დაემლეროს?
ვარდები იგი ელადის გემმა
დაფანტა, როგორც ძვირფასი ჩრდილი,
როგორც სახება და დიადემა
სილამაზისა და სინამდვილის.

რომელი ლხინი იყო უვარდო,
 და ან — რომელი დღე საცნაური,
 ან ანაკრეონს ვინ განუმარტოს,
 რაა უვარდოდ დღესასწაული...
 მარად იზრდება ვარდთან ჭინჭარი,
 როგორც ოდესმე უთქვამს ოვიდის,
 დაე მოვარდეს სეტყვათა ღვარი
 და ცეცხლი ჩემზე გარდამოვიდეს...
 და ორნამენტიტ აკრთობდა დემონს
 იმ მშვენიერი ნიგნების ძალა,
 ნიგნთა ყოველთა მაშინდელთ ზემო
 ვარდით მორთული ჩნდა თავის ქალა.
 ბოტიჩელს ვარდთა სწევდა დე იგი,
 რაფაელს იგი ფარავდა ლხინში,
 სადაც ჯიოტო და ვან დეიკი
 და ლეონარდო იყო და-ვინჩი.
 იხილებოდა, სული დიადით,
 როს სიმალღეებს სწედებოდა არსი.
 რუსთაველს მარად შვენოდა ვარდი —
 ისეთი ჰქონდა ვარდს შინაარსი.

ან კიდევ ამგვარი სტრიქონები:

ყველა სახელებში მხოლოდ რუსთაველი
 ისხნის განსაცდელით მრავალ საუკუნეს,
 იგი უძლევეია და მზის ის თაველი,
 რომელს მონობისთვის გზა ვერ გაულუნეს.
 დანტე უკვდავებში არა მეთაე,
 მაგრამ დიდებაა მკრთალი ბეატრიჩე, —
 ბავშვის მეოცნებე სახეც დიადია,
 რომელს შეუყვარდა ერთჯერ, მეთაეჯერ.
 სული სრულხმოვანი შენი, შოტლანდია,
 ბარდნი რომ გეხვივნენ უუნაირონი,
 მეფურ უგონობით ეხლაც ის ლანდია,
 უფრო უმაღლესნი — შელლი, ბაირონი,
 ბევრი ყვავილია, ბევრი ფოთლებია
 ხან მხურვალე, ხან — უუნოტიესი,
 იგი ვერლენია, იგი ბოდლერი,
 რემბოს ლექსებია ანდა გოტიესი.

იყო პაფიზიცა და იქ, შირაზიდან,
რათა აღმოსავლეთს არე დაუფარჩოს...
მაგრამ შავ ყორანის სუნთქვა ვინ აზიდა,
ეს ხომ იგი არის... ედგარს გაუმარჯოს!

პიროვნებათა და სახელთა ეს ენციკლოპედიური ნუსხა (ორ-სავე ციტატაში) სრულებით არ გაკრთობთ, არ გტვირთავთ, არ გბეზრდებათ. პირუკუ: ხსენებული პიროვნებანი თქვენთვისაც ისევე ახლობლებად იქცევიან თითქოს, როგორც ავტორისთვის არიან, თქვენც თითქოს შინაურულად საუბრობთ ამ დიდ საკაცობრიო ნადიმზე, სადაც ყოველივე უჩვეულოდ ამაღლებულია, მომხიბვლელი და პოეზიის, ხელოვნების მარადი მზით განათებული.

მაგრამ ჩვენს მიერ განსახილველი საკითხისთვის უადრესად ნიშანდობლივი ის არის, რომ მეორე ციტატაში სიმბოლოსტი პოეტები თუ მათი უშუალო წინაპარნი (ვერლენი, ბოდლერი, რემბო, ედგარ პო, გოტიე) ამ დიდი საკაცობრიო ნადიმის მონაწილენი არიან, ლექსის ავტორი მათითაც ისევე მოხიბლულია, როგორც რუსთაველით, დანტეით, ბაირონით, შელით, ჰაფიზით. ეს არის პოეზიის დღესასწაული, და ამ დღესასწაულზე ყველას შესაფერი ადგილი აქვს მიჩენილი. ჩამოთვლილი სიმბოლისტები თუ მათი წინაპარნი დიდი პოეტები იყვნენ და გალაკტიონ ტაბიძე მათი სიდიადის წინაშეც ისევე იხრიდა ქედს, როგორც სხვა ტიტანთა წინაშე. ამიტომ სიმბოლისტთა ხსენება ერთობ უსუსური საბუთია გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობის დასამტკიცებლად.

და კიდევ ერთი ძალზე ნიშანდობლივი მომენტი: წინაპართა სიდიადის წინაშე ქედს კი იხრიდა, მაგრამ თავისი ფასიც იცოდა, საკუთარ სიდიადესაც გრძნობდა. ამიტომ ზოგჯერ ეჯიბრებოდა კიდევ მათ, თითქოს საღიქსოდ იწვევდა, თავისებურ მუშაირას უწყობდა. ასეთ დროს სრულიად შეგნებულად მიმართავდა წინაპართა ქმნილებებში არსებულ რომელსამე თემას, მოტივსა თუ სახეს – ვნახოთ, ვინ უკეთ იტყვისო. აქ პლაგიატის დანახვა იმის დამადასტურებელი იქნებოდა, რომ არაფერი გაგვეგება პოეზიისა. წინაპრებთან გაჯიბრება არც გავლენაა, არც მიბაძვა. ეს უმაღლე-

სი ღონის ურთიერთობაა. ასე ეჯიბრებოდა რუსთაველი აღმოსავლელ პოეტებს, როცა არაერთი მათეული მეტაფორა ახალი ფერებით ააელვარა ჩვენს წინაშე. ასეთივე შემოქმედებითი გაჯიბრების ნიმუშია გალაკტიონ ტაბიძის „ათი ქალწული“ – სახარების ერთი იგავის გარდათქმა მშვენიერ პოეტურ ნოველად. სათანადო მაგალითები აურაცხელია მსოფლიო მასშტაბითაც. ეს კაცი როგორც თავის საკუთარ, ისე მთელი ქართული კულტურის დამოკიდებულებას არკვევდა „უზარმაზარი მსოფლიო ქნარის“ (მისივე სიტყვებია) წინაშე. ამგვარი ამოცანა მეოცე საუკუნის დასაწყისი ხანის ქართულ კულტურას ბუნებრივად წარმოესახა. მთელი მეცხრამეტე საუკუნე იყო ამისთვის მომზადება, რათა ამ უერცეს ასპარეზს დაბრუნებოდა ოდესღაც ძალისძალად მოწყვეტილი ქართველობა და თავისი „ასამაღლებელი ხმა“ ჰქონოდა ამ ასპარეზზე. ამიტომაა სწორედ, რომ გალაკტიონ ტაბიძე ესოდენ ძალდაუტანებლად ახერხებს გაესაუბროს (ზოგჯერ გაეკამათოს თუ გაეჯიბროს კიდეც) ანტიკურ ეპოქასაც, შუა საუკუნეებსაც, რენესანსის ხანასაც და მეცხრამეტე თუ მეოცე საუკუნეთა საკაცობრიო კულტურასაც – სილიადეს ქედს უხრის, მაგრამ ეს არის ღირსეულის მიერ ღირსეულთა აღიარება, სწორის თავმდაბლობა სწორთა წინაშე და არა რომელიმე პროვინციელის მორცხვი ქედმოდრეკილობა. რადგან ძალიც შესწევს საამისოდ – ზურგს დიდი ქართული კულტურა უმაგრებს, ხოლო მკერდს საკუთარი ქნარი უმშვენებს, – „მაქვს მკერდს მიღებული ქნარი – როგორც მინდა“, – ისეთ სიმაღლეთა მომხილველი, მის ზოგიერთ ევროპელ კოლეგას სიზმრადაც რომ არ მოლანდებია.

ეს ყოველივე თუ არ გავიცნობიერეთ, ვერაფერს გაუვგებთ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიას და ვერასოდეს შევძლებთ ღირსეული ადგილი მივუჩინოთ მწერლობის ისტორიაში.

ზოგიერთ მკვლევარს რომ მივუგდოთ ყური, გალაკტიონ ტაბიძის 1915-1927 წლების პოეზიაში ერთი ნაკადი სიმბოლისტურია („მთაწმინდის მთვარე“, „ლურჯა ცხენები“, „თოვლი“, „ათოვდა ზამთრის ბაღებს“, „ალეები თოვლში“, „ედგარი მესამედ...“),

მეორე ნაკადი — ქართული კლასიკური მწერლობიდან მომდინარე („მამული“, „ომნიბუსით“, „ჩემო იარაღი“, „არაგვი“, „პირიმზე“, „გაგონდება თუ არა“...), ხოლო მესამე — ხალხური შემოქმედებიდან მომდინარე („ქალავ“, „ხალხური მოტივებიდან“, „წინანდალელი ნათელა“, „ერთი გავარდნილი კაცი“...). ამითაც არ მთავრდება ყოველივე: რევოლუციური თემატიკის დამუშავებისას ჯერ ბლოკის მოწაფვა თურმე, მერე — მაიაკოვსკისა.

საკუთრივ გალაკტიონის რაღაა, თვითონ სად არის? ნუთუ „მესაფლავებს“ მეტი აღარაფერს დაუნარჩუნებენ სათავისოდ?

აი, სად წამოყოფენ ხელახლა თავს „ორი პერიოდის“ სქემის მანკიერებანი. ვინც გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტობას ამტკიცებს, ამ პერიოდობანას მოთამაშეთა ამქარში ამოყოფს თავს ნება-უნებურად. და არის მერე დახშულ წრეში გაუთავებელი ტრიალი და აზრის ძალდატანება. როდის მოელება ბოლო ამ წაჯექ-უკუჯექობას?

მხოლოდ მაშინ, როდესაც ვაღიარებთ, რომ გალაკტიონ ტაბიძე იმას გვამცნობდა, რასაც საკუთარი ცდით მისწვდა, რომ იგი არსებობის ისეთ სიმაღლეებს იყო ნაზიარები, არაფრად ესაჭიროებოდა მისტიკის მწიგნობრულ-სიმბოლისტურ სქემებში ვაივაგლახი, რომ, დასასრულ, მის მიერ შემუშავებული მეთოდი გამოსახვისა, თუ მაინცდამაინც სახელის დარქმევას მოვიწადინებთ, არის უმაღლესი რეალიზმი...

ამასობაში თქვენ ალბათ დაგავიწყდათ კიდევ მშვენიერი ლექსი „თოვლი“ (ეს დაგვმართა სიმბოლიზმის გამოდევნებამ). თუ გახსოვთ, ამ ნაწარმოებთან დაკავშირებით ითქვა: გალაკტიონ ტაბიძის ლექსი თავისი მთლიანობით გვიპყრობს მთლიანადვე, ეს მთლიანობა ნაწილებს მუდამ წინ უძღვისო. მთლიანობა შინაარსია, ნაწილები — ფორმა. შინაარსი მუდამ შესატყვისი ფორმით შეიმოსება. ამიტომ გალაკტიონ ტაბიძის ფორმაც მისი ურთულესი შინაარსის გამომხატველია. ხოლო ეს შინაარსი ურთულესი იმ-იტომ არის, რომ სამყაროს, არსებობის უღრმეს და უმაღლეს (რაც ერთი და იგივეა) საწყისთა წვდომის შედეგად არის მოპოვებუ-

ლი. ოლონდ აქ თავს იჩენს ერთი საოცრება: სულიერი ევოლუციის ამ საფეხურზე ურთულესი და უმარტივესი გაიგივდება, აქ გენიოსიც იმასვე იხილავს, რასაც ბავშვის დაუბინდავი მზერა. აი, აქ იღებს დასაბამს გენიალურ შემოქმედთა იგაგმიუნვედნელი სისადავე, გამოთქმის იმგვარ საშუალებათა მიკვლევა, მკითხველს რომ აფიქრებინებს – ასე ხომ მეც დავწერდიო (აქედან – გენიალურ ნაწარმოებთა მაცდუნებელი თვისება – მიმბაძველების მრავლად გაჩენა).

ერთხელ კიდევ გავიხსენოთ „თოვლის“ დასაწყისი სტრიქონები:

მე ძლიერ მიყვარს იისფერ თოვლის
ქალწულებივით ხიდიდან ფენა,
მწუხარე გრძნობა ცივი სისოვლის
და სიყვარულის ასე მოთმენა.
ძვირფასო, სული მევსება თოვლით,
დღეები რბიან და მე ვბერდები.
ჩემს სამშობლოში მე მოველე მხოლოდ
უდაბნო ლურჯად ნახევრდები.

რაოდენ მარტივი ჩანს ერთი შეხედვით ყველაფერი, რა უბრალოდ იწყება საუბარი: „მე ძლიერ მიყვარს...“, „ძვირფასო“, „მე ვბერდები“... აქვეა დიალექტური „სისოვლე“, რაც კიდევ უფრო ინტიმურს ხდის ამ საუბარს. ამასობაში ვერც ვამჩნევთ, რომ „იისფერი თოვლი“ არც ისე ჩვეული ეპითეტია და მიგვანიშნებს სიწმინდესა და უმანკოებას (საყვარელი არსების უპირველეს ნიშანს), რაც დასტურდება იმით, რომ ეს თოვლი ხიდიდან ქალწულებივით ეფინება ჯერჯერობით სულაც მოუხსენიებელ მდინარეს; ვერ ვამჩნევთ, რომ „მწუხარე გრძნობა ცივი სისოვლის“ და შემდეგ „სიყვარულის ასე მოთმენა“ წინასწარვე გვაუწყებს ამბავს მწუხარე, უნუგეშო და, ამავე დროს, უსპეტაკესი, წმინდა სიყვარულისას; რომ სულის თოვლით ავსება და სამშობლოს დასახვა უდაბნოდ იმავე სევდისა და მარტოსულობის გამომხატველია, რაც „მე და ღამეშიც“ ითქვა უფრო ლიტონი საშუალებებით...

მრავალ რასზე ვერ ვამჩნევთ, თუ საგულდაგულოდ არ ჩა-
უუკვირდებით. რადგან გამოსახვის არც ერთი საშუალება გალაკ-
ტიონ ტაბიძისთვის თვითმიზნური და თვითმკმარი რამ არასოდეს
არ არის. ამ საშუალებათა ერთადერთი ფუნქციაა ჩვენი არსების
იქითკენ წარმართვა შეუმჩნეველად, რომ მთლიანად მოგვიცვას იმ
განწყობილებამ, განცდამ, გრძნობამ, აზრმა, ხილვამ, რაც ავტორი-
სეულია. ოღონდ დიდი შეცდომა იქნება იმის ფიქრი, თითქოს
ავტორი ამას წინასწარი განზრახვით სჩადიოდეს, ეშმაკურად
გვიგებდეს ბადეს. არა, რაღა თქმა უნდა. გამოსახვის საშუალება-
თა ხსენებული „ფუნქცია“ მხოლოდ ანალიზის მეოხებით წარ-
მოჩინდება, თორემ ნაწარმოების შექმნის პროცესში ავტორს ამაზე
რომ ფეიქრა, ველარაფერს დაწერდა. ავტორის ერთადერთი მის-
წრაფება ის იყო, უშუალოდ გადმოეცა, რაც განიცადა, რაც იხილა,
რასაც მისწვდა. ხოლო, რაკი ის განცდილი, ხილული თუ წვდო-
მილი ორგანული მთლიანობა იყო, ფორმაც შესატყვისი შეიმოსა.
ასე ტყის შესახებაც შეიძლებოდა გვეთქვა — მისი ფუნქცია ის
არის, ჩვენს წინაშე გადახსნილი მთელი პეიზაჟის მშვენება უკეთ
განგვაყდევინოსო.

ყოველი ჭეშმარიტი შემოქმედის მიერ მომარჯვებული გამო-
სახვის საშუალებები მხოლოდ მისივე სათქმელის შესატყვისია,
სხვისას არასგზით არ მოერგება. და წელანდელ სიტყვებსაც რომ
მივუბრუნდეთ, რაკი გალაკტიონ ტაბიძის სათქმელი უაღრესად
რთულიც არის და მარტივიც ერთსა და იმავე დროს, ამგვარივეა
მისი გამოსახვის საშუალებები: ერთი შეხედვით მარტივი, ჩვეუ-
ლებრივი ფრაზა მოულოდნელი სირთულის შემცველი აღმოჩნდე-
ბა ხოლმე და ერთი შეხედვით რთული სახე — საგანთა, მოვლე-
ნათა, სულიერ რეალობათა, მიმართებათა უპირველესი, უარსებითე-
სი ნიშნის წარმომჩენი და, ამდენად, საესებით გასაგები.

ოღონდ გასაგები იმ პირობით, თუ მკითხველს, აღმქმელს
იმის უნარი აღმოაჩნდა, ფეხდაფეხ მიჰყვეს ქვესკნელ-ზესკნელის
მომლაზველ პოეტს. თავის მხრივ, ეს უნარი იმდენად სპეციალურ
განსწავლასა და მომზადებას არ გულისხმობს (რაღა თქმა უნდა,

არც უამისობა იქნება), რამდენადაც სიწრფელეს, ცინცხალ გონებას, შეუბღალავ მგრძნობელობას, ერთი სიტყვით, ნორმალურ, ნაღდ კაცობას. ვისაც მწერლობის, ხელოვნების პირველ ნიშნად წინასწარ გარკვეული პოზის მიღება მიაჩნია, ვინც თვითონაც გარკვეულ პოზაში ჩამდგარი ეცნობა მწერლობისა თუ ხელოვნების ქმნილებებს, ის გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიას ალღოს ვერ აუღებს. რადგან ეს პოეზია, უწინარეს ყოვლისა, არის რთული სიმარტივე და მარტივი სირთულე. ეს არის გონიერი, გამჭრიახი, გულსავესე, სათნოდ შესახვედრი, ენამჭვერი და ენამოსწრებული ქართველი კაცის საუბარი, ვერავითარ სიყალბეს რომ ვერ ეგუება. მცირეოდენი ეშმაკობა? შესაძლოა. გადაკრული სიტყვა, დაქარაგმება თუ სათქმელის ჩახლართვაც, მინიშნება, მოიარებით, ნართაულად თქმა? რამდენიც გნებაეთ. სიტყვის კაზმვა, მჯობთაგან უმჯობესის გამორჩევა, ტონის აწევ-დაწევა, ინტონაციის ხშირი ცელა, ინტიმური კილო, უშუალობა, სიწრფელე, მონდობილი და მიმნდობი მეტყველება. ოღონდ სიყალბე — არსად.

— მე იმერეთში ნავალ, თქვენ საით?

— მეც იმერეთში, ჩემო ბატონო, —

შევყევით გზაში ცბიერ მუსაიფს,

შენ სთვლემდი, ცაო უკაბადონო.

გამოგვეგება მუნჯი მსახური,

ისევ ატმები, შინდები, ქვიშნა.

სახლს გადასცლოდა გადასახური

და დასაველეთი შორით გვენიშნა.

გამოგვეგება ძალღი ბებერი,

გვიცნო და უცებ შეწყვიტა ყფა.

წვიმა... მდინარე... თვე ნოემბერი...

ვთქვით: მწუხარება ეხლა იწყება.

მოგვესმა ძველი: გაჩუმდი, მურა!

ჩამაველმა მზემ მთები მიმაღა.

ეზოდან ქალი გამოეშურა,

შეგვხედა, გვიცნო და მიიმაღა.

არ მოგვესმოდა სახლიდან მოთქმა,

მაგრამ საოცრად ტიროდა სახლი.

ეზოში სამჯერ იკივლა ჭოტმა,
ზარით აზუელდა ბებერი ძალლი.
მაშინ საზარლად ატირდა მუნჯი,
ჩვენი ყრუ, ჩვენი მუნჯი სატანა,
თითქო სადღაცა გაჰქრა საუნჯე
და შეღამებამ ითანდათანა...

ამ წიგნის ავტორს განზრახული ჰქონდა ყოველივე ზემოთქმულისთვის მოეყოლებინა უფრო დეტალური საუბარი გალაკტიონ ტაბიძის ლექსთა ფორმის საკითხებზე. განზრახული ჰქონდა მოეტანა ნიმუშები მისი შედარებების, მეტაფორების, სახეებისა, განსაკუთრებული სიტყვები, სიტყვათშეხამებები, გამოთქმები, კომპოზიციები, ნეოლოგიზმები, დიალექტიზმები, მორფოლოგიურ-სინტაქსური თავისებურებები, ერვენებინა მეტრულ-რიტმული სტრუქტურის მრავალფეროვნება, რითმათა სიახლე და სიმდიდრე და სხვა მრავალი (სათანადო მასალით, 1947 წლიდან ნაგროვებითა და ამოკრებილით, რამდენიმე მომსზო რვეულია გაცემული).

მაგრამ ავტორმა უარი თქვა ამ განზრახვაზე და ამ ამბით, უნდა ვიფიქროთ, მკითხველნი მაინცდამაინც გულნაკლულნი არ დარჩებიან.

„მოღის მემოცნება გავსწორებული“

*დღე გაფითრდა იაგუნდის,
დგას ღრუბლების ჯგუფები.
რაგინდ ღიღი გული გქონდეს,
მინც დაიღუპები.*

„ქუთაისში სიწყნარეა, მოწყენილობაა. მომაბეზრებელი ერთ-ფეროვანი ცხოვრება თითქოს შემოდგომის ნისლიანი დღეების გაგრძელებაა — და უკუღმა — შემოდგომის ნისლიანი დღეები საშინლად ჰგავს ამ ერთფეროვან ცხოვრებას“ (ოლია ოკუჯავასადმი — მომავალი მეუღლისადმი — მიწერილი ბარათიდან. ცხრაას ათიანი წლები).

ამნაირია გარეგანი ცხოვრების სურათი — სრული კონტრასტი შინაგან სამყაროში მოპოვებული სიმაღლის განცდისა. ჟამიდან ჟამზე ეს უფერული, ფუჭი ცხოვრება თავს შეახსენებს ხოლმე, უაზრო კონფლიქტს მოუწყობს, უხიაკად გაეხუმრება და ტანჯვითა და კათარზისით გასპეტაკებულ სულს უფორიაქებს.

იმავე ოლია ოკუჯავასადმი მიწერილი ბარათიდან:

„ყვავილები ძალიან ბევრი მომიტანეს, განსაკუთრებით როცა თეატრიდან გამოვედი. საშინლად ცუდ გუნებაზე ვიყავი. შემდეგ ისეთი რამ მოხდა, რომელიც მთელ ჩემს სიცოცხლეში არ დამავიწყდება... მე და ლაღო მაჭავარიანი ერთ რესტორანში შევედით სავაზმოდ... როცა რესტორნიდან გამოვედით, გავწიეთ პირდაპირ ჩემი ბინისაკენ, მაგრამ კარები დაეკეტათ და ნახევარი საათის განმავლობაში ვიდექით, კარები არავინ არ გაგვიღო. რაღა გზა იყო, ჩვენ ისევე ქალაქში დავბრუნდით შუალამისას, რომ ბინა გვეშოვა სადმე სასტუმროში. სასტუმროებში თავისუფალი და იაფი ოთახი ვერსად ვერ ვიშოვეთ და ვიყავით გაჩერებული ერთ ადგილას და ვფიქრობდით, თუ რა უნდა გვექნა. უცებ გამოიარა სათავადაზნაურო გიმნაზიის ხუთმა მოწაფემ ორი ახალგაზრდა

ქალით. ერთმა მათგანმა ისე მძლავრად გამკრა მხარი, რომ ხელი ეხლაც მტკიცეა; გამკრა მხარი და მიდიოდა თავისთვის, თითქოს აქ არაფერიაო, არც ბოდიშის მოხდა, არც არაფერი. მე ეს ძალიან მეწყინა და მივაყოლე: ცოტა ხეირიანად გაიარე-მეთქი. გიმნაზიელი მობრუნდა, გაჩერდა და ისე დამიწყო ცქერა, თითქო დამცინოდა კიდეც. მთელი კომპანია შეჩერდა. მეზმორთმინებიდან გამო-მიყვანა გიმნაზიელის უზრდელმა ქცევამ და ჯოხი დაეარტყი. ყველამ ხელის გამოღება უნდოდა, მაგრამ ჩემი ჯოხი ყველასთვის მწარე გამოდგა. ამის შემდეგ ყველამ იკადრა პირის ბრუნება, მარა დაედევნა ლაღო და მთელი გეგუთის ქუჩა სულ ცემა-ტყეპით გაარინია. პირდაპირ ზღაპრული სიმარჯვე გამოიჩინა, მარა მე დავედევნე და შევაჩერე. შემდეგ მათი თანამგზავრი ქალებიც ჩაერივნ და მშვიდობა ჩამოაგდეს — მაგრამ ჩვენ იმ ღამეს არ გვძინებია. გაველი ქალაქ გარედ და ამასობაში კიდეც გათენდა. ლაღო რედაქციისკენ წავიდა, მე ზევით, გორაზე. ოთახში მე მძინავდა ორი საათის განმავლობაში და, როცა გამომეღვიძა, ოჰ, შენ წარმოიდგენ ჩემს მდგომარეობას, რანაირი გამოღვიძება იქნებოდა. საშინელი უმწეობა, მარტოობა, სინანული. საჩქაროდ დავეშვი გორიდან ქვევით და, აი, ვწერ წერილს. როგორ მოგწონს ეგ საქმე? ჯოხით, შენგან ნაჩუქარი ჯოხით კაცს ცცემდი. რა მეშველება, ნუთუ ყოველთვის ასე იქნება? ღმერთმანი, არ ვიცი, რა მემართება!“.

გალაკტიონ ტაბიძის ბარათების, დღიურების, ჩანაწერების კითხვისას უნებურად ყურადღებას მივაქცევინებთ ერთი უცნაური გარემოება: რამდენადაც უზადო, დახვეწილი და ელვარეა სტილი მისი ლექსებისა, იმდენად უფერული და უღიმღამოა პროზაული სტრიქონები. არაერთხელ უცდია მოთხრობის შექმნა, მის არქივში მრავლად იპოვება დაწყებული და ორი-სამი გვერდის მერე თავმინებებული მოთხრობები. სხვათა მიერ მონაყოლი ნაირ-ნაირი ამბების, ანეკდოტების, ყურმოკრული დიალოგების აურაცხელი ჩანაწერიც აქვეა. არც კი გჯერათ, არც გინდათ ირწმუნოთ, რომ გალაკტიონ ტაბიძის კალამს ეკუთვნის ეს უნიათო, უნუგე-

შოდ მოსაწყენი ქმნილებები — პროზა ამ სიტყვის ყველაზე ცუდი გაგებით. სულ რამდენიმე დღიური და ჩანაწერია დიდი შემოქმედის ნიჭით აღბეჭდილი. დანარჩენისგან ღმერთმა დაგიფაროთ.

ამ მხრივაც უჩვეულო იყო მისი ხვედრი. დიდი პოეტების დღიურები, ჩანაწერები, ლიტერატარული წერილები (პროზაული ნაწარმოებები სულაც რომ არ მოეპოვებოდეთ) მათს ლექსებზე არანაკლებ საინტერესო საკითხავია ხოლმე ჩვეულებრივ. არა, ამ კაცს რაღაც განსაკუთრებული, ახირებული უნდა დამართოდა უეჭველად, ყოველმხრივ ხაზი უნდა გასმოდა მის უმწეობას ცხოვრებაში, უიღბლობას, რეალური ორიენტაციის გრძნობის სრულ ატროფიას. მისი პორტრეტის არ იყოს: ვისაც გალაკტიონ ტაბიძე მის სიცოცხლეშივე არ უნახავს, ფოტოსურათების თუ ნახატების მიხედვით სასიკეთოს ვერაფერს იაზრებს. მისთა ქმნილებათა თარგმანების თუ მისი მთარგმნელების არ იყოს: ვისაც ორიგინალი არ წაუკითხავს, ამ თარგმანების მიხედვით აგრეთვე ვერაფერს იაზრებს სასიკეთოს; მისი ზოგიერთი „რჩეულის“ და მის შესახებ დაბეჭდილი ზოგიერთი მოგონების არ იყოს, მისთვის გამართული შეხვედრების თუ ლიტერატურული საღამოების, მისი პირადი ურთიერთობების, მის მიერ წამოწყებული საქმეების არ იყოს...

საგულისხმო ისაა, თვითონაც ხვდებოდა ყოველსავე ამას, იცოდა, რა დღეშიც იყო, და წუხდა, შფოთავდა, წვალობდა. რამდენიმე სტრიქონი კიდევ მოვიტანოთ ოლია ოკუჯავასადმი მიწერილი სხვა ბარათიდან:

„...და ერთ რამეში, სასტიკ სინამდვილეში თანდათან ვრწმუნდები: მე თურმე მთელ დედამიწის ზურგზე არ შემოძლია არავისთან გულწრფელი საუბარი და წერილის მიწერა. ეს ჩემი გულის ღრმა ტრაგედიას შეადგენს, ოლია. მინდა ვთქვა და დავწერო ის, რასაც ვფიქრობ, და გამოდის სრულიად სხვა. ვამბობ და ვწერ იმას, რაც არავის არ ესიმოვნება, ეწყინება. რამდენჯერ ყოფილა ასეთი მაგალითი, რომ ჩემი ტკბილი გამარჯვება კაცს დაცინვით მიუღია. ვერ გაიგებენ... აი, თუნდაც ეს წერილი... ვერსაგზით ვერ

გავიგე, რა მინდა ვთქვა და რასა ვწერ... ღმერთმანი, ასე არის... იმნაირათ ვწერ, იმნაირათ გიგზავნი წერილებს, მინდა, რომ შენზე ცუდი შთაბეჭდილება არ მოახდინოს და უეცრად... შენ ყოველთვის პასუხათ საომარ წერილებს გამოგზავნი..."

ორიენტაციის ამგვარი დაკარგვა, ამნაირი უმწეობა უმაღლ საჩინო ხდებოდა, როგორც კი „ქვეყნისგან ჯერაც მიუკვლეველ“ იმ თავის ჯადოსნურ სამყაროს გამოცისლდებოდა ხოლმე — ოცნებისა და პოეზიის საუფლოს. და მერე — „ჯვარს ეცევი, თუ გინდა, საშველი არ არის, არ არის, არ არის!“.

და მაინც ხდებოდა რაღაც სასწაული: ეს უსაშველო ყოფაც, ეს გამოუვალი ცხოვრებაც, ყოველივე ამის შეგრძნებით აღძრული ტრაგიზმიც ლექსებში გონების წამლებ მშვენიერებად იქცეოდა.

პარადოქსი ისაა, განსაკუთრებული თითქოს არაფერი იყო ამ ლექსებში — მსგავსი რამის ყოველდღიური, ჩვეულებრივი ენით გადმოცემისას ზოგჯერ საკმაოდ ბანალური, ტრივიალური სუბსტრატიღა გვრჩება, ისეთი რამ, სხვა პოეტის ხელში ბანალურ-სავე ქმნილებას რომ წარმოშობს უეჭველად.

ოღონდ ეს მხოლოდ ერთი შეხედვით არის პარადოქსი. იმ-იტომ, რომ ჭეშმარიტი პოეტური ნაწარმოების ჩვეულებრივი ენით გადმოცემისას ფაქტიურად აღარავითარი სუბსტრატი აღარ გვრჩება ხელთ, მით უფრო, როცა ლირიკასთან გვაქვს საქმე.

ყოველდღიური, ჩვეული გაგების თანახმად, ის, რასაც მხატვრული ნაწარმოების შინაარსს ვუწოდებთ, მონათხრობ, გადმოცემულ ამბავს ნიშნავს. მაგრამ ლირიკაში ამბის (სულ ერთია, გარე თუ შიდა სინამდვილეში მომხდარი ამბის) თქმა რომ კმაროდეს, ყოველი კაცი პოეტად იქცეოდა, ვინც კი არ დაიზარებდა ცოტაოდენი წაევარჯიშა სალექსო ტექნიკის დასაუფლებლად. საქმეც ისაა სწორედ, რომ ამბის გალექსვასა და პოეზიას შორის ჯერ კიდევ დიდზე დიდი მანძილია. მაშ რა არის ლირიკული ქმნილების შინაარსი — მასში გადმოცემული აზრი, განცდა, განწყობილება, ხილვა? ამათი გალექსვაც ჯერ კიდევ არ არის ლირიკა. იქნებ ავტორის დამოკიდებულება მონათხრობი ამბისადმი,

ლექსში გადმოცემული აზრის, განცდის, განწყობილებისა თუ ხილვისადმი? ან იქნებ ყოველივე ამის ერთობლიობა? მაგრამ ჩვენ შეგვიძლია ეს ყოველივე ჩვეულებრივი ენით გადმოვცეთ და ნაწარმოებიდან ხელთ ბევრი მაინც არაფერი შეგვრჩეს – მისი არსება, მისი ნამდვილი შინაარსი უღმერთოდ დაგვეკარგოს. უწინარეს ყოვლისა სწორედ ეს განასხვავებს ლირიკას პროზისგან და არა ლექსური ფორმა.

ვიდრე მსჯელობას განვაგრძობდეთ, ერთხელ კიდევ ხაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ აქ ლაპარაკია უმაღლეს პოეზიაზე, ჭეშმარიტ ლირიკაზე. თორემ უამისოდ რამდენიც გნებაეთ, იმდენ მაგალითს გაიხსენებთ, როცა ამბავთა, განცდათა და მისთანათა ლექსად მომთხრობელს მაინც პოეტს უწოდებენ ხოლმე. შორს რომ არ წავიდეთ, გალაკტიონ ტაბიძისავე 1908-1914 წლების ქმნილებათა აბსოლუტური უმრავლესობა სხვა არაფერია, თუ არ ამბის, აზრის, განცდის, განწყობილების ლექსად თქმა. ამიტომაც ეს ჯერ კიდევ არ იყო უმაღლესი პოეზია, იმ დონის ლირიკა, რომლის ბადალსაც, თუგინდ მსოფლიო მასშტაბით, ასეულნი კი არა, ერთეულნი ქმნიან მხოლოდ.

ხოლო იმ დონის ლირიკის უარსებითესი ნიშანი, მისი ნამდვილი შინაარსი არის წამიერში მარადიულის, სასრულში უსასრულოს, მედინში წარუდინებელის წვდომა, იმგვარ მიმართებათა მოხელთება, რომელნიც კონკრეტულის ჭვრეტისას უზოგადესს დაგვაღანდინებენ. სწორედ ამიტომ არის, რომ „შიაირობა (პოეზია) პირველადვე სიბრძნისაა ერთი დარგი, საღმრთო, საღმრთოდ გასაგონი, მსმენელთათვის დიდი მარგი“. ყოველივე ამის გადმოცემა ჩვეულებრივი, პროზაული ენითაც არის შესაძლო, მაგრამ ამ შემთხვევაში აუცილებელია უერცესი აღწერები, ხოლო პოეტურ ნაწარმოებში ეს წამიერად ხდება. აი, რა არის იმის მიზეზი, რომ ლირიკული ქმნილების „შინაარსის“ პროზაულად გარდათქმისას ფაქტიურად აღარაფერი გვრჩება ხელთ. პატარა ლირიკული ლექსის შინაარსის ადეკვატური რამის გადმოსაცემად მთელი ტომი შეიძლება დაიწეროს და მაინც ვერ ითქვას ყოველივე

(აქედან კი დასკვნა: „გრძელი სიტყვა მოკლედ ითქმის, შაირია ამაღ კარგი“).

მაგრამ, თუკი პოეტური ნაწარმოების შინაარსი ზემოთ მითითებული რამ არის, მაშინ ყოველი ამგვარი ნაწარმოები ერთი და იმავე შინაარსის შემცველი უნდა იყოს. განსხვავება სადღაა?

განსხვავება იმდენია, რამდენ „ფერადაც“ არის გაშლილი სამყარო (სიერცესა და სიღრმეში) – „გვაქვს უთვალავი ფერი-თა“, ვერხვის ფოთლიდან ვიდრე მეტაგალაქტიკამდე, ამ ფოთლის ჭვრუტიდან ვიდრე ბრძენის საკადრისი აზრის გაელვებამდე. ყოველი ცალკეული, თუნდაც უმნიშვნელო „ფერი“ – საგანი, მოვლენა, შემთხვევა, განცდა, აზრი, მიმართება შეიძლება ექცეს დასაბამად უსასრულოს, მარადიულის, საფუძველთა საფუძველის დაღანდვას.

ამავე დროს, ეს სხვა არაფერია, თუ არ სამყაროს, არსებობის ღიდი ჰარმონიის, ყოველივეს ერთობის გზება, წედომა თუ დაღანდვა. ამგვარი რამის უნარი ყოველ კაცს აქვს, ძეხორციელს ვერ შეხვდებით, მისგან მთლიანად რომ იყოს განძარცული. ოღონდ უნარიც არის და უნარიც. ზოგიერთი ისე გალევს სიცოცხლეს, ვერც კი იაზრებს, რაგვარ სიმაღლეს მიახლებია თუნდაც წამით; სხვანი ინტუიტიურად ისწრაფვიან ამ სიმაღლისკენ, კიდეც სხვანი – ცნობიერად. ზოლო რჩეულთაგან ურჩეულებსნი იმასაც ახერხებენ, სწვდნენ და გამოთქვან კიდეც ამგვარი რამ. გალაკტიონ ტაბიძე სწორედ ერთი ურჩეულებსი იყო.

მას არ სჭირდებოდა სიმბოლოთა ძიება წვდომილის მისანიშნებლად, რადგან სიტყვა თავადვე აღმოჩნდა ის წვდომილი; მას არ სჭირდებოდა ტრანსცენდენტური სამყაროს მისტიური ძიება, რადგან უამისოდაც მიაკვლია ჰარმონიას (ისევე, როგორც ნესტანი-სკენ მიმსწრაფმა ტარიელმა – ბეატრიჩესკენ მიმსწრაფი დანტე-სა და ლეილისაკენ მიმსწრაფი მეჯნუნისგან განსხვავებით).

ოღონდ აზრი ჯერაც არ ამაღლებულიყო აქამდე. გონება უფრო ნელა ვითარდებოდა, იმის შესაბამისად, როგორიც იყო გარემო, მისი მომცველი რეალობა. არსებული ცხოვრებაც და მისთვის ხელმისაწვდომი მთელი ევროპული კულტურაც დაბე-

ჯიღებით ჩააგონებდნენ, რომ ჰარმონია ამ ქვეყნად არ იპოვება, რომ ეს სოფელი ქაოსის საუფლო ბოროტებაა; ხოლო იმავე ევროპული კულტურის უფრო მაღალ მონაპოვრებს და ქართული მწერლობის უარსებითეს ფორმულებს ჯერჯერობით არ იცნობდა, ყოველ შემთხვევაში – შეცნობილი არ ჰქონდა ისინი. ცნობიერად ის უწყოდა მხოლოდ, რომ სამყაროს ქაოსში არსებობდა ერთადერთი სფერო – პოეზიის, შემოქმედების სფერო, სადაც ჰარმონია და სიკეთე სუფევდა, სადაც მშვენიერებად იქცეოდა ყოველივე. ამიტომ ჰქონდა „მხოლოდ ერთი სიხარულის შეგნება – პოეზია უპირველეს ყოვლისა“.

მაგრამ პოეზია საკუთარ თავს ზომ ვერ დაემყარებოდა. ამ მხრივ პოეზიის შესაძლებლობანი რამდენიმე დეკლარაციის მერე უნდა ამოწურულიყვნენ და ამით დამთავრებულიყო ყველაფერი. ვითარება გამოუვალი ჩანდა.

ისევე როგორც მრავალ სხვა შემთხვევაში, ამჯერადაც სწორედ გამოუვალი ვითარება იქცა ხსნის დასაწყისად. აქვე ზემოთ ითქვა, რომ მედინში წარუდინებელის, სასრულში უსასრულოს დაღანდვა თუ წვდომა წამიერად ხდება. ეს წამიერი გაელვებანიც კი უდიდეს სულიერ ენერგიას საჭიროებენ, ზოგჯერ მძიმე შედეგებსაც იწვევენ. ეს იგივეა, წვრილ მავთულში მაღალი ძაბვის დენი რომ გაკრთეს თუნდაც წამიერად. ამიტომ იყო ეს კაცი ესოდენ უმწეო და მოუმხრობელი ყოველდღიურ ცხოვრებაში: იმდენად ხშირი იყო მისი კონტაქტი მაღალ სფეროებთან, გადაწვას ბევრი არაფერი უკლდა. და ამის შემდეგ, ცხადია, რეალური ორიენტაციისთვის ძალა აღარ ჰყოფნიდა. ყოველდღიურობა და ის ერთიმეორეს ბევრს ვერაფერს უგებდნენ და იყო გაუთავებელი კონფლიქტი: უმაღლეს რეალობას წვდომილი კაცი სხვათათვის ჩვეულ რეალობას ვერ ეწყობოდა.

ასეთ დროს (ხოლო იმ ზემთაგონებულ წამებს თუ არ ჩავთლით, მისთვის სულ ასეთი დრო იდგა) ოცნება იყო მისი მხსნელი. მაგრამ ოცნება რის გამო, რისთვის? ლიტერატურული შეგირდობის წლებში ჩვეული ოცნება მის სულს ვერავითარ საზრდოს

ველარ აწვდიდა — ეს იყო მეტწილად მწიგნობრული გავლენებით აღძრული ოცნება რაღაც სხვა სამყაროსთვის, რომლის არსებობაც იმხანად არ სწამდა.

და, აი, ცნობიერების სიღრმეში რაღაც გაკრთა, ჯერჯერობით უსახო, გაურკვეველი, ამოუცნობი, რაღაც უნდა გაეხსენებინა და ვერ იხსენებდა. ერთადერთს იმას გრძნობდა, ერთობ, ერთობ შორეული იყო ის რაღაცა.

ეს იყო წინათ, დიდი ხნის წინათ...
სად, როდის, რისთვის? არ ვიცი, არა.
იყვნენ ოდესღაც და მიეძინათ...
ღელავს ფოთლების მწყობრი კამარა.
მას შემდეგ ბედი და იალქანი
ქარის სიმძიმით გადაიხარა,
შენ კი სადა ხარ ამდენი ხანი,
რისთვის ან ვისთან? არ ვიცი, არა.

ეს იყო ინტენსიური ქვეცნობიერი ძიების შედეგი. პოეზია საკუთარ თავს ვერ დაემყარებოდა და მისთვის საფუძვლის ძებნელი სული ქვეცნობიერად იმას მიესწრაფა, რაც სამყაროს ნაცნობ სფეროთაგან ყველაზე მეტად შეესატყვისებოდა შემოქმედების საუფლოში მიკვლეულ ჰარმონიას: ბავშვობა! — გახშიანდა ძახილი სულის სიღრმეში. ბავშვობა — სიკეთით, სინათლით აღსავსე ნეტარი მხარე, სადაც ერთიანია ყოველივე, გამოუყოფელი, დაუხლეჩელი, სადაც არ ზიმზიმებს პირაშკმულ უფსკრულთა სიცარიელე და ყოფნის ქაოსი.

ნიშანდობლივი რამ არის: განსწავლის, ძიებების, ლიტერატურული შეგირდობის წლებში (1908-1914) ბავშვობა ერთხელაც არ გახსენებია. იხსენებდა იმ ტკივილებს, იტანჯებოდა იმ მარტობით, რაც ბავშვობის დასრულებას მოჰყვა. ოღონდ სხვა ჰარმონიის დამკვიდრების მოსწრაფეს ბავშვობისდროინდელ ჰარმონიასთან დაბრუნების სურვილი არ აღძვრია. მაგრამ ეზლა, როდესაც ირწმუნა, რომ ჰარმონია, სიკეთე არსად ყოფილა შემოქმედების სფეროს გარდა, ხოლო ეს სფერო ცალად დაურჩა სულის

სიღრმეში გამოკიდული, მის სულს, მის ოცნებას „ვით უბინაოს
ყოფნა ბინაში“, ისე მოსწყურდა თავმისადრეკის პოვნა, ადამია-
ნური სითბო და მარტივი ბედნიერება — ჭეშმარიტი ჰარმონიის
საფუძველთა საფუძველი.

ქალაქში, მტვერში ნაიქცა ბავშვი,
ნუკრის თვალებით, თმით — მიმოზებით,
და მწუხარების მალენიაჟში
მოფრინდნენ ლურჯი ანგელოზები.
შეშლილი სახით კიოდა ქუჩა,
შორს კი მზე დარჩა და მშობლის კერა!
მზეზე ჰყვოდა სოფლად ალუჩა
და გაისმოდა დების სიმღერა.

ეს ლექსი 1915 წელსვე შეიქმნა. მისი სათაურის — „ი. ა.“
— ინიციალები იმას ნიშნავს, ავტორს ვიღაც კონკრეტული პიროვნება
ჰყოლია მხედველობაში. მაგრამ ფაქტიურად ეს თვითონვე იყო —
ცხოვრების მტვერში წაქცეული და მეოცნებე აყვავებული ალუ-
ჩისთვის. ოღონდ ის ალუჩა სოფლად ჰყვოდა, რადგან მისი
ბავშვობა სწორედ სოფელთან იყო დაკავშირებული. იქ დების
სიმღერაც გაისმოდა — ყოველი სოფლისთვის ნიშანდობლივი
დეტალი (ამ დეტალს მოგვიანებით, ომისა და რევოლუციის
ქარცეცხლიანი წლების შემდეგაც კიდევ ერთხელ გაიხსენებს
უბრწყინვალესი ლექსით „მშვიდობიანი სიმღერა დების“). იქ
ნელი ნიაჟი შლიდა ველებს, მდელი და კორდი ბიბინებდა („მა-
მული“), საღამო ხაერდის ყდაში წვებოდა („სროლის ხმა მთა-
ში“), ოდის გვერდით მუხა შრიალებდა („ზღაპრებიდან“), მინდვრები,
ჭალები, ტყეები ჩანდა ზღაპარივით („ბავშვობის დღეები“)...

ბავშვობის მხარისკენ სწრაფვას, ბავშვობის მოგონებებს იმ-
დენი ლექსი უკავშირდება, ყველას ჩამოთვლა შეუძლებელია (თა-
ვადაც აოცებს თითქოს მოგონებათა ამგვარი მოჭარბება: „შე-
მოსილნო გამჭვირვალე ბლონდებით, ყრმობის ქარნო, ნეტავ რად
მაგონდებით?“). ოღონდ ჩვენ ორი სტროფი კიდევ მოვიშველიოთ,
ძალზე მნიშვნელოვანი რამის მაუწყებელი სტროფები:

არ დაბრუნდება ამ მხარეს ცეცხლი
წარსულთა დღეთა სხვანაირ მხარის,
ეხლა უმიზნოდ მიდის სიცოცხლე
და დაბრუნება მაინც მიხარის.
მხოლოდ ხანდახან ქარი შეარყევს
ოდნავ გაღებულს კარებს ბაღისას.
შრიალი გააქვთ ძველებურ არყებს,
სხვა ცხოვრებისთვის თითქოს მალევიძებს.

ბავშვობის მოგონებები ორგანულად შეერწყა სოფლისკენ
სწრაფვას, ხოლო ეს ორივე უდიდეს სტიმულად ექცა ბუნებასთან
დაბრუნების მოთხოვნილებას. შორს, შორს ქალაქის ჯოჯოხე-
თური შფოთისგან, ბოროტების სადგურისგან, მომწამვლელი ზმანებე-
ბისგან, თავგზაარეული ხალხისგან!

ბუნებისადმი ლტოლვის მოტივები მის ლირიკაში ადრეც
არაერთხელ გამოვლენილა. მაგრამ ადრე ეს უმთავრესად იყო
თეორიული ლტოლვა, ერთგვარი ლიტერატურული პოზა, ძირი-
თადად რომანტიკოსთა სკოლიდან მომდინარე ნაკადი, რომლის
ინერციას ისე მისცა თავი, მაინცდამაინც კარგად არც ჰქონდა
გარკვეული – საკუთარ ძახილს მიჰყვებოდა თუ სხვისას. ეხლა
ვითარება შეიცვალა: მთელი მისი არსება მართლაც იქით მი-
ისწრაფვოდა, სადაც „ხელები არ თრთის ხელთათმანებით, სული
არ ტირის შავი ნილაბით“, სადაც ტრამვაის ზარის ხმა ვერ
მიატანდა, სადაც თითქოს „სხვა ცხოვრებისთვის“ უნდა გაღვიძე-
ბულიყო სული („მიწასთან დაბრუნება“ – ამგვარი ლოზუნგი
თითქმის ათიოდე წლის შემდეგ ხელახლა გაისმა ჩვენს პოეზია-
ში. ეს უკვე ცისფერყანწელთა ლოზუნგი იყო)...

სული მართლაც უნდა გაღვიძებულიყო სხვა ცხოვრები-
სთვის, რადგან არსებობის ის სფერო, სადაც ჰარმონია, სიკეთე,
მშვენიერება ჰქონდა მიკვლეული (პოეზია, შემოქმედება), ასე ცალად
გამოკიდული დიდხანს ვერ გაძლებდა: წინააღმდეგ შემთხვევაში
ან გამოფიტულ სქემად ექცეოდა ცოცხალი რეალობის დამკარგველი
(ისევე როგორც მრავალ სიმბოლისტს გადაექცა მკვდარ სქემად),
ან კიდევ უკანვე გააბრუნებდა, მისტიური სამყაროს ძიებას დააწ-

ყებინებდა ზელახლა. მას კი სულიერი ევოლუციის ეს საფეხური ადრევე ჰქნდა განვლილი და ძლეული. და, გარდა ამისა, მთელი თავისი არსებით გაცილებით კაცური კაცი იყო, ვიდრე მისი თაობის ან მასზე უფროსი თუ უმცროსი მრავალი და მრავალი უცხოელი პოეტი: საკუთარ სინდისთან დამალობანას თამაშს ვერ დაიწყებდა, ილუზიას სინამდვილედ ვერ დასახავდა. ხოლო იმგვარი ჰარმონია, თავისთავის გარდა სიკეთის ნატამალს ვერსად რომ ვერ პოეებს და მხოლოდ საკუთარი სრულყოფით იკოკეტებს სარკის წინ ასვეტილი ქალივით, ბოლოს და ბოლოს ილუზიაა. და იქნებ ილუზიაზე უარესიც.

და, აი, კვლავ იქ არის, იმ ზღაპრულ მხარეში, სადაც ყანები ბიბინებს, ვენახები იფურჩქნება, ცაცხვები, ტირიფები, კოპიტები შრიალებს, ბუხრიდან ბოლი ადის, რიონის ჭალაში სევდიანნი სიონი პქრიან, ხოლო შორს თოვლიანი მწვერვალები, მისი მღვენელი, მხმობმელი მწვერვალები უერთდებიან ფერთა დანისლულ ლივ-ლივს; სადაც ყოველივე ერთია, დაუნაწევრებელი, ესოდენ ძვირფასი, შეუღეველი და თურმე დაუვიწყარი...

სალამო ხანად ჩალანდრის ცხენი
მე მაგონებდა გორებს შორებელს,
ფშანში ლანდივით დაცქერდენ ხენი
ბინდის მეგობარს მოუშორებელს.
ცამ მოგონება გადუხალისა
მას, ვისაც სწამდა ღამის ფერები,
ეს იყო ქარი ჩვენი ჭალისა
და შემოდგომის ჩალისღერები.

ფაქტიურად ესეც თვითონ არის — ბინდის განუშორებელი მეგობარი, ვისაც ღამის ფერები სწამდა აქამდე და ეხლა მოგონებები გადუხალისდა, ვინც დაუბრუნდა ოდინდელ ნეტარებას და კვლავ განზავდა ამ გორებში, ფშანებში, ხეებში, ჭალებში, ზეცაში — ამ გონების დამკარგვინებელ ჰარმონიაში. მაგრამ განზავდა კი? მაშინ რატომ არის ესოდენ ნაღვლიანი ბოლო ორი სტრიქონი, რამ აღძრა ეს გამოუთქმელი სევდა?

ეტყობა, იმან რომ, ბავშვობისგან განსხვავებით, მთლიანად ველარ განზავდა ამ საოცრებაში, მის ორგანულ, მოუკვეთელ ნაწილად ველარ იქცა. რაღაც შეცვლილა, გადასხვაფერებულა. იგივეა ეს ნეტარი მხარე და თან არც არის იგივე. ამიტომაც, რომ „არ დაბრუნდება ამ მხარეს ცეცხლი წარსულთა ღღეთა სხვანაირ მხარის“, რომ „აღარ არის ის ჭალები, ის მდინარე, ის სანავე...“

ოღონდ იქაურობა გადასხვაფერდა თუ თვითონ შეიცვალა?

თვითონ შეიცვალა, რაღა თქმა უნდა. ის მზერა აღარ არის, ყოველივეს გადაჭდობილი, ყოველივესთან ორგანულად შერწყმული მზერა პატარა უზაკველი ბიჭისა. შორს მაინცდამაინც არსად წასულა ის ბიჭი, აქვე იყო — ოც-ოცდაათ კილომეტრზე, ქუთაისში, თუნდაც თბილისში. არც საუკუნეებს გაუვლია მას შემდეგ — ათი-თხუთმეტი წელიწადი რა ისეთი უსაშველო ხანია. მაგრამ მისმა სულმა ცა და ხმელი, ქვესკნელ-ზესკნელი მოლაზა კილით-კიდე, ისეთი უფსკრულების წიაღ იმარტვილა, ამ დანისლულ კოპიტებს და სასაცილოდ გადახრილ ტირიფებს რომ არც მოეზმანებათ; იქ გატარებული ყოველი წამი საუკუნეებს ეტოლებოდა. ეხლა დაბრუნდა, თითქოს იგივე ბიჭია, ოცდაოთხ-ოცდახუთი წლის ჭაბუკად ქცეული, და თან არც არის იგივე. ველარც იქცევა იგივედ. ველარასოდეს ველარ იქცევა.

მაგრამ აღარც ის არის უკვე — „სული უსახლო, ჯოჯოხეთშიაც არბედნიერი“, ის მარტოსული მეოცნებე, პოეზიის ბროლის კოშკის გარდა თავმისადრეკი რომ არსად ეგულებოდა. ცივი იყო კოშკი იგი, რადგან არაფერს მკვიდრობდა ბროლის კედლებში; მისი ჰარმონია, მისი სიკეთე, მისი მშვენიერება უსივრცო სივრცეში იყო ცალად გამოკიდული. ცივი იყო, გაუხარელი და მგლოვიარე — იქ მარადიული წამიერისთვის იგლოვდა, უსასრულო სასრულში განსახებას მიესწრაფვოდა, წარუდინებელი მედინის მსუბუქ ზვირთებს ნატრობდა. ამიტომ თურმე არც იყო სრული ჰარმონია, სრული სიკეთე, სრული მშვენიერება. ვერც იქცეოდა ასეთ რაიმედ, ვიდრე სიღრმეში, სიმაღლეში გამოკიდული სივრცედ განფენილშიც არ პოვებდა თავისთავს. მანამდე ვერაფრით განერიდებოდა

პირაშკმული უფსკრულის სიცარიელეს და ქაოსის გამყინველ მზერას...

და მაშინ იაზრა ჭაბუკმა: ბავშვობის შემუსრული, დარღვეული ჰარმონია მისთვის ვერასოდეს ველარ გამთლიანდებოდა, „წარსულთა დღეთა სხვანაირ მხარის“ ცეცხლი ველარ დაეგზნებოდა მის გულში; მაგრამ იმავე მხარეში უკვე თვითონვე შესდგომოდა ახალი, კიდევ უფრო მომაჯადოებელი ჰარმონიის დამკვიდრებას. ბავშვობისას ისე ნებივრობდა იმ მორევში, არაფერი გაეგებოდა – სად იყო, ვინ იყო, რა ეწადა, რას მიელტვოდა, ღინება თავის ნებაზე დააცურებდა. ეხლა თავადვე ქმნიდა ახალ ჰარმონიას ლამის გონწართმეული იმ ჭეშმარიტების დაღანდვით, რომ მის მიერ სიღრმეში, სიმაღლეში მიკვლეული სისრულე ერთადერთი არ ყოფილა არსებობის გამოუცნობ ქაოსში, რომ უთვალავ ფერად განფენილი სამყარო ამგვარივე სისრულის მატარებელი ყოფილა და რომ ეს ორი სისრულე უერთმანეთოდ ვერ იარსებებდა – მათი შერწყმა იყო სწორედ უმაღლესი ჰარმონია, ის, რაც სძლევედა უფსკრულთა სიცარიელესა და ქაოსს. ამ ჰარმონიას თავადვე ქმნიდა. გონების წამლებად მშვენიერი იყო მარადიულის განმაცხადებელი წამიერი და ხარობდა მედინის ზვირთებზე მორონინე წარუდინებელი...

ეს ხომ მისი სამშობლო იყო! იმ ჭალების, იმ კოპიტების, იმ შარაგზების ნეტარი მხარე, სიკეთით, სინათლით აღსავსე მხარე, სადაც უიმისოდაც, მის დაბადებამდეც, მის აქ დაბრუნებამდეც ზორციელდებოდა სასრულისა და უსასრულოს, მედინისა და წარუდინებელის შერწყმა. სათნოების, სიყვარულის, კაიკაცობის მეოხებით ზორციელდებოდა, სიკეთითა და სინათლით მოსილი ხალხის მიერ, ურემს რომ მოაჭრიალებდნენ და ცხენს მოათოხარიკებდნენ შარაზე.

- როგორ გიკითხოთ, იროდი ბატონო?
- გახლავართ გვარიანად, ჩემო ბატონო.
- კაი დაგემართოთ...
- როდის იყო ეს, სად იყო?

„და არ მშორდება ღვთისმშობლის ცქერა, სავსე ქართული პატიოსნებით“.

მიხრა-მოხრა — დახვეწილი, ქცევა — კისკასი, გარჯა — ზრდილი, თავის დაჭერა — ღირსებით სავსე, ხმა — რბილი და მოალერსე, სახე — სათნოება, თვალები — სიკეთის სხივი და შეფარული ნაღველი.

ეს ის მეურმე იყო, ალიონზე ნიკორა და წაბლა რომ შეუბა და ქუთაისისკენ გაამგზავრა რვა წლის ბიჭი, ქირის ხსენებაზე რომ ავარდა და დავარდა. ის დები იყვნენ, რაღაც უტკიბილესს რომ მღეროდნენ ოდესღაც. ის თავსაფრიანი ქალი, სიერცეს რომ გასძახოდა სევდანარევი ხმით. ის მასპინძელი, ოდის დაჩუქურთმებულ აივანზე სტუმარს რომ მიელოდა გაფაციცებით. ის პატარა გოგო, ერთხელ სამკვდრო-სასიცოცხლოდ რომ წაეკიდა: „გალოკტიანი გა... გამოშტრილი. გამოშ...ტრილი — გალოკტიანი! გა-მოშტრი-ლი! (ე. ი. გამოშტერებული გალაკტიონი — ასე იძახდა მეორე ღობეს გადასული ჩემგან მიპერტყილი ჩემი ბიძაშვილი ქალი ეთერი — ბავშვობისას სოფლად). დღეს, 20 ნოემბერს 1957 წელს, ჩემთან მოვიდა მისი ქმარი და მისი დიდი შვილი, რომელიც თურმე ლექსებსაც სწერს, მოიტანა მშვენიერი ლექსები“.

ეს მისი სამშობლო იყო — მისი ბავშვობისგან, მისი მარტვილობისგან, მაღალთა შინა წვედომილი ჰარმონიისგან, არსებობის სისავსისა და კაცობრიული სიკეთისგან, ბუნებისა და პოეზიისგან განუყოფელი. რადგან ეს ბუნებაც, ეს პოეზიაც და მისი სამშობლოც ერთგან იღებდნენ სათავეს, საწყისი ერთი ჰქონდათ.

„და არ მშორდება ღვთისმშობლის ცქერა, სავსე ქართული პატიოსნებით“.

სამშობლო — იმ უმაღლესი ჰარმონიისა და სიკეთის თავისთავში მატარებელი, მისი განხორციელებისთვის არსებული და, ამავე დროს, გაქელილი, შეურაცხყოფილი, ღირსებაწართმეული, თავგზაარეული და საკუთარი თავის ცნობადაკარგული.

ეს წინათ იყო, მდინარეს თითქო
ვერცხლის ეფინა მძინარე ჩადრი
და კიდებზე მდუმარედ იდგა
შეუცნობელი შრიალი ჭადრის.
შრიალი ვერხვის, შრიალი ყანის,
უდარებელი სამშობლო მხარე!
რა უწყალოა რონინი ხანის
აუსრულებელ იმედთა გარე!

ეს წინათ იყო. წინათ სიკეთისა და ჰარმონიის მეტს ვერაფერს ამჩნევდა — ყოველივე ერთიანი იყო და ნეტარი. ეხლა გუმანით გრძნობს, რა საზარელი ბზარი არსებულია იმ ერთიანობაში. ის სათნო ხალხი, მოსიყვარულე ხალხი, თვალებში ერთად რომ უკრთოდა სიკეთის სხივი და შეფარული ნალველი — სიკეთისთვის შობილი და ნალველისთვის განწირული! თურმე რამდენ სადარდელს ფარავდა იმ მეურმის ღულუნა ხმა, იმ თავსაფრიანი ქალის ძახილი, სტუმრის მიმლოდინე მასპინძლის ხალისობა! „რა უწყალოა რონინი ხანის აუსრულებელ იმედთა გარე!“ დიდებული სანახევია მზეზე მოელვარე ზღვა ყანები, თვალს ახარებს შარაგზაზე მოთოხარივე ცხენის დანახვა. მაგრამ რას განიცდის ის გლეხკაცი, სამარგელში სვრელს რომ მიყვებ-მოყვება ალესილი თოხით, რა ფიქრი აწვალებს იმ ცხენოსანს?..

ჯერჯერობით მხოლოდ გუმანით გრძნობს ამ ბზარის არსებობას, მსგავსი საკითხების გამოდევნება და ძირამდე ჩაყოლა არაა მისი ხელობა. იგი ქურუმი და არა მკურნალი. სნეულისთვის ლოცვა და ოცნება ძალუძს მხოლოდ, დოსტაქრის დანას ხელს ვერ მოჰკიდებს. მას შეუძლია ძირებამდე სხვა რასმე სწვდეს — „სხვისთვის უხილავ-ფარულ“ შინაგან საწყისებს, შინაგან რაობას თუ მეობას ერისას, ამ საწყისთა უეჭველ კავშირს დიდ სამყაროულ ჰარმონიასთან. სწვდეს და შეგრძნებადი ფორმა მოუძებნოს, გამოავლინოს. ჰარმონიაში არსებული ბზარის შეგრძნება ტრაგიზმს ბადებს და არა ბრძოლის ჟინს.

მნუხარება, როგორც გველი,
ხშირად გულში გამიარ,
ეს მძინარე მთა და ველი
იყოს მრავალჯამიერ!
შენ, მელვინე, ღვინო გვასვი,
თვალს ნუ მიეძინება,
ფიქრები გვაქვს ასჯერ ასი,
როგორც ღრუბლის დინება.
ნუთუ არსით არის შეველა —
უჩვევი თუ ჩვეული?
გადღეგრძელოთ ყველა, ყველა
ამ სუფრაზე ნვეული.
მნუხარება, როგორც გველი,
ხშირად გულში გამიარ,
ეს მძინარე მთა და ველი
იყოს მრავალჯამიერ!

ოღონდ მან ერთი რამ კიდევ იცოდა სრული უეჭველობით:
სამშობლო მისი რიონის ველი და ქუთაისი კი არ იყო უპირვე-
ლეს ყოვლისა. ეს იყო „ლიხს იქით და აქეთ“ გაშლილი ვრცელი
მხარე, მთლიანი ქვეყანა, „ოდესმე დიდი საქართველო“. კუთხური
პატრიოტიზმის მაცდუნებელი სიტყბო მას არასოდეს გაჰკარე-
ბია. ამ მხრივაც არ ჰგავდა ზოგიერთ პოეტს. სამშობლო მისთვის
მუდამ იყო ერთობა — სივრცეშიც, ტერიტორიულადაც და ის-
ტორიის სიღრმეშიც. აქ წარმოდგენილი ლექსი 1916 წელს არის
დაწერილი ოცდახუთი წლის ჭაბუკის მიერ.

ატყდა ვაზების კვირტი,
ცრემლის დაგუბდა წყარო,
სნუხდა ლიახვის ზვირთი, —
შენ რაღას იტყვი, მტკვარო?
იყო ზვირთების შეხლა
თერგის ნგრევის და რიხის,
შენ რაღას იტყვი ეხლა,
მთებო მშობლიურ ლიხის?

მთიდან დაეშვა ლამე
 და დაიბინდა მდელი,
 შენ მაინც მითხარ რამე,
 ვრცელო ალაზნის ველო!
 თრიალეთიდან ენახეთ
 ლამის მსუბუქი ჭვარტლი,
 მე ვეკითხები კახეთს,
 თუ რაზე ფიქრობს ქართლი.
 იქნებ მოისმენს გმინვას
 ვინმე ჩუმი და ავი,
 ასე დაბინდულ მყინვარს
 ზღვა რად შელეღავს შავი.
 რაზედ ღრიალებს ფაზი
 და ისტორიის ჩრდილის
 მზე ეფინება ნაზი
 ქუთაისსა და თბილისს.
 მაგრამ თენდება, ყავრად
 მთებს მიფენია თებო.
 ჩემი სალამი, მძლავრო
 კავკასიონის მთებო!

* * *

არ არსებობს სიწმინდე, რომლის ლაფში ამოსვრა ვერ მოახერხოს ცინიზმმა თუ გულამოჭმულმა სკეპტიციზმმა, არ არსებობს ჭეშმარიტება, ქირქილითა და ქილიკით რომ ვერ გაამასხარაონ ურწმენო ადამიანებმა. ცხადია, მათი წარმატება ერთობ მოჩვენებითი, ხანმოკლე რამ არის — ვრცელ დისტანციაზე სიწმინდე მუდამ სჯობნის ღვარძლს, ჭეშმარიტება — სიცრუეს, სიკეთე — ბოროტებას (აგრე რომ არ ხდებოდეს, კაცთა მოდგმა დღემდე გადაშენდებოდა). მაგრამ მოკლე-მოკლე დისტანციებზე მოჩვენებითი გამარჯვებები სიავისა უბირ ხალხს ეფექტურად ეჩვენება ხოლმე.

მრავალს არ ჰყოფნის მოთმინება და ნებელობა საიმისოდ, რათა სიწმინდის, სიკეთის, ჭეშმარიტების მყარსა და მოუშლელ შედეგებს დაელოდოს. ნულარაფერს ვიტყვით იმგვარი ვაჟკაცობისთვის, როცა კაცმა იცის — ამ შედეგებს სიცოცხლეში ვერც მოვესწრებიო, და მაინც არ ღალატობს სიკეთის გზას.

ამასთან, თავდაპირველი სახე, რომლითაც სიკეთე და სიწმინდე ევლინება ხოლმე ქვეყნიერებას, ხშირად იმდენად უსუსური ჩანს ერთი შეხედვით, ვერც გაამტყუნებთ მისთვის უნდობარი თვალით მომზირალ პრაქტიკულ ადამიანებს, რომელთაც, ილია ჭავჭავაძის სიტყვით რომ ვთქვათ, „ჯერ სისხლი არ დასწმენდი-ათ“, გონება არ მომწიფებიან და სული არ გაფაქიზებიან სათანადოდ. რას წარმოიდგენდა 1915-1916 წლების ქუთაისში რომელიმე ლოყებალაჟღაჟებული სატევარიანი აზნაური თუ თავადი, დუქნიდან ახალგამოსული და ბულვარზე ზვიადად ჩავლილი, ან ულვაშებანკებილი კოხტა ოფიცერი, ან სოფლად ვედარდატეული და ქალაქს დამკვიდრებული ქონმოკიდებული გლეხი, ან კანცელარიის მოხელე, ან პატივდებული ვეჩილი, ან სხვა რომელიმე მოქალაქე, რომ ოდესმე მის შვილიშვილს თუ შვილთაშვილს არც სიმწიფის ატესტატს აღირსებდნენ და არც უმაღლესი სასწავლებლის კარს გაუღებდნენ, თუკი გამოცდაზე ვერ შეძლებდა დაეწერა (ან გადაეწერა), ვთქვათ, ამგვარი თემა: „ორი პერიოდი გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედებაში“.

ყოველ მათგანს გაზეთის თუ ჟურნალის გადაფურცვლისას ბევრჯერ მოხვედრია თვალში ლექსის ბოლოს მიბეჭდილი „გ. ტაბიძე“. ლექსი, ვთქვათ, ასეც შეიძლებოდა დაწყებულიყო: „ატმის რტოო, დაღალულო რტოო, ატმის რტოო, სიმშვიდეა შორი...“

— კაი ერთი, თუ ღმერთს გწამს! — ჩაილაპარაკებდა მოქალაქე და გადაფურცლავდა. თუმცა ვინ იცის, იქნებ ბოლომდეც ჩაეკითხა. იქნებ თავისი თვალთ ნანახიც ჰყავდა ამის დამწერი, იქნებ იცნობდა კიდევ. ოღონდ ატმის რტოის ბედი, ისიც დაღალულო რტოისა, ისევე აინტერესებდა, როგორც ლექსის ავტორისავე ბედი და იღბალი. დიახ, ვერასგზით წარმოიდგენდა, რომ მის

შვილიშვილს თუ შვილთაშვილს ნება-უნებურად დააინტერესებდნენ ატმის დაღალული რტოის, სუსტი ყვავილის და ყოველივე ამის ახირებულად შემთხვევლის ბედიტაც, და შესაძლოა პრაქტიკულად სწორედ ამას განესაზღვრა მისი ნაგრამის მომავალი — ბედი თუ უბედობა. ეს რომ წარმოედგინა, ეს რომ სცოდნოდა?..

ვერც იმას წარმოიდგენდა, რაღა თქმა უნდა, რომ ამ ლექსებით გაცხადდებოდა ჭეშმარიტად სასწაულებრივი რამ — მისი და მისივე თანამემამულეების უშინაგანესი არსების წვდომა. ესა და ეს ხარო, ეუბნებოდნენ, ოღონდ ვინ იყო გამგონი! ლექსის მოტრფიალე ხალხი საქართველოში როდის გამოლეულა, საიმდროოდ რომ გამოლეულიყო. ქუთაისშიც მრავლად იყვნენ, თბილისშიც. სხვაგანაც. ჟურნალ-გაზეთებშიც კითხულობდნენ, წიგნებსაც ეტანებოდნენ, ლიტერატურულ დილა-საღამოებსაც ხალისით ესწრებოდნენ, იხიბლებოდნენ „მე და ღამეთი“, „მერიტ“, „გურიის მთებით“... მაგრამ ამის იქით წასვლა ჯერჯერობით ერთეულებს ან ათეულებს თუ შეეძლოთ. ამასთან, პოეზიის სარბიელზე ნამეტანი რომ ჩაიხლართებოდა საქმე, უსაშველო ნიუანსთა წვდომის ჟამი რომ მოატანდა, სულ მცირედნიღა ერკვეოდნენ ვითარებაში. ასეთ დროს საერთოდ პოპულარული და ნაფერები პოეტი გალაკტიონ ტაბიძე არაერთ გაუგებრობას ეწირებოდა ხელახლა.

მარტო „ცისფერი ყანწების“ ირგვლივ ატეხილი ვაიუშველებელი რამდენის მეტყველია. ამ ჟურნალის პირველი ნომერი 1916 წელს გამოვიდა. შიგ „ლურჯა ცხენები“ და „მთაწმინდის მთვარეც“ იყო დაბეჭდილი. ვაი ამ დაბეჭდვას!

როგორც თქვენც კარგად მოგეხსენებათ, ეს ჟურნალი ქართულ სიმბოლისტთა ორგანო იყო. ცისფერყანწელები ლექსების ამარა არ წარდგომიან საზოგადოებას, მანიფესტიც გამოაქვეყნეს. მერე რა მანიფესტი! ადიდეთ, ხალხო, ჩვენი ლოთი ძმები — ბოდლერი და ვერლენი, მალარმე და არტურ რემბო.

ჩვენი ლოთი ძმები ადიდეთო?

უმალ ყალყზე დადგა საზოგადოება. რა ეპითეტები არ დაიხარჯა ცისფერყანწელთა გასათათხავად, რა საშინელებები არ ითქ-

ვა. ეს რაღაც სპეციფიკურად ქართული რეაქცია იყო მომხდარ ამბავზე. იმდენად სპეციფიკური, იმდენად ხმამაღალი, რომ მისი ექო ღღემდე ხმიანებს ჩვენში, იმ ინერციამ ღღემდისაც მოატანა (ამასობაში როგორღაც გამოგვრჩა ერთი საგულისხმო ფაქტი: არაქართველ ლიტერატურისმცოდნეთა ნაწილი ეხლა მეორე უკიდურესობაში გადაიჭრა – ბოდლერს, ვერლენს, მალარმეს ლამის პროლეტარული პოეზიის წინამორბედებადაც სახავს). ვგონებ ვოლტერს არ დაუმსახურებია მეცხრამეტე საუკუნის დამდეგის ღვთისმოსავ ქართველთა შორის ისეთი რისხვა, როგორიც ბოდლერსა და ვერლენს, აგრეთვე მათს ქუთაისელ „ძმებს“ დაატეხეს.

მერედა ვინ იყვნენ ეს ქუთაისელი სიმბოლისტები? ოცი-ოცდახუთი წლის ჭაბუკები, ჯერ სრულიად უმწიფარნი, დაუდუღებელნი, დაბნეულნი. მათი იდეური წინამდგომის – გრიგოლ რობაქიძის გარდა არც ერთ მათგანს წარმოდგენაც არ ჰქონდა, რა მოძღვრების ქადაგებას შესდგომოდა, რა იყო სინამდვილეში სიმბოლიზმი. სიმბოლიზმის მეამბოხე სული ხიბლავდათ, რუტინის წინააღმდეგ ამხედრება, ტრადიციების დაგმობა, სიტყვით ჯადოქრობა, სიკვდილისა და სიგიჟის მოტივებთან წაარშიყება, ორეულები, ნიღბები, თეატრალიზაცია... ფაქტიურად ზომ არც ერთი სიმბოლისტური ლექსი არ გამოსულა მათი ხელიდან (იმავე წინამდგომის ქმნილებათა გარდა). კი, როგორ არა, ზმანების ხსენებაც მრავლად, სიზმარიც, სიგიჟეც, გაორებაც, სიკვდილიც, ნიღბებიც, ოფელებიც და არლეკინებიც. ამ მხრივ მთელი სიმბოლისტური აქსესუარი სახეზეა, ასევე არის პარიზისა თუ პეტერბურგის სალონებიდან საგულდაგულოდ იმპორტირებული ქუთაისში. მაგრამ მსოფლმხედველობა და მეთოდი პარიზშივე (ნაწილობრივ პეტერბურგშიც) დარჩენილა, აქამდე ვეღარ ჩამოულწევია. რომც ჩამოედწია, დიდი ვერაფერი სამკალი დაუხვდებოდა. რა ეტრანსცენდენტურებოდათ ამ ენერგიითა და ხალისით აღსავსე, დაუდგარსა და ალალ ჭაბუკებს, რომელთა ყოველდღიური ცხოვრებაც მათს პოეზიაში წარმოდგენილ დეკლარაციათა ღიმილის მომგვრელი კონტრასტი იყო?

მაგრამ არ ჩანდა განმკითხავი. მწარე-მწარე სიტყვა მრავლად ითქვა, ჭკუადამჯდარი ანალიზისტის კი ვერავინ მოიცალა იმხანად. საერთო აჟიოტაჟში გალაკტიონ ტაბიძის სახელიც გაერია – „მე და ღამეს“ ავტორს ამ გადარეულ ხალხთან რა ესაქმება, მათს ჟურნალში ლექსების დაბეჭდვა როგორ გაბედაო. არადა ის ჟურნალი საიმდროოდ გამომავალ ყველა ბეჭდვითს ორგანოზე საინტერესო გახლდათ, საიმდროოდ მოქმედ პოეტთა ყველაზე ნიჭიერ ჯგუფს აერთიანებდა და გულდასაწყვეტიც უნდა ყოფილიყო, გალაკტიონ ტაბიძეს რომ არ მიეღო მონაწილეობა მათს დებიუტში.

ნიშანდობლივია, რომ ამის მეტად გალაკტიონ ტაბიძე აღარც იმ ჟურნალს გაჰკარებია და, საერთოდ, ცისფერყანწულებთანაც საკმაოდ გაუფუჭდა ურთიერთობა, ბოლომდე ძალიან ნელთბილად იყო მათთან. ვინ იცის, რა ენები არ ასვარსვალდნენ, რანაირად არ დაგესლეს ერთი მხარეც და მეორეც. ოღონდ კი წაკიდება მოეხერხებინათ, სეირი ენებათ. ამაში ის სატევარიანი აზნაურიც მარჯვე იყო, ის უღვაშებაწყებილი ოფიცერიც, ქონმოკიდებული გაქალაქელებული გლეხიც, ვექილიც, ჩინოვნიკიც და მოხელეც. არც პოეზიის მოტრფიალენი დააკლებდნენ ხელს, სხვა დროს ლიტერატურულ სადამოზე თვალაჟუჟუნებულნი. ოღონდ საჭოროო მასალას ნუ შემოულევდა ღმერთი და...

„მე არ გამკვირვებია ეგ ჭორი (ოღია ოკუჯაეას სწერს ათიან წლებში სხვა შემთხვევის გამო, სხვა ამბავთან დაკავშირებით). ეს ხომ პირველი არ არის... არც უკანასკნელი! მე მხოლოდ ის მაწუხებს, რომ შენამდინაც მოაღწია ამ ქუჩაში შეთითხნილმა ამბავმა. არ ვიცი, რათა ასე: ბავშვობიდანვე ჩემს ირგვლივ ჭორები ტრიალებენ, ბავშვობიდანვე რაღაც უჩვეულო ხმებს ავრცელებდნენ ჩემზე... ოჰ, რომ იცოდე, როგორ მწყურია სიკვდილი! ღმერთს გეფიცები, ვისმეს თავს შევაკლავ, თუ ასე გაგრძელდა.

საშინლად მომწყინდა ყველაფერი... დიდი ხნიდან დავეძებ მე ამ სიკვდილს. მაგრამ არ მოდის იგი. თავის მოკვლა არ მსურს, მაგრამ სხვა არავინა მკლავს. ბევრჯერ მივეცი სხვებს შემთხვევა.

მაგრამ მათ... ხომ იცი, სიკვდილის ყველას ეშინია... რომ იცოდე, რა მოსაწყენია ყველა ეს ინტრიგები, ეს დაუსრულებელი მითქმა-მოთქმა, ჭორები... თავის თავად იბადება სურვილი, რომ გაშორდე ყველა ამას – რადგან ამის მეტი ცხოვრებაში არა-არის-რა“...

საქართველოში ნინათ მრავალი,
ისტორიულად არწარმავალი,
გესლით მავალი ვიდოდა მტრობა
და სისინებდა ქვეწარმავალი.
მისგან სიბნელე არეს ჰფენია,
შეხედეთ: გესლი რაოდენია!
ის ანადგურებს ვეფხისტყაოსანს,
რომ რუსთაველის ჩაჰკლას გენია.
ის შხამავს ასე უბრალოდ მზიანს
ვაჟა-ფშაველას დეკას და ლეიას,
ის წინამურთან ილიას ხედება
და მზიურ შუბლში უმიზნებს ტყვიას.
ყოველი კარგის წინააღმდეგი,
პირმშვენიერ დღის როს არს დამდეგი —
მშობლიურ მინას სწყვეტს ბარათაშვილს
და სიგიჟემდე მიჰყავს ყაზბეგი.

ესეც ერთი გამოუცნობი და ზარდამცემი მოღუსია არსებობისა: დაგალანდვინებს თუ არა თავის ნამღვილ სახეს, გაზიარებს თუ არა თავისი ჰარმონიის თვალშეუდგამ სიმაღლეს, უმაღ ცბიერ სახიობასაც მოგიწყობს იქვე — ამღენი ვაივაგლახით წვდომილი სიმაღლიდან ლაფში გიკრავს თავს, უსულგულო, ურწმენო, უიდეალო ხალხს გადაგყრის, მოხითხითე სკეპტიკოსებს, ყველაფრის გამქირდველსა და მომშხამველ მგესლავებს. ასე მოუხდა გალაკტიონ ტაბიძეს ხელმეორედ შეეცნო გარემომცელი სინამდვილის ძრწოლისმომგვრელი სივერაგე და ამაოება. ნება-უნებურად ანგარიში უნდა გაეწია იმ ჭეშმარიტებისთვის, რომ სამყაროში, მის მიერ შეცნობილ სფეროთა გარდა, არსებულა კიდევ ერთი, იქნებ ყველაზე ძნელად შესაცნობი, — სოციალურ ურთიერთობათა სფერო; და რომ ვერანაირი ჰარმონია ვერ იქცეოდა

თავისთავში დასრულებულ რაიმედ, ვიდრე ამ სფეროში ქაოსი იყო გაშეფებული.

ოლონდ ამ ზღვარს არ გასცილებია იმხანად. ამ ქაოსისთვის ბოლოს მოღების აღმთქმელ მოძღვრებათ ძალზე ზერელედ იცნობდა (ისევე როგორც მისი სემინარიელი ამხანაგების უმრავლესობა) — წვრილ-წვრილი ბროშურებით და ყურმოკრული საუბრებით (მეტის გაგების არც საშუალება ჰქონდა, არც დრო და არც ხალისი). ხოლო უამისოდ შეუძლებელი იყო ვითარებაში რიგინად გარკვევა. ასე რომ ჰარმონია გვერდმორღვეული დაურჩა — მისი ერთი სფერო ქაოსისა და ბოროტების ჯოჯოხეთური საუფლო იყო და ამ საუფლოსთან ყოველი კონტაქტისას უმოწყალოდ იმუსრებოდნენ სიმაღლეში მოპოვებული ღირებულებანი.

ეს საუფლო უმთავრესად ქალაქურ ყოფასთან იყო დაკავშირებული, აქ უფრო ინტენსიურად ავლენდა თავისთავს, აქ უფრო ძალუმად იგრძნობოდა მისი გამყინველი, დამაპიპნოზებელი მზერა. ხოლო იგი, როგორც ითქვა, შედარებით ნაზი ბუნების კაცი იყო და არა პირგამეხებული გოეთე, ბეთჰოვენი ან ვაჟა-ფშაველა. „სადმე ყრუ ადგილს დავესახლები სხვა საუკუნის მგზავრი გვიანი, სადაც იქნება ცოფი ნაკლები და უფრო ნაკლებ ადამიანი“, — ეს ოცნება იყო მხოლოდ, განუხორციელებელი ოცნება. მისი ტობანიერი ჩარგალივით მივარდნილ ადგილას არ მდებარეობდა და, ასეც რომ ყოფილიყო, დიდხანს მაინც ვერ გაძლებდა იქ, მცირე ხნის შემდეგ ძვირფას არსებას ამგვარ რასმე მოსწერდა: „მომინდა თქვენი სპეტაკი ბინა, აქ სოფელია, წვიმა, რუტინა“. ამ რუტინას შესაძლოა უფრო მეტადაც გაეგეიებინა, ვიდრე იმ ქალაქს, რომელსაც ასეთ სამდურავს ეუბნებოდა: „ფანტასტიურო, დამაავადეს შენმა სახლებმა და შენმა გზებმა, ცა, მარტოობა, სული თავადის და ერთადერთის მრავალთან შებმა“.

ასე რომ „კმარა, მოვშორდი შფოთიან ტფილისს, არც მსურს მახსოვდეს მისი სახელი“ — არ გამოდიოდა; ქუთაისიც, თბილისიც მისთვის იყო „მაღალი გილიოტინა და ეშაფოტი“, მაგრამ მაინც ჰიპნოზური ძალის მქონე. აქ მისი ნება ვერას გახდებოდა,

რამდენჯერაც უნდა გაქცეოდა ამ ჯვარცმის ადგილს, იმდენჯერვე უკან მოაბრუნებდა რაღაც აუხსნელი ძალა. გარდა ამისა, აქვე იყო კონცენტრირებული ის კულტურა (მწერლობა, ხელოვნება, აზრთა გაცვლა-გამოცვლა, პრესა...), ურომლისოდაც მას უკვე აღარ გაეძლებოდა. ამიტომ მთელი არსებით ეძლეოდა ქალაქის რიტმს – მისი უარყოფელი და მაინც მისითვე მოსულდგმულე. კი არ იბრძოდა, ოცნებობდა მხოლოდ და ფაქტის კონსტატაციით კმაყოფილდებოდა: „და თუ ქრისტემ გალილეა აირჩია, მე ტფილისი ავირჩიე ბებერი“.

აქ იღებს სათავეს მისი შემოქმედების ურბანისტული თემები და მოტივები. ეს ზღვა მასალაა, უაღრესად საინტერესო და მომხიბვლელი. მაგრამ ჩვენს მიზანს მისი შემოქმედების ამომწურავად შესწავლა ხომ არ შეადგენს. ჩვენ ის გადავწყვიტეთ მხოლოდ, რომ მისი პოეზიის მეოხებითაც გაგვედევნებინა თვალი მისი ბიოგრაფიისთვის, სულიერი ევოლუციისთვის. აქ ისლა უნდა დავსძინოთ, რომ ქართულ პოეზიაში პირველად სწორედ მან დანერგა თანადროული დიდი ქალაქის ეგზოტიკა და, თუ გნებავთ, რომანტიკაც.

სოციალურ და, აქედან გამომდინარე, პოლიტიკურ ურთიერთობათა სფერო საამდროოდ სრულიად აუხსნელ და შეუცნობელ ფენომენად რჩებოდა მისთვის. ეს იყო მის მიერ მიკვლეულ სამყაროულ ჰარმონიაში არსებული ბედითი ბზარი, ქაოტური საწყისი, რომლისაც უარყოფა შეეძლო მხოლოდ. ამიტომ ამ ურთიერთობათა მაქსიმალურად დამაბვის შედეგი – მსოფლიო ომი თავდაპირველად ისე აღიქვა, როგორც მხოლოდ ერთი დამატებითი უსიამოვნება, დამატებითი ხელისშემშლელი, შემფერხებელი მოვლენა სულიერი ევოლუციის გზაზე. ომის პირველ წლებს არავითარი გავლენა არ მოუხდენია ამ სულიერი ევოლუციის მიმართულებაზე. რაღა თქმა უნდა, როგორც ყველა კაცური კაცი, ისიც აღშფოთებული იყო მომხდარი საშინელებებით, როგორც ნამდვილ ჰუმანისტს, მასაც სწყუროდა ბოლო მოღებოდა ამ საშინელებებს. მაგრამ ეს ყოველივე ჯერჯერობით მისი არსების

ზედაპირულ შრეებში ხდებოდა, ხოლო სულის სიღრმე და სიმაღლე სულ სხვა სფეროებისკენ იყო ორიენტირებული, მისი გონება სინამდვილეში „სხვაგან ჰქროდა“.

სოციალურ ურთიერთობათა მსგავსად, ომის თემაც თავდაპირველად გამოვლინდა, როგორც მოპოვებული ჰარმონიის წინააღმდეგ მიმართული, მისი დამხლეჩი რამ. და, რაკი ამ ჰარმონიის ზეობა სოფლის იდილიურ ყოფას უფრო უკავშირდებოდა, ვიდრე ქალაქს, ომის პირველი მაცნეებიც ამავე ფონზე გამოჩნდნენ: „მოაქვს გაზეთი მოსამსახურეს, შორეულ ომის მოაქვს ცნობები, სალამოს წიგნი მთებმა დახურეს, მე მშვიდ არეებს ვემშვიდობები“. ყურადღება მიაქციეთ იმ ამბავს, რომ შორეულია ის ომი. აქ მხოლოდ მანძილი კი არ იგულისხმება, ტერიტორიული სიშორე, არამედ შინაგანი დაშორებაც. ომი ჯერჯერობით ორგანულად არ არის განცდილი.

შეიძლება საათობით ვისაუბროთ იმის თაობაზე, თუ როგორი გრადაციით წარიმართა ეს თემა მის შემოქმედებაში. როგორ შეიჭრა ომი მის ცხოვრებაში, მის სულში, და მეასედიც ვერ ვთქვათ იმისა, რაც ნათქვამია გალაკტიონ ტაბიძის ერთი ლექსით – „ქარი, მსოფლიო ომის მაუწყებელი“. კომენტარებით თავს არ შეგაწყენთ. მხოლოდ გაითვალისწინეთ, რომ სოფლის უდრტვინველი მყუდროებაც და მომდევნო კვეთებაც ორსავე პანორამას მოიცავს – რეალურს, ცხოვრებისეულს, და ავტორის სულისმიერს. ორივეგან თანაბრად დაირღვა სიმშვიდე, ნეტარება, სიკეთე, ჰარმონია.

ეგდო კიბეზე ოქროს კანკელი,
ჩამავალი მზე ღურჯი ხელებით
და ღრიანკელი,
ცად მიმავალი ცისარტყელებით.
უდარაჯებდა ცელქი ბელურა
შურიან კატას ბოსტნის კარებთან.
სოფელს ეხურა
სალამოს ბინდი და მდუმარებდა.

დროით აფრინდნენ ხეზე ქათმები,
დაუცხრომელი დაცხრა მერცხალი.
იდგნენ ატმები,
გამოჩნდა კვარი და ნაპერწკალი.
გადაქცეული ცისფერ გრძნობებად
სალამოს ბოლი ბედნიერ სოფელს
ემშვიდობება...

ემშვიდობება ნაცნობ-მეზობელს.
ვილაცამ ქოხის გააღო კარი
უხელოდ, უხმოდ, სუნთქვა დამალა,
ეს იყო ქარი,
ეს იყო მისი ბინდის ამაღა.
და დავინახე: ახალი ზვარი,
მახლობელ სახლზე დამტყდარი კასრი.
ეს იყო მთვარე,
მისი ნელი ფრთა და მშვიდი აზრი.
შარაზე, ჩუმი ხეობის თავში
გვიან ტირილით მიდის ურემი.
კითხულობს ბავშვი:
საით მიდიან ჩვენებურები?
არც ნისლიან დღის, არც ამინდიან
ან უამინდო დღის მოკრძალება.
საით მიდიან?
კითხულობს ვერხვის აშრიალება,
სანათი ჩაქრა, დრო ეძებს ბინას,
ორი ასული — ნევან წარბები,
შენ წყნარად გძინავს,
დაგცქერი, ვნუხვარ და მეხარბები.
მშვიდობით! იყო და აღარ არის
ბედნიერება გრძნობამდებელი,
დარეკეს ზარი
მსოფლიო ომის მაუწყებელი.

აჰა, მიფრინავს პაერში რაში
და მისდევს, როგორც გველის სლიანი,
მირაჟს მირაჟი —
შეშინებული და ნისლიანი.
წავლენ სოფლები, მზე აღარ მოვა,
არ გაანათებს დაღლილ თაობას,
ცხედრების გროვა
ცვლის მიუწვდომელ სანახაობას.
და უბოლოოდ გაზრდილი რიცხვი,
ვით მეზღვაურნი ტალღათა შორის,
დაჰკიელებს რისხვით
და ეკვეთება ერთიმეორეს.

*ო, მეგობარო, ყველაფერი ისე როდია,
როგორც სიმშვიდის და სიზმრების ავტორს ჰგონია,
შეხედეთ – იქნებ მთვარის შუქში ეხლა მოდიან
სულ სხვანაირი გამძაფრება და აგონია.*

ბიოგრაფი გვამცნობს: 1916 წელს გალაკტიონ ტაბიძე და ოლია ოკუჯავა დაქორწინდნენ. ამავე წლის აგვისტოში გალაკტიონი მოსკოვს გაემგზავრა, ნოემბერში ქუთაისს დაბრუნდა და აქვე შეხვდა თებერვლის რევოლუციას. 1917 წლის მიწურულს კვლავ მოსკოვში ჩავიდა, მომდევნო წელს პეტროგრადშიც იყო რამდენიმე დღით. 1918 წლის ივლისში ჩამობრუნდა და თბილისში დამკვიდრდა.

ერთი საგულისხმო დეტალი: მოსკოვს მეორედ ჩასვლისას მას დაუმთავრებია სცენისმოწყვარეთა ლიგის მიერ დაარსებული ხუთთვიანი სარეჟისორო კურსები; აქ თურმე ისწავლებოდა რეჟისურა, სცენის მოწყობა და არქიტექტურა, გრიმის თეორია და პრაქტიკა, თეატრის ისტორია, მეტყველების ისტორია და დიქცია, სახალხო თეატრების ორგანიზაცია.

ხომ ვთქვით ზემოთ – ამ კაცს რაღაც განსაკუთრებული, აზირებული უნდა დამართოდა უეჭველად. გალაკტიონი და სარეჟისორო კურსები – უკეთესს სწორედ ვერაფერს წარმოიდგენს ადამიანი!

მანც ნუ გამოვედევნებით ამ შემთხვევითს დეტალს. ხსენებული ორი წლის მანძილზე ისეთი ამბები დატრიალდა, მსოფლიო შეიძრა მათგან. ყველას კარგად მოგეხსენებათ, რა ამბებიც იგულისხმება.

ისიც კარგად მოგეხსენებათ, რომ გალაკტიონ ტაბიძე აღფრთოვანებული შეეგება რევოლუციას – „დროშები ჩქარა“ რომანოვების იმპერიის დამხობისთანავე დაიწერა და გამოქვეყნდა

კიდეც. ეს ასეც უნდა ყოფილიყო. საკვირველი უფრო ის იქნებოდა, სხვაგვარი რეაქცია რომ ჰქონოდა ამ ამბავთან დაკავშირებით. ოდესმე არსებულთაგან ერთი უსაზიზღრესი იმპერიის დამონებული ხალხები სწორედ რევოლუციას უკავშირებდნენ თავიანთი განთავისუფლების იმედებს და, ზემოთქმულის არ იყოს, პირწავარდნილი იდიოტი თუ იქნებოდა არსებული წეს-წყობილების შენარჩუნების მომხრე.

ამ ამბიდან 30 წლის შემდეგ შესრულებული ჩანაწერი საშუალებას გვაძლევს ცოტათი უფრო ახლოდან შევხედოთ ზოგიერთ რასმე:

„1947, 19 ენკენისთვე (თორმეტის თექვსმეტი წუთია).

როგორც ქორი გინახავს, თებერვლის რევოლუცია ისე მოულოდნელად დააცხრა ქუთაისს. მე მაშინ მხატვარ თედორე ჩუდეცკისთან ვცხოვრობდი. მატერიალურად გამოუსვლელ მდგომარეობაში ვიყავით ორივენი. მაგრამ ერთად ვიტანდით ჭირსა და ღზინს... ვცხოვრობდით ჯიბოს¹ სახლში. ჯიბოს ჯიბემ პალოსაც უღალატა და არც „კორპორაციას“ გააჩნდა რამე, ჩვენ რას დაგვეხმარებოდა. სახლთან სრულიად არავითარი კავშირი არა მქონდა. რომ მქონოდა კიდეც, მერე რა? არც სახლში არ გააჩნდათ რამე... არსაიდან რაიმეს იმედი, არავითარი სახსარი საარსებო. არსად არ ვმუშაობდი, რედაქციებშიც „ჭიდოსნურად“ იყო საქმე... არაფერი არ ჰქონდათ არც მათ და მე რას დამეხმარებოდნენ... ერთის სიტყვით – სრული უიმედობა ყოველი მხრივ...“.

ეს არ იყო ოდენ მატერიალური სიდუხჭირით აღძრული უიმედობა. საამდროოდ მას არავითარი პერსპექტივა არ ესახებოდა მის წინაშე უღმობლად აღძრულ ეროვნულ და სოციალურ პრობლემათა გადასაჭრელად. ამიტომ იყო მისთვის რევოლუცია ქორის დაცხრომასავით მოულოდნელი რამ, თორემ ვითარებაში უკეთ გარკვეული ადამიანი უეჭველად ადრევე იაზრებდა რევოლუციის მოახლოებას.

1. პაოლო იაშვილის მამა.

და, აი, „განახლების ზარმა დარეკა, ტახტი დაეცა და იმედად ქაოსზე ღვება თანასწორობა, რესპუბლიკა, თავისუფლება!“ მშვენიერი სტრიქონებია. ამ სტრიქონთა შემცველი ლექსი („ათრობდა ხალხთა მწუხარება“) დაწერილია 1917 წლის 25 მარტს – განახლების ზარის დარეკვისთანავე. დიდია ცინცხალი შთაბეჭდილებით აღძრული აღფრთოვანება, მაგრამ ავტორისთვის ჯერჯერობით სრულიად უცნობია ის, თუ რა მოჰყვება ამ გრანდიოზულ ამბავს, როგორ განვითარდება მოვლენები მომავალში. ტახტის დამხობას „თანასწორობა, რესპუბლიკა, თავისუფლება“ რომ უნდა მოჰყოლოდა, ეს ყველას სწამდა (მონარქისტების გარდა, ცხადია). მაგრამ კონკრეტულად რა სახეს მიიღებდა რესპუბლიკა, გალაკტიონ ტაბიძეს, მსგავსად მრავალი და მრავალი ინტელიგენტიც, ძალზე ბუნდოვნად ჰქონდა წარმოდგენილი. ისიც ნაკლებად ჰქონდა გაცნობიერებული, თუ რა როლი უნდა შეესრულებინა პოეტს არსებულ ვითარებაში. ნიშანდობლივია, რომ „ათრობდა ხალხთა მწუხარება“ სონეტის ფორმით არის დაწერილი. ხოლო სონეტი მაინცდამაინც ზედგამოჭრილი ფორმაა რევოლუციის ბობოქარი დღეებისთვისო, ეს არ ითქმის ალბათ.

სრული უეჭველობით მან ერთი რამ შეიცნო: რევოლუცია ნიშნავდა ესოდენ საძულველი იმპერიის, საძულველი წესწყობილების, საძულველი ცხოვრების, ყოველივე დრომოჭმულისა და დამყაყუბულის ნგრევას, ნგრევას და ნგრევას. ასეთ დროს ორი აზრი არ შეიძლებოდა არსებულებო, თუ ვის მხარეს იქნებოდა იგი:

სალამი ნგრევას, ვისში გვიანი
აღფრთოვანება იყოს ნეტავი,
დღე ნამოიჭრა ოქროსთმიანი,
დღე ახალგაზრდა და გამბედავი.

ამ პათოსით განიმსჭვალა რევოლუციის მომდევნო ხანაში. საგულისხმოა, რომ ამავე ხანაში კვლავ განსხვავებული მნიშვნელობა შეიძინა მისთვის ქარმა. ლიტერატურისმცოდნეთ შენიშნული აქვთ – გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიაში ეს სტიქიონი

ორგვარი მნიშვნელობით იჩენს თავს: როგორც მწუხარე სულის ვიბრაციათა გამომხატველი და როგორც ბრძოლის სიმბოლო. მეორე მნიშვნელობით ლიტერატურული შეგირდობის ხანაშივე ახსენებდა ხოლმე ქარს („დაჰქროლე, ქარო, მე არ მიყვარს ეს მყუდროება“ და სხვა). მაგრამ რადგანაც ბრძოლის მოტივები საიმდროოდ ერთობ მკრთალად ვლინდებოდა, ქარის ხსენებული მეორე მნიშვნელობაც მალე მიეცა დავიწყებას. კარგა ხნის განმავლობაში ქარი სულის უნუგეშო ყოფას გამოხატავდა მხოლოდ („წუხელი, ღამით ქარი დაჰქროდა“, „რა სევდიან ნანას ამბობს ქარი“, რტოებში ავობს ბებერი ქარი“, „რტოებს ტირილით ამტვრევდა ქარი“, „ოჰ, ეს ფოთლები, ფენილი ქარით...“, „თმაგაწეწილი ქარი“, „დაეტყო კიდეც ქარებს ქარობა“, „ბერავდა ქარი... როგორც სიკვდილი...“ და სხვა მრავალი). და, აი, ქარი კვლავ იქცევა ბრძოლის, კვეთების, დახავსებული და საძულველი რუჩინით მოცული ცხოვრების გადალეკვის სიმბოლოდ („ეს გრიგალია სიახლის“, „გრიგალი“, „მღვრიე ქარი“, „ქარი, ამწევი ფარდის“, „დავდგეთ იქ, სადაც ქარიშხალია“...).

ოღონდ ეს ნგრევა და გადალეკვა დამყაყებული ყოფისა მისთვის არავითარ შემთხვევაში არ ნიშნავდა წარსულის განუკითხველ უარყოფას, ტრადიციათა დასამარებას, ანარქისტულ თუ ფუტურისტულ ამბოხებას და ქაოსისკენ სწრაფვას. სწორედ პირიქით იყო საქმე. სწორედ ქაოსი უნდა დანგრეულიყო და გადალეკილიყო რევოლუციის ქარიშხლით: „...იმედად ქაოსზე დგება თანასწორობა, რესპუბლიკა, თავისუფლება“, „ქაოსიდან გზებზე გავედით“ და მისთანანი. სწორედ რევოლუციას უნდა ეხსნა „გიგანტიური მსოფლიო ქნარი“ (არა მხოლოდ პოეზიის, საერთოდ, კულტურულ ფასეულობათა სიმბოლო), ადამიანი უნდა აემალლებინა და წარსულის ჭეშმარიტი აზრი საცნაურექმნა მისთვის. მშვენიერის ნამდვილი დაფასება ეხლა უნდა დაწყებულიყო.

ამგვარი შეხედულება გამოეკვეთა თანდათანობით, ამგვარად ესახებოდა რევოლუციის მისია. და ამ შეხედულებას, მისი აზრით, სავსებით შეესატყვისებოდა ყოველივე, რითაც აქამდე ესულდგმულა თვითონ, რაც შეექმნა ან რის შექმნაც ჰქონდა განზრახული. მთელი მისი არსება მშვენიერებას, სიკეთეს, ჰარმონიას მიესწრაფვოდა.

მაგრამ აქამდე ცხოვრების გამოუცნობი ქაოსი აფერხებდა ამ სწრაფვას. ეხლა გაჩნდა იმედი ქაოსის დაძლევისა. სხვა რაღა უნდა ენატრა! მეორე მხრივ, ახალ ეპოქასაც სხვა რა უნდა მოეთხოვა მისგან, თუ არ მშვენიერების, სიკეთის, პაპონიის დასამკვიდრებლად მოღვაწეობა? სადაოდ ის შეიძლებოდა ქცეულიყო მხოლოდ, თუ რას დაერქმოდა, ვთქვათ, მშვენიერება. მისთვის ეს იყო ფსიქიკის სიღრმეში წვდომილ რეალობათა გამოვლინებაც და აწ უკვე გარესამყაროში დაწყებული ბრძოლაც, მახინჯი ყოფის, ბოროტების, სიცარიელის, ქაოსის დამანგრეველი ბრძოლა. ამ ბრძოლამ მის პოეზიაში სათავე მისცა მანამდე თითქმის სრულიად უცნობ ნაკადს – მანამდე უცნობ თემებს, მოტივებს, იდეებს, განწყობილებებს.

ოლონდ ძირითადი მდინარება არ შეცვლილა, არსაით გადაუხვევია, თავისსავე კალაპოტს მიჰყვებოდა. ეს კალაპოტი კი ისეთ სანახებში იყო გაჭრილი, რომლებსაც ცის სილაქვარდევ დაჰნათოდა და ქუფრი ნისლიც ხშირად დაჰბურავდა ზოლმე. აქ პიროვნული ტკივილიც მრავლად იპოვებოდა, მწუხარებაც და ტრაგედია, ძიება, აზრის წყვეტება, ზოგჯერ წინაუკმობა თუ დაბნეულობა, განწყობილებათა მონაცვლეობა, დროებითი გატაცებები, შეცდომები, თავდავიწყებისკენ სწრაფვა, სასოწარკვეთა... 1917 წლის ნოემბერში გალაკტიონ ტაბიძეს ოცდაექვსი წელი შეუსრულდა და არა სამოცდაექვსი.

ასე რომ, ერთი მხრივ იქმნება „დროშები ჩქარა“, „ათრობდა ხალხთა მწუხარება“, „რა საჭიროა სიტყვები, მჯერა“, „გემი დალანდი“, „ქალაქი წყალზე“, „წერილი მეგობრებისადმი“, „ცეცხლი, მახვილი“, „მიწა გამოჩნდა“, „რევოლუციონერის ხსოვნას“, „აღმოსავლეთი“, „ჩვენ, პოეტები საქართველოსი“, „ოქტომბრის გამარჯვებისთვის“, „ჯონ რიდი“...

მეორე მხრივ – „შემოდგომა, „უმანკო ჩასახების“ მამათა სავანეში“, „სილაქვარდე ანუ ვარდი სილაში“, „ანგელოზს ეჭირა გრძელი პერგამენტი“, „მას გახელილი ღარჩა თვალები“, „პირიზზე“, „ყორანი“, „თეთრი პელიკანი“, „შენ და შემოდგომა“, „სასიკვდილო მწუხარება“, „ვილანელი“, „შავით შემოსილხარ, როგორც ელეგია“, „ქარი ჰქრის“, „დღე გაფითრდა იაგუნდის“, „იარე, კაცი

შენ აღარ გქვია“...

ერთი მხრივ აღფრთოვანებული მიუყვება რევოლუციური მოსკოვისა და პეტროგრადის ქუჩებს, ყოველივეს აკვირდება, სწავლობს, იმასაც ცდილობს, საზოგადოებრივ საქმიანობაში აქტიურად ჩაებას, 1922 წელს „გალაკტიონ ტაბიძის ჟურნალს“ სცემს მგზნებარე მოწოდებებით...

მეორე მხრივ – იმავე მოსკოვში ყოფნისას რუდოლფ შტაინერის „ხელოვნებათა საფუძვლების“ თარგმნას იწყებს (რამდენიმე გვერდი უთარგმნია და მერე მიუწეებია თავი), მარი კორელის რომანს შტუდირებით კითხულობს, შოპენჰაუერის თხზულებებს ეწაფება...

ისე, კაცმა რომ თქვას, ეს „ერთი მხრივ“ და „მეორე მხრივ“ მხოლოდ გვიანდელ თვალსაზრისს გამოხატავს. იმხანად გალაკტიონ ტაბიძისთვის ეს ყოველივე ერთიან საკაცობრიო კულტურას წარმოადგენდა, მისთვის უცხო იყო შეხედულება ორი ურთიერთდაპირისპირებული კულტურის არსებობისა. ამასვე ადასტურებს ლექსების მეორე წიგნი, 1919 წელს გამოცემული.

უმთავრესი მაინც სხვა რამეა: არც იმხანად, არც შემდეგ არასოდეს შეეჭვებულა, რომ ყოველივე ის, რაც 1917 თუ 1921 წლამდე შეექმნა, ახალი ეპოქისთვისაც სავსებით შესაფერისი უნდა ყოფილიყო; ეს ხომ მისი სულის მოუკვეთელი ნაწილი იყო. ტანჯვა-წამებით გზით სიარულის, ბოროტებასთან, ქაოსთან ბრძოლის გზაჯვარედინები, პოეტისთვის ისევე ღირებული, როგორც პოლიტიკური მოღვაწისთვის – რევოლუციური ბრძოლის ფაქტები. როგორ შეიძლებოდა ამის დავიწყება ახალ ეპოქაში, პიროვნებისთვის თავისუფლების აღმოქმედ ეპოქაში?

გარდა ამისა, ჯერ ერთი, ახალი ეპოქის დაწყება არავითარ შემთხვევაში არ ნიშნავდა ყოველგვარი საჭირობოროტო საკითხის ერთბაშად მოგვარებას და, მეორეც, ცხადი უნდა ყოფილიყო, რომ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიაში კიდევ კარგახანს გამოვლინდებოდა არაერთი ტკივილი, ეჭვი, ზოგჯერ უიმედობის თუ განწირულების განცდა, რითაც აღევსო სული სიჭაბუკეში. და ამგვარ მოვლენებთან დაკავშირებული თემები, მოტივები, აზრები, განწყობილებები ამ პოეზიის ისეთივე ორგანული ნაწილი იქნებოდა,

როგორიც ახლის გრძნობა იყო. პიროვნება ერთი ხელის დაკვრით ვერ გარდაიქმნებოდა, სხვა კაცად ვერ იქცეოდა, ვიდრე საკუთარი ძალისხმევით, შინაგანადვე არ სძლევდა წარსულის მძიმე ფსიქიკურ მემკვიდრეობას. და ეს შინაგანი ჭიდილი, თუნდაც წინააღმდეგობათა კვეთებით აღძრული ტრაგიზმი, მხოლოდ მის პიროვნულ საქმედ კი არ უნდა მიეჩნიათ, სხვებისთვისაც საგულისხმო უნდა ყოფილიყო.

ამგვარად ფიქრობდა და საესებით მართებულებაც იყო მისი შეხედულება, მისი „ხაზი პოეზიაში“, როგორც თვითონ წერს არაერთხელ. წერს და ხშირადა წუხს — ჩემი ხაზი არ ესმით, სწორად ვერ მიგებენო.

რადგან ყველანი აგრე როდი ფიქრობდნენ. მრავლად იყვნენ ადამიანები, ხშირად საკმაოდ უფლებამოსილნიც, რომელთათვისაც რევოლუცია ყოველივე ძველის ხელალებით უარყოფას ნიშნავდა. ეს ადამიანები ჩქარობდნენ, ერთი დაკვრით აპირებდნენ გარდასულთან ანგარიშის გასწორებას. ამასთან, ხშირად არც ცოდნა ჰყოფნიდათ, არც გამოცდილება და არც დრო საიმისოდ, რათა, ჯერ ერთი, ბოლომდე სწორად გარკვეულიყვნენ კულტურის ურთულეს საკითხებში და, მეორეც, შემოქმედ პიროვნებებთან დამოკიდებულება ცოტათი უფრო ფაქიზად განესაზღვრათ. მათთვის დოსტოევსკი წერილბურჟუაზიულად მოაზროვნე უმწეო და უარსაყოფი მწერალი იყო, ილია ჭავჭავაძე — შესაჩვენებელი, გადაგვარებული მემამულე, თამარ მეფე — იოლად გასამასხრებელი ისტორიული პიროვნება... ყველაფრის ჩამოთვლა შეუძლებელია და არც არის საჭირო.

ამგვარ ხალხს თავიანთი წვრილფეხა მიმდევრებიც ჰყავდა. ამათ არამცთუ კულტურის, ლიტერატურის, ხელოვნების არსება არ ესმოდათ, საერთოდ ძალზე ცოტა რამ გაეგებოდათ ამ ქვეყნის, კერძოდ — ადამიანის ფსიქიკისა. ან მტერია ან მოყვრე — აი, ერთადერთი საზომი, რომლითაც უყურებდნენ ყოველ კაცს. ამასთან, მტრობის თუ მოყვრობის განმსაზღვრელი იყო მათი პირადი შეხედულება მხოლოდ და მხოლოდ. რევოლუციის პირველ წლებში, დუღილისა და გაურკვევლობის ხანაში, ხსენებულმა ადამიანებმა და მათმა წვრილფეხა მიმდევრებმა მრავალი რამის გაფუჭება მოასწერეს.

ერთი ამნაირი გაფუჭებული საქმე იყო ზოგიერთი პროცესის დამოკიდებულება გალაკტიონ ტაბიძისადმი. ისინი პოეტს ათვალწუნებით, ეჭვის თვალით უყურებდნენ და სიცოცხლეს უმწარებდნენ.

აქ უნდა გავიხსენოთ, რომ გალაკტიონ ტაბიძე დიდი მგრძნობელობის, ფაქიზი სულის კაცი იყო, ამასთან, საკმაოდ ნერვიული (მისი სულიერი ბიოგრაფიის მქონე სხვაგვარი ვერც იქნებოდა), ყოველდღიურ ცხოვრებაში უმწეო და მოუმხრობელი, ხშირად — ბავშვურად მიაშიტი და დაბნეული. მისი ოცნება, მისი სული რევოლუციის ბობოქარ რიტმს, ქარიშხლის სიმძაფრეს მიელტვოდა, ეს უეჭველია. მაგრამ რევოლუციის წლების მოუწყობელი და დაულაგებელი ყოფა მაინცდამაინც ზედგამოჭრილი არ იყო მისნაირი არსებისთვის. რეალური ორიენტაცია არც მანამდე ეხერხებოდა, უცდომლად ვერ არკვევდა — როგორი ნაბიჯის გადადგმა იყო საჭირო არსებულ სიტუაციაში, ვინ იყო მისი მტერი და ვინ — მოკეთე. ამგვარ ადამიანებს ცხოვრებაში მზრუნველი სჭირდებათ, „პატრონი“, ვინც თავს გადასდებს მათთვის და ღრუოდ, ტაქტით, დაკვირვებით განარიდებს ყოველდღიურობის გაუგებრობათაგან თუ სიმკაცრეთაგან. გალაკტიონ ტაბიძეს არავინ ჰყავდა ამგვარად მზრუნველი. მისი მეუღლე, რევოლუციური ტრადიციების ოჯახიდან გამოსული ქალი, საზოგადოებრივ საქმიანობაში იყო დანთქმული, საკუთარი თავის მოსავლელადაც ვერ იცლიდა, თავგადაღებული შრომობდა, ხან რაიონში იყო, ხან მოსკოვში, ხანაც შუა აზიის რესპუბლიკაში აჩალებდა ჩადრის გადაგდების კამპანიას...

და იყო ეს დიდი ბავშვი მეტწილად მარტოლმარტო, ერთი ბეწო ბინაში გამოკეტილი, მოუვლელი, ხშირად — გასაცოდავებული, არაერთხელ მშვიერი, ულუკმაპურო, გამოუვალ სიღატაკეში ჩავარდნილი.

მერე, მისი ბედის ამბავი რომ ვიცით, ხომ უეჭველად მას უნდა გადაჰყოფდნენ ზემოხსენებული ყაიდის ადამიანები! საკმარისი იყო მათთან ერთი შეხება და ეს ბავშვი აფორიაქდებოდა, აირეოდა, აქეთ-იქით მიაწყდებოდა თავგზადაბნეული, ხანდახან სასოწარკვეთილებამდე მისულიც. ზოგჯერ უბრალო გაუგებრო-

ბაც იქცეოდა წონასწორობის დაკარგვის მიზეზად, ზოგ რამეს თვითონაც აზვიადებდა ვითარებაში გაურკვეველი. მაგრამ ხშირად ნამდვილი მიზეზიც ჰქონდა ასაფორიაქებლად.

წერილი მეუღლისადმი (ოციანი წლები):

„აქ მე მივიღე დაზღვეული წერილი, რემინგტონზე ნაბეჭდი. წერილი... სავსეა პირადად ჩემთვის შეურაცხმყოფელი სიტყვებით. უსინდისო და სხვა... ხომ არ იცი, ვინ არის ეს სუბიექტი?... მას შეცდომით წარმოუდგენია, რომ სიტყვა „ანაქრონიზმი“ საქები სიტყვაა. ეს არაფერია, მაგრამ უმთავრესი ისაა, რომ იგი საზიზღრად იგინება... განა შეიძლება ასეთი ურიგო და უწესო სიტყვების თქმა? ამ დაუფიქრებლად წამოსროლილი სიტყვებით იგი თავისდაუნებურად იძლევა ერთნაირ თვითდაზასიათებას... ოღია, თუ შენ იცნობ მას, გადაეცი, რომ გინება არ შეიძლება, რომ ზრდილობის გარეშე წარმოუდგენელია წერილობითი ურთიერთობაც-კი. ასეთი წერილები შეგაძულებს ადამიანს...“

ყოველი ამგვარი ფაქტი კარგახნით ურღევდა სულიერ წონასწორობას. ამას კი შედეგად მოსდევდა ყოველდღიურობისადმი უნდობლად ცქერა, დაეჭვება, ხან ზომას გადასული სიფრთხილე, ხანაც მოულოდნელი განრისხება.

„მე მინდა ვუთხრა ჩემს უსინდისო მტრებს: წყნარად! არავითარი უფლება არ გაქვთ, ღიახ, არ გაქვთ ხმამაღლა მელაპარაკოთ! მე ყოველთვის მზადა ვარ სიკვდილისათვის“.

ეს ჩანაწერი 1922 წლით არის დათარიღებული.

ამგვარ ამბებს განსაკუთრებით გულდასმით უნდა ჩაეუკვირდეთ. ეს კაცი თავის პირად გაჭირვებას, ხშირად ტრაგიზმად და ნამდვილ უბედურებად განცდილსაც, არასდროს თავს არ აზვევდა მკითხველებს, საზოგადოებას. პოეზიის საგანი მისთვის მაღალ სულიერ სფეროებში განცდილი ტრაგიზმი შეიძლებოდა ყოფილიყო და არა ყოველდღიურობით აღძრული სატკივარი. ზოლო რაკი საამდროოდ სულიერი ევოლუციის მწვერვალებზე იმყოფებოდა, უყოყმანოდ მიიჩნევდა, რომ მისი ცხოვრება „უანკარეს ღვინის ფერია“, რომ სრული უფლება ჰქონდა ხალხისთვის მოწოდებებით მიემართა და ცეცხლოვანი ლოზუნგებიც გადმოესროლა.

ყოველდღიურობის ეს შედარებით წვრილმანი ავებლობანი

უნიშანწყლოდ ვერ გაქრებოდნენ, თანდათანობით მისი სულიერი ცხოვრებისთვისაც უნდა დაემჩნიათ ცნობიერი თუ ქვეცნობიერი კვალი. ასე რომ, მიუხედავად მისი პრინციპისა — ყოველდღიურობის ტრაგიზმი პოეზიის საგნად არ ექცია, საბოლოოდ ეს ტრაგიზმი მხატვრულ ქნილებებშიც უნდა გამოვლენილიყო ამა თუ იმ სახით. გარდა ამისა, ეს შედარებით წვრილმანი ავბედობანი და მათგან აღძრული ტკივილები დამანგრეველი ძალით მოქმედებდნენ მის ლაბილურ ბუნებაზე და მომავალ ცხოვრებისეულ გაუგებრობებს უდებდნენ სათავეს. ასე მომზადდა რამდენიმე ათეული წლის განმავლობაში 1959 წლის 17 მარტის ტრაგედია.

„საუბარი ისეთი, რომელიც ჩემს შესახებ ისმის მეორე ოთახიდან, რომელშიდაც ღვინით ილეშებიან ვიღაც უცნობები, და რომელსაც კვერს უკრავენ ჩემი მეზობლები, ყოველ წრეს გადასული მუქარაა, სხვა არაფერი.

ახალგაზრდა ქალი... აღიზიანებს მათ, ამხედრებს მათ ჩემს წინააღმდეგ, და ისმის ასეთი სიტყვები:

— რატომ არ გალახავთ, რატომ ცხვირპირს არ დაამტკრევთ, რატომ ფანჯრიდან არ გადაისროლით!..

ეს არის ჩემდამი ისეთი ზიზღის გამოხატულება...

ესაა გაგრძელება ძველი ისტორიის. ყველანი ერთი მიზნისკენ მიემურებებიან — დამატოვებინონ ოთახი შეერთებული პროვოკაციული გამოსვლით“.

სხვა ჩანაწერებიც გვაუწყებენ, რომ ოციანი წლების მიწურულს თუ ოცდაათიანის დამდეგს კარის მეზობელს გადაუწყვეტია საკუთარი ბინის გაფართოება გალაკტიონ ტაბიძის პატარა ოთახის ხარჯზე. ჩვენ ინტერესთა სფეროში ვერავითარ შემთხვევაში ვერ შემოვა მსგავსი კომუნალური საკითხების გამოძიება. უმთავრესი სხვა რამ არის: დღესდღეობით ალბათ ველარავინ დაგვიმოწმებს — მართლა ასე იყო საქმე, თუ ავადმყოფურობის სამანებამდე მისული ეჭვით წარმოისახა ყოველივე ამგვარად, მართლა გალაკტიონის მისამართით ითქმოდა თუ არა ის მუქარის სიტყვები, უპირებდნენ თუ არა ბინის წართმევას ან გინდაც პროვოკაციების მეშვეობით დატოვებინებას. ბოლოს და

ბოლოს გალაკტიონ ტაბიძეც საკმაოზე მეტად ცნობილი კაცი იყო და ოლია ოკუჯავაც — ღიდად გავლენიან პირთა ღვიძლი დაი. ეს ალბათ ეცოდინებოდათ კარის მეზობლებს, რაგინდ დამთხვეულ და რეგვენ ხალხადაც უნდა წარმოვიდგინოთ ისინი. ექვს-მეტრიანი ოთახისთვის ვითომ ეღირებოდა ამოდენა ვაიუშველუბელის ატეხვა? ძნელი სათქმელია.

ამგვარი ეჭვი და უნდობლობა გარემომცველი ყოველდღიურობის მიმართ ხშირად კურიოზულ ფორმებსაც იღებდა.

საკმაოდ ვრცელი ჩანაწერი მოგვითხრობს: გალაკტიონი აბანოშია, ის-ისაა უნდა შევიდეს მისთვის გამოყოფილ ნომერში, რომ ასპარეზზე ჩნდება ვიღაც პირი, როგორც მერე ირკვევა, გვარად სულუხია, და ეცილება — ურიგოდ აპირებს შესვლას. ამტყდარ დავაში აბანოს ადმინისტრაციაც ჩაერევა. სულუხიას ამბიციურობა უსაზღვროა: ქედმაღლურად მოითხოვს შეამოწმონ მისი მოდავის ვინაობა და წინასწარ ემუქრება კიდეც. აცახცახებული გალაკტიონი ამ არამკითხეს გულმოდგინედ ამოუმზეურებს თავის საბუთებს. ჩანაწერის მკითხველნი იოლად ვხვდებით: როცა შეიტყო, ვისთანაც ჰქონია საქმე, სულუხია დამფრთხალა, ოღონდ იხტიბარი ვითომ არ გაუტეხია და მაინც მუქარ-მუქარით, სასწრაფოდ მიუტოვებია ბრძოლის ველი. მაგრამ ამას ჩვენ ვხვდებით, თორემ ჩანაწერის ავტორმა, რაღა თქმა უნდა, ვერ იაზრა, რომ მისი შემშინებელი თვითონვე შემშინებელიყო. ჩანაწერის ავტორი ღიდ საგონებელში ჩავარდნილა, ფანტასტური ვარაუდები უჩნდება: რას ნიშნავდა სულუხიას მუქარა, რას აპირებს, საიდან დაესხმის თავს? იქნებ ის აჯობებს, თვითონ დაასწროს იქით შეტევა, მისი ვინაობა გამოიძიოს და გავლენიანი ხალხი ჩარიოს საქმეში (თუმცა ყველაფრიდან ჩანს, რომ ის გავლენიანი ხალხი არც მანამდე და არც შემდეგ თხოვნით არასოდეს შეუწუხებია, მაგრამ ამ შემთხვევამ სულ დააკარგვინა თავგზა).

ანდა ამგვარი ამბავი: მოდის უცნობი პირი. ტაბიძე აქ ცხოვრობს? — კითხულობს. — რა გნებავთ? — სახლმმართველობიდან გამომგზავნეს, წყალსადენია შესაკეთებელი, ერთი წუთით გამომყევით, თუ შეიძლება. — მერე დეტექტური რომანის გულმოდგინებით არის აღწერილი ორი ადამიანის იდუმალი მსვლელობა

დერეფანსა თუ ეზოში. უფრო სწორად — ის მსვლელობა დღი-ურის დამწერისთვის იყო იდუმალი, თორემ ხელოსანი ალბათ არხეინად მიდიოდა თავისთვის და ას გრამ არაყზე ოცნებობდა გზადაგზა. მერე, როგორც ყველა ხელოსანის წესია, ისიც სადღაც გაქრა და აღარ გამოჩენილა, ხოლო ავტორმა ამ ამბავს მინაწერი დაურთო: „საეჭვო პიროვნებაა, უნდა შევაძოწმო“.

და, აი, პირად ცხოვრებაში ამნაირად განაწამები კაცი უეჭველად უნდა გადაწყდომოდა ცოტათი ზემოთ მოხსენიებული ყაიდის ადამიანებს და შინაგანად ათრთოლებულს თავი უნდა ეტეხა იმის გამოსაცნობად, თუ რას მოასწავებდა მათი უნდობელი მზერა, უნდობელი დამოკიდებულება და საუბარი.

ხოლო მას იმედი ჰქონდა, თანდათანობით ეძლია წარსულის მძიმე სულიერი მემკიდრეობა, რიგიანად გარკვეულიყო მომხდარ მოვლენათა არსებაში და ეს მოვლენები ესოდენ დიდი ტანჯვის ფასად წვდომილი ჰარმონიის ორგანულ ნაწილად ექცია.

გალაკტიონ ტაბიძის ლექსთა საუკეთესო წიგნი რომ გამოვიდა 1927 წელს, ვასილ ბარნოვი წერდა: „ლექსთა კრებული მომძიმო ტანის. პაეროვანი ციაგი ნაზთა გრძნობათა. განცდათ წალკოტი პირად-პირად ყვავილით სავსე. მგრძნობიარე ქართველთ სული შუქთა მფენელი. ქართული ტკბილი. სულ უბრალოდ, მიამიტად იწყებს სიმღერას, ლაჟვარდ ცაში სანაგარდოდ კშლის ფრთებს თანისთან. სიტყვის სიუხვე. ყველა კუთხის ლამაზი თქმა ერთ თაიგულად. სინამდვილეც ზომ აერთებს აწ ქართველთ მოდგმას. ცეკვით მოხლტის, მოიმღერის ლექსთა მღინარე. ხან ღიმღილი, ბევრჯერ დარდი ხმაშეწყობილი. მღერის ქართველი ლხინშიც, გლოვაშიც. ზარით ტირილი გოდებაა ლექსად რხეული. მთელი ლაშქარი საარაკო სახეებისა. უღვევლი სხვადასხვაობა. მიჰნიჭებიან ლექსებში მათ სიცოცხლის ძალა: გილიმიან, გეხვევიან, ალერსს გეტყვიან, ცელქობენ შენ წინ, ხანდახან კიდევ გელრიჯებიან. ახალი არე ჩვენებებით სავსებით სავსე. თუ წაშლილან სინამდვილის ზმანებათა, ოცნებათ მზღვრები? სინამდვილეს ეთერიული ზორცი შეუსხამს, ოცნების სახეს შეუძოსავს ნივთიერება“.

ეს კრებული გალაკტიონ ტაბიძის შემოქმედების ოცამდე

წელიწადს მოიცავდა, 1908-1927 წლებს. აქ დაბეჭდილი 636 ლექსიდან მრავალი იყო ლიტერატურული შეგირდობის დროინდელი. მაგრამ ოთხასზე მეტი ლექსი სრულყოფილი შემოქმედის კალამს ეკუთვნოდა. ეს ლექსები სამუდამოდ დარჩება ქართული პოეზიის საგანძურში.

ხოლო მომდევნო ოთხი წლის მანძილზე, 1928-1931 წლებში, გალაკტიონ ტაბიძემ დაწერა 415 ლექსი (აკადემიური გამოცემის მე-3 ტომი), რომელთა სტრიქონების საერთო რაოდენობა ლამის აღემატება ყოველივე იმას, რაც მანამდე შეექმნა ოცი წლის განმავლობაში (შესადარებლად ისიც საგულისხმო იქნება, რომ მომდევნო ცხრა წლის მანძილზე, 1932-1940 წლებში, 250-მდე ლექსი აქვს შექმნილი). ამ ლექსების აბსოლუტური უმრავლესობა გაერთიანებული იყო ციკლებად „ეპოქა“, „პაციფიზმი“, „რევოლუციონური საქართველო“, რომლებსაც თვითონ პოემებს უწოდებდა ზოგჯერ. პოემებმა ვერ იპოვეს, ფაქტიურად ციკლებიც აღარ დარჩა. არის ცალკეული ლექსები, ცალკეული 415 ლექსი, რომელთაგან რამდენიმე ათეული თუ მიიჩნევა გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებებში მოთავსების ღირსად, ისიც დიდი დათმობით. სამასზე ბევრად მეტი ლექსისგან ღმერთმა თქვენც დაგიფაროთ და ყველა თქვენი კეთილის მსურველიც. არა მგონია ამ სამასზე მეტი ლექსის თავიდან ბოლომდე გულდასმით წაკითხვა შეძლებოდათ თვით იმ პირებს, ვინც „ეპოქას“, „პაციფიზმს“, „რევოლუციურ საქართველოს“ საბჭოური პოეზიის დიდ შენაძენად მიიჩნევდა. წინააღმდეგ შემთხვევაში მართლაც ბარაქაღა მათს მოთმინებას თუ გემოვნებას.

იცოდა კი ამ ხალხმა, რა არის პოეზია, მწერლობა? შურისთანა მდებარე გრძნობა ბევრი ვერ ჩამოითვლება, მაგრამ ზოგჯერ ლამის შეგშურდეს კაცს, როცა გაიხსენებ, რანაირი მზრუნველობით იყვნენ იმავე წლებში გარემოსილნი მაქსიმ გორკი, ნიკოლოზ ტიხონოვი, ალექსეი ტოლსტოი და სხვანი მრავალნი რუსეთში, მიკოლა ბაჟანი უკრაინაში, ავეტიქ ისაკიანი — სომხეთში.

ცხოვრებამ თვითონვე მოიხროლა ამნაირი ადამიანები, მათთვის შეუფერებელ საქმეს ჩამოაშორა, ყველას თავ-თავისი ადგილი მიუჩინა, მაგრამ, ვიდრე ეს მოხდებოდა, იმდენი მაინც მოასწრეს,

გალაკტიონ ტაბიძე ერთიანად ააფორიაქეს. აი, რამდენიმე ადგილი ამ წლების დღიურებიდან თუ ჩანაწერებიდან.

„მარტოობის საიდუმლოება. მაიაკოვსკი ძალიან მარტო დარჩა, მეტიც მეტად მარტო“ (ცალკე ფურცელზე, მეტი არაფერი წერია).

„ჩემი ტვინი დაიღალა გამოცანებით, ჩემი სხეული დაიღალა სიცოცხლით...“

„მე მიხარია, რომ ჩემივე საკუთარი ნებით მე შემიძლია შევაჩერო ეს მოუსვენარი გულის ცემა, ეს აღელვებული და მხურვალე სისხლი, ეს მტანჯველი ტკივილები ნერვების“.

„მატერიალური მდგომარეობა ასეთია: ერთი კაპიკიც ჯიბეზე არა მაქვს... პაპიროსის ფულიც კი არა მაქვს, ფეხსაცმელები დაგლეჯილია, პალტო არაა, პირი ვერ გავიპარსე. მეზარება ქუჩაში გავლა, ხალხში გამოჩენა... რამდენი ტკივილებია ხელმოკლეობისაგან, რამდენი შეურაცხყოფა. ტრამეაის ფული რომ კაცს არ გექნება... მეგობრები, ნაცნობები... ისინი მხოლოდ მაშინ ჩნდებიან, როდესაც გაიგებენ, რომ ჯიბეში ორიოდ გროში მაქვს. ღმერთმა ნუ ჰქნას ეხლა ავად გახდომა! რაღაც ვერა ვგრძნობ კარგად თავს. ვსუსტდები. ო, რა საშინელებაა ამნაირი ცხოვრება... გამოუსვლელი მდგომარეობა რკინის სალტეებს გიჭერს, სულს გიხუთავს, მუნჯად და კუტად გხდის, განაპირა ქუჩებით გატარებს... ჯიბეში საბილწო პაპიროსის წვეა მივატოვე. ღვინოსაც ვუტიე... საზიზღარია ყველა, ვისაც უბუშევრობა არ გამოუცდია. საზოგადოთ, საზიზღარია ცხოვრება“.

„როგორ ბევრია შეილი ადამის, როგორ ცოტაა ადამიანი“.

„თანაბრად ტრიალებს მიწაცა და ცაცა,

ორივე უგულო, ორივე ბაცაცა.

დამშვიდდი, ბუღბუღო, დამშვიდდი, გუგულო.

ცავ და დედამიწავ – უსულო, უგულო“ (ხელწერა ნასვამი კაცისა).

„დღესაც ავად ვარ. მუშაობა არ შემიძლია. საერთოდ, მდგომარეობა კატასტროფულია, არსაიდან ჯერჯერობით იმედი არა მაქვს, რომ საიდანმე გაჩნდება სულ ცოტა მაინც ფული.

ჩემი ცხოვრება ხომ ყოველთვის სავსეა მოულოდნელობით:

ხან სიმდიდრე, ხან აუტანელი სიღარიბე, საერთოდ კი მოუწყობლობა. „აი ამბავი, გულო ჩემო, შენ რომ გაშფოთებს“. მართლაც, აი ამბავი! სად უნდა წავიდე, არ ვიცი.

ასე ვფიქრობდი, როდესაც დავიხურე ქუდი და ოთახიდან გავედი. აქ, მახლობლად, სამკითხველოა, რომელიც ცხრა საათზე იხურება. ეხლა სამი საათია. მაშასადამე მთელი ექვსი საათი მე შემძლია გავატარო სამკითხველოში.

მშიერი, მე ვზივარ სამკითხველოში ექვსი საათის განმავლობაში. ვკითხულობ გაზეთებს, ჟურნალებს. დამავიწყდა შიმშილი. დამავიწყდა, რომ ავად ვარ. ავად! მერე როგორ ავად!

და გახდა ცხრა საათი. დახურეს სამკითხველო, ძალაუნებურად, უნდა გამოხვიდე.

და ხეტიალი.

თოვს.

ხეტიალი ავადმყოფისა და უფულო კაცის. ღამით“.

გალაკტიონ ტაბიძე არ იყო ტრიბუნის ტიპი. აგუგუნებული აუდიტორიის, მობოხოქრე მასების წინაშე წარდგომა და მათი დამუხტვა მისი ხელობა არ გახლდათ. მისი დიდი შინაგანი პათოსი, სულში დაგზნებული ხანძარი იმნაირი ბუნების იყო, მხოლოდ ლექსებად გამოვლენას საჭიროებდა და არა ფიზიკურ დემონსტრირებას. ზემოხსენებული ყაიდის ადამიანებისა და თვით მის მიერვე მოწყობილი ექსპერიმენტი, რომელიც მიზნად ისახავდა გალაკტიონ ტაბიძისაგან ქართველი მაიაკოვსკი დაეყენებინათ, სრული კრახით დამთავრდა.

ამას ზოგჯერ თვითონაც გრძნობდა, მაგრამ თავგზაარეულ წლებში ბოლომდე ვეღარ გაიაზრა და მაინც გაფაცოცებული აწყდებოდა აქეთ-იქით, საკუთარი არსებიდან ამოხტომას ღამობდა განწირულად.

„უმთავრესია უნდა შეეწვიო კარგ ლაპარაკს. მე ხომ სრულიად ლაპარაკი არ ვიცი. ეს ეხლა არ ვარგა. მე იმდენად არ ვიცი ლაპარაკი, რომ კაცს ხშირად ვერ ვაგებინებ, რასაც ვთხოვ, და იგი გაუგონრად, მოუსმენლად მომარტყამს უარს. საქმეა ეხლა ეს? კარგია თამამი სიტყვა. ენა არ უნდა წაგიბოროდოკდეს. სიტყვებს ჯიბეში არ უნდა ეძებდე... მაგრამ როდის მივალწევ მე ამას? ხმა

დაკარგული მაქვს. სადღა ჩემი ღიღებული ტემბრი ხმისა? აუცილებლად უნდა დავიბრუნო სიტყვის სითამამე. უნდა გავასუფთავო ხმა. სიმტკიცე უნდა მიესცე. ღვინო საჭირო არ არის, მთერალი კაცი ყოველთვის სისულელეს ამბობს. ფხიზელი მე ყოველთვის კარგ შთაბეჭდილებას ვახდენ, მხოლოდ სითამამე არა მაქვს. კარგია ფხიზელი სითამამე“ (1930).

მისი მოწოდება იყო წლობით შეზრდოდა მოვლენებს, ფაქტებს, გულდასმით გაეაზრებინა, შინაგან რეალობად ექცია, მერე გაეთავაისებინა და ისეთ მიმართებებს სწვდომოდა, უმრავლესობისთვის მიუწვდომელი რომ აღმოჩნდებოდა ხოლმე. ექსპრომტების წერა მისი საქმე არ იყო, საცოდავი საკითხავია ეს ექსპრომტები.

ამ წლებში არ აცლიდნენ. ზემოხსენებული ყაიდის ხალხი ჩქარობდა და სხვებსაც აჩქარებდა. ამას დაერთო მწერალთა რიგების გამრავლება. გამოჩნდნენ უწვერულვაში ყმაწვილები, წერაკითხვა ძლივს რომ იცოდნენ და ეპოქის ბაირახტართა როლის მიჩემა მოიწადინეს (ერთი მათგანი იმ ჯგუფის ხელმძღვანელად გაამწესეს, რომლესაც არმიის ნაწილებში უნდა ემუშავნა და რომელშიც გალაკტიონ ტაბიძეც იყო ჩარიცხული). დადიოდა ეს ხალხი მწერალთა სასახლეში, ხან თვალებს აბრიალებდა და გულში მჯიღს იცემდა გამეტებით, ხანაც კუთხეში მიუდგომლად, საქვეყნოდ მასხარაობდა, ქირქილებდა, ყოველივე მშვენიერს, ამაღლებულს მიწასთან ასწორებდა, გესლსა და ბოლმას ანთხევდა.

ისინიც ჩამოიშორა მწერლობამ, კულტურამ, ცხოვრებამ, კუთვნილ სოროებში მიუჩინა ადგილი. დღეს რამდენსამე კაცს თუ ახსოვს მათი სახელები. ისტორია მათ არ მოიხსენიებს.

ერთის მხრივ, მან ჩინებულად იცოდა საკუთარი თავის, საკუთარი შემოქმედების ფასი, „პოეტების მეფის“ სახელსაც იფერებდა, ზოგჯერ წვრილფეხა კალმოსნებს გაეკნწლაფდა კიდევ თავისი მეფური სიმაღლიდან („და ან ყალბ პოეტებს ვინმე ედავება? არ მინდა, ბატონო, მათი უკვდავება“; „ეს მინდა ვუთხრა მიეთ-მოეთებს: მე ცეცხლში ვიყავ, როცა პოეტებს თქვენთვის საყვარელ ბუღბულ-მდელოში ტკბილად გეძინათ საქართველოში“). იცოდა, რომ ბედმა დიდი მისია დააკისრა, რომ ბოლომდე უნდა გაეწია თავისი მძიმე უღელი. ოღია ოკუჯავასადმი მიწერილი ბარათიდან

(1924): „მე ვგრძნობდი, რომ ვჭირდებოდი საზოგადოებას, ხალხს, ქართულ ლიტერატურას, პოეზიას, სამშობლოს, მშობლებს, ჩემს სოფელს, დედას, რამდენიმე კაცს, შესაძლებელია“.

მეორე მხრივ, როგორც დიდ შემოქმედთ სწევით ხოლმე, მოულოდნელად ეჭვი მიეძალებოდა და სათუოდ უხდიდა ყოველივეს – რაც შეექმნა და რის შექმნაც ჰქონდა განზრახული. ასეთ წუთებში უკმარობის მტანჯველი განცდა ეუფლებოდა, საკუთარი თავით უკმაყოფილების, განწირულების, ლამის სიგიჟემდე მიდიოდა.

ამას ისიც დაერთო, რომ რეალური ორიენტაციის გრძნობის უქონლობამ, ცხოვრებაში მოუმხრობლობამ, აგრეთვე ზოგჯერ გარედან მომდინარე უნდობლობამ თუ ცალკეულმა გამოსდომებმა (რასაც მისი აღგზნებული ფანტაზია დევნად სახავდა), საერთოდ ნერვიულ, ეჭვიან, უნდობარ, ლამის მფრთხალ კაცად აქციეს. და ეს ამბავი, თავის მხრივ, უმახვილებდა საკუთარი პოეტური მემკვიდრეობის მიმართ ეჭვის გრძნობას.

გამოვიდა 1927 წლის კრებული – ერთი უმშვენიერესი წიგნი, რაც კი ოდესმე ქართულად შექმნილა. ხალხის აღტაცებას მართლაც საზღვარი არ ჰქონდა. ყოველი ნორმალური მკითხველისთვის ცხადი უნდა ყოფილიყო ამ წიგნის ავტორის სიმპათია-ანტიპათიები.

არა, მათ ხაზი გადაუსვეს ამ წიგნს და სწორედ ხალხის სახელით წაუყენეს ულტიმატუმი უიმისოდაც ეჭვებით გვემულ კაცს, ლამის საბრაღდებულო სკამზე დასვეს: მტერი ხარ თუ მოყვარე?

სხვა უჩვენო ამ წიგნს საკავშირო ასპარეზზე გაიტანდა, მთარგმნელებს მოიწვევდა, საუკეთესო ლექსებს შეურჩევდა, რიგიან პწკარედებს მოუმზადებდა, ყველა სხვა ხალხს გაარკვევდა საქმეში, გალაკტიონ ტაბიძის სახელს სათანადო ადგილს დაუმკვიდრებდა (მაგალითისთვის შორს წასვლა არ გეჭირდება – გავიხსენოთ, როგორ მოუარეს სომხებმა თუნდაც მხოლოდ ავეტიქ ისააკიანს და მის პოეზიას).

საოცარი და თითქოს სრულიად მოულოდნელი ის არის, ამ ნაზი ბუნების კაცს უდიდესი სიმტკიცე და შინაგანი ვაჟკაცობა

აღმოაჩნდა. თავისი იდეისთვის არასოდეს უღალატნია, თავისი „ხაზი“ არ შეუცვლია („რას ვუმღეროდი მე? ამათ? ამ საზიზღარ ხალხს? არასდროს! არასდროს! ჩემი იდეა სულ სხვა ხალხის გარშემო ტრიალებდა და ტრიალებს“). საკუთარ განწყობილებას მხოლოდ დღიურებს ანდობდა, სხვებს არ ახვევდა თავს; სხვებს ბრძოლისკენ, ძველის ნგრევის, ახლის შენებისკენ მოუწოდებდა, მომავლის ნათელ სურათებს უხატავდა, კვლავ ძველებური ბრწყინვალეობით ესიტყვებოდა. სწორედ ამნაირია რამდენიმე ლექსი, რომლებიც კარგად უნდა გამოირჩეს 1928-1931 წლებში დახვეწებული რამდენიმე ათასი ფუჭი სტრიქონიდან და სათანადო ადგილი მიეჩინოს გალაკტიონ ტაბიძის ჭეშმარიტ პოეზიაში.

ჩემი გულია დღეს ეს შავი ზღვა,
თავმიდებული აჭარის კალთებს.
რაც დატეხილა ჩემს თავზე რისხვა,
თქვენს მშვიდობიანს ასცდეს ხომალდებს.
სხვას თუ არ უნდა ამის გაგება,
შენი გაიგებს ნაძვი და ფიჭვი, —
რომ ქვა არა ვარ და ქანდაკება,
არამედ კაცი რწმენით და იჭვით.
რომ მომავალშიც ავიტან მრავალს
უამინდობას, წყურვილს, სიცივეს,
ოღონდ ვხედავდეთ ჩვენ წინ მიმავალს —
ერთი იმედის შუქს მოციმციმეს.
დაბრკოლებათა ათასგვარ საკანს,
შეურაცხყოფის სუსხსაც ავიტან,
ოღონდ ვხედავდე სიცოცხლის საგანს
ჩემი სამშობლოს სანახავიდან.
მარტოობასაც ავიტან მწარეს,
უმეგობრობას ავიტან მძიმეს,
ჩემი სამშობლოს სანახავიდან
ოღონდ ვხედავდე შუქს მოციმციმეს.

შუბლზე მეხება ხელით
და ვგრძნობ, ცივია ტილო:
– შეილო, შუბლი გაქვს ცხელი,
რა გემართება, შეილო!

აბესალომის წერილი ოლია ოკუჯავასადმი (ოციანი წლების მიწურული):

„გალაქტიონი კარგად არის. საუცხოვო ხასიათზეა, ლეინოსა და არაყს სრულებით არა სეამს, ზის და წერს... ხუმრობს, იცინის და ხშირად საათობით ებაასება დედას... ვინ იცის, რაზე, არა?

დედაც სავსებით გამოცვლილია, გალაქტიონის დანახვისას სახეზე ნაოჭები გადაეცლება და ღიმი გაუთამაშებს.

ჩვენ ჯერ არ გვინდა გამოუშვათ, მაგრამ ახლა დაიწყო ტფილისზე საუბარი და ეს იმის წინამორბედი უნდა იყოს, რომ დიდხანს არ გაჩერდება სახლში. მერე თუ სთქვა, ხომ არ შეიძლება იმის გაჩერება“.

სოფელში დროდადრო ჩასვლა იყო განწირული ცდა – მისთვის ქაოტური, გამოუცნობი, ილაჯის გამწყვეტი ყოველდღიურობიდან გაქცევის, ცოტათი მაინც სულის მოთქმისა. აქ თითქოს აღდგებოდა ხოლმე დაკარგული წონასწორობა, თავ-თავის ადგილს დალაგდებოდნენ სინამდვილის აფუტქნული ხაზები, ფერები, მიმართებანი, ჰქრებოდა კონსისტენცია სხვებთან თუ საკუთარ თავთან. ასეთ დროს (როგორც ვაჟა-ფშაველა იტყოდა, „როს ვუკვირდები თავისთავს და არ ვემდური მეტადა... ფრთები მესხმება, ვიზრდები, ცად ვიწევ ასაფრენად“) კვლავ თავის სტიქიონში იყო თითქოს, კვლავ ძველებურად ხშიანებდნენ „მწყობრი სიტყვები“.

როგორც მენავემ ძველი სანავე,
ვით გულმა გული და მკლავმა მკლავი,
ისე პირველი ნახვისთანავე
ვიცანი ჩვენი მდინარის ნავე.

ჩემი ყრმობის ხნის, დიდი ხნის წინედ
ამ ნაპირებმა, სავსემ მწვანეთი,
იცოდა, საჭევ, რა გულმოდგინედ
დავიმეგობრეთ ჩვენ ერთმანეთი.

ასეთ დროს ჩნდებოდა ილუზია, რომ სულმა კვლავ დაიმკვიდრა
სიმშვიდე და ჰარმონია, რომ არ დაბინდულა სამყაროს ცინცხალი
აღქმის, სათნოდ აღქმის ნიჭი.

აჰა, ოთახში მზის შუქი შემოდგა, მერე მის არსებაშიც ჩაიღ-
ვარა და აზიარა გადავიწყებულ ნეტარებას. გაჰქრა ყოველივე,
გარდა იმ შუქისა, გარდა სულის მკედრეთით აღმდგარი ზეობის,
გამოუთქმელი ჰარმონიისა. წამოიჭრება ტახტზე მწოლარე და
თავდაკარგული ეამბორება ფანჯრის რაფას, სადაც ის ღვთაე-
ბრივი შუქია დაფენილი. — გადაირიე?! — კივის ოთახში შე-
მოსწრებული დედამისი (დროდადრო უამისოდაც მეჭველი მისი
ჭკუათამყოფლობისა). ზმანება ჰქრება. ისღა დარჩენია, იდგეს და
უმზიროს, როგორ ბედითად და უღმობლად იძვრის ჩრდილის
ხაზი. „გასცდა ჩვენს ფანჯარას ის მზის შუქიც. ვინ იცის,
დაბრუნდება ისევ თუ არა?“ (I/II, 1929).

მზის შუქი რომ დაგიბრუნდეს, შენშიც უნდა ენთოს მზე,
ხოლო შენ აწეწილი გაქვს სული „და უბოლოოდ მიჰქრის, როგორც
გაშვება ქორის, მწარე გათიშვა ფიქრთა და სინამდვილეს შორის“.
გამოსცდები თუ არა სოფლის სიმყუდროვეს, უმალ თავს იჩენს ეს
მწარე გათიშვა. რადგან შენი ფიქრი აწმყოს დასტრიალებს, მყო-
ბადს მიელტვის, შენი ერთადერთი მისწრაფებაა საამისოდ გადა-
სდო თავი, ყოველივე გულდასმით გაიაზრო, გაიმთლიანო და შენი
შემოქმედება სამშობლოს მიუძღვნა. შენ სიცოცხლე გწყურია,
„შორი ალპების წყაროზე წმინდა, სამხრეთის მზეზე უდიადესი“,
გსურს, რომ „ძლიერ მომავალს უმღეროდეს მომავლის ქნარი“. და,
ნაცვლად ამისა, როგორც კი შენი ფიქრებიდან და ოცნებებიდან
გამოერკვევი, როგორც კი ფეხს გამოდგამ შენი მცირეზე მცირე
თავმისადრეკიდან — ექვსმეტრიანი ოთახიდან, უმალ გადაეყრები

ჯერ აყვია მეზობლებს, მერე ირონიულად მომზირალ ნაცნობებს, ბოლოს — იმ დამთხვეულ საქმოსნებს, გამყინველი თვალებით რომ მოგჩერებიან, სულში თავიანთ ბინძურ ხელებს გიფათურებენ და ამ ორმოც წელს მიტანებულ კაცს აღმა-დაღმა გარბენინებენ, სულის მოთქმას არ გაცლიან, ისე კატეგორიულად მოითხოვენ სტრიქონთა ზეგეგმითს პროდუქციას, გინდაც მევენახე ან მეჭარხლე ყოფილიყვე. მერე როგორ დაგცინიან, რა საზიზღრად ხითხითებენ; ყველას პირი შეუკრავს შენს წინააღმდეგ, ყველანი იმის ცდაში არიან, გაგამასხრონ, მიწასთან გაგასწორონ, ბოლო მოგიღონ.

ნინად შენი სპეტაკი გზა
და ვარდები ნიხლით ზილეს,
მერე ვითომ შერცხვათ ცოტა
და მიხდიან იუბილეს.
კმარა, კმარა, ვინ არ ხედავს,
რომ ეს ხრიკი ამაოა,
მას ზეიმი დაერქმევა
და დამარხვა კი გამოვა.
დამფასებლის სამოსელში
გაეხვევა მტრების ჯარი,
მაგრამ მათი ღრიანცელი
ცინიზმია საზიზღარი!
ანგარიშში სცდება მტერი,
როს მღერის და გულში ღრინავს —
მას არ სძინავს არასოდეს,
მაგრამ ეხლა არც მე მძინავს.

ასე გაჩნდა მის ლექსებში (და დღიურებშიც) საშინელი სიტყვა: მტერი. ის სიტყვა, რომლითაც სამშობლოს მოწინააღმდეგეებს ახსენებდა მხოლოდ, ეხლა მრავალსა და მრავალ ნაცნობსა თუ უცნობს დაუკავშირდა („მტრების ჯარი“), მრავალთა მიმართ აღივსო უსაფუძვლო ეჭვით. ისინი, ვინც მართლაც მტრად შეეძლო შეერაცხა (რადგან კულტურის მტრობასა და სამშობლოს მტრობას შორის, ბოლოს და ბოლოს, დიდი ზღვარი არაა), მცირ-

ედნი იყვნენ, ღიდხანს არც დასცლიათ პარპაში, როგორც ზემოთ-
აც ითქვა, ცხოვრებამ უღმობლად მოისროლა და თავ-თავისი
სოროები მიუჩინა. მაგრამ ამასობაში მათ შეიწირეს გალაკტიონ
ტაბიძის ფსიქიკა, ნერვები, სიმშვიდე („შენ სული გქონდა ისე
კეთილი, ოჰ, სერაფიმის ცისფერი სული, ეხლა დაღლილი და
დაფლეთილი არის ქსოვილი ფერმიღებული“, – თითქოს წინასწარ
ეაზროს 1916 წელს).

ვინმე პატრონი რომ ჰყოლოდა, უეჭველად მიხვდებოდა, რომ
ეს კაცი თავისი სიმწიფისა და სრულყოფის ასაკს, თავის აკმეს
– დაბადების 40 წლისთავს – უკვე დაავადებული შეხვდა, ეჭვისა
და დევნის მანიით შეპყრობილი და, რაც ყველაზე უარესია, ალკო-
ჰოლის მაცდუნებელ ნეტარებას შეჩვეული.

ამიტომ შფოთავდნენ სოფლად დედამისი და აბესალომი,
გალაკტიონის ბედის გამო წუხილი უწამლავდათ სიცოცხლეს.
კვლავ მოვეუსმინოთ აბესალომს:

„მეშინია ავით არ იყოს. ვიცი მაგის ხასიათი: თავისთავზე
ზრუნვა არ ახასიათებს. სხვა მაგის ადგილზე... მთელ ოჯახს
დაარჩენდა. მაგი კი – ვინ იცის – იქნებ შიმშილითაც კვდება...
აბა თქვენ იცით – თუ მუდამ თვალყური გექნებათ. ჩვენი ზრუნ-
ვის საგანი მაგის ჯანმრთელობა უნდა იქნეს, ნუ დაიზარებთ,
დაეხმარეთ! ასეთ ღროს უნდა ადამიანს ამხანაგი და მეგობარი“.
„ჩვენ კარგად ვართ, მაგრამ რაღაი ასეთი ყოფნა: დღე ერთია და
დღეაჩემის საყვედური ათასი. აბა, დეპეშა გაუგზავნე გალაკტიონს,
აბა წერილი მისწერე“ (ბარათები ოლია ოკუჯავასადმი).

„...ვერ წარმოიდგენ, როგორ მიხარია, რომ შენ მკურნალობა
დაგიწყია... ნეტავ შენში გარდატეხა მოხდებოდეს იმ მხრივ, რომ
თავისთავზე იზრუნებდე, ჯანმრთელობას ყურადღებას მიაქცევდე,
და მეტი არაფერი მინდა... შენს ჯანმრთელობაზე არის დამოკ-
იდებული ჩვენი ბედნიერება. არ იფიქრო – მატერიალური, ან
სამსახურებრივი, ან სხვა (მე ჩემს ღლეებს როგორც იქნება გავ-
ატარებ). არა, ეს იქნება უდიდესი კმაყოფილება, ზნეობრივი და
სულიერი დამშვიდება“ (წერილი გალაკტიონისადმი).

თვითონაც აწუხებდა ის ამბავი, რომ დედამისი და ძმა აგრერიგად იყვნენ გამწარებულნი მისი საცოდაობით. ამას სხვაგვარი წუხილიც ერთოდა — წუხილი და სატიკივარი ვაჟიშვილისა, რომელმაც ცხოვრებაში ბევრი ვერაფერი სიხარული მოუტანა მშობელ დედას. გალაკტიონ ტაბიძის არქივში არის ერთი ბარათი, ყოველ ეჭვს გარეშე — სიმთვრალეში დაწერილი (სხვა რომ არაფერი, ხელწერა დაადასტურებდა ამას), რომლის გულმშვიდად წაკითხვა ძნელი უნდა იყოს (მართლწერა და პუნქტუაცია დაცულია):

„ძვირფასო დედა! ჩემო დედა!

შენმა წერილმა მე მომკლა! დედიკო! რატომ იწერები, რატომ იწერები, რომ მე ყოველ წამში შენთვის სანატრელი ვარ. არა, დედა, შენ გენაცვალე, ჩემზე ნუ ფიქრობ. თუ არ მოგკვდი, სწორედ ურცხვენლად როგორც შენ გინდა გავატარებ ჩემს ახალგაზრდობას.

შენ იწერები: „შენგან მოძულეებული!!!“ ძვირფასო დედა, შენ არ შეგფერის სთქვა „შენგან მოძულეებული“.

ო, ჩემო ძვირფასო დედა!

...დედა, რაც შეეხება ჩემს ეხლა ჩამოსვლას — ჩემთვის ძალიან ძნელია, დედიკო! რა ექნა! სწორედ ახლა იბეჭდება, დედიკო, ჩემი ოთხი წიგნი. შეიძლება ორი მაინც მალე მოთავდეს. მე, თუ ეს მოთავდა, მოვალ.

ასე დედიკო!

მშვიდლობით.

წიგნის დაბეჭდვის შემდეგ მე შენთან ვარ.

აბესალომ! დედაჩემს ეს წერილი სწორად წაუკითხე“.

სიმთვრალეს აპათია მოსდევდა, მერე — ისევ ეჭვი, შფოთვა და ყოველდღიურობაში გაურკვევლობა, ბრალიანისა და უბრალოს ერთ ჯამში მოქცევა, მაინცდამაინც მტრად მიჩნევა. ასე რომ „დღემ გაიარა ჩინებულად. შინაგანი მეორე „მე“ იყო მშვიდი და ნათელი“, — ამგვარი დღეები იშვიათად უთენდებოდა იმხანად.

ყოველივე უფრო ცხადი რომ შეიქნეს, რამდენიმე ვრცელი ამონაწერი მოვიტანოთ მისი დღიურებიდან.

„1932 წ. 20 ნოემბერი.

„ეს ფუსფუსი პატარა-პატარა ხალხის (საუბარი მწერალთა კავშირს შეეხება. — რ. თ.) ჩემთვის სრულიად გაუგებარია. რა გამწარებით ებრძვიან ცხოვრებას და ერთიმეორეს. არავითარი სერიოზული. ჩუმ-ჩუმი სითხითი და არა გულიანი ხარხარი (გაცივნი, საცოდავო, ადამიანურად). მაგრამ ვერავის ვერ გაამტყუნებ. მე კარგად ვიცი მიზეზები და სათავეები ყველაფრისა“.

„31 დეკემბერი. 1932 წლის უკანასკნელი დღეა. საათი დავაყენე სწორედ თორმეტზე, და მისი რეკვა შემატყობინებს ახალი წლის დადგომას. ოთახი შეძლებისდაგვარად გავასუფთავე. ოთახშია ც და აივანზეც ანთია ელექტრონები. მე მინდა მხიარულად შევხვდე ახალ წელს. არ მინდა მახსოვდეს უკანასკნელი დღეების კოშმარები (სალამო რომ გადაიდო ქართულ კლუბში, ვინაიდან არავინ არ დამეხმარა. შემდეგ მწერალთა პლენუმზე რომ გამოვედი სასტიკად გაბოროტებული, ყველა მწერლები რომ დავიმდურე, საშინელი კრიზისი რომ იყო და ხელი არავინ გამომიწოდა, რომ ისევე აეადა ვარ და ახალ წელს ვხედები ჯიბე-გაფხეკილი, რომ „არც ერთი პიასტრი“ არ გამაჩნია, რომ ყველა მისაყვედურებს რაღაცას, დავდივარ უფესსაცმელოდ. ერთადერთი მიღწევა ეს პალტოა, რომელიც, როგორც იქნა, ვიშოვნე. სხვა უკანასკნელ დღეებში არავითარი კარგი რამ არ ყოფილა ჩემთვის. რაც ყველაზე საშინელია, ისევ მაწვალებს ფიქრი, რომელიც მეგონა, რომ სამუდამოდ ჩამოვიშორე). ღირს კი რაიმეს გახსენება მიმავალი წლის ამბებიდან? ძალიან ცოტა რამ იყო კარგი. ჩემის მხრით შეცდომები იყო უამრავი... მთელი წლის განმავლობაში საზიზღრად ვსაზრდობდი და ალბად იმის ბრალია, რომ ყველაფრის ხალისი მეკარება. ათასჯერ გამძარცვეს. ერთხელ პალტო წამართვეს, მეორეჯერ პიჯაკი დოკუმენტებით (ოო, ეს საშინელება იყო), მესამეჯერ ფესსაცმელები და კალოშები, მეოთხეჯერ — ქუდი (სულ სამი ქუდი დავკარგე ამნაირად)... მივეჩვიე არაფს, შევიქენი გესლიანი კაცი, ჩამოვიშორე ბევრი კარგი მეგობარი და დავიანხოვე ისეთები, რომლებიც ყოველდღე მძარცვავენ. სხვადასხვა დროს დავკარგე

ორი ახალთახალი შარფი. კრიზისის დროს გავყიდე უკანასკნელი შარვალი. „საქართველოს ჩაიმ“ ხუთასი მანეთი მომცა შემოქმედებითი მივლინებისთვის. ის ფული ხუთ დღეში გავაქრე და ვერსადაც წავედი. პენსიის ფულს ყოველ თვის წინდაწინ ვიღებდი, მარა ორ დღეს იქით არ გამყოლია. „ეპოქა“ უნდა გამოსულიყო, ფული ნაწილნაწილად ავიღე და არაფერი კი არ დამრჩენია. რადიომ სამასი მანეთი მომცა ავანსად და ისიც უცებ გაქრა. ასი მანეთი აჭარისტანის ცაკს გამოვართვი და დღემდე ვერ დავუბრუნე, ასი ბარონს სადამოსთვის, ასი კიდეც სხვა ორგანიზაციას (სახელიც კი არ მახსოვს). დედაჩემმა სოფლიდან წყევლით გამომისტუმრა, აბესალომი აქ ჩამოვიდა, ცარიელი ლაილაი გამართა და ისევ წავიდა. ოლია სწორედ მაშინ გააქრება, როდესაც ავად ვარ და წყალის მომწოდებელი კაცი არ არის. ამას წინად მთელი ერთი კვირა ვიყავი ავად, ვიწექი საწოლში და კაცი ჩემთან არავინ მოსულა; მშვიერი, ავადმყოფი, უპალტოობის გამო სასოწარკვეთილებაში ჩავარდნილი 24 დეკემბრიდან 28 დეკემბრამდე მარტოდ მარტო ვიყავი, კაცი არ იყო ჩემი ამბის მკითხველი (ჩემთან ბინაში სწორედ ხუთი წელიწადია, არც ერთი მეგობარი არ მოსულა, ნუთუ ეს არ არის უბედურება? კაცი რომ მოჰყვდე საკუთარ ოთახში, ამას გაიგებენ მხოლოდ 15 დღის შემდეგ, როდესაც გახრწნის სუნი გაანგრევს კარებს და ეზოში გაატანს)“.

„1933 წ. 14 იანვარი.

12 იანვარს ვიყიდე ბილეთი ბათუმამდე რკინიგზისა და ბათუმიდან სოხუმამდე გემის. ჩავედი ბათუმში, მაგრამ სოხუმში აღარ წავედი. დღეს ისევ ტფილისში ვარ. განა შეიძლება კალმით აწერა ყოველივე იმის, რაც უკანასკნელი თოთხმეტი დღის განმავლობაში განვიცადე? სოხუმში მივდიოდი, რომ ღამით გემიდან გადავევარდნილიყავი ზღვაში. არავისი და არაფრის იმედი არ მქონდა. არ ვიცი, რამ შემაცვლევინა გადაწყვეტილება, მაგრამ სულიერი განწყობილება, დიდი წვალეების მერე, თანდათან განათლდა და მე ისევ აქა ვარ“.

დღიურის რვეულშივე ჩაწერილია დაუმთავრებელი ლექსი:

არა ვარ გადამთიელი,
დღეს ასე გითხრა, ხვალ — ისე,
ლამე, ეს ლამე ტიელი
ღვინით ვერ გავიხალისე.
გამიშვლებული, უდაფნო,
უსულგულობის წამია.
ლამე, ეს ლამე უდაბნო
თვით ღვინისფერი შხამია.
წარსული — მკრთალი ცეცხლია,
ანწყო — უსახო ნაცარი...

აქ ხელნაწერი წყდება. მერე სხვა რვეულში იწყებს წერას და იმასაც თავს ანებებს.

ნიშანდობლივია, რომ სწორედ ამ წლებიდან ხშირდება დღიურები და ჩანაწერები. საამისოდ გამოყენებულია სქელ-სქელი რვეულები, აურაცხელი უბის წიგნაკი, ბლოკნოტები, ალბომები, კალენდრის ფურცლები, პაპიროსის კოლოფები, ქაღალდის ნახევრები, ზოგჯერ — ამა თუ იმ წიგნის გვერდები. „ამიერიდან მრჩება ერთადერთი მეგობარი — წიგნი“, — ჩაუწერია ერთგან. კითხვით უამრავს კითხულობს, ხოლო აღძრულ ფიქრთა და განცდათა გამზიარებელი რაკი არავენ ჰყავს, წერითაც ბევრს წერს — ფიქრებსა და განცდებს ქაღალდს ანდობს ახლობელთა ნაცვლად.

რამდენიმე მოკლე-მოკლე ჩანაწერი, რომელთა მსგავსი ასობით და ათასობითაც გაბნეულია სხვადასხვა ადგილას, რვეულებში, ბლოკნოტებში თუ ცალკე ფურცლებზე:

„არაფერი ჩემი ბავშვობის დღეებიდან მე ისე არ მახსოვს, როგორც შორითშორს მყოფი ცისფერი სახლი“.

„კეთილი მოხუცი ვასილ ბარნოვი“.

„ხალხი, ირონიული შეხვედრა“.

„თბილისში ცოტა დარჩა ოჯახები, სუფთა ქართულით რომ ლაპარაკობდნენ. რად არის ეს? რატომ? რატომ?“

„პურის ქარხანა ემუქრება რაჭველებს პურის ცხობაში. ემუ-

ქრება ჩვენს ქართულ თონეს. ემუქრება კერიის ჭადებს. ემუქრება წისქვილებს“.

„არ შევხვედრივართ ჩვენ ერთმანეთს,

ო, რა ხანია!

ნამეტანია, მეგობარო,

ნამეტანია!“

„მაგრამ ნუთუ ყველაფერი მოგონებაა მხოლოდ?“

„ომი, მშვიდობა და კაცთა შორის სათნოება“ (ეს ფრაზა ძალიან ხშირად გვხვდება სულ სხვადასხვა ფურცლებზე მიწერილი).

„მუსიკა კაცს როგორ არ უნდა უყვარდეს — ცხოველებსაც კი უყვართ“.

„ინტელიგენტს რომ დაეინახავ, გამაჟრუოლებს ტანში. თუ ნაცნობია, სახეს განზე მივიბრუნებ, არ გამომელაპარაკოს იქნებ, არ მიცნოს როგორმე-მეთქი. ჭირივით მეჯავრება, თუ თვალები მომაშტერა დაჟინებით“.

„დღეს არაჩვეულებრივად მიკანკალებს ხელები. წუხელ ბალღინჯოებმა არ დამაძინეს. „ბალღინჯო“ მაიაკოვსკის უკანასკნელი პიესაა“.

„საზიზღარი რესტორნებია ტფილისში, ყოვლად უკულტურო, ყოვლად უსინდისო, სავსე მთვრალი წინანდელი მიკიტნებით. ავადმყოფი ხალხი, ბინძური სახის გამომეტყველებით, უწმაწური სიტყვებით, გამომწვევი ვულგარული ყოფაქცევით და რაც მთავარია ხმით, რომელიც არასგზით არ არის ქართული, ძირითადად ზრდილობიანი. მაგრამ სად უნდებოდა ზრდილობას? იგი არ არის უნივერსიტეტშიც კი. იგი არ არის მწერალთა სასახლეში. იგი არ არის ეხლა საქართველოში არსად. თუ კიდევ არსებობენ ასეთი ოჯახები, ივინი უთუოდ ტრაგედიით არიან აღსავსენი“.

„არ რჩება ფრთები ყმაწვილურ სურვილს,

შლის წლოვანებაც

კარგს, საუცხოო ჩაცმა-დახურვის

ხელოვანებას.

წარსულთა დღეთა ენამჭევრობავ,
გაფრენავ ქორის –
რამდენი დარჩა გაუგებრობა
ჩემს და თქვენს შორის“.

„სევდა მას დასძლევს, ვინც ცოდნას არ ეკარება“.

„ეს ქაღალდი მომაწოდეს ქალიშვილებმა პირველ დეკემბერს
– წიგნთსაცავ-სამკითხველოში ლექსის ამოსაწერად გაზ. „კომუ-
ნისტიდან“. მაღლობა მათ ყურადღებისათვის“ (მიწერილია რვეულ-
იდან ამოხეულ ფურცელზე).

„არის ადამიანის ცხოვრებაში: შორღები ქვეყანას, რომელიც
გბულს, ძალიან გბულს. არა, უფრო მეტი: გეზიზლება! კიდევ უფრო
მეტი: ცდილობ საჩქაროდ წახვიდე, რადგან გეშინია. გეშინია,
გბულს, გეზიზლება და კიდევ უფრო მეტი: გეშინია, გეშინია, გეშინ-
ია. აი, რა არის თავი და თავი.

და ამ დროს ხარ ქვეყანაში! მოხვდი.

მოხვდი ისეთ ქვეყანაში, სადაც არავისი არ გეშინია, არავინ
არ გბულს, არავინ არ გეზიზლება და კიდევ უფრო მეტი: არავისი
არ გეშინია! აი, რა არის თავი და თავი“.

„როგორ ემთხვევიან ერთმანეთს მიქელანჯელოსა და უცნო-
ბი ქართველი არქიტექტორის იდეები – ციხე-სიმაგრეები სიმა-
ღლეზე ყველას დასანახავად, დიდი ქანდაკებები სიმაღლეზე ყვე-
ლას დასანახავად“.

„სისხლი დასთხიე და სამშობლო შეიძინე“.

„მოეც მშვიდობა საქართველოს“.

„შრომაში“ არის რამდენიმე მოსამსახურე, არაჩვეულებრი-
ვად ზრდილობიანი და პატივსაცემი. ისინი მეპყრობიან როგორც
ძველს ნაცნობს, მე კი ისინი არ მახსოვს.

აი ჩემი ტრაგედია.

რამდენია კარგი კაცი, რომელთაც გარეგნულად ვიცნობ, მა-
გრამ არ ვიცი სად შემხვედრიან და არ მახსოვან.

ხანდახან უხერხულ მდგომარეობაშიც კი ვვარდები.

ასე არ შეიძლება: ნუთუ საბოლოოდ მღალატობს მეხსიერება?“

ეს უკანასკნელი ჩანაწერი მრავლისმეტყველია. ისევე როგორც ცოტათი ზემოთ წარმოდგენილი: გაზეთიდან ლექსის ამოწერა უნდოდა, ქაღალდი არ ჰქონდა. უცნობმა ქალიშვილებმა ცალხაზიანი რვეულიდან ფურცელი ამოხიეს და მიაწოდეს. ამ უბრალო ყურადღებამ იმდენად ააღელვა, ლექსის ნაცვლად ეს ფაქტი ჩაიწერა საგულდაგულოდ (პირველ დეკემბერსო — ამის მითითებაც კი არ დავიწყებია!) და ქაღალდი შეინახა.

რაოდენ მცირე რამეს მოითხოვდა ეს კაცი ცხოვრებისგან — ნორმალურ, ადამიანურ, ზრდილობიან მოპყრობას, ერთიბეწო ყურადღებას!

სიმართლე არ დაიფარა, ხალხის ნება მაინც გამოვლინდა — გალაკტიონ ტაბიძეს სახალხო პოეტის სახელი მიენიჭა, რიგიანი ბინა მიეცა, ყოველთვიური პენსია დაენიშნა.

მაგრამ ამგვარი მზურნეველობა და ყურადღება ყოველდღიური ცხოვრების წვრილმანებამდე ხომ ვერ ჩამოჰყვებოდა! მას კი ფსიქიკა უკვე იმ ზომამდე ჰქონდა მოშლილი, სწორედ ყოველდღიური მზრუნველის თვალი ესაჭიროებოდა აუცილებლად. ვიღაცას უნდა დაემშვიდებინა იქნებ ტყუილუბრალოდაც აღშფოთებული, ვიღაცას უნდა გაექარწყლებინა ამაოდ აღძრული ეჭვი, ვიღაცას თვალი უნდა სჭეროდა, რომ ნორმალურად ესაზრდოა, სასმელს არიდებოდა, შერყეული ჯანმრთელობა მოემაგრებინა.

ამგვარი არავინ ჰყავდა. მისი მეუღლე, ზემოთაც ითქვა, იმ ბუნების ქალი არ იყო, სხვისი ცხოვრებისთვის შეეწირა თავისი იდეალები, თუნდაც ძვირფასი ადამიანის ლალაობას გადაჰგებოდა; პირუკუ — საკუთარი ცხოვრებაც თავისი იდეალებისთვის ჰქონდა იქით შეწირული.

ასე რომ ტრაგედია, „მწარე გათიშვა“ გარღვევადი იყო. გარეგნულად გულდასმით მალავდა ამ ტრაგედიას, სხვას არ აწუხებდა თავისი სატკივართ, თავისი ჭირითა და ვარამით, მაგრამ ჭირმა თავი არ დამალა. მის სიცოცხლეშივე თუ მისი სიკვდილის შემდეგ გამოქვეყნებული ლექსები ოცდაათიანი წლებისა გულის შემძვრელ სატკივარს გვიმხელენ.

ჩემო ზღვაო, ავად ვიყავ
მთელის გულით, სულით, ტანით,
იმავე ზამთრის მარტოობის
მწუხარებით ნამეტანით.

სხვა ლექსიდან:

ისევ ერთად მივალთ მთვრალი,
მე და ჩემი ძველი დარდი,
ზამთარს ნაპყვა თებერვალი
და თებერვალს მიპყვა მარტი...

რა შეიქნა უსაშველო,
სიკვდილსაც რომ აღარ გვაცლი!
ჩამოგვეხსენ, გულის მკვლელო,
ვერა, სულს ვერ ამოგვაცლი.

კიდევ სხვა:

არის შენს გულში მწარე
განადგურება მკვდარი,
როცა ზიზღია არე,
როცა ვერ სუნთქავს ქნარი.

როსმე მჩქეფარე, ცხელი
გაყინულია სისხლი,
თვალთაც არა აქვთ ცრემლი,
გულს — შებრალება სხვისი.

და შეკითხვაზე: შენს გულს
რა დაემართა, რა სურს? —
ცისკენ აღაპყრობ ხელებს,
კაცთ კი არ მისცემ პასუხს.

კიდევ:

ნუთუ ღირს დროთა კვლავ მოგონება,
წარსულის წყლული რომ განიახლო?
არ გიცხოვრია შენ ქვეყანაზე,
შენ გაიარე სიცოცხლის ახლო.

კიდეე:

მთებს გახედავ: სიზმარია
და სიზმარიც მნარეა.

კიდეე:

და აი, ამდენ ქვეყნიურ შხამის
დაცლაზე ფიქრმა შემშალა ლამის..

კიდეე:

ო, ბავშვობა! ოჰ, უბინო
ტკბილო ძილო და ზმანება!
მე არ მინდა გავიღვიძო,
მე სიზმარი მენანება.

ხოლო კიდეე უფრო ზარდამცემი სურათი ავადმყოფობის, საშინელი სიმართოვის, კერძოდლეული მემთვრალეობის და ამითაც მომატებული სახმილისა გადმოცემულია ერთი მოკლე ჩანაწერით:

„ეხლა ჩემი გართობაა რგოლი, რომელიც ბოჩკიდან არის მოხსნილი. როცა გააგორებ, იგი ქანაობს ისე, როგორც მთვრალი, სახლისკენ მიმავალი. მიდის და მიქანაობს. ბოლოს ძალა ეცლება, დაეცემა, მაგრამ ისევ წამოდგება. და ბოლოს ერთ ზღართანს მოადენს, ისეთს, რომლის შემდეგაც ფეხზე წამოდგომა შეუძლებელია ყოვლად. და დევს, საწყალი. და გდია ისე, როგორც მკვდარი“.

ბელის დაცინვა თუ იყო, რომ ამ ავადმყოფ კაცს, ძლიერ, ძლიერ ავადმყოფს, 1937 წელს ახალი უბედურება დაატყდა თავს: მისი მეუღლე რეპრესიებს ემსხვერპლა. ამ ამბავმა ერთიანად შეძრა მისი არსება. ეს, სხვა რომ არაფერი, ცხადი ხდება გახმაურებული ლექსით – „უკანასკნელი მატარებელი“. მაგრამ ერთობ ცოტა ვინმემ თუ იცის, რა კომმარული თეეები მოჰყვა ამ ამბავს მის ცხოვრებაში. უამისოდაც სასმელს შეჩვეული რამდენსამე თვეს გონს აღარ მოსულა. აი, რა დღეში იხილა სოფლიდან

ჩამოსულმა ძმამ 1938 წლის 8 იანვარს:

„შენ გძინავს... არ მინდა გაგაღვიძო და ისე მივდივარ... მაგრამ ვაი ასეთ ხასიათს, ეხლა მე რომ ვარ. ფიქრები, მწარე ფიქრები არ მასვენებს. შენ თუ ასე განაგრძე, აუცილებლად დავიღუპებით. გალაქტიონ, რა უნდა ქნა კაცმა, თუ რამე გითხარი, გული მოგდის, თუ ვინმემ სასარგებლოდ დაილაპარაკა და გირჩია, შენ გულისწყრომას საზღვარი არა აქვს — ჩემი მტერიაო. არა გრცხენია? მეც ხომ მტერი არა ვარ შენი. ვიცი, შეგიძლია თავის დაჭერა. მე დარწმუნებული ვარ, შენ შესძლებ თავის შემაგრებას, მაგრამ არ ინდომებ და თავს ილუპავ...“

აი, დღევანდელი შემთხვევაც. სახლის კიბეს მოვუახლოვდი, ოთხი რუსის ქალი ვიშვიშებს და იძახიან: ой, бедный, ой, бедный! სული შემეხუთა, რა ამბავია, შევეკითხე. ისინი სიბრაღულით კიბისკენ იყურებიან და მეუბნებიან: ой, Галактион Табидзе! თავზარდაცემული ამოვვარდი და კიბეზე გაშხლართული დაგინახე. ჯიბიდან გასაღები ამოვიღე — შენ არც კი გაგიგია. ამ დროს მეზობელი დიასახლისი გამოვიდა, მომეხმარა და ამოგიყვანეთ... ძლივს გაგხადე და დაგაწვინე — ძილში საშინლად ხრიალებდი... გახველებდა... ეკვდებო — იძახდი. გალაქტიონ, შეიბრალე თავი — ნუ დათვრები, იცოდე, რომ მერე შენ ჭკუაზე არა ხარ და ქვეყნის სასაცილოდ და შესაბრალისად ხდები...

კიდევ ბედნიერება, რომ ნაშუადღევს ოთხი საათი იყო. ღამე რომ ყოფილიყო, კაცი არ შემოგხედავდა: გაგძარცვავდნენ, წაგართმევდნენ პალტოს, ფეხსაცმელებს, ფულებს, მიგატოვებდნენ, გაცივდებოდი და სამუდამოდ დაიღუპებოდი. რატომ შვრები ამას, რატომ? ნუთუ ისე დაღუპული ვართ, რომ თავს ანგარიშს ვერ აძლევ? აბა თუ ძმა ხარ, შენი ჭირიმე, გალაქტიონ, გამოიჩინე გმირობა, აჩვენე ქვეყანას, რომ შენ შეგიძლია უღვინოთაც ცხოვრება! ნუ ჩაიღებ ჯიბეში ფულს, და თუ მაინც და მაინც ვერ გაძლებ, სახლში მოიტანე და დალიე...

სხვათა შორის, ჯიბეები შარვალის და პალტო გახეული გქონია და გავკერე“.

აბესალომს იმედი არ გაუმართლდა, ალკოჰოლის შხამს თავმიცემული მისი ძმა აპრილამდე არ გამოფხიზლებულა. როცა ამ საზარელი სიზმრიდან გამოერკვა, შეძრწუნებულმა წარმოუდგენელი ძალისხმევა იხმარა, სცადა მოეწესრიგებინა პირადი ცხოვრება, უდასახლისოდ გამოყრუებული ბინის დალაგებას შეუდგა. მაგრამ დიდი ხნით გამობრუნება არ ეწერა იმხანად. ქვემოთ უცვლელად, თითქმის უკლებლივ მოტანილი ვრცელი ამონაწერი მინდა ძალიან გულდასმით წაიკითხოთ (სტილსა და მართლწერას ყურადღებას ნუ მიაქცევთ, გაითვალისწინეთ, რა დღეშიც იყო):

„1938 წელი.

9. IV. ვიყიდე თუთუნი. იგი მეყოფა დაახლოებით 2 კვირას (უნდა მეყოს, რა ჯანი აქვს).

10. IV. აივნიდან სამზარეულოში გადმოვიტანე შეშა. ამით ვიწყებ აივნის წესრიგში მოყვანას.

10. IV. გავრეცხე წინდები. დავეკეცე ნაწილი გარეცხილებისა... დავასუფთავე ბოთლები. მეღვარი ბრძოლა მაქვს მტკვერთან და უსუფთაობასთან.

11. IV. განვაგრძობ შეტევას. დაფურთხე ნოხი და საწმენდი ტილოები. ბურბუშელა მკედით შევკარი და თავისი ადგილი მიუწერინე. დაფურთხე ძველი საბანი და შევკარი დარჩენილი ბურბუშელა და მტკრისაგან საგრძნობლად გავასუფთავე აივანი. ნაგავი გადავყარე სანაგვე ყუთში. აღმოვაჩინე ქამარი (კიდევ ბევრია გასაკეთებელი).

შემდეგ ხელახლა დავხვეტე: კაბინეტი, საწოლი ოთახი, სასაფილო, ვანის ოთახი, სამზარეულო, უბორნია, კორიდორი, აივანი. დაფურთხე წიგნები, დივანი კაბინეტში, დივანი სასაფილო ოთახში, ჩამოვაცილე ობობას ქსელი ყველა ოთახებს, მთელ ბინას...

ამ დროს მოვიდნენ ტელექსელიდან და ჩემს ბინაში შემოიყვანეს სატელეფონო შნური. ყველაფერი მზადაა ტელეფონისთვის – თვით ტელეფონის გარდა.

შემდეგ სველი ტილოთი გავწმინდე იატაკი მთელი ბინისა და აივნის.

მთელი დღე ვმუშაობდი როგორც ნამდვილი დამკვეთი და აი — ნაყოფიც: ბინა ცოტათი ბინას დაემსგავსა!

12. IV. გადავათვალიერე ჩემდამი მოძღვნილი ქართველი და რუსი ავტორების წიგნები.

აღმოვაჩინე ქუდი, მუნდშტუკი.

აღმოვაჩინე ბლოკნოტი.

დავკერე ერთი წინდა. გადავიკითხე წერილები...

აი ყველაფერი.

14. IV. დავკერე წინდები ყველა, რაც დასაკერი იყო (24 ც.). სულ ეხლა სუფთა წინდა 56 მაქვს, რაც საკმარისია თითქმის მთელი ზაფხულისათვის.

განვაგრძობ დიეტაზე ყოფნას.

ლამის 1 საათზე მოვიდა შალვა. მან მასესხა 3 თუმანი. ყოველდღიურად, აგერ რამდენი ხანია, მხოლოდ ორ-ორ მანეთს ვხარჯავ, უკანასკნელ დღეებში კი (4-5 დღეა) მანეთნახევარს. სავსებით მყოფნის.

15. IV. დიდი ხანია გამჩნევდი, რომ ნავთურადან ჟონავდა ნავთი და აფუჭებდა იატაკს. ნავთი სანავთეში გადავასხი და ნავთურას მალე გასაკეთებლად წავიღებ (ნავთურა — კერასინ-კა!).

ყველა დაკერებული წინდები დავკეცე და წყვილწყვილად მივაკერე ერთმანეთს. სულ სამოცი ცალია. 24-ს გარდა ყველა უდევფექტოა.

საღამოთი კი უსიამოვნება. სრულიად ჩამოინგრა ჭერი „ვან-ნაიაში“. ხელაძეების ბინიდან დიდი ხანია წყალი მოდიოდა. ჯერ ისევ შარშან. ოთხჯერ ჩამოიღვარა წყალი. ყოველთვის ვაფრთხილებდი. დღეს დილითაც გავაფრთხილე; ქალმა სთქვა, ოსტატს დაუძახებო. როდესაც საღამოთი მოვედი, რას ნახავ: მთელი ოთახის იატაკი მოფენილია ჩამონგრეული ჭერის თიხითა და სხვ. ჩამოვიდა ქალი, მოიყვანა ოსტატი, მან გაასწორა მილი და წვეთება შეწყდა... ჰმ, აი, ხათაბალა! ძლივსძლივობით ვეწყობი და ხელი კი მეშლება!

16. IV. ფეხსაცმელები მივეცი შესაკეთებლად. მზად იქნება 19 ს. ვიყიდე პური, ყველი, ნიორი, სალამოს გაზეთები, პაპიროსი, ანტინიკოტინი, ფეხსაცმლის საფენი. სხვადასხვა დროს დაველიე სამი ჭიქა სოდა. პირველად ორი კვირის შემდეგ ვისადილე (ცხელი ლობიო პიმპილით და ხახვით). ეს ბიუჯეტში არ შედიოდა. ზედმეტი ხარჯი მომივიდა. ვანის ოთახის ჭერი მგონია თანდათან შრება, მხოლოდ ნესტის სუნი ისევ დგას და ოთახები კირით ისევ დანაგვიანდა. შევასწორე ერთი ლექსი მგზავრის წერილებიდან, მგონია კარგი გამოვიდა.

17. IV. დილით ადრე წავედი აბანოში (პირველად 10 თვის შემდეგ). მყავდა მექისე.

გამოვიტანე სამრეცხაოდან პალტო, ორი პიჯაკი და შარვალი, რომელიც გასაწმენდათ მქონდა მიცემული, მაგრამ... ვიდაცამ ჩემოდანი გამიხსნა და ერთი ინდიგოს პიჯაკი მომპარა, როდესაც ფეხსაცმელების მაღაზიაში ვიდექი რიგში უბრალო ორმანეთიანი საფენის ჩეკის ასაღებად. კიდეც კარგი, რომ პალტო და ერთი კოსტიუმიც არ წაიღეს!

დავურეკე აბაშელს: წიგნი იქნებო ერთ კვირაში. ამოუღიათ ორი ლექსი. ნაცვლად უმატებენ სერებრიაკოვის თარგმანებს.

ვიყიდე ძმარი, კნოპები (ჭიკარტები). პალტო და კოსტუმი დავკიდე და ჩამოვაფარე ზეწარი. შუაღელმდე დამეხარჯა 9 მანეთი... ეს ჩემს ბიუჯეტს ყირამალა აყენებს! დაემატა სალამოთი: პური, პაპიროსები, გაზეთები.

18. IV. წინდები ჩავალაგე ჩემოდნებში. დავხვეტე კაბინეტი, საწოლი, სასადილო, კორიდორი. წყლით გავრეცხე ვანის იატაკი, მოფენილი კირით. მაინც სინესტის სუნი სდგას... კბილები 40 წამის განმავლობაში ვიხეხე ხლოროდონტით (პირველად 1 წლის შემდეგ). ვიყიდე ფეხის საფენი და სიგარეტები. დიდი ხალისით წაეიკითხე პუშკინის „ბორის გოდუნოვი“. პალტო და კოსტუმი დავკერე.

20. IV. გამოვიტანე ფეხსაცმელი, დავაკერებინე რეზინა, ჩავიცვი ტანთსაცმელი კარგად. და გავედი. შემხვდა შალვა. დიდი

სიფხიზლეა საჭირო... ასეთი დღეებია.

21. IV. ჩემს აივანზე (საიდან სად?) გდია მშვენიერი გიტ-არა პატარა ბავშვისა. შევხვდი ჩემდა საუბედუროდ კ. იოსელიანს. მერე ლოლიას და დარიკოს, სულ ბოლოს თეოდორეს. საქმე არავითარი. დღემ მხოლოდ გაიარა“.

(ამას მოსდევს გაკრული, არეული სტრიქონები – მთვრალის ხელწერა):

„22. IV. და ამდენი დღეების ნამუშევარი სულ ერთ დღეს ხუხულასავით დაინგრა!

არა, არ არის ჩემი ბრალი!“

ერთხელ მოგახსენეთ უკვე – ის დღე დღედ არ მიაჩნდა, როცა რაიმეს არ წაიკითხავდა ან არ დაწერდა-მეთქი; ასეთ გაცდენილ დღეებს სიმთვრალის პერიოდებსაც მიათვლიდა. სიმთვრალე შეგნებით სძაგდა, მაგრამ იმხანად ავად იყო და ნებელობა მოდუნებული ჰქონდა, თავს ვერ იმაგრებდა. და თითქოს განზრახ – შემხვედრი მტერ-მოყვარენი აქეთ აძალებდნენ სასმელს, ნაცვლად იმისა, რომ ყოველი ღონე ეღონათ და ამ უბედურებისაგან თავის დახსნაში შეშველებოდნენ. სწორედ ამას მეტყველებს ზემოთ მოტანილი დღიურის ბოლო სტრიქონები – მისივე ნების წინააღმდეგ დაათვრეს ხელახლა. შემდეგშიც არაერთხელ მეორდებოდა ამგვარი რამ.

კიდევ ერთი დღიური. ვიდრე სიმთვრალის ამბავს მიატანდეთ, პირველი იანვრის ჩანაწერში დაუკვირდით ავადმყოფური ექვნიანობის დამადასტურებელ სტრიქონებს.

„1 იანვარი, 1939 წ.

ახალი წელი დღევანდელ გაზეთებში იხსნება ჩემი ლექსებით („ვეჩერნი თბილისი“, „მუშა“, „ახ. კომუნისტი“, „ფიზკულტურელი“). ეს უსათუოდ გამარჯვებაა. ყველაზე ლამაზად პირველ გვერდზე „ვეჩ. ტბ-სი“ ათავსებს ჩემს ლექსს. „ახ. კომუნისტს“ ამშვენებს ფაქსიმილე. „მუშაში“, მართალია, პირველად და პირველ გვერდზეა, მაგრამ შესამჩნევი ხდება მტრის იდუმალი, მაგნებლური ხელი, რომელიც არასწორად ალაგებს ჩემს სტრიქონებს,

ამახინჯებს სახელს... საღამოთი... ყველა სტუმრები დიდი პატივისცემით მისხენიებდნენ... გამარჯვება გაზეთებში, გამარჯვება საზოგადოებაში. ასეთი იყო ახალი წელი. „სადაც წახვიდ-წამოხვიდე, არსენა, გაგიმარჯვდეს!“

„2 იანვარი.

როდესაც დილით სასაუზმეში შევედი, მომესმა ჩუმი ჩურჩული: „გალაკტიონი!“ მე ჩვეულებრივად უხერხულად ვიგრძენი თავი, მაგრამ შემდეგ ვიფიქრე, სულერთია-მეთქი. არ მიყვარს, როდესაც ყურადღებას მაქცევენ საზოგადო ადგილას, თითქოს გშინჯავენ, რალაცას ფიქრობენ“.

„14 იანვარი.

დაიწყო რალაც საშინელება: მე ჩაკეტე სახლის კარები.

ო, მართლაც საშინელება!

15 იანვრიდან 5 აგვისტომდე.

ეს იყო გრიპის საშინელება... მე არ მქონდა საავადმყოფოში დაწოლის საშუალება. ამიტომ იძულებული ვიყავი ფეხზე გადამეტანა იგი. ცეცხლს ამ ზამთარში ვერ ვანთებდი, შეშა არა მქონდა. ღამდამოხით მაძლევდა ოფლს, განუწყვეტლივ საშინლად მახველებდა, გული მერეოდა, მთელი სხეული მიკანკალებდა, ხელში კალამს ძლივს ვიღებდი, მაგრამ მუშაობის თავი სად იყო. ამიძაგდაგდებოდა ხელი და კალამი ძირს ვარდებოდა. ამას დაემატა საშინელი სმა, ღვინო, არაყი, ლუდი, ყოველდღე განუწყვეტლივ. საშინლად დავეცი. მახსოვს, როდესაც არაყსა ვსამდი, ხელები მიკანკალებდნენ და ნახევარი არაყი იღვრებოდა, კახელი გლეხი მიცქეროდა და თანაგრძნობით ამბობდა: — რა ვქნა, ეგეთი ჯეელი კაცი ხარო და ეგ რა დაგმართნიათო. მართლაც, ამაზე უარესი რაღა უნდა მომსვლოდა? ბინა პირდაპირ საღორეს დაემსგავსა. ვინა მყავდა დამლაგებელი?

მიუხედავად ყოველივე ამისა, ვახერხებდი ცოტაოდენ მუშაობას...

იანვრის დამლევს, როგორც იქნა, მოიტანეს შეშა. შეშის ეზოდან სახლში ამოტანის დროს ხელი გავიფხაჭხნე: თითი გასიე-

და და მთელი ერთი თვე საავადმყოფოში დავდიოდი შესახვევად. ეს იყო მარჯვენა ხელი. მუშაობა აღარ შემეძლო. არანორმალურად მიდიოდნენ დღეები, მთელი თვეები.

კონფლიქტი თავის თავთან, აპატია ყველაფრისადმი, საშინელი განზრახვები! ისევ! მწერალთა კავშირს სრულიად ჩამოვშორდი.

და ერთხელ...

ეს იყო 25 მაისს. ღამის პირველი საათი იქნებოდა. სავახშმოდ შევედი რომელიღაც ჯერ ისევ ღია რესტორანში. ერთს მაგიდასთან იჯდა ხუთი ახალგაზრდა კაცი. ყველა მთვრალი. როგორც ჩვეულებრივად ხდება, მიმიწვიეს სუფრაზე. არავითარი უარი არ გამივიდა. აავსეს სუფრა ლიტრებით. მაგიდაზე რომ სადესერტო ლანგარი იდგა (მთელი ლიტრა ჩადიოდა), იგი აავსო, დასცალა და ჩემთან გადმოვიდა. მეც დავცალე სულმოუთქმელად. ასევე მეორეც და გამოვემშვიდობე საშინლად მთვრალი. სახლში ძლივს მივედი. ეს იყო და ეს. მეორე დღეს ტანგაუხდელს გამომეღვიძა, მაგრამ ფეხზე ვეღარ ავდექი. ვიგრძენი გვერდის ტკილი, რაღაც აუტანელი. ვეღარ ვდგებოდი. მეგონა, რომ ჩამტკრეული მაქვს გვერდის ძვლები..." (პლევრიტი აღმოაჩნდა).

ამ ხანაში ჩვეულებრივზე გაცილებით ცოტას წერდა. დაწერილებსაც უბრუნდებოდა, უამრავ ვარიანტს ქმნიდა, ასწორებდა (ხშირად აუარესებდა ამ ჩასწორებებით), კელავ ბევრს კითხულობდა. კიდევ რას აკეთებდა? ეს, ნაწილობრივ, დღიურებითაც შეიქნებოდა საჩინო (სმას არ ვგულისხმობ — შინიდან ფეხის გამოდგმა და ნება-უნებური სიმთვრალე ერთი იყო თითქმის მუდამ, ამიტომ, თუ გონზე იყო, ერიდებოდა გარეთ გასვლას). იჯდა გამოცარიელებულ ბინაში უმეგობრო, უამხანაგო, უმოკეთო, მართოსული, ავადმყოფი, ნამდვილად ავადმყოფი, საშინელ ზღვარს მიტანებული.

კიდევ ერთი ჩანაწერი ამ წლებისა:

„25. III. საღამო. მაგიურმა ზოჭომ გაიარა სიტყვებზე: Черноклён (იელი), Черномазый (ყარაჩი, ზანგელა), Чернота

(სიშავე). ეს „მაგიური“ ხოჭო აღმოჩნდა რუსულ-ქართული ლექსიკონის 1118 გვერდზე¹. მისი ამ გვერდზე მოგზაურობის შემდეგ მე იგი ჩავსვი ასანთის კოლოფში, თუმცა ალბათ ეს მას არ სიამოვნებს. მხოლოდ ეს უფრო პატარა, ერთი ნამცეცა ბუზანკალია, ვინემ ხოჭო. იელი, რომელიც მან აღმოაჩინა, ბოტანიკური მცენარეა ყვითელი ყვავილებით. მითი გადაფარული იყო, მახსოვს, ქუთაისის მიდამოები. ყარაჩი, შავტუხა, ზანგელა: ეს ხომ ჩემი ახალგაზრდობის დროინდელი მეა! სიშავე კი – აქ წერტილის დასმა შეიძლება... მაგრამ... შავეებით მოსილი ქალები მთაწმინდაზე. ყველგან? ო! სიშავე თვალთა, სიშავე ღამის, სიშავე ყორნის ფრთების! შავი ზღვა, შავი ღლე, შავი ბერი, შავი ღრუბელი, შავი ფიქრები!“

ეხლა წარმოვიდგინოთ დაახლოებით ამნაირად გატარებული მრავალი ასეული საღამო, მსგავსი ასოციაციებით ცხოვრება ნიადაგ; ან მუშაობა, ან სმა, ან ამგვარი საღამოები, უსასრულო საღამოები სნეული კაცისა – მეტი არაფერი. მაშინ არც ქვემოთ მოტანილი ლექსი იქნება მოულოდნელი ჩვენთვის (დაბეჭდილია აკადემიური გამოცემის მეოთხე ტომში, 282-283-ე გვერდებზე. ეს ყოფილა ერთ-ერთი რედაქცია ლექსის „სიკვდილი უმუშევრისა“).

შენ არ გინახავს კაცის ღიმილი,
შურმა და მტრობამ ისე მიგინდო,
შენი ცხოვრება და სიმძიმე
არის ეს ქუჩა და სამიკიტნო.
შენი ცხოვრება არის ეს ძალი,
რომელიც კვდება ცივი, ბებერი.
მისთვის არ არის ამ ქვეყნად სახლი,
არც კარებია შესაღებელი.
შენი ცხოვრება არის ეს ბუჩქი,
ჩამოფლეთილი ყოფნის კარამდის,
სადაც სიკვდილი და სადაც ჭუჭყი
განუყოფელად მიდის მარადის.

1 იგულისხმება 1937 წელს გამოცემული „რუსულ-ქართული ლექსიკონი“

შენი ცხოვრება, ვით შემოდგომა,
 არასდროს აღარ დაიზამთრება.
 აცივდა და შენს გარშემო დგომა
 ეხლა არავის არ ენატრება.
 შენი ცხოვრება ღონემიხდილი
 არის ტალახი, ბოსელი, ქართა,
 რისთვის გაშინებს, მითხარ, სიკვდილი
 თუ არეინ მოვა სიკვდილის გარდა?
 ვიცი, თუ როგორ გადიხარხარებს,
 როცა გაიგებს სიკვდილის ხველას,
 შენი ცხოვრება არვის ახარებს,
 შენი სიკვდილი ახარებს ყველას.
 ეს აზრი უნდა გავიგოთ ასე:
 რომ მხეცი არ თმობს თავის ხელობას
 და გალაკტიონ ტაბიძეს ურჩევს
 ნერტილს ტყვიისას. რას? — თვითმკვლელობას.

* * *

ოცდაათიანი წლები თითქმის მთლიანად ამნაირ ყოფაში
 გაატარა. მისთვის ეს იყო ხანა საზარელი ღებრესიისა. ყოველ
 წუთს იყო მოსალოდნელი იმ საბედისწერო ნაბიჯის გადადგმა,
 1959 წლის 17 მარტამდე რომ გადაიდო ჩვენი კულტურის
 საბედნიეროდ.

ჭეშმარიტად საბედნიეროდ, რადგან იმ ბედითი ნაბიჯის გადა-
 დგმა რომ არ გადადებულიყო, ქართულ პოეზიას ვერ შეეძინებოდა
 ისეთი შედეგები, როგორიცაა „ვერ ვინმე მესხი მელექსე“,
 „უკანასკნელი მატარებელი“, „წყალტუბოდან ქუთაისში“, „მესხის
 გამოხედვა“, „ისევ მესხის გამოხედვა“, „მუშლი წყდებოდა“, „ვით
 არ მიყვარდეს“, „აჭარის სილაყვარღეში“, „რიცა“, „ღარჩნენ ქვიშანი“,
 „ხელხვაი“, „ზღვა ახმაურდა“, „ქებათა ქება ნიკორწმინდას“,
 „მეცხრე სიმფონია“, „განმები ტყეებში“, „ოქროს თასი ორნამენ-
 ტებით“, „მესტიის ხილი“, „ჩვენი იფნის ტყიდან ისმის“, „ეს იყო
 წინათ, დიდი ხნის წინათ“, „გზები გაუვალნი“, „მშვიდობის წიგნ-

ის“ რამდენიმე თავი, აგრეთვე რამდენიმე ადგილი პოემისა „აკაკი წერეთელი“ და ვრცელი საპროგრამო ლექსისა „საუბარი ლირიკის შესახებ“

ოცზე მეტი შედეგრი და მრავალი ჩინებული ლექსი! რანაირი გადახრაც უნდა ვივარაუდოთ ამ ციფრებიდან (სხვათა და სხვათა გემოვნების კვალობაზე), ეს ისეთი მემკვიდრეობაა, ნებისმიერი შემოქმედისთვის იკმარებდა დიდი პოეტის სახელის მოსახვეჭად. გალაკტიონ ტაბიძეს სხვა რომ არაფერი დაეწერა, ქართულ პოეზიაში მაინც სამუდამოდ დაიმკვიდრებდა საპატიო ადგილს.

ოღონდ, ვინც გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიას ახლოს იცნობს, უმაღლესი შენიშნავდა: ჩამოთვლილ შედეგრთაგან ოცდაათიან წლებს სულ ოთხი თუ ხუთი ქმნილება განეკუთვნება. დანარჩენები ორმოციანი წლებიდან არის შეთხზული. ოცდაათიან წლებში (უფრო სწორად – 1927 წლის შემდეგ ორმოციანის დამდეგამდე) არაერთი კარგი, თვით ჩინებული, შეიძლება ბრწყინვალედ მისაჩნევი ლექსიც დაიწერა, მაგრამ შედეგრი, ჩემის აზრით, მეტი არ შექმნილა. ადრეც ითქვა და კვლავ გავიმეოროთ; 1928-1931 წლებში დახვავებული რამდენიმე ათასი სტრიქონი პოეტური ხელოვნების თვალსაზრისით სამწუხარო უკანსვლა იყო.

ნიშანდობლივია, რომ ის მკვლევარნი, რომელნიც აღნიშნული ხანის შემოქმედებას ეხებოდნენ, ლექსთა ციკლებს „ეპოქა“, „რევოლუციური საქართველო“, „პაციფიზმი“ პოეტის გამარჯვებად აცხადებდნენ. არ არის ეს მართალი. მათ მიერ ჩამოთვლილი ლექსებიდან ჩინებული, კარგი, ისეთი, სინამდვილეში გამარჯვება რომ ეთქმოდეს, მხოლოდ რამდენიმეა. ხოლო დანარჩენს, აქ მოუხსენიებელ ასეულობით ლექსს, ოდენ სასტიკი შემოქმედებითი მარცხი შეიძლება ეწოდოს და არა გამარჯვება. ეს არის ნიმუში იმისა, რარიგად შეიძლება მოეცაროს ხელი თვით დიდ შემოქმედსაც, როცა გულის კარნახით კი არ ქმნის, არამედ სხვათა მიერ თავსმოხვეულ გეგმას ასრულებს.

1935 წელს უცხოეთში ყოფნის შედეგად შექმნილი მრავალი

ლექსის გამოც დაახლოებით იგივე ითქმის. პოეტური ხელოვნების კრიტერიუმებით თუ მიუდგებით საკითხს, ამ ლექსთა გაცხრილის შემდეგ თითებზე ჩამოსათვლელი ქმნილებებილა შემოგვრჩება. აქაც გულდასაწყვეტი უკუპროპორციაა რაოდენობასა და ხარისხს შორის. აი, მაგალითად, როგორ არის აღწერილი გერმანელის გამოსვლა ანტიფაშისტურ კონგრესზე პარიზში:

ჩვენში ადვილი არაა ბრძოლა,
ამ იდეების მკაცრი მტერია
ადგილი, სადაც კონცლაგერია,
სადაც მესამე სდგას იმპერია.
გათელილია სიმართლის სიტყვა
ყველასი, ვინაც გულს ამოიხვევს,
და სანამებლად მიჰყავთ ყოველი,
ყოველი, ვინაც ხმას ამოიღებს...
ჩემი სალამი ემიგრანტ მწერლებს,
სულ ამაოა, რაც თქვენ დაგმართესთ,
თქვენ სამშობლოდან გამოგაძევესთ,
მაგრამ სამშობლო თქვენ ვერ წაგართვესთ.

ამაზე დაბლა დაქანება წარმოდგენულია (დიდი პოეტისთვის, რალა თქმა უნდა). მიზეზი ამჯერადაც იგივე იყო: სიჩქარე, შიშველი ემპირიზმი, პლაკატურობა, ლექსის გადაქცევა ნარკვევად, რაც არასგზით არ შეესატყვისებოდა მის ბუნებას, გემოვნებას, შემოქმედებითს მანერას, საერთოდ, მის ხასიათსა და სულისკვეთებას. როგორც კი მსგავს როლს დააკისრებდნენ, ან თვითონ იღებდა თავს, უეჭველად მარცხი მარცხს მოჰყვებოდა ხოლმე. ამგვარი რამ ერთხელ კიდევ განმეორდა ომის წლებში.

და მაინც, ოცდაათიანი წლებისთვის თვალის მოვლებისას არ შეიძლება საგულდაგულოდ არ აღინიშნოს ორი რამ.

პირველის თაობაზე უკვე გვქონდა ჩამოგდებული სიტყვა. ეს არის ამ თითქოსდა სუსტი, საკმაოდ მერყევი ბუნების მქონე კაცის მიერ გამოვლენილი განსაცვიფრებელი სულიერი მხნეობა, შინაგანი ვაჟკაცობა: ერთობ, ერთობ ძნელად შესაგუებელი გარეგანი პირობების მიუხედავად, რაც უმთავრესია – თითქმის გამუდ-

მებული ფიზიკური, განსაკუთრებით კი სულიერი ავადობის მიუხედავად, რწმენა ფაქტიურად არ შეუცვლია, არ შეუცვლია თავისი „ხაზი“. შეეჭვდებოდა ხოლმე საკუთარ თავში, მოიძულებდა ხოლმე მტრებს (ნამდვილს თუ წარმოსახულს), მაგრამ ურყევად სწამდა, რომ ეს იყო ოდენ მისი პირადი ტრაგედია, ხოლო ცხოვრებაში შეჭველად გაიმარჯვებდა ჭეშმარიტება და სიკეთე, რომ ამ პიროვნული ტრაგედიის მიღმა თავის მარადიულ გზას მიუყვებოდა მისი სალოცავი სამშობლო და რომ, დასასრულ, რაც თვითონ შეექმნა ან რასაც ქმნიდა, არ უნდა გაცუდებულიყო მომავლის წინაშე. ღრმად ვარ გულდაჯერებული — იმხანად სწორედ ამ რწმენამ გადაარჩინა თვითმკვლელობას.

მეორე მხრივ, რწმენადაკარგული კაცი ესოდენ გულდასმით არ მოემზადებოდა მომავალი მუშაობისთვის. შეიძლება გაოცდეთ მისი არქივის შესწავლისას — აფორიაქებული, მოუწყობელი ცხოვრების, აშლილი ფსიქიკის მიუხედავად რამდენს კითხულობდა და რამდენ რასმე იაზრებდა ამ წლებში. შტუდირებული წიგნები, ცალკეული ნაწარმოებები, მეცნიერული ნაშრომები, ყოველივე ამასთან დაკავშირებული ჩანაწერები, კონსპექტები, გეგმები, მისთვის უცნობ თუ იშვიათ სიტყვათა განმარტებები... აქ არის ამონაწერები ძველი თუ ახალი დროის მრავალი და მრავალი ევროპელი ან აღმოსავლელი ავტორის ქმნილელებიდან, უამრავი ამონაწერი „ვეფხისტყაოსნიდან“, ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლებიდან, ხალხური პოეზიიდან, ასომთავრულის ნიმუშები (ეტიკობა, სწავლობდა თუ იხსენებდა), ვერა ბარდაველიძის ნაშრომთან — „სვანურ ხალხურ ღლეობათა კალენდარი“ — დაკავშირებული შენიშვნები, აგრეთვე მოსაზრებები, გამოთქმული ბერძნულ ენაზე კავკასიური ენების სავარაუდო გავლენასთან დაკავშირებით, ცნობები ძველი ქართული არქიტექტურის შესახებ, თავისებური კამათი ილია ჭავჭავაძესთან — ასო ე ამოდ განდევნა ქართული ანბანიდან, მისი აღლგენა აუცილებელიაო... ყოველივე ზერელეს ჩამოთვლაც კი რამდენსამე გვერდს დაიჭერდა.

დიდი, გრანდიოზული მასშტაბის მუშაობისთვის ემზადებოდა,

უამრავი რამ ჰქონდა ჩაფიქრებული და, ომის მძიმე წლებს რომ არ შეეფერხებინა და არ გამოეთიშა ხელახლა, ჩამოთვლილ შედეგ-თა ნუსხა, უნდა ვიფიქროთ, ერთიორად მაინც გაიზრდებოდა.

დასასრულ, სწორედ ოცდაათიან წლებში მიეცა დასაბამი მისი პოეზიის სრულიად ახალ სტილს, მანამდე უცნობ ხელწერას, რაც ორმოციანი წლებიდან სისტემად იქცა და რამაც გამო-ამზეურებინა მუსიკალურ პრინციპს დამყარებული ქართული ლექსის მანამდე ყოველად წარმოუდგენელი შესაძლებლობანი.

მაგრამ ეს ისეთი საკითხია, საგანგებოსა და ვრცელ გამოკვ-ლეას საჭიროებს...

„მოგონებები იმ დღეებისა, როცა იელვა“

(ჩანართი თავი)¹

ეს ჩანართი თავი ორი თუ სამი მცირე მოგონებით უნდა დავიწყო, იმ დღეების მოგონებით, როცა იელვა.

1946 წლის გაზაფხულის ერთ საღამოს არჩილ სულაკაური, თამაზ ჩხენკელი და მე სტუმრად გახლდით სოლოლაკში, ღვალაძეების ოჯახში. ამ ოჯახის უფროსი ქალიშვილები — ლონდა და ლატავრა ჩვენი მეგობრები იყვნენ. მათი მამა 1937 წელს ემსხვერპლა (ლონდა გრიგოლ რობაქიძის ნათლული ყოფილა და სხვა მიზეზი ალბათ არც იქნებოდა საჭირო, მამამისი ხალხის მტრად რომ შეერაცხათ!). ოჯახის დიასახლისი, ქალბატონი თამარ კუცია, სათნო მანდილოსანი, მწერლობისა და მრავალი მწერლის კარგად მცნობელი, უამრავ საინტერესო ამბავს მოგვითხრობდა ხოლმე. იმ საღამოს გვიამბო:

ოცდაოთხი წლის აჯანყება სისხლში რომ ჩაახშეს, გალაკტიონ ტაბიძემ დაწერა პოემა „მოგონებები იმ დღეებისა, როცა იელვა“. ეს პოემა იმავე წელს „მნათობში“ დაიბეჭდა, მაგრამ „მნათობის“ ის ნომერი არ გავრცელებულა, ტირაჟი მოსპეს, რადგან, მართალია, პოემაში თითქოს უცხოეთზე იყო საუბარი, სინამდვილეში ძნელი მისახვედრი არ იყო, რომ ოცდაოთხი წლის აჯანყებას ეძღვნებოდაო. მაშინ გალაკტიონი დააპატიმრეს და რამდენიმე თვეს ციხეში იჯდაო. ის პოემა მეც ჩამივიარდა ხელში, იმ

1. ეს ჩანართი თავი დაწერილია 1990 წელს (დაიბეჭდა ამავე წლის ჟურნალ „კრიტიკის“ მე-4 ნომერში). რაც აქ არის მოთხრობილი, წიგნის ვერც პირველ გამოცემაში (1972), ვერც მეორეში (1979) ვერ შევიდოდა — ცენზურა არ გაუშვებდა. პირველ გამოცემაში უამისოდაც მრავალი რამ ამოიღო ცენზურამ. არადა, ამ ჩანართი თავის გარეშე გალაკტიონ ტაბიძის 20-30-იანი წლების ცხოვრებასა და შემოქმედებაში ზოგიერთი რამ ბოლომდე გასაგები ვერ იქნება.

პირობით გადმომცეს, რომ დავიზეპირებდი და დავწავდიო.

შემდეგ ქალბატონმა თამარმა მთელი პოემა ზეპირად წაგვიკითხა. იშვიათი დეკლამაციური ნიჭით იყო დაჯილდოებული, ყოველგვარი ყალბი პათოსის გარეშე კითხულობდა, სადაც, ინტიმურად. უნდა მოგახსენოთ, გალაკტიონის ნაწარმოებების იმგვარ წამკითხველს ვეღარსად შევხვდი შემდგომში.

ჩვენ, ჩვილმეტ-თვრამეტი წლის ჭაბუკები, გაოგნებულნი ვისხედით. იმხანად ოცდაოთხი წლის მარტოოდენ ხსენებაც არ იყო უხიფათო, არამცთუ ამ ამბის შესახებ დაწერილი პოემის წაკითხვა. და, აი, ამნაირი ბედნიერება გვხვდა წილად!

ჩაგვაწერინეთო, — შევემუდარეთ ქალბატონ თამარს.

ჩაწერას დიდი დრო დასჭირდება, ამაღამ რაღა მოესწრება, დღეის სწორს მობრძანდით და ჩაგაწერინებთო, — მოგვიგო.

მთელი ის კვირა მთვარეულივით დავბორიალობდი. მით უმეტეს, ჩვენ სამთაგან გალაკტიონის პოეზიის ყველაზე მეტად მოყვარულად თუ მცოდნედ მე ვიყავი აღიარებული, ასე რომ ჩამწერის პატივიც მე მარგუნეს მძაკაცებმა. რას წარმოვიდგენდი, როგორი თავზარდამცემი გაწბილება გველოდებოდა!

დათქმულ დღეს, დათქმულ საათზე რომ ვეახელით, ქალბატონმა თამარმა ამგვარი რამ ბრძანა: ვერ ჩაგაწერინებთ, სულ დამავიწყდაო ტექსტი.

დიახ, ის ტექსტი, ოც წელიწადს ზეპირად რომ ახსოვდა, ერთ კვირაში დავიწყებოდა უკვე!

ღმერთო, გაანათლე იმ სპეტაკი ადამიანის სული! ის, რაც ჩვენ გვითხრა, ტყუილი არ ყოფილა, ამას გვიან მივხვდით. შიში იყო ის, დღესდღეობით ალბათ ძნელად წარმოსადგენი, დამთრგუნელი შიში: რაგინდ სანდო ახალგაზრდებადაც უნდა მივეჩნიეთ ჩვენ სამივენი, ხომ შეიძლებოდა რომელსაღმე ჩვენთაგანს ყმაწვილკაციური თავქარიანობით სხვასთანაც წამოსცდენოდა ეს ამბავი (ასეც მოხდებოდა უეჭველად!). არადა, ამბავი რომ გახმაურებულიყო, ერთადერთი შედეგი მოჰყვებოდა: ქალბატონ თამარსაც მეუღლის გზას გაუყენებდნენ და ოთხი შვილი (ლონდას და

ლატაერას გარდა კიდევ უმცროსი და-ძმა იზრდებოდა ოჯახში) უპატრონოდ დარჩებოდა, ყოვლგნით ხელალუპყრობელი და განწირული...

გავიდა ათიოდე წელი. მე გაზეთ „სახალხო განათლების“ რედაქციაში ვმუშაობდი. გაზეთის რედაქტორს ვუყვარდი, მონდობილი იყო ჩემზე. ერთ საღამოს, საღამოს კი არა, კარგა გვიან ღამით, წვეულებიდან ვბრუნდებოდი. რაც მაშინ მითხრა, იმის თქმას ფხიზელი ვერ გაბედავდა, რასაკვირველია, თუმცა კი ჯულაშვილი უკვე აღარ იყო ამ ქვეყნად:

ოცდამეათე წლის აჯანყება რომ მოხდა, მთავლიტში ვმუშაობდიო, — მიაძმო. — მაშინ გალაკტიონმა რაღაც პოემა დაწერა და „მნათობში“ დაბეჭდა. მაგრამ, სანამ ტირაჟი გავრცელდებოდა, მიუხედავად, რაზეც იყო პოემა დაწერილი და მთელი ტირაჟი მოსპეს. ოღონდ ერთი სამთავლიტო ეგზემპლარი მე შემომრჩა და ეხლაც შენახული მაქვს. ისე, იმ პოემისთვის გალაკტიონი რამდენიმე თვეს ციხეში იჯდაო.

წარმოიდგინეთ, რა დამემართებოდა ამის გამგონეს! მაჩვენეთ-მეთქი ის ჟურნალი, — იმასაც შევეშუდარე. აუცილებლადო, — მითხრა, — ხვალვე წამოვიძღვანიებ სამსახურშიო.

მაგრამ ვერც ხვალვე და ვერც შემდგომში იმ ჟურნალის ნახვას ვერ ვეღირსე. რა რომ გამოფხიზლდა, სხვაგვარი სიტყვა ბრძანა: ვეძებე და ვერსად მივაგენი, ეტყობა დამკარგვიაო. იმასაც ეშინოდა, რასაკვირველია. ვერც გავამტყუნე ამგზობაზეც გაწბილებულმა...

კარგა ხნის შემდეგ ამ ორი სხვადასხვა პირის მიერ მოთხრობილი აბსოლუტურად იდენტური ამბავი ერთმა სახელოვანმა მწერალმა დამიდასტურა:

ოცდამეათის აჯანყებაზე გალაკტიონმა რაღაც ანტისაბჭოთა პოემა დაწერა („მნათობის“ ამბავი არ უხსენებია). დაიჭირეს და რამდენიმე თვეს ციხეში იყო. არ ვიცი, რა დამართეს ისეთი, რომ იქიდან სხვა კაცად გამოვიდა: თავისი საამო მკერდისმიერი ბოხი ხმის ნაცვლად გაწვირილებულ ხმაზე ალაპარაკდა, თითქოს მასხ-

არად გვაჩვენებდა თავს, სერიოზულ საუბარში არასგზით არ ჩამოგყვებოდა, ლოთობითაც ამის მერე გალოთდა, მანამდე ღვინოს არ ეტანებოდაო. სხვთა შორის, ერთხელ რაღაცაზე გაცეცხლებულმა გალაკტიონმა იმ თავისი განზრახ გაწვრილებული ხმის ნაცვლად კვლავ ძველებური, მკერდისმიერი ბოხი ხმით შემომიტიდა და ეს იმდენად მოულოდნელი აღმოჩნდა ჩემთვის, უცბად კიდეც შევშინდიო...

* * *

ეს ამბები ხელახლა ამოტივტივდა ჩემს მეხსიერებაში გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა თორმეტტომეულის მერვე ტომის გამოსვლისას (1970). აქ დაბეჭდილი აღმოჩნდა მკითხველთათვის მანამდე სრულიად უცნობი პოემა – „მოგონებები იმ დღეებისა, როცა იელვა“.

სულმოუთქმელად ჩავიკითხე. თითქოს იგივე ნაწარმოები იყო, რაც ქალბატონმა თამარმა გაგვაცნო, და არც იყო იგივე. კი, ის ზეპირად წაკითხული ვარიანტი ერთადერთხელ მქონდა მოსმენილი, ისიც უკვე დიდი ხნის – ოცდახუთი წლის წინათ, მაგრამ ზოგი რამ ცხადად მახსოვდა. მახსოვდა, რომ იყო მთელი პასაჟები, რომლებიც ოცდაოთხის ამბებს უკავშირდებოდა უეჭველად, იმისდა მიუხედავად, რომ იმ მოსმენილ ვარიანტშიაც, ისევე როგორც გამოქვეყნებულშია, მოქმედება სადღაც უცხოეთში ხდებოდა და პერსონაჟებიც ორივეგან იგივენი იყვნენ – ევა და ლუჩიო. არადა, თხზულებათა მერვე ტომში წარმოდგენილი ვარიანტის მიხედვით ამ პოემას საქართველოსთან და ოცდაოთხ წელთან თითქოს არაფერი აკავშირებდა.

კარგი, მაგრამ ხომ სრულიად წარმოდგენელია, რომ ქალბატონ თამარს გალაკტიონის არარსებული ნაწარმოები წაეკითხა ჩვენთვის, „მნათობის“ ტირაჟის მოსპობის ამბავიც გამოეგონებინა, ხოლო ათი წლის შემდეგ „სახალხო განათლების“ რედაქტორს, 1924 წელს მთავლიტის თანამშრომლად ნამყოფს, იგივე ამბავი

შეეთხზა და მოეთხრო ჩემთვის? კი, ბატონო, ზეპირი მონათხრობი უტყუარ საბუთად არ გამოდგება და მეხსიერებამაც შესაძლოა შეაცდინოს კაცი. ოღონოდ მე ამ საქმის, თუკი შეიძლება ასე ითქვას, იურიდიული მხარე არც მაინტერესებდა, საკუთრივ ჩემთვის მინდოდა გამომერკვია სიმართლე.

კიდევ და კიდევ წავიკითხე მერვე ტომში დაბეჭდილი ვარიანტი.

დიახ, ამბავი საღლაც უცხოეთში ხდება (შესაძლოა საფრანგეთში, რადგან ნახსენებია „მარსელიეზა“). თუმცა „ამბავი“ არც ეთქმის ყოველსავე ამას. გარკვევით ერთადერთი იმის გარკვევა ხერხდება, რომ ევა და ლუჩიო პროლეტარები არიან და ბურჟუებს ებრძვიან. ყოველივე დანარჩენი ისეა აღუფხული, კაცი ვერ გაიგებს — რა ხდება, როდის ხდება, სად, რომელ ქვეყანაში ხდება, ვინ ვის ებრძვის, ვინ ვის კლავს, ვინ ვის მიმართავს და ვინ რას ამბობს.

თუმცა, აი, ამ ქაოსში სრულიად გაუგებარი, თხრობის ლოგიკისთვის მოულოდნელი სტრიქონები: „ემიგრანტები ნალარის ცემით მოვიდნენ შორით, თვით რესპუბლიკა მოვიდა გემით, ტყვიით, ტერორით. აქაც იწყება, იქაც იწყება, ყველგან ელიან. ქვეყანა სისხლით რომ მოირწყება, ეს ნათელია“ (ტომი VIII, გვ. 82).

ღმერთო, შენ მიშველე, არაფერი მესმის! სად მოვიდნენ, საიდან მოვიდნენ მაინცდამაინც ემიგრანტები? თხრობის თანახმად, ძველი სამყარო ინგრევა („გარბიან ძველი წყობის ლანდები და ბანკირები... რევოლუცია კვალდაკვალ მოსდევს ხალხს და ჯამაათს“ და მისთანანი). მაგრამ სად ხდება ეს ყოველივე? საფრანგეთში? — არა. იტალიაში? — არა. ესპანეთში? — არა. მსოფლიო ომის შემდეგ რევოლუცია გერმანიაში მოხდა, მაგრამ ემიგრანტები რაღა შუაში არიან? იქნებ რუსეთში? ემიგრანტების ამბავი რუსეთს ასე თუ ისე შეიძლება მიესადაგოს (სამოქალაქო ომი), მაგრამ ევა და ლუჩიო რუსეთში? არადა, რაღა რჩება?

ცოტათი ქვემოთ: „მან შეაჩვია თვის სულს სატანა, ალი ქურების, რათა შემდეგში შესძლოს ატანა განადგურების. დემო-

ნიურად მიუძღვის ღამით რაზმებს ტყვიებით, რომ ღედამიწას უჩვენოს ამით შურისძიება“¹.

იქვე, რამდენიმე სტრიქონის შემდეგ: „მაგრამ არც მტერი არის ბატკანი, ის არ იძინებს, მიდის და მოდის ერთი მათგანი და დასისინებს. მის დასაცავად მოდის უეცრად ძალა ასკეცი, მკაცრი სახელი მათ მიუეცრათ — ჯალათი, მხეცი. თვალები ფეთქენ, როგორც კაკლები, წყეული ზეცით. მხეცი, არც მეტი და არც ნაკლები, უგულო მხეცი. დგას მუხლებამდე სისხლის მორევი, მათში შობილი — უიარაღო ხალხზე მორევით დგას კმაყოფილი. სერის² და მშობლიურ ცხედრებს ეხება ფარული გზებით, ყელამდე სისხლში მიდის ფეხები მოლიპულ გზებით. მას ახარებს, რომ სისხლის მიზეზი თვითონ მწარდება, და ბოროტების გზით უმტკიცესი მიემართება. და არ შორდება ხალხის გოდება, ცრემლი ღვარული. მკვლელი! — ეს არის მისი წოდება და სიყვარული... და არ შორდება მუნჯი ყვედრებით ცქერა ზვირთული, ის სამარემდე მივა ცხედრებით შემოტვირთული. ო, რა თქმა უნდა, ცხედრები მუდამ მუნჯობენ, მაგრამ სისხლი იძახის: მკვლელი იუდა, მონობა, ჩაგვრა!“ (გვ. 86-87).

მომდევნო გვერდზე: „მთელი სამი დღე გაგრძელდა სროლა, სისხლიც ათავდა, ორი მრისხანე სტიქიის ბრძოლა მწარედ გათავდა. დაჭრილი, მკედარი, მრავალი მსხვერპლი მსხვერპლს ეფარება, სახლების ნაცვლად — ნაცარი, ფერფლი, მგლოვიარება. გამარჯვებულნი სასტიკი ხელით აღრჩობენ ტყვეებს. ჰკაფავენ, ხვრეტენ, ხალხის სახელით უსპობენ დღეებს... რბის ორი ძაღლი: მათ ისტორია ვერ დააფეთებს, პირიდან გლეჯენ ერთიმეორეს ხორცის ნაფლეთებს. და მთელი კვირა სადგურის იქით მატარებელი იდგა, შიგ მკვდრები ეყარა რიგით უფარებელი“ (გვ. 88).

1. ამ სტრიქონებს თითქმის სიტყვასიტყვით პოეზოთ ლექსებში „სამ-გლოვიარო ეტლების ფრენა“ და „არ არის იგი იმდენად ტკბილი“ (გალაკტიონის 1977 წელს გამოცემული „რჩეული“, გვ. 138, 141).

2. „სერის“ აქ ნიშნავს: ისერის. იმერეთში ასე ამბობენ ხოლმე.

ნუთუ ეს არის ის სტრიქონები, ქალბატონი თამარი ოდნავ, სულ ოდნავ ათრთოლებული ზმით რომ გვეკითხავდა სამ გაოგნებულ ჭაბუკს? ანდა ნუთუ მართლა საქართველოს და ოცდაოთხ წელს უკავშირდება პოემაში თითქოს ყოვლად უადგილოდ და უაზროდ ჩასმული ეს სტრიქონები?

ამ კითხვის პასუხი მერვე ტომში დაბეჭდილ ტექსტში თითქოს არ იპოვება. მაგრამ გადავფურცლოთ ამავე ტომის „ვარიანტები და შენიშვნები“ (269-ე გვერდი) და იქ ეპოვებთ პასუხს:

ჩააქრო ყველგან სანთლები მტვერმა,
დაკრა დარაბებს, დაღუნა მინა,
ქალაქის გარეთ გუგუნებს ფერმა,
ვერ უპოვიათ ქაოსებს ბინა.
აელაბრის დაღმა ეშმაკის ხარო
საესეა შიშით, საესეა წყრომით.
იქროლე, ქარო, იქროლე, ქარო,
მთვრალო სიცივით და შემოდგომით.
გდევდეს წივილი, თხოვნა-ხვეწილი
და ქაჯურ ვალსში იყო გართული,
ეს ტფილისია თმაგანენილი
და მწუხარება ჩვენი, ქართული'.

ესე იგი: პოემის რამდენიმე ხელნაწერიდან, რამდენიმე ვარიანტიდან ერთ-ერთში შემორჩენილია ის სტრიქონები, რომლებითაც ევასა და ლუჩიოს უცნაური თავგადასავალი, საერთოდ, მთელი ნაწარმოები საქართველოს უკავშირდება. ეს სტრიქონები გვიმხელენ ავტორის ნამდვილ ჩანაფიქრს, უმთავრეს სათქმელს. ამასვე ადასტურებს პოემის ხელნაწერ ვარიანტებში სხვაგანაც ნახსენები „ტფილისი“, აგრეთვე „მტკვარი“ (გვ. 268) და გამოქვეყნებული ტექსტის „პოლიციის“ ნაცვლად ერთ ვარიანტში „მილიციის“ ხსენება (გვ. 270).

1. ეს სამი სტროფი ცალკე ლექსად დაბეჭდვად გალაკტიონის 1977 წელს გამოცემულ „რჩეულში“ (გვ. 385). შენიშვნით თითქოს ვერავენ შენიშნა, მაგრამ ღმერთმა შეძინდოს ეს თვითნებობა.

მაგრამ მართლა ასეა თუ არა ყოვლივე?

მერვე ტომის „შენიშვნებში“ ვკითხულობთ:

„პოემის დათარიღებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს B ფრაგმენტს, რომელიც დაწერილია 1921 წელს. პოემა „მოგონებები იმ დღეებისა, როცა იელვა“ მთლიანად დამთავრდა 1924 წლის დასაწყისში (მაისის თვეში დაიბეჭდა). ამის მიხედვით, აღნიშნული პოემა უნდა დათარიღდეს 1921-1924 წლებით“ (გვ. 270).

ვფიქრობ, აქ ზოგი რამ დასაზუსტებელია.

„მოგონებები იმ დღეებისა, როცა იელვა“ დაბეჭდილია „მნათობის“ 1924 წლის მეხუთე ნომერში. ამ ნომერს, დღევანდელი ტრადიციისგან განსხვავებით, თვის სახელწოდება არ აწერია, თარიღი მხოლოდ ამგვარად არის წარმოდგენილი: „№5, 1924“¹. ასევე, დღევანდელი ტრადიციისგან განსხვავებით, არსად არის აღნიშნული, თუ როდის გადაეცა წარმოებას ან როდის არის ხელმოწერილი დასაბეჭდად ეს ნომერი. ჩემი ფიქრიც სწორედ ამას ეხება. მერვე ტომის „შენიშვნებში“, როგორც აქვე ზემოთ ითქვა, ვკითხულობთ: პოემა 1924 წლის მაისის თვეში დაიბეჭდაო (აქედან კეთდება დასკვნა, რომ პოემა „მთლიანად დამთავრდა 1924 წლის დასაწყისში“). დღევანდელი გაგებით მართლაც ასეა: ყოველთვიური ჟურნალის მეხუთე ნომერს, ცხადია, მაისი აწერია.

მაგრამ, როგორც ირკვევა, 1924 წელს ცოტათი სხვაგვარი იყო ვითარება. ჟურნალი „მნათობი“ სწორედ 1924 წელს დაარსდა, ოღონდ მისი გამოცემა იანვრიდან არ დაწყებულა, რადგან ამ წელს „მნათობის“ რვა ნომერი გამოვიდა მხოლოდ². მაშასადამე,

1. საჯარო (ეროვნულ) ბიბლიოთეკაში ჟურნალის ამ ნომრის ერთადერთი ეგზემპლარი აღმოჩნდა, ისიც მარტოდენ საარქივო ფონდში. ხომ არ ადასტურებს ეს ამავეი ზემოთ წარმოდგენილ ორ მონათხრობს „მნათობის“ ტირაჟის მოსპობის თაობაზე? იქნებ საპეციალისტებმა გამოიძიონ ეს საკითხი.

2. ეს ცნობა მომაწოდა საჯარო ბიბლიოთეკის თანამშრომელმა ქალბატონმა ნანა ხვედელიანმა. მაღლობას მოვასწინებ გარჯისა და დახმარებისთვის.

მაისში პირველი ნომერი გამოვიდა და არა მეხუთე (იმ წლის პირველ ოთხ თვეს, იანვარ-აპრილში, ჟურნალი ჯერ არ არსებობდა). აქედან გამომდინარე, ჩვენთვის საინტერესო მეხუთე ნომერი, რომელშიც არის დაბეჭდილი „მოგონებები იმ დღეებისა“, მაისის ნომერი კი აღარ გამოდის, არამედ სექტემბრის ნომერი.

თუკი ეს მსჯელობა სწორია, მაშინ აუცილებელი აღარ არის გავიზიაროთ მერვე ტომის „შენიშვნებში“ გამოთქმული თვალსაზრისი, რომლის თანახმადაც პოემა „მთლიანად დამთავრდა 1924 წლის დასაწყისში“.

ამას მხარს უნდა უჭერდეს მერვე ტომის იმავე „შენიშვნებში“ მოცემული ცნობა: პოემის „ავტოგრაფებს სრული ტექსტი არ შემოუნახავს, ისინი მხოლოდ ფრაგმენტების სახითაა დაცული“ (გვ. 267). იქვე, როგორც ვნახეთ, აღნიშნულია, რომ ერთ-ერთი ფრაგმენტი დაწერილია 1921 წელს.

მაშასადამე პოემა 1921 წლიდან მხოლოდ ფრაგმენტების სახით არსებობს, ხოლო „მნათობის“ 1924 წლის სექტემბრის ნომერში ჩნდება საბოლოო ტექსტი (ის ტექსტი, რომელიც გადმობეჭდილია მერვე ტომში). მართალია, „საბოლოო“ და „სრული“ ჩემი აზრით, არც ამ ტექსტს ეთქმის, რამეთუ, როგორც ზემოთაც აღინიშნა, საკმაოდ ქაოტურია და ცალკეული ფრაგმენტების ნაკრებს უფრო ჰგავს, ვიდრე მთლიან ნაწარმოებს. მაგრამ პირობითად საბოლოო ტექსტად მივიჩნიოთ და ვიკითხოთ: როდის მიიღო პოემამ ეს საბოლოო (მნათობში დაბეჭდილი) სახე?

უკვე ითქვა, რომ აუცილებელი აღარაა ასეთ თარიღად 1924 წლის დამდეგი ვიგულვოთ, რაკი „მნათობის“ მეხუთე ნომერი მაისში კი არ გამოსულა, არამედ – სექტემბერში.

ჩემი ღრმა რწმენით, ამგვარი სახე პოემამ მიიღო ოცდაოთხი წლის აჯანყების შემდეგ და ზემოთ ციტირებული სტრიქონები (ემიგრანტების მოსვლა, ქვეყნის სისხლით მორწყვის მოლოდინი, შურისმგებელი მკვლელის, ჯალათის, მხეცის მოვლინება, მუხლბამდე სისხლის მორევი, გამარჯვებულთაგან ტყვეების დახვერეთა, ხალხის სახელით მათი განადგურება და მისთანანი) სწორედ

ოცდაოთხი წლის ამბავთა ამსახველია.

ამ ჩემი შეხედულების დამამტკიცებელი უტყუარი საბუთი, ცხადია, არ არსებობს (ნახსენები სამი პიროვნების ზეპირ მონათხრობს თუ არ მივიჩნევთ საბუთად). მაგრამ ამ შეხედულების გამაბათილებელი საბუთიც ასევე არ მეგულება.

უმთავრესი გამაბათილებელი საბუთი იქნებოდა მერვე ტომის „შენიშვნებში“ გამოთქმული თვალსაზრისი: პოემა მთლიანად 1924 წლის დასაწყისში დამთავრდა, რადგან „მნათობის“ მაისის ნომერში უკვე ამ სახით დაიბეჭდაო. ეს რომ უეჭველად ასე ყოფილიყო, ჩემი ვარაუდი, რაღა თქმა უნდა, გაქარწყლდებოდა, რამეთუ ოცდაოთხი წლის აჯანყება აგვისტოში მოხდა. მაგრამ, როგორც ვნახეთ, „მნათობის“ ის ნომერი, რომელშიც „მოგონებები იმ დღეებისა“ დაისტამბა, მაისის ნომერი კი არ არის, არამედ — სექტემბრისა. ამასთან, საქართველოში დამკვიდრებული სავალალო ტრადიციის თანახმად, ჟურნალის სექტემბრის ნომერი შესაძლოა სექტემბერშივე კი არ გამოვიდეს, არამედ ოქტომბერში, ანდა სულაც ნოემბერში.

ასეთ ვითარებაში მოულოდნელი სულაც არ იქნებოდა, ის ზემოხსენებული სტრიქონები, საქართველოში დატრიალებული ტრაგედიის ამსახველი, პოემის ავტორს ცხელ გულზე რომ დაეწერა და ტექსტში ჩაერთო. გალაკტიონ ტაბიძეს უარს ვერავინ ეტყოდა იმაზე, რომ ცოტათი დაეგვიანებინა რედაქციისთვის ტექსტის ჩაბარება. მით უმეტეს იმ წლებში, როდესაც, ღლეგანდელისგან განსხვავებით, მკაცრი სასტამბო გრაფიკები ჯერ არ იყო დაწესებული და ჟურნალის თუ გაზეთის გამოცემა ერთგვარად შინაურულ ატმოსფეროში ხდებოდა (ნურც იმას დავივიწყებთ, რომ გალაკტიონი „მნათობის“ ერთ-ერთი დამაარსებელი გახლდათ და, სხვას რომ დავეხსნათ ყოველსავე, ამ მხრივაც მისი უფლებები შეზღუდული არ იქნებოდა).

საბოლოო სურათი ამგვარად მესახება: პოემის წერა ავტორმა შესაძლოა მართლაც 1921 წელს დაიწყო, როდესაც მას ჯერ კიდევ გულმხურვალედ სწამდა რევოლუციის სიკეთე, ქვეყნის

გასაბჭოების სიკეთე. ამიტომ გასაკვირი არაფერია იმაში, რომ ნაწარმოები ჩაფიქრებული იყო, ვითარცა ასახვა ბურჟუაზიის წინააღმდეგ პროლეტარიატის ბრძოლისა. მაგრამ მომდევნო ხანაში იმგვარი ამბები მოხდა, რომლებსაც გვარიანად უნდა გაენელებინათ გალაკტიონ ტაბიძის რევოლუციური პათოსი. ალბათ ამიტომ, რომ პოემა ვერ მთავრდება, იწერება მისი სხვადასხვა ფრაგმენტი, რამდენიმე ვარიანტი, მაგრამ ნაწარმოები დასრულებულ სახეს ვერ იღებს. ხოლო ოცდაოთხი წლის ამბებისთანავე ავტორი სასწრაფოდ ჩართავს პოემაში თავისი გულისწყრომის, რისხვის გამომხატველ რამდენსამე ფრაგმენტს და ასევე სასწრაფოდ ბეჭდავს „მნათობში“ ჯერაც ფაქტიურად დაუმთავრებელ ნაწარმოებს: პროლეტარიატისა და ბურჟუაზიის ბრძოლის აქტუალურმა თემამ, ამასთან, მოქმედების სადღაც უცხოეთში განვითარებამ უნდა შენიღბოს ის უმთავრესი, რისთვისაც ავტორმა პოემის გამოქვეყნება იჩქარა („გამარჯვებულნი სასტიკი ხელით აღრჩობენ ტყვეებს, ჰკაფავენ, ხვრეტენ, ხალხის სახელით უსპობენ დღეებს“).

* * *

ეხლა ერთი საგულისხმო საკითხი აღიძვრის. თუკი ზემოთ გამოთქმული ჩემი ვარაუდები მართებულია, მკთხველნი მოწმენი ხდებიან იმისა, თუ როგორ იქცა რევოლუციური, საბჭოური იდეოლოგიის სადიდებლად დაწყებული ნაწარმოები ანტისაბჭოურ, ბოლშევიკთა გულმხეცობის მამხილებელ ქმნილებად (რისთვისაც, როგორც ითქვა, „მნათობის“ ტირაჟი გაანადგურეს, ხოლო ავტორი რამდენიმე თვით დააპატიმრეს). სწორედ ამას უკავშირდება საკითხი, რომელიც აღიძვრის ჩვენს წინაშე: იყო თუ არა გალაკტიონ ტაბიძე რევოლუციის გულწრფელი მომხრე და, თუ მართლა იყო, ბოლომდე დარჩა თუ არა თავისი მრწამსის ერთგული.

წიგნში „ლეგენდა გალაკტიონის ცხოვრებისა“ გალაკტიონის სიჭაბუკისდროინდელი წლების შესახებ ვწერ: „ერთადერთი,

რაც შეცდომის რისკს არ უკავშირდებოდა, ის აზრი გახლდათ, რომ ცხოვრების არსებული სახეობა ყოვლად უგვეანი რამ იყო, უარსაყოფი, შესაცვლელი, ან, თუ გნებავთ, მოსაძულებელი და განსაშორებელი... მას რომ ცხოვრება უხდებოდა, ის გარემო ამ აზრითლა სუნთქავდა (ვინც მაშინ არსებულ რეჟიმს არ უარყოფდა, პირწავარდნილი იდიოტი იყო, — კარგად თქვა ერთმა ძველმა სემინარიელმა)“.

დიახ, ნამდვილად ასე იყო და საკვირველიც იქნებოდა, ჭაბუკი გალაკტიონი არსებული წყობილების დამხობის იდეას არ გაეტაცებინა. მაგრამ ისიც საკვირველი იქნებოდა, მისნაირი პოეტი მაინცდამაინც რომელსაჲე პარტიას რომ მიკედლებოდა. რევოლუციური სულისკვეთება მას საერთოდ ხიბლავდა და მისი ბუნებისა და მისი პროფესიის კაცს არც მოეთხოვებოდა ღრმად, ძირისძირამდე ჩასწვდომოდა ამა თუ იმ მოძღვრების (და არა მხოლოდ ლოზუნგების) არსებას, სათავეისოდ კარგად გაერკვია ამ მოძღვრების რაობა. მისთვის რევოლუცია, უწინარეს ყოვლისა, სამშობლოს განთავისუფლებას ნიშნავდა, დახვეწებული სამყაროს დანგრევას და ახლის დამკვიდრებას. ასეთ ვითარებაში ისიც არ არის გამორიცხული, მის ბობოქარ სულს ყველაზე რადიკალური ლოზუნგები მისაღებუნებოდა. ამგვარი ლოზუნგები კი, მოგეხსენებათ, ბოლშევიკების არსენალში უხვად იყო დახვეწებული. არც ის არის გამორიცხული, რომ მისი ცოლოურის წრეც ახდენდა მასზე გარკვეულ ზემოქმედებას.

ასე რომ, ძნელი ასახსნელი არ უნდა იყოს რევოლუციურ რუსეთში გალაკტიონის გამგზავრება მეუღლესთან ერთად (1917-1918). ძნელი ასახსნელი არ უნდა იყოს მის პოეზიაში თავჩენილი საკმაოდ მძლავრი ნაკადი რევოლუციური თემატიკისა. თვით საქართველოს გასაბჭოების შემდეგაც რევოლუციური რომანტიკით გამსჭვალული პოეტი თავის მრწამსს ერთბაშად ვერ შეიცვლიდა და არც შეუცვლია. ოღონდ ზემოთაც მოგახსენეთ, მომდევნო წლებში იმგვარი ამბები მოხდა, რომლებსაც გვარიანად უნდა გაენელებინათ გალაკტიონ ტაბიძის რევოლუციური პათო-

სი, ბოლოს და ბოლოს კი თვალი უნდა აეხილათ მისთვის და არსებული წყობილების მოძულებად ექციათ.

დაახლოებით როდის დაიწყო მისი ეს შინაგანი მეტამორფოზა? ამ კითხვის პასუხი იპოვება გალაკტიონის არქივში — მის სხვადასხვა ჩანაწერში, მთელი ლექსების თუ ცალკეული სტრიქონების ვარიანტებში. ჩემი ზემოხსენებული წიგნის დაწერამდე რამდენიმე თვეს გულმოდგინედ ვსწავლობდი ამ ვრცელ არქივს. ზოგი რამ, რაც საიმპროვად უეჭველ კრიმინალად არ ჩაითვლებოდა, შევიტანე კიდევ ჩემს წიგნში (აქედან არაერთი სტრიქონი ცენზურამ მაინც ამოაგდო!). მაგრამ აღნიშნული თვალსაზრისით საკითხი მაინც ხელახლა შესასწავლია და საგულდაგულო მუშაობას საჭიროებს. მით უფრო, დღესდღეობით უკვე შეიქმნა იმის შესაძლებლობა, რომ სიმართლე ბოლომდე ითქვას დაუფარავად.

თუმცა მანამდეც, იმ საგულდაგულო სამუშაოს შესრულებამდეც, ზოგიერთი რამ ამთავითვე შეგვიძლია მოვინიშნოთ. უწინარეს ყოვლისა, ის, რომ ვიდრე ხელნაწერებს გამოწვლილვით შევისწავლიდეთ, ნაბეჭდ, ცენზურის მიერ ნაკურთხ და ოფიციალურად აღიარებულ მემკვიდრეობაშიც იპოვება ზოგი რამ ჩვენთვის საგულისხმო.

ვისაც საბჭოურ ცენზურასთან საქმე ჰქონია, კარგად უწყის, როგორი გამადიდებელი შუშით ჩაკირკიტებდნენ ცენზორები (მთავლიტი) არამცთუ ყოველ სტრიქონს, ყოველ სიტყვასაც კი. ოღონდ საგულისხმოც და კომიკურიც ის არის, რომ ასე ჩაკირკიტებით გასაუთებულებს ზოგჯერ იმხელა ღლავი გაეპარებოდათ ხოლმე, პირდაპირ დაუჯერებელი იყო.

ამის ერთი მაგალითი გახლავთ გალაკტიონის ლექსი „გორიდან“, რომელიც, ტრადიციისამებრ, იბეჭდება ქართლის პეიზაჟებისადმი მიძღვნილ მშვენიერ ციკლში („არაგვი“, „სამხედრო გზაზე“, „აეჭალას იქით“, „ზაპესთან“, „მცხეთამდე“, „მცხეთიდან“, „რამშვენიერი მინდვრებია“, „გავსცდით ხანდაკს“. იხილეთ გალაკტიონის 1977 წლის „რჩეული“ გვ. 439-442) წავიკითხოთ ეს ლექსი:

მე არ მეცალა, გორში დავრჩი სულ ერთი ღამე,
როგორც კი ღიახვს მოედინა დილის ნიავე,
გზა ტირიძისისკენ... ერცელი ველი ტირიფონისა,
სამხრეთ ოსეთის საზღვართან ვარ... აჰა, ტყვიავი!
მაშასადამე ბიჯი ერთი და — საზღვარგარეთ!
საითკენაც გსურს, რომ გინდოდეს, ნავლენ სიონი...
მაგრამ რა კარგი სანახავე იშლება არეთ —
სულ ახლოს არის თეთრი მთები კავკასიონის,
მთები რომელზეც, ლეგენდების თქმით, რა ხანია
მუდმივ თოვლი და მიჯაჭვული ამირანია.

სხვისი რა მოგახსენოთ და ოციან წლებში დაწერილი ეს
ლექსი მე დიდებულ პოლიტიკურ პამფლეტად მიმაჩნია, მრავალ-
განსმენილი ბოლშევიკური „ბრძნული ეროვნული პოლიტიკის“
სრულ გამასხარავებად, სტალინის, ორჯონიკიძის და ძმათა მათთა
მიერ დაგლეჯილ-დანაკუწებული საქართველოს გამოტირებადაც.

დავუკვირდეთ: ქართლის პეიზაჟის მშვენიერი და ყოვლად
უწყინარი ჩანახატი (პირველი სამი სტრიქონი) და უცებ —
ნაღმის აფეთქება: „სამხრეთ ოსეთის საზღვართან ვარ... აჰა, ტყვი-
ავი!“ და ტყვიაგან მდგარი კაცის სარკასტული ფიქრი: „მაშას-
ადამე ბიჯი ერთი და — საზღვარგარეთ!“

მეტი კომენტარი ალბათ აღარ არის საჭირო. ოღონდ იმას
შეგახსენებთ, რომ ყურადღება მიაპყროთ ლექსის ბოლო ორ
სტრიქონსაც, გულისშემძვრელი ნაღველის გამომხატველ
სტრიქონებს: ამირანი უბველესი დროიდან მიჯაჭვული იყო კავკა-
სიონის მთას (ლიტერატურული ტრადიციის თანახმად, ეს, მოგეხ-
სნებათ, ნიშნავს, რომ საქართველო არის მიჯაჭვული, მტერთაგან
დათრგუნვილი), ოღონდ ნაღველს ის აღძრავს, რომ თურმე არაფერი
შეცვლილა. ამირანი კვლავ მიჯაჭვულია, საქართველო კვლავ
იავარქმნილია!

ბოლოს დავსძენ, რომ, ოციანი წლებიდან მოყოლებული, ეს
ლექსი ათეული წლების მანძილზე იბეჭდებოდა გალაკტიონის
სხვადასხვა კრებულში და თითქოს ვერავინ შენიშნა, რა ტევად,
ამფეთქებელ ქვეტექსტს შეიცავდა ერთი შეხედვით ყოვლად

უწყინარი ლირიკული ქმნილება — ვერც მტერმა და ვერც მოყვარემ (წარმტაცი პეიზაჟებით დანანავებული ყურადღება უღუნდებოდათ, როგორც ჩანს).

სხვა მაგალითი: 1953 წელს ჟურნალ „მნათობში“ დაიბეჭდა „ყრმობისდროინდელი ლექსები“ (ნაწილი პოემისა „დიდელას სათვალე“). სინამდვილეში ყრმობისდროინდელი აქ ამბავი იყო მხოლოდ — დიდელა ბავშვებს არაკებს მოუთხრობს. სტილის მიხედვით ნაწარმოები 40-50-იან წლებს ეკუთვნის აშკარად, თუმცა თარიღად 1905-1907 წლები უზის. ამ თარიღმა და სიტყვა „ყრმობისდროინდელმა“ უნდა შენიღბონ ერთ-ერთი არაკის უმთავრესი სათქმელი:

„მგელი ბატკანს შეხვდა ნავსად, შეკრთა, დაიბანდა. ცად კი ერთი, კასრის მსგავსად, მთვარის დისკო ჩანდა. მგელმა ბატკანს პკითხა: კასრის მსგავსი რაა გარეთ? ბატკანმა თქვა: ჩემის აზრით, ცაზე ბრწყინავს მთვარე. მგელმა ბატკანს (რა გგონიათ?) გაჰკრა კბილი ბასრი: როგორ ბედავ იქონიო საკუთარი აზრი!“

უმთავრესი სათქმელი: საკუთარი აზრის ქონა აკრძალულია, სასტიკად ისჯება. პოეტის ალიბი: ამას 1905-1907 წლებში, თვითმპყრობელობის საძულველ წლებში ვწერდი და ამით რევოლუციურ მოძრაობას შევეწეოდიო.

ამგვარი რამის დაბეჭდვა გმირობის ტოლფასი იყო მაშინ. საზოგადოებამაც სწორედ ამგვარად შეაფასა ეს ფაქტი. „მნათობის“ ის ნომერი ძნელი ჩასაგდები იყო ხელში.

1940 წელს დაწერილ პოემაში „აკაკი წერეთელი“ არის ერთი პასაჟი, იშვიათი ძალით რომ გვიხატავს საქართველოში რუსეთის ბატონობის ამაზრზენ სურათს. აქ თავი უნდა მოვიწონო მკითხველთა წინაშე: ეს პასაჟი შევიტანე გალაკტიონის შესახებ დაწერილ ჩემს წიგნში. ოღონდ მეც ვიეშმაკე ცოტათი: ისეთ ადგილას ჩავრთე, სადაც გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიის მეტრულ-რიტმული სტრუქტურისა და რითმათა წყობის საკითხებს განვიხილავდი და ის პასაჟი ვითომ პოეტიკის საკითხთა საილუსტრაციოდ მჭირდებოდა მხოლოდ. ამ ხერხმა გაჭრა (მოგეხ-

სენებათ, პოეტიკის საკითხები ერთობ ცოტა ვინმეს აინტერესებს) – ცენზურამ ვერ შენიშნა, რა იდეოლოგიურ საფრთხეს შეიცავდა სტრიქონები, რომელთა ნაწილს აქ ხელახლა შეგახსენებო:

ცეცხლის ალით პკურებული,
სულმთლად განადგურებული
ან რუსეთის ვასალია
ქართლი, როსმე დიდებული...
მძიმე, ვინემ სხვა ტყეობა,
გაჩნდა ზიზლის სახეობა
რუსის მოხელეობისა,
იწყო მართვა-გამგეობა...
იყო ძარცვა და მკვლელობა
მთელი მათი მმართველობა,
როგორ ზიზლით უყურებდნენ,
როგორ სძულდათ ქართველობა...
დასჩემდა გულხვეულება,
სძულდა, როგორც სნეულება
მრავალსაუკუნოვანი
ერის ზნე და ჩვეულება...
თან ამბობდნენ: რის ნაცია!
გაიგებსო, ვინც კაცია,
რას ნიშნავსო უმაღლესი
რუსის ცივილიზაცია...

მსგავსი მაგალითების გახსენება მრავლად შეიძლება. ამ წერილის ფარგლები ყველას ვერ დაიტევს.

დასასრულ ერთი საკითხი კიდევ. ეს გახლავთ გალაკტიონ ტაბიძის მიერ მომარჯვებული ხერხი, რომლისთვისაც, თუ არ ვცდები, ჯერჯერობით ყურადღება არ მიუქცევიათ. სახელდობრ: ვითომც უცხოეთის შესახებ წერს პოეტი, სინამდვილეში კი მწარე საბჭოური სინამდვილე იგულისხმება. არა, მარჯვედ ვერ ეთქვი: მწარე საბჭოურ სინამდვილეზე წერს, ოღონდ ყოველსავე ამას ვარიანტად ინახავს თავის არქივში, ხოლო გამოსაქვეყნებელ, დასაბეჭდ ტექსტს ისეთ სახეს აძლევს, ვითომც უცხოეთში ხდებოდეს ამბავი.

ეს ხერხი, როგორც ვნახეთ, პირველად 1924 წელს გამოიყენა (ვიმეორებ, თუკი სწორია ჩემი დაკვირვებები პოემაზე „მოგონებები იმ დღეებისა, როცა იელვა“). განსაკუთრებით ხშირად მიმართავს ამ ხერხს 30-იან წლებში, დიქტატურის გამძაფრების კვალობაზე. ამ მხრივ დაინტერესებული მკითხველი ერთობ უხვ მასალას პოეზებს გალაკტიონ ტაბიძის თორმეტტომეულის III და IV ტომებში, თუკი არ დაიზარებს და ძირითად ტექსტს ვარიანტებს შეუჯერებს. ერთადერთ მაგალითს დავჯერდები.

„სიკვდილი უმუშევრისა“, დაწერილი 1935 წელს პარიზში ყოფნის შთაბეჭდილებებით (ტ. IV, გვ. 37). რა უნდა იყოს საეჭვო? ვერც ცენზურა, ვერც მკითხველი ვერაფერს იაზრებენ. უმუშევრობა კაპიტალისტური სამყაროს სენია. აქედან გამომდინარე, ლექსში აღწერილი ვიღაც უბედური კაციც უცხოელია, ალბათ, ფრანგი. აქედანვე გამომდინარე, არავის შეაცბუნებს სტრიქონები: „ამის მნახველი ვით არ ვიქნებით უკმაყოფილო შექმნილი წესით?“ მაგრამ ჩახედავთ ამავე ტომის „ვარიანტებს“ (გვ. 282-283) და ნახავთ, რომ სინამდვილეში ლექსი პარიზში გამგზავრებამდე კარგა ხნით ადრე არის დაწერილი, 1931 წელს, და ის უბედური კაციც გალაკტიონ ტაბიძეა თავად. ამასთან „ვარიანტი“ (რომელიც ფაქტიურად ძირითადი ტექსტია, შემდეგში გამოსაქვეყნებლად გადაკეთებული და თარიღშეცვლილი) ამგვარ გულისშემძვრელ სტრიქონებსაც წარმოგვიდგენს:

ეს აზრი უნდა გავიგოთ ასე:

რომ მხეცი არ თმობს თავის ხელობას

და გალაკტიონ ტაბიძეს ურჩევს

ნერტილს ტყვიისას. რას? — თვითმკვლელობას.

ორი ნატყრით დავასრულებ: ერთი რომ, იქნებ ვინმე მართლა საგულდაგულოდ ჩაუჯდეს გალაკტიონ ტაბიძის არქივს, საბოლოოდ შეისწავლოს და გამოამზეუროს ყოველივე; მეორეც ის, რომ იქნებ ველირსოთ გალაკტიონის თხზულებათა იმგვარ გამოცემას, სადაც „ვარიანტებად“ ქცეულ მის ლექსებს (30-იანი წლების მისი უმძიმესი სულიერი დეპრესიის ამსახველს, იმ ხანის ამსახ-

ველს, როდესაც „საბოლოოდ მოხდა გათიშვა სინამდვილეს და ოცნებას შორის“) შესაფერის აღვილს მიუჩენენ ძირითად ტექსტში.

მინაწერი:

ამ სტატიის გამოქვეყნებას (როგორც უკვე აღენიშნე, „კრიტიკის“ 1990 წლის მე-4 ნომერში) ჟურნალ-გაზეთებში მოჰყვა რამდენიმე წერილი, რომლებმაც, მეტი რომ არ ვთქვა, შემაცბუნეს: ამ წერილთა ავტორებმა საქმე უკვე ისე დასახეს, თითქოს გალაკტიონ ტაბიძე საბჭოურ თემატიკას ახლოს არასოდეს გაჰყარებია და იმთავითვე მკვეთრად გამოხატული ანტისაბჭოთა პოეტი იყო. ამის წინააღმდეგი არც მე ვიქნებოდი, მაგრამ რეალური ვითარება, სამწუხაროდ, სხვა რასმე მეტყველებს.

„სული შეშლილი და ბედნიერი“

კარს გაუღებენ მას წინაპრები:

გიცდილით, ვიცით.

ხომ მიატოვე ის ნაპირები

ჩვენი სიმტკიცით?

მარტოსულ ადამიანებს უყვართ რიცხვებისთვის, წლებისთვის, წელიწადის ამა თუ იმ დროისა ან თვეებისთვის საკრალური მნიშვნელობის მინიჭება. გალაკტიონ ტაბიძესაც უყვარდა. ცალკეული თარიღები, წლები, თვეები, რიცხვები, ობიექტურადაც რაიმე მოვლენასთან დაკავშირებული თუ მხოლოდ მისთვის სუბიექტურად მნიშვნელოვანი, ისეთი რომანტიკით აქვს შემოსილი, სამუდამოდ აღგებეჭდება მეხსიერებაში: „მშვიდზე მშვიდი ცხრაას შვიდი“, „წიწამურში რომ მოჰკლეს ილია“, „რად მომაგონდა მწველი ცხრაას თოთხმეტი წელი“, „გაიღანდა ათას ცხრაას მეთოთხმეტე წელი“, „ცხრაას ჩვიდმეტი! ჭიხვინებდა შავი მერანი“, „ცხრაას თვრამეტი“ (ლექსის სათაური), „თენდება, ქარმა წაიღო გული და ათას ცხრაას მეოცე წელი“, „ოცდაორი აგვისტო ცხრაას ოცდაორისა“, „ორი მილიონი თვლებით ვუცქერი ახალ — ათას ცხრაას ოცდასამ წელს“, „დავათარიღე ახალი ლექსი შეცდომით — ცხრაას ორმოცდახუთი“... „იანვარს მოძმედ არ ვეძნელები“, „თებერვალს უხმობენ, თებერვალს სამრეკლოს ჯვარიდან ყვავები“, „ტოტებს ქარისას გადაჰყვა მარტი“, „ვემშვიდობები მშვენიერ მაისს“, „ამ მაისს, ამ ივნისს, ამ ივლისს“, „სხვაგვარ თიბათვის დღეებს იგონებს“, „ფრთები ნამკათათვარი“, „ივლისისფერი ყინვის თასები“, „აგვისტო თბილი...“, „პირველი ენკენისთვე“ (ლექსის სათაური), „ელვარე და ლომფერი იყო ცხრა ოქტომბერი“, „წვიმა, მდინარე, თვე ნოემბერი“... „იგი ოთხი დობილი, ოთხი ქარით გამხდარი — გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა, ზამთარი“, „საშინელი რამ იყო კარზე მათი მოდგომა — გაზაფხული, ზაფხული, ზამთარი, შემოდგო-

მა“, „უკანასკნელი ღღეა ზაფხულის“ და მრავალი სხვა.

ის ამბავიც თითქოს რაღაცით საკრალურია, რომ გალაკტიონ ტაბიძის ცხოვრებაში ოცდაათიანი წლების საზარელი კომმარინიდან გამოფხიზლება, გონს მოსვლა და „მწარე გათიშვის“ ხანასთან გამოჯნვა მაინცდამაინც ორმოციანი წლების დამდეგს უკავშირდება.

1940 წლის ზაფხული საგურამოში გაატარა. აწეწილი და აფორიაქებული ცხოვრების წილ – სიმშვიდე, გადაბმული მეძვრალეობის წილ – გულდამჯდარი მუშაობა თუ იქ მყოფ კოლეგებთან ტკბილი საუბარი პოეზიის, ხელოვნების, ცხოვრების საკითხებზე. მართალია, ერთი-ორ დღიურში აქაც იჩენს თავს ავადმყოფური ექვნიანობის შემოტევა, მაგრამ ეს მღვრიე კომმარინი მაინც შედარებით მალე დაიძლევს საერთოდ მოსვენებული, დაწმენდილი ყოფის ატმოსფეროში. ეტყობა, გარკვეული როლი იმანაც შეასრულა, რომ აქ ნიადაგ თავს ადგა დიდი წინაპრის ბუმბერაზი, მშვიდი, უტეხი ნებით მომზირალი აჩრდილი და ამ მომწუსხველი მზერის წინაშე ამჩატება, წვრილმანების გამო ავარდნა და დავარდნა, ცოტა არ იყოს, ბალღური საქციელი იქნებოდა.

წინაპრებთან, საერთოდ, ერის წარსულთან თავისი ურთიერთობის საბოლოოდ გარკვევას ოცდაათიან წლებშივე შეეცადა. ამ ამბის პირველი მაცნეები იყო „ეწერ ვინმე მესხი მელექსე“, „ამირანი მიჯაჭვული“, „რუსთაველი და მშვიდი, დამშვიდება და ვაჟა?“ და რამდენიმე ლექსი კიდევ. მაგრამ იმხანად ეს იყო ფაქტიურად გაუცნობიერებელი, ინტუიტიური სწრაფვა, კრიზისისგან თავის დახსნის იმედს ბუნდოვნად რომ სახავდა. ასევე გაუცნობიერებლად გაჩნდა მის ლექსებში სრულიად ახალი ინტონაცია, თანაბრად დაპირისპირებული როგორც ათიან-ოციან წლების სწორუპოვარ არტისტიზმს, ისე ოციანი წლების მიწურულისა და ოცდაათიანის დამდეგის მორღვეულ, მოშლილ მეტყველებას; სტრიქონებმა შეიძინეს იმგვარი მსუბუქი სისადავე, რომლის წიაღში შეებედა უეჭველად ხელს მოაცარვინებდა ყველას, გარდა უდიდესი არტისტისა.

მისცემია ძილს ბრეტანი,
ალივლივებს ზვირთებს მთვარე.
ნამეტანი, ნამეტანი
შორი გზები მოვიარე.

ეს იყო მკვეთრი შემობრუნება მეტყველების კლასიკური სტილისკენ. შემთხვევით არ გახშირებულა მის პოეზიაში რეამარცვლიანი ლექსი (ქართული კლასიკური მწერლობისა და ფოლკლორის საფუძველთა საფუძველი), შემთხვევით არ დაუკარგავს რითმას ოდინდელი თვითმყოფადი მნიშვნელობა, თვითმკმარი ღირებულება (მთვარე-მოვიარე – ამნაირ რითმებს 1915-1927 წლებში თითქმის აღარ მიმართავდა). არც ის არის შემთხვევითი, რომ ამ დროიდან მოჭარბდა რითმათა იმგვარი წყობა, აკაკი წერეთელს რომ უყვარდა განსაკუთრებით (ააბა – „საიდუმლო ბარათი“, „სალამური“...). რამდენიმე ნიმუში სწორედ აკაკი წერეთლისადმი მიძღვნილი პოემიდან (1940):

არრა გინდა-რა კაცს იმის მეტი!
არის სიმღერა ქვეყნად ისეთი,
რომ მიატარებს მარადისობა
გენიის გზებით მოგიზგიზეთი.

ან კიდევ:

ცეცხლის ალით პკურებული,
სულმთლად განადგურებული,
ან რუსეთის ვასალია
ქართლი, როსმე დიდებული...
ველარ იცნო ტომი ტომმა,
აღარ იყო ძმობის ნდომა
და შესწყვიტა არსებობა
საქართველოს სამეფომა.
მძიმე, ვინემ სხვა ტყვეობა
გაჩნდა ზიზლის სახეობა
რუსის მოხელეობისა,
ინყო მართვა-გამგეობა...

იყო ძარცვა და მკვლელობა
 მთელი მათი მმართველობა,
 როგორ ზიზღით უყურებდნენ,
 როგორ სძულდათ ქართველობა.
 თითქოს ქუდი დაიხურა,
 სადღაც გაჰქრა, დაიხურა
 ადგილები საზოგადო,
 რაც სუნთქავდა ქართველურად...
 დასჩემდა გულ-ხვეულება,
 სძულდა, როგორც სნეულება
 მრავალსაუკუნოვანი
 ერის ზნე და ჩვეულება...
 თან ამბობდნენ: რის ნაცია!
 გაიგებსო, ვინც კაცია,
 რას ნიშნავსო უმაღლესი
 რუსის ცივილიზაცია...
 სადაც კარი შეიღება,
 სტუმრობაა თუ მიღება,
 ქართული გზა და ცხოვრება
 სულ რუსულად შეიღება...
 ასე იყო ჩვენი მთელი
 მდგომარეობა მაშინდელი,
 როს სამწერლო ასპარეზზე
 გამოვიდა წერეთელი.

კიდევ ერთი მშვენიერი ადგილი — აკაკი წერეთლის მგზავრობა მშობლიური სოფლიდან:

გაიარა ვრცელი გზები,
 სად მუდმივი მზეა მგზნები
 და მუდმივი გაზაფხულის
 დაუჭკნობი ყვავილები.
 სადაც ძალაუნებური,
 რაღაც მძლავრი და მეფური
 სულშეხუთულ ხეთა სწრაფი
 ზრდაა გრიგალისებური.

სადაც მჭიდვე ლიანების,
 როგორც ყვავილიანების,
 შუქის მსგავსი გარემოცვა
 არის მთების ტყიანების.
 სადაც მწვანე სურო-ფშალა
 მიჰქრის, თითქო შეიშალა,
 ველურ ვაზებს და ვენახებს
 დაუფარავთ ვრცელი ჭალა.
 სად ფათალო დაქარგული
 და გონებადაკარგული,
 შეშლილ სვიის ორომტრიალს
 ტყე დასცქერის თავჩარგული...
 სადაც ვარდნი და იები —
 ეს მუდმივი დაიები —
 ზამთარშიაც ყვავილობენ
 მთვარით ნასამაიები...
 სად ხედებოდა ქალიშვილებს
 ალვასებრ რგულთ, მთვარის ჩრდილებს,
 ბაგეთ დაუფინყარ ღიმილს,
 მშვენიერ და ნაზ პროფილებს,
 გამოხედვის მზისებურის,
 კანის სადაფისებურის
 სითეთრე და ბრწყინვალეობა,
 ხედვა — არწივისებური.
 ვარსკვლავიან ღამის ხედვა,
 ვით ნალველფი ზეცის ჭედვა,
 თითქოს ცეცხლი ელვარების
 თვით ბუნების გადაედვა.

ეს იყო იმგვარი სასწაული, ერთობ, ერთობ იშვიათად რომ
 გვხვდება მწერლობის, განსაკუთრებით — პოეზიის ისტორიაში:
 ორმოცდაათ წელს მიტანებული კაცი თითქოს ხელმეორედ იშვა
 და ისეთ საოცრებათა სახილველად გადაეხსნა მზერა, მანამდე არც
 მოზმანებოდა. მზერა თუ სმენა? ან იქნებ „გული, გონება და
 სული“? თუ ყოველივე ერთად? ყოველივე, რაღა თქმა უნდა. გათიშუ-
 ლი პიროვნება გამთელდა, აღდგა, ოღონდ სხვა კაცად იქცა.

ხოლო ეს ამბავი ამგვარად დაიწყო: ლიტერატურული შეგირდობის წელთა ტანჯვას, უფსკრულთა წიად მარტვილობას 1915-1927 წლებში არნახული სულიერი ზეობა მოჰყვა, ისეთ მიმართებათა და სფეროთა წვდომა, მოკვლევითების ცხრაკლიტულით რომ არიან დაგმანულნი. მაგრამ ჩვენ ვნახეთ, რომ მის მიერ მიკვლეული ჰარმონია მაინც გვერდმორღვეული იყო, ამ ჰარმონიის ერთი ვრცელი სეგმენტი ქაოსისა და გაურკვევლობის საუფლოდ რჩებოდა. ისიც ვნახეთ, რომ ვითარებაში რიგიანად გარკვევა, ახალი ეპოქის მიერ მოტანილ ცვლილებათა გულდასმით გააზრება და შინაგან რეალობად გადაქცევა აღარ დასცალდა — სხვათა და სხვათა ააჩქარეს, ააფორიაქეს... ამას მოჰყვა ათწლიანი კრიზისი, ლამის იყო თვითმკვლევლობით წერტილდასმული. რადგან ერთია უმწიფარი ჭაბუკის თუნდაც გაუძლისი სატკივარი და სხვაა სულიერი განვითარების მწერვალზე მყოფი დაღვინებული პიროვნების ხელახლა უფსკრულს დანთქმა. ამ უკანასკნელთან შედარებით პირველი ძუძუთა ბაღლის მუცლის ტკივილს თუ შეედრება. აი, ამ საზარელი კრიზისის დროს მიაკითხა ხელახლა დიდთა წინაპართა უკვდავ საუფლოს და, თავისდა გასაოცრად, აღმოაჩინა, რომ ისე აპირებდა ამ ქვეყნიდან წასვლას (თუკი 1933 წლის 12 იანვრისთვის მიღებულ გადაწყვეტილებას აღასრულებდა), მათი სიდიადის საიდუმლოს ბოლომდე ვერ ჩასწვდომოდა.

თვითონაც დიდი იყო, „მაღალი და მაღლად მხედი“, იცოდა ეს ამბავი. მაგრამ იმათ რაღაც კიდევ იცოდნენ ისეთი, რის ჩაუწვდომლადაც მათ გვერდით თამამად ინახით ჯდომას ვერ ხელიწიფებდა. ადრე ჭაბუკური კადნიერებით არაერთხელ გაუწვევია ისინი საასპარეზოდ, კაფიობა თუ მუშაირა გაუმართავს, ლექსის სინატიფით, კეთილხმოვანებით, სიმაღლეთა გზნებით ზოგჯერ დაუჭარბებია კიდევ მათთვის. საკვირველი იყო — ამის შეგნება სიხარულს აღარ ჰკეროდა.

ისხდნენ ეს მღევკაცები მარადიულ ნადიმზე და მშვიდზე უმშვიდესი ღიმილით გადმოსცქეროდნენ ამ გენიოს ბავშვს, ორ-

მოცდაათ წელს მიტანებულს, თითქოს მათს ტოლს, რაღაცით
მათთან წილუყრელს მაინც.

იმ ექვს მწერვალთა გვეფარა ჩრდილი,
ვინ მოგვილია —
გურამიშვილი, ბარათაშვილი,
ჩვენი ილია,
აკაკი, ვაჟა გასაკვირველი —
დიდება დროთა,
და მათ გვირგვინად მუდამ პირველი,
ტიტანი — შოთა.

საგულისხმოა, რომ ამ ლექსის ერთ ვარიანტში ყოფილა
სტროფი: „ავიღებ ხელში ისევე შოთას, მეყო სიმშვიდე, მე ჩვენთა
დღეთა ავაგებ ოდას, რიცხვით მეშვიდეს“. საკრალური რიცხვებ-
ისაღმი მისი სიყვარულის ამბავი რომ ვიცით, უამსტროფოდაც
ვიაზრებდით: ექვსი მწვერვალი დასრულებულ მწკრივს ვერ ქმნის,
უეჭველად შვიდი უნდა იყოს. და თავადვე გახლდათ ის მეშვიდე¹.
ეს ამბავი კადნიერებად არ მიიჩნიოთ, პოეტურ თავგასულობად ან
კეხნად. საკუთარი სიდიადის ამგვარ გრძნობას ტრაბახთან არაფერი
აქვს საერთო. ჩვენთვის თვალშეუდგამ ამგვარ სიმძალეზე ასული
კაცი სრულიად ძალდაუტანებლად ამბობს: „...გამომგზავნა ქვეყ-
ნად ცამა“ (ილია), „ხან უგნური ვარ, ხან — ბრძენი“ (აკაკი),
„ვლაპარაკობდი ღმერთთანა“ (ვაჟა). მსგავსი ამბავია იმ მღევკაცთა
გვერდით მეშვიდე ადგილის სათავისოდ მიჩნევა.

ოღონდ იმ მღევკაცთა ერთი უმთავრესი საიდუმლო ჯერაც
ამოუცნობი ჰქონდაო, — ვთქვით ჩვენ. ლექსის ოსტატობით არც
ერთ მათგანს არ ჩამოუყარებოდა, მაგრამ, მათგან განსხვავებით,

1. სხვაგან კვითხულობთ: შენს შვიდ მგოსანს სახალხოს, შვიდს —
დაჟნის გვირგვინიანს — რუსთაველს, გურამიშვილს, ბარათაშვილს, ილიას,
ვაჟასა და აკაკის დროშებს ვარდყვავილიანს უწვდი...“ შვიდსო, კი ამბობს,
მაგრამ ჩამოთვლილი ექვსია მხოლოდ, მეშვიდე დასახელებული აღარაა,
ცხადია, ვინც იგულისხმება.

თვითონ სრული ჰარმონია ვერ დაემკვიდრებინა ჯერაც. აი, აქ უნდა მოძებნილიყო კოშკის გასაღები, აქეთკენ მიანიშნებდნენ წინაპართა „ძველი ჰანგები“.

აჰ, სიზმარი მეგონება
ძველი ჰანგის გაგონება,
მსიაშოვნებს იგი მარად,
როგორც კარგი მოგონება.
მსიაშოვნებს და მგონია —
არა მაქვს და არც მქონია
გრძნობა მეტი უფრო, რასაც
უნოდება ჰარმონია.

რით დაიმკვიდრეს დიდმა წინაპრებმა ეს ჰარმონია, ეს უმაღლესი, ლეთაებრივი გრძნობა? იმით, რაც მის ჰარმონიას აკლდა, რათა სრული და თვითმყოფადი ყოფილიყო — ის „მორღვეული გვერდი“ მათ გამთლიანებული ჰქონდათ, ყოველივე დანარჩენთან სწორ მიმართებაში მოყვანილი. „ვის სიკვდილი მოყვრისათვის თამაშად და მიჩანს მღერად“, — ხმინებდა რუსთაველი; „ამისთვის მე არ შევსძებვე, რაც დავრგევ იგავთ ხე ველად, — უფრო ადვილად აღვლიან ზედ ყრმანი დასარხეველად“, — ბოდიშობდა გურამიშვილი; „რომ ჩემს შემდგომად მოძმესა ჩემსა სიძნელე გზისა გაუადვილდეს“, — ამავე აზრს აკონკრეტებდა ბარათაშვილი; „აბა მე დღეს ვის რა ვარგე?“, — ნიადაგ ეს ფიქრი აწვალებდა ილიას; „ჩემი ხატია სამშობლო, სახატე — მთელი ქვეყანა, და რომ ვიწვოდე, ვდნებოდე, არ შემიძლია მე განა?“ — სანთლად დაღვენთვას ესწრაფვოდა აკაკი წერეთელი; „თავის ჯამს ჩასცქერო, საქვეყნოდ არც როს არ გამოსდგებითა, არ იცით, გაჩნდით რისადა, ანდა რისათვის კვდებითა“, — ვილაც-ვილაცებს საყვედურობდა ვაჟა-ფშაველა.

ეს იყო თავი და თავი. „საქვეყნოდ გამოდგომა“, „სიკვდილი მოყვრისათვის“, მსხვერპლად მისვლა, თავის დადება სანაცვლო საზღაურის დაულოდნელად. ზოლო, რადგან ეს მაღალი მცნებები თავისთავად კერასდროს განხორციელდება, მათი აღსრულების

უეჭველი პირობაა ქმედება — მიწყვი, დაუცადებელი ქმედება (უამისოდ აზრი, ცოდნა მუდამ ცალად იქნება გამოკიდებული: „არა ვიქმ, ცოდნა რას მარგებს ფილოსოფოსთა ბრძნობისა“). ოღონდ იმგვარი ქმედება, როდესაც მოქმედი ნაყოფთა მოწვევისას საკუთარ თავს ივიწყებს, მისი მზერა სხვებისკენ არის მიმართული. მაშინ პიროვნება თავისთვისვე შეუმჩნეველად მალდება და ბოლოს აღწევს სისრულის იმ საფეხურს, რომლის სახელიცაა თავისუფლება. ყველა სხვა შემთხვევაში იგი გათიშულია სამყაროსგან და, ამავე დროს, მასზე დამოკიდებული, შებოჭილი. მხოლოდ ამგვარი ქმედება, მიწყვი, დაუცადებელი ქმედება აზიარებს თავისუფლებას, აქ შეერწყმის მისი გზა სამყაროს, ბუნების უსასრულო გზას და ამით ახალ საფეხურზე, მაღალ, სინთეზურ საფეხურზე აღდგება ბავშვობისდროინდელი დიფუზიური ჰარმონია — მარად მოსაგონარი და სანატრელი („როდესაც სული ბუნებასთან ერთიანდება და ქმნის მშვენიერ თვის ოცნებას“, — როგორც თვითონვე ამბობდა).

ეს იყო სწორედ დიდთა წინაპართა დიდზე დიდი საიდუმლო, რომლის ამოცნობა მას მანამდე არ ეწერა. სიყრმიდანვე პოეზიის საკურთხეველზე ჰქონდა თავი მსხვერპლად მიტანილი, მაგრამ ეს მსხვერპლად მისვლა, ეს თავგანწირვა თავისსავე თავს ეძღვნებოდა, ტანჯვის, უფსკრულთა წიაღ მარტვილობის ფასად დამკვიდრებული სულიერი ზეობა ოდენ მის საკუთარ აღმასვლას გულისხმობდა. სწორედ ამიტომ ექცა სიმართლვე მსოფლმხედველობრივ ფაქტად („ბავშვობიდანვე იყავი მარტო ჯვარზე გაკრული“), ბოლოს კი დახშული ინდივიდუალიზმის გარდუვალ წინაპირობად.

ასე რომ ბუნებრივი იყო უკმარობის, დაუკმაყოფილებლობის განცდა, რაც დროდადრო აღეძვროდა ხოლმე:

ეს ძველი მუზა ცბიერ გველივით
ნებივრობს ღამით თუ თბება დღისით,
მარადის ფიქრობს, რომ ყოველივე
ინყება მისით, თავდება მისით.

მაგრამ მაინც ამ ინდივიდუალიზმისგან მაშინაც არ იყო

თავდახსნილი, თვითმპყრობელობის დამხობას აღტაცებული რომ ეგებებოდა და შემდეგ მგზნებარე სტრიქონებით ადიდებდა ახალი ეპოქის დასაწყისს. მან იცოდა: „თუ სამშობლო მაინც არ მომეფეროს, მე მოვკვდები — როგორც პოეტს შეჰფერის“; მაგრამ ჯერ კიდევ არ იცოდა: „და ჩემს შემდგომად მოძმესა ჩემსა სიძნელე გზისა გაუადვილდეს“. ცხადია, ეს უკანასკნელი ვერასდროს რომც ვერ შეეცნო, მისი შემოქმედება იმდენად ღიდი იყო, თავისთავად მაინც გაუადვილებდა მოძმეთ გზის სიძნელეს. მაგრამ უამისოდ, ამის შეუცნობლად ისევე თვითონ იქნებოდა მარად ტანჯული, სისრულისკენ, თავისუფლებისკენ მიმსწრაფი და ვერმიღწეული, მჭვრეტელი გვერდმორღვეული ჰარმონიისა; მისი მსოფლმხედველობა საბოლოოდ ვერ შეერწყმოდა მისსავე შემოქმედებას. რადვან ეს შემოქმედება, რომელ ეტაპსაც უნდა ვეულისხმობდეთ, წინააღმდეგ ზოგიერთი მოარული შეხედულების ან თუნდაც მისივე განცხადება-დეკლარაციების, დემონურის, სატანურის, ბოროტების ყვავილებისკენ მოჩვენებითი სწრაფვისა, სინამდვილეში მუდამ იყო ღვთაებრივი სიკეთის, სისრულის, ჰარმონიის თავგადაკლული ძიება. უწინარეს ყოვლისა სწორედ ამ სფეროში ვლინდება მისი უაღრესად ქართული ბუნება და ქართული კულტურის მაგისტრალური გზიდან გადაუხვეველად სიარული.

ეხლა იმის გაცნობიერებაც მოხერხდა, რომ პირადი ბედნიერებისთვის ზრუნვა „საწყაული აღუესებელი“ იყო მხოლოდ. ბოლოს და ბოლოს, მას რომ წილად ხვდა, ისეთი სიყვარული და აღიარება სიცოცხლეში აკაკი წერეთელს თუ ღირსებია: პოეტების მეფედ გამოაცხადეს, გენიალური გალაკტიონი უწოდეს, ბოლოს სახალხო პოეტის წოდებაც მიანიჭეს ოფიციალურად. სხვა რა უნდა ენატრა? ქონებრივი კეთილდღეობა? მაგრამ ბედნიერებად სიმდიდრე, ეკონომიკური ფაქტორი არასოდეს უგულისხმია. უილიამ ფოლკნერის ნათქვამის არ იყოს, ამ მხრივ მისი იდეალი უმცირესით განისაზღვრებოდა: განმარტოების საშუალება, ქაღალდი, თამბაქო და ცოტაოდენი საზრდელი.

მაშ სად იყო ბედნიერება? ეხლა მიხვდა: შინაგანი თავისუ-

ფლების დამკვიდრება იყო ჭეშმარიტი ბედნიერება, ისეთი, რომლის შემდეგაც ახალ-ახალ ჭიმერებს აღარ გამოუღევნებოდა. ხოლო იმ შინაგან თავისუფლებას პირადი ბედნიერებისთვის მზურნეული კაცი ვერასოდეს დაიმკვიდრებს. ვიდრე პირად ბედნიერებას იქით ეძალები და გაფაციცებული მიელტვი, იგი მუდამ გაგირბის; ყოველი სურვილის აღსრულების უმაღლესი ახალი სურვილი ჩნდება ჰორიზონტზე; ამასაც ავისრულებ და ბედნიერი ვიქნებით, — ფიქრობს უმეცარი; მაგრამ სურვილთა კიბე უსასრულოა და მასზე მოხტუნავე არსება ისე გალევს სიცოცხლეს, სულს ვერც მოითქვამს ხეირიანად. ხოლო როდესაც პირადი ბედნიერების საცდური ძლეულია, მაშინ ჭეშმარიტ თავისუფლებას იმკვიდრებს კაცი. და მაშინ ბედნიერება, სიკეთე, ჰარმონია გარემოებარე რაიმედ კი აღარ განიცდება, არამედ შინაგან მოცემულობად, ინდივიდუალურიც რომ არის და თან ბუნების ღიდ ჰარმონიას, სიკეთეს, თავისუფლებას, ღვთაებრივს რომ არის შერწყმული.

ზღვა ხმაურობდა ყრუ ხმაურობით,
ანძა გრიგალის მეთაურობით
მოგზაურობდა.
ძარღვებს თანდათან ეს უცნაური
სწენდა, არღვევდა აურზაური.
ზღვა ხმაურობდა.
ძარღვებში სისხლის წვეთი ყოველი,
იმ სიმფონიის ვერდამტოველი,
გრიგალს სწყურობდა.
დენის ყოველი მცირე ატომით,
ძალგამეტებით, ძალგადაკედლომით
ზღვა ხმაურობდა.
და მე ვიგრძენი უეცრად, მკაცრად,
რომ არა ფერფლად და არა ნაცრად
დღეთ წინაურთა,
არა ჩემს გარეთ, არა რამე სხვა,
არამედ ჩემში ახმაურდა ზღვა,
ზღვა ახმაურდა.

ეს ლექსი იმიტომაც შეგახსენეთ, ზაზგასმით აღგვენიშნა

კიდევ ერთხელ: ბედნიერება, სიკეთე, ჰარმონია, თავისუფლება — ნეტარი განცხრომა კი არ არის, მიწყივი, დაუცადებელი ქმდებაა, ვაჟკაცური კვეთება, შემართება და გადალახვა. ასე ვაჟკაცურად შემართული სული მართლაც ბობოქარ ზღვას ემსგავსება.

და კიდევ:

წვიმამ გადილო, მთლად გაბრწყინდა ხე და ხეხილი, მუხლი მგზავრისა ჭრის კიბეებს მთისას კეცებრივს. ტყე, ბილიკები და ლატფარის უღელტეხილი, მხოლოდ ხევის ხმა, ანუ ყეფა მწეწარ-მეძებრის. უეცრად კლდეზე შეენებასა ვხედავ ზეცებრივს, დგას, როგორც ჯილა კაეკასიის მთების მჭეხარის, — იგი ჯიხვია — სიმბოლო აზრთ გაასკეცების, თავისუფლებას, სიამაყეს იგი შეჰხარის. გვიყვარს ბუნება, ცისარტყელა მოჩანს ტეხილი, ნაზი საგანი არემარეთ თვალმიცეცების. ჯიხვს ცისარტყელა მწყობრ რქებზე აქვს გადაგრეხილი, დიდი იმედი მას შეიდფურად ზედ ეეცების. პაეროვანი სიდიადე ფერად ლერწების, სიმაღლე სალ კლდის, თმათეთრის და ქიმნამეხარის, — თავისუფლებას, სიამაყეს ჯიხვი შეჰხარის. გვიყვარს ბუნება, მთა გუგუნებს გულგაღელილი, მარადი მტერი დაცემის და დანამცეცების, მაღალი კოშკი და ისევ ტყე გაუჩხელი, თავშესაფარი და ბუნაგი დაღლილ მხეცების. ჯიხვი სჯის: არა, ბუნების გზა არ ილენება, ვერც წარსულისთვის ჭრიდეს ძალა ვერვის, ველარის. სალამოვდება, მთებს ირიბი ჩრდილი ეცემა. თავისუფლებას, სიამაყეს ჯიხვი შეჰხარის. ჩამოჰკარ ჩანგებს, ჭუნირისა ხმა უყვართ ლექსებს, იმღერე ჯიხვზე სიმღერები გულუტეხარის, ჯიხვი ღირსია დათმობის და მიაღერსების — თავისუფლებას, სიამაყეს იგი შეჰხარის.

ასე შიგნიდანვე იძლია სიყრმიდან დაყოლილი და შემდეგ მსოფლმხედველობრივ ფაქტად ქცეული მარტოსულობა. რადგან სიმარტოვის განცდა იმის შედეგად აღიძერის, რომ კაცი გათიშულია

დანარჩენი სამყაროსგან, უცხოოდ მიაჩნია იგი. ხოლო როდესაც პიროვნება შეიცნობს, რომ მისი სულის ვიბრაცია აბსოლუტურად შეეხამება დანარჩენი სამყაროისას, სამარადისოდ არის მასთან შერწყმული, მეტიც – თვითონ და სამყარო თურმე იმ ზომამდე თვისნი ყოფილან, უერთმანეთოდ ვერასგზით ვერ იარსებებენ, რომელიმეს გაუცხოების შემთხვევაში უმაღლესი ირღვევა ყოველგვარი სისრულე, სიკეთე და პარმონია („მზე უშენოდ ვერ იქნების, რადგან შენ ხარ მისი წილი“, – როგორც რუსთაველი იტყოდა), როდესაც კაცი ამას შეიცნობს, სიმარტოვის განცდა თავისთავად უნდა გაჰქრეს.

სწორედ ასეთ სულიერ ვითარებას მოჰყვა სულ სხვაგვარი მსოფლშეგრძნება. თუ წინათ ოდენ საკუთარი პიროვნების პრიზმიდან სჭვრეტდა ყოველსავე და მოკლდეთათვის მიუწვდომელ სამყაროულ მიმართებებს მხოლოდ წამიერად იშინაგანებდა ლექსის მეშვეობით, ეხლა ამ მიმართებებს შეერწყა თვითონაც, მეტიც – თვითონვე იქცა ერთ საოცარ მიმართებად, იმ საოცარი რიტმების მფლობელად, რომელთა მოხელთება შეუძლებლად მიაჩნდა, რადგან მხოლოდ თავისთავს გარეთ ეგულებოდა ის რიტმები.

თუ წინათ გარესამყაროს იმ თვალთ გვაჭვრეტივინებდა, როგორითაც თვითონ გამზერდა, და სუბიექტ-ობიექტის ვიბრაციათა ყოველი სხვაობა მოურიგებელ კონფლიქტს აძლევდა დასაბამს, ეხლა ეს სუბიექტი და ობიექტი – თვითონ და გარესამყარო – თანხვედრილი ვიბრაციით, გონების დამკარგვინებელი მთლიანობითა და სისრულით წარმოდგენენ ჩვენს წინაშე, მათი გამთიშველი ზღვარი ლამის წარიხოცა. ეს იმას კი არ ნიშნავს, თითქოს პიროვნება უკვალოდ განზავებულიყოს ამ სამყაროში. პირუკუ – სწორედ ეხლა მიაღწია ამ პიროვნებამ მანამდე არნახულ სიმაღლეს, იმ მწვერვალებს, სიყრმიდანვე რომ სდევდნენ, ეძახდნენ და იზიდავდნენ მაგიური ძალით, სწორედ ეხლა იქცა ეს პიროვნება შინაგანად დაუბზარავ, დაუხლჩიელ მთლიანობად. ოღონდ ეხლა საკუთარ არსებას კვლავინდებურ ყურადღებას აღარ აპყრობდა, მზერაც და სმენაც იქით ჰქონდა მიმართული, საიდანაც პიროვნულზე

განუზომლად აღმატებული, ელვარე და მჟღერი ფერები და ბგერები მოედინებოდნენ. ხოლო რადგან გაუწყაფავ მზერასა და სმენას იმ ფერთა და ბგერათა აღქმა არ ძალუდვა, თავად შუამავლის როლს სჯერდებოდა, რათა მოკვდავთათვის ზარდამცემი სამყაროული ვიბრაციები გაეშობლიურებინა, ახლობლად, ინტიმურ შესაგრძნობად, თვისად ექცია მოძმეთათვის.

ვით არ მიყვარდეს სამშობლო ღამაჲ
და სურნელოვან ველებით სავსე!
ნანგრევი, რაიც სცდება აკლდამას
დაუცხრომელი მდინარის ხმაზე.
ვეტრფიალები მაისის საფლობს,
კორდებს საირმეს, ველებს სათაფლოს,
აფერადებით რომ სცდება დაბლობს,
მიდის თანდათან და ადის მთაზე.
მუდამ ხმაურობს კელავ, უწინარეს
ჩემთვის მყინვარის გიჟი მდინარე
(მასთან ყრმა ვიყავ და ანცა ყრმა ვარ!) —
მოუსვენარი, დაუძინარე.

ვით არ ვუმღერდე გაშლილს უვრცესად
უმშვენიერეს ჭალას და ტყესა,
ასე რომ ელავს იმათი ზეცა,
იმათი ზეცა პირმომცინარე.

ვით არ მიყვარდეს, ვით არ მათრობდეს
მოზიბინეთა ამ არეთ ბედი.

ეს არის ღვიათ, ეს არის ვარდთა,
ეს არის შქერთა უსაზღვრო ტბეთი.
თვალს როგორ მოვნყვეტ, თუ ვით მუხა შორს
დაფიქრებული გასცქერის მთა-გორს,
როგორ გადახსნის თვალწინ პორიზონტს
ასწლოვანი ხის მოხრილი ქედი.

მე მუდამ ვიგრძნობ, ვით მშვენიერ ფრთებს,
ალაგზნებს ვერხვებს ჩრდილ-ფერიები
და დაეცემა ყანებს და ვაზებს
უუღურჯესი, ვინემ იები.

როგორ არ გავყვე ფრენად ცვლილ რონინს,
 მოგონებების ტალღათა კონას,
 როს დავინახო კავკასიონის
 უამაყესი ბრგე რელიეფი.
 ვით არ მაგზნებდეს დაბლიდან ნელი,
 სიამეთ მგვრელი შეხება ქროლვის,
 დასაბამიდან უარმყოფელი
 ყოველნაირთა კედომათა ჟრჟოლის.
 მშობლიურია, გარს რომ მევლება,
 ხალისიანთა ნიათ ქველება,
 თაებრუდახვევა და სურნელება
 გადასარეად ცოცხალ ფოთოლის.
 კარგი მიდამო აღმართ-დაღმართით,
 ვინმე იმნაირს ვერ ნახავს ეზოს,
 რომ ხე არ ერგოს და ია-ვარდი
 და სილაჟვარდე გარს არ ეთესოს.
 ეხლაც იქ ვდგავარ, სადაც მრავალ ხის
 პაეროვანი თრთის ძონეული
 და ილუშება წარბი ძველ ციხის,
 კედელს ხშირ-ხშირად სუროხვეული.
 ეხლაც იქ ვდგავარ, ლორღზე, ხეებზე,
 მწვანით დაბურულ მოსახვევებზე,
 სად ყოველ ბიჯზე მდგარ ნანგრევებზე
 აფეთქებული ჩქეფს ბრონეული.
 ეხლაც იქ ვდგავარ... ფეხგადადგმაზე
 რაც კი წუთია და ნაბიჯია,
 თითქოს ამ წმინდა, სპეტაკ ადგილზე
 თანდაყოლილი რამე ნიჭია —
 დგას დილდილობით შეურხეველი
 უნარნარესი ალვათა ნელი,
 მუხები ძველი, ცაცხვები ძველი,
 ძელქვები ძველი და გლედიჩია.
 როგორ დავტოვო ყოველივე ეს,
 რაც უჩვეულო მშვენებას ახვევს
 ამ საოცარი მიდამოს ისეც
 უბურუსო და უღრუბლო სახეს!

ოდეს ფერი ცისამ საყვარელ გზებს
 გადუფინება და დაანათებს,
 კიდევ უფრო მეტ მშვენებას მატებს,
 მეტ სიდიადეს და სიამაყეს.
 მე არ გავცვლი გზას, რომლის ნარსული
 თვალუნდენელი წელინადთ ტყეა,
 უხსოვარ ხნიდან დროგადასული
 აქ დარჩენილი მისი სახეა.
 ამბობენ, თითქო სამი ათას წლის
 და იქნებ მეტთა მანძილთა მწვდომის
 მომსწრეა იგი მრავალი რისხვის,
 მრავალი ცეცხლის, მრავალი ომის,
 ამბობენ, თითქო ამ გზების წინა
 ან დანგრეული ზღუდე და ბინა
 უფრო ძველია, ვიდრე ათინა
 და უფრო ძველი, ვიდრე თვით რომი.
 როგორ დავტოვო და ნაილოს დრომ,
 რომელიც გზნებათ მრავალთ სანყვია,
 იქ რომ კორდია და იმ კორდზე რომ
 გადარჩენილი სამი ცაცხვია —
 ის სამი ცაცხვი... მათ ქვეშ შთენილთა
 აღფრთოვანებათ, იმედთა შლილთა
 და ოცნებათა გადახდენილთა,
 ჩემთა ოცნებათ გროვა აწყვია.
 იქ ძველისძველი, უხსოვარ ხნობის
 რაც კი ბილიკი და ნანგრევეა,
 მათ ჩემი ყრმობის, საოცარ ყრმობის
 უნელებელი ოხვრა ჰხვევია.
 ნანგრევი! როგორ მიყვარდა მე ის...
 რამდენი სევდის, რამდენ სიამის
 მე დაფიქრებულს, ვინ უნყს, რა ნვაში
 მღელვარე ღამე იქ მითევია...
 როგორ არ მიყვარს გაშლილი ფარად
 კედლებზე, კარად, ფერფლზე იმ დროის —
 ღელავს მთელი ტყე, მთელი ზღვა მარად
 მწვანე ხეების, მწვანე სუროის.

იგი მკვიდრია, რაც მათ შრიალა
ჩემს სიყმანვილეს შთაბერეს ძალა,
ჟამმა ხელით ვერ გამომაცალა
იგი ტყბილი თუ მწარე ფიალა.
მედგრად! გრძნობამ ნინ რომ გაინიოს
მეშინის ვისი, მეკრძალვის რაის?
ამ ნანგრევებთან მშობლიურ სიოს
მარად ეუპოვით უჭკნობელ მაისს.
და მგზნებარ ხელით ჩართულ-გადართულს —
რით კაცი გულში ხანჯალს ჩაიგებს —
ვინაც გაიგებს ჩუქურთმას ქართულს,
ის პოეზიას ჩემსას გაიგებს.

იხლა იგი საკუთარ თავს აღარ ეკუთვნოდა. პირადული იძლია. რასაც ქმნიდა, საკუთარი არსების, პოეზიის ზეობისთვის კი აღარ ქმნიდა უწინარეს ყოვლისა, მოძმეთა თვისთა სწირავდა მსხვერპლად: „შენი, სამშობლო, მსასოვარი ჰა, ჩემი ჩანგი... ჰა, ჩემი გულიც...“ ეს დეკლარაციული სტრიქონები ცოტათი უფრო ადრე, 1934 წელს აღმოთქვა, ხოლო მათი ნამდვილი რეალიზაცია აქ განხილულ ხანაში დაიწყო. რადგან სწორედ ამ ხანაში ჩასწვდა უმთავრესს: სამშობლო იდეალად ქცეული ცნება კი არ იყო მხოლოდ, სამშობლოს ცნება, პირველ ყოვლისა, მისთა მოძმეთ გულისხმობდა, ვისთვისაც სიძნელე გზისა უნდა გაეადვილებინა, იმ მოყვარეთ, რომელთათვის სიკედილიც „თამაშად და მღერად“ უნდა მიეჩნია: სამშობლო, უწინარეს ყოვლისა, იყო ხალხი — „მარად მოქმედი ხალხი, მარად მოძრავი ხალხი, შეუცდომელი ხალხი, ხალხი და მხოლოდ ხალხი“. უმთავრესი, რაც წინაპართაგან ისწავლა, ეს იყო სწორედ.

ერის უშინაგანეს არსებას ადრევე იყო წვდომილი, ამ არსების განცხადება იყო მის პოეზია. ოღონდ მსოფლმხედველობრივად სწორედ იქ ემიჯნებოდა სამყაროს, სადაც მის მიერ დამკვიდრებულ დიდებულ ჰარმონიაში ინდივიდუალურად ნაგზნები სამშობლო კი იყო შერწყმული, მაგრამ სამშობლოს ცნების უპირველესი მატარებელი — ხალხი ოდენ გუჰანით, ოდენ ბუნდოვნად

იგულისხმებოდა. ხალხის სამოქმედო ასპარეზი მისთვის დიდხანს წარმოადგენდა ამოუცნობ, გაურკვეველ სფეროს, ქაოსის საუფლოს. და ამ წინააღმდეგობის მოუგვარებლად მისი პარმონია ვერასგზით ვერ იქცეოდა თავისთავში დასრულებულ რაიმედ. დიდხანს აწვალებდა ეს შინაგანი დაუსრულებლობის განცდა და, როცა სძლია, ენით უთქმელი ბედნიერების მოზღვავება იგრძნო. ეხლა გულმშვიდად შეეძლო სიკვდილს შეგებებოდა, როგორც ძველად იტყოდნენ — „შესძენოდა ერსა თვისსა“.

მაგრამ არა! სწორედ ეხლა მოჭარბდა სათქმელი, იმნაირ საკვირველ რიტმებად მროკველი, ლამის სადავეები ველარ დაეჭირა, ლამის მთლიანად გადაელეკათ ამ რიტმებს თვითონაც, მისი განცდებიც, აზრებიც, ხილვებიცა და ჩვენებებიც. ერის სული, იგივე სამშობლოს სული, კიდევ ერთხელ, ახლებურად გადმოსკდა ამ რიტმებით და ვრცელი სადინარი გაკვალა მის პოეზიაში.

მონმე იმ ყრმობის, კვლავ შუა ჟამთა,
სხვა მთათა შორის შვენის შუამთა.
მრავალთა ნამთა სჯეროდათ, სნამდათ
ძველი შუამთა, კარგი შუამთა.
დევს პგავდა ნამდვილს მუხა იმ გზაში.
ერთხელ იმ ადგილს — იმ შუამთაში,
სად ჩანდა ჩრდილი, გზად შედგა ნყვილი,
იმერი ზრდილი — ქალი და ვაჟი.
ვითარცა სევდა რამ იდუმალი,
რალაც აგზნებდა ორთავეს ალი.
მომსკდარ ღვარებად ცრემლთ მდულარებით
ვაჟს მწუხარებით ეტყოდა ქალი:
— ტარიელ, ბნელა, ეზო პგავს ქუჩას,
შემოდის ყველა, ვისაც გზად უჩანს...
რა გითხრა ერთგულს? ნიგნი ნაილეს,
შენს გარდა ჩემს გულს ვერვინ გაიგებს.
არ იცის ყველამ, რა დარდი მწველად
მწვავს, გულში ბნელა, დარდი ნამიღებს.

მაგრამ რა ვუყოთ, რომ დაღამდება,
 დრო უპასუხოდ არ დაამდება,
 ასეა ჟამი — მისდევს ნამს ნამი,
 ლამის ნამნამი ახამხამდება.
 მოედოს აგრეც გზას ჟრუანტელი,
 მაინც ვერ ჩაქრეს ჩვენი სანთელი.
 იტყვი: არს რაცა — არის სიზმარი...
 მეტყვი? მითხარი
 დუმილით ვით ხარ... მოდის, ენთება,
 ტარიელ, მითხარ, რომ გათენდება...
 — თამარ, ამიერ გზათ მონა ვიქნე...
 — მაშ ვლი სულიერ ვენახთა წინდვით!..
 — თამარ, ჯერ უვლელს მოვივლი ტყე-ველს...
 — წიგნი, ტარიელ, ტარიელ, წიგნი!

ეს არის დასაწყისი პოემისა „მშვიდობის წიგნი“. პოემა ხუთმარცვლიანი ლექსითაა დაწერილი (აქ ადგილის სიმცირის გამო ათმარცვლიან ლექსად წარმოვადგინე მოტანილი ნაწყვეტი — ორ-ორი სტრიქონი თითო სტრიქონად გაერთიანდა). მისი მეტრულ-რიტმული სტრუქტურა ძალზე უჩვეულოა, რასაც, უწინარეს ყოვლისა, რითმათა წყობა კმნის: რვასტრიქონიან სტროფში გარითმულია პირველი-მესამე, მეორე-მეოთხე-მერვე და ცალკე ერთად — მეხუთე-მეექვსე-მეშვიდე სტრიქონები (ababcccb). ზოგჯერ ეს წყობა ოდნავ იცვლება — პირველი-მესამე სტრიქონები ერთიმეორეს არ ერთმება (abcbdddb).

რითმათა ამგვარი წყობა, სტრიქონთა სიმოკლე, რიტმის სიმძაფრე, დინამიურობა ლექსს გაუგონარ ექსპრესიას ანიჭებს. გინდაც დაოთხილი ბედაურით მიჰქროდეთ. იგივე თვისება გამოირიცხავს პოემისთვის ტრადიციულად მიჩნეულ ეპიურობას, დინჯ თხრობას. ოღონდ ამ ფაქტის კონსტატაციით დავკმაყოფილდეთ — თანადროული პოემის სპეციფიკისთვის გამართულ საკმაოდ აბნეულსა და კიდევ უფრო მეტად მოსაწყენ პაექრობაში ნუ ჩავერთვებით. მით უმეტეს, „მშვიდობის წიგნის“ ირგვლივ ამტყდარი პოლემიკა (უმეტესწილად ზეპირი — მწერალთა, ფილოლოგთა,

პოეზიის მოყვარულთა შორის) სულ სხვა მხარეს იყო წარმართული: სადაოდ აქციეს ნაწარმოების მხატვრული ღირსება. ზოგიერთისთვის „მშვიდობის წიგნი“ იყო მდარე ლექსით შესრულებული აბდაუბდა, რომლიდანაც კაცი აზრს ვერ გამოიტანდა. არ დაგიფარავთ — ამ შეხედულებას ადგა არაერთი სახელმძღვანელო პოეტი და ავტორიტეტად მიჩნეული სპეციალისტი.

მწერლობა, პოეზია სანახევროდ გემოვნების საქმეა-მეთქი, მოგახსენეთ ზემოთ. ამიტომ ნურც ამ კამათს გამოვედევნებით, მით უფრო, თუკი ეს პოემა არ წაგვიკითხავს ან, ამ წუთას ხსენებულ სახელმძღვანელო პოეტთა და ავტორიტეტად მიჩნეულ სპეციალისტთა მსგავსად, მხოლოდ ზერელედ გადაგვითვალისწინებია და შემდეგ გულმოსულებს მოგვისვრია კუთხეში. ვინც ამ ამბით დაინტერესდება, გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა 1957 წელს გამოცემული მერვე ტომი მოძებნოს და წაიკითხოს „მშვიდობის წიგნი“ (თუ საამისოდ შეექნა საქმე — ცოტათი ძალაც დაატანოს თავს). ოღონდ ერთი რამ უეჭველად გაითვალისწინოს: პოემა სრული სახით ჯერაც არ გამოქვეყნებულა; ხსენებული ტომის გამომცემელნიც იმ აზრისანი იყვნენ, ეს რაღაც დომხალი არისო, ასე რომ გალაკტიონ ტაბიძეს, როგორც გამორჩეულ პოეტს შეშვენოდა, პატივი დასდეს, სულ ველარ გააწბილეს და პოემის დაახლოებით ნახევარი (თუ ცოტათი ნაკლები) დაუბეჭდეს თავისივე თხზულებების მერვე ტომში. სრულად „მშვიდობის წიგნი“ ამჟამად გამომავალი აკადემიური გამოცემის ერთ-ერთ ტომში იბეჭდება.

თვითონ პოემის ავტორს რაც შეეხება, სულ სხვა შეხედულებისა იყო, მისი აზრი სავსებით თანხვდებოდა ამ წიგნის ავტორისას (უკაცრავად, იმის თქმა მინდოდა, ამ წიგნის ავტორის აზრი სავსებით თანხვდება-მეთქი პოემის ავტორისას). აი, რა ჩაწერა დღიურში 1956 წლის თებერვალში, როცა ბოლოს და ბოლოს, როგორც იქნა, თავი მოება „მშვიდობის წიგნის“ ხელნაწერის რეზინგტონზე გადატანას: „მანქანაზე გადაბეჭდილი წიგნი, რომელიც მსოფლიო სახელს მოიპოვებს“.

არქივში მიკვლეული მასალა ცხადყოფს, რომ ამ ნაწარმოებზე მრავალი წლის მანძილზე მუშაობდა (1947 წლიდანვე, თუ უფრო ადრიდან არა). საფიქრებელია, რომ მისი იდეა 1940 წელსვე უნდა ჩასახვოდა. ამას მოწმობს აკადემიური გამოცემის მეოთხე ტომის 225-227-ე გვერდებზე დაბეჭდილი ლექსი „იო-ველიადა“, რომელიც ასე იწყება:

არის ევროპის
ზღუდეთა თანა
ერთი მცირეზე
მცირე ქვეყანა.
ქვეყანაც მცირე,
ცხოვრებაც მცირე!
დაჯექ, იტირე...
იტირე, ნანა.

დაუკვირდით რითმთა წყობას (abcbbdddb). ამ წყობით თითქმის არც ერთი ნაწარმოები არ შეუქმნია, „მშვიდობის წიგნის“ გარდა. ზოგიერთი სხვა მონაცემიც გვაფიქრებინებს, რომ ეს ლექსი (უფრო სწორად – რომელიღაც უკვე დაწერილი თუ ჩაფიქრებული ნაწარმოების ნაწყვეტი), მიუხედავად იმისა, რომ მასში მოთხრობილი ამბავი ევროპას, პარიზს უკავშირდება, „მშვიდობის წიგნის“ ჩანასახი თუ პირველსახე უნდა იყოს.

თუკი ამასობაში თქვენ სულ მთლად არ დაგავიწყდათ პოემის მოტანილ დასაწყისში ხსენებული ქალი და ვაჟი, – თამარი და ტარიელი, – უმთავრესს მივუბრუნდეთ. ეს სახელები, რაღა თქმა უნდა, შემთხვევით არ შეურჩევია ავტორს. ტარიელი ის პიროვნება იყო, ვინც კაცთაგან გაუგონარი ტანჯვისა და გმირობის მეოხებით შეძლო ბოროტება დაეთრგუნა და სიცხადედ ექცია ის ფარული, საიდუმლო სიბრძნე, რომ სამყარო სიკეთის ზეობისთვის არის გაჩენილი. ხოლო თამარი, მოგეხსენებათ, ის პიროვნება იყო, ვინც რუსთაველი „ვეფხისტყაოსნის“ შესაქმნელად შთააგონა. აქაც, „მშვიდობის წიგნშიც“, თამარი არის შთამაგონებელი (ანალოგია უფრო შორსაც წავა, თუ გავიხსენებთ,

როგორ გააგზავნა უცხო მოყმის საძებრად ავთანდილი თინათინ-
მა, ვისი პროტოტიპიც იყო თამარი. ფაქტიურად ამით დაიწყო იმ
აზრის საქმით, ქმედებით განცხადება, რომ ბოროტება არაარსია,
ძირი არ უდგას).

თამარი ავალებს ტარიელს – წიგნი უნდა მოძებნოს, დაკარ-
გული წიგნი; უამისოდ ვერ გათენდება, ირგვლივ გამეფებული
წყვდიადი, ბოროტება ვერ დაითრგუნება.

რა არის წიგნი? სამშობლოს, ერის მიტაცებული, დაკარგული
სული, რომელიც ისევე უნდა გამოიხსნას „მშვიდობის წიგნის“
ტარიელმა, როგორც „ვეფხისტყაოსნის“ ტარიელმა გამოიხსნა
ქაჯთაგან მიტაცებული ნესტანი (აქ აკაკი წერეთლის „ჭაღარაც“
გაიხსენეთ!).

ეს დიდი მისია მხოლოდ მიწყვი, დაუცადებელი ქმედებით,
თავდადებით, საკუთარი თავის მსხვერპლად მიტანით შეიძლება
აღსრულდეს. ოღონდ საგულისხმო კიდევ ისაა, რომ თამარი ამ-
ბობს: „მაშ ვლი სულიერ ვენახთა წინდვით!“ ხალხმა, ერმა თვი-
თონვე უნდა მიაკვლიოს გაუჩინარებულ სულს, მისი მარადი მო-
ქმედებით ცხადი უნდა შეიქნეს, რომ „არს რაცა – არის სიზარი“
მხოლოდ მაშინ, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც არ ხორ-
ციელდება ეს ქმედება, როდესაც ერის უშინაგანესი არსება არ
ვლინდება, არ შეერწყმის მის ყოფას და, ამის შედეგად – „ბნელა,
ეზო ჰგავს ქუჩას, შემოდის ყველა, ვისაც გზად უჩანს“.

მამასადამე, „მშვიდობის წიგნი“ მოაზრებულია, როგორც პან-
ორამა ერის წარსულისა მის მთლიანობაში. წინა პლანზე აქ
დგას ერი, ხალხი, რომელმაც თვითონვე უნდა მოუაროს თავის
სატკივარს, მიაკვლიოს ჟამთა სიავის შედეგად დაკარგულ, გაუჩინარე-
ბულ საკუთარ არსებას, საკუთარ სულს. ტარიელი, სიმბოლური
სახე ერის, ხალხისა, წიგნის ძებნისას გარდასხეულდება სხვა-
დასხვა პირად: ხან ბობოქარ ზვირთებს შებმული მამაცი მენაქეა,
ხან – წყლის საზარელი მოვარდნისგან თანასოფლელთა მხსნე-
ლი, ხან – მონასტერს შეფარებული ბერი, ხანაც, წარმოიდგინეთ,
– ლუარსაბი, სწორედ ლუარსაბი, როგორც განსახიერება ჭამა-

სმაზე, სომატურ მოთხოვნილებათა გულხარბად დაკმაყოფილებაზე დაყვანილი, პირად სიაშოვნებებს უზრუნველად, დანაშაულებრივად თავმიცემული, უნუგემოდ დაცემული ცხოველური ყოფისა.

აი, როგორ არის მოთხრობილი ტარიელის გალუარსაბების კოშმარი (დედნის ხუთმარცვლიან სტრიქონებს ამჯერადაც ათ-მარცვლიანებად ვაერთიანებ):

გადაცმულ არის ან სხვისი კაბით,
რომ იჭვის არვის მისცეს საბაბი —
ლუარსაბ პქვია, ნამდვილად კია
ტარიელია, რის ლუარსაბი!
ეხლა სხვა რამე... ან სულ სხვა სოფლად
ზის ლუარსაბი, არც ისე ობლად,
თითქოს ლუარსაბს ღომის გარდა სხვა
არ სჯერა, არ სწამს რამ წუთისოფლად.
რალაც კუპრიანს, უმადლოს, ყისმათს,
დღეს შეუპყრია, როგორც თილისმას,
გრძნობს სითბოს, პაერს, ვით რამე დაირს,
თან ასეთნაირს ხედავს ვით სიზმარს:
...ინყება დიდი რამ წვეულება,
ხონჩებით მოაქვთ ხორცეულება,
შემწვარი ღორი ერთი და ორი,
აი, როგორი განძეულება!
მოაქვთ მწვანილი, ფხალი ან რამე,
აქ მოტანილი, რომ რომელსამე
ატანენ ნიგოზს... ჩამოირიგოს —
პირველი იყოს, გინდა მესამე.
ყოველივე სხვა მოაქვთ ხონჩებით,
რომ დაინყოთ თელა, აქ ჩამორჩებით,
ფრინველს და ნადირს ვადის შესადარს
შეხედავთ სადაც, რიცხვს ვერ მორჩებით.
ყოველივე ეს ყველას ეყოფა,
მიპყვება დღეებს ამგვარი ყოფა,
და შამფურები, როგორც შუბები,
ნუ ეხუმრები, ჯარად ეწყობა...
აქ სხვაა ზეცა, აქ სხვა ქარი პქრის.
ისევ მიეცა ტარიელი ფიქრს:
„აქ ეხედავ ბეცებს, თვალს რას აცეცებ,
აქ ნიგნს დაეძებ? აქ რა უნდა ნიგნს?“

მონასტერს თავშეფარებული ბერიც ვახსენეთ. ავტორი მხოლოდ ეკლესიის მსახურთ არ გულისხმობს. იგი ემყარება იმ ცნობილ ფაქტს, რომ ძნელბედობის ჟამს, როდესაც ქვეყანა მტრების მიერ იყო გაქედილი და ყოველი ჯურის უკეთური შიგ ქუჩასავით მიმოდრიდა, ერის სულიერი მოძღვარნი, მწიგნობარნი, მოაზროვნენი, ერის სულის მძებნელნი შორს, მიუვალ სანახებში გაშენებულ მონასტრებს შეეხიზნებოდნენ ხოლმე. პოემის ეს ადგილიც გავიხსენოთ, იმითაც საგულისხმო, რომ ამბის საერთო მდინარეებაში ავტორიც ჩაერთვის და თითქოს მონაწილე ხდება ერის სულის მიკვლევის დიდი მისტიერიისა:

აი სენაკი მონასტრის ჩვენის,
აღმაფრენა კი მთას ვით არ შვენის!
გული დასწვია, სტავრა აცვია,
თარო სანყვია ნიგნების ფენის.
რომელს არა გზა, — პქვია გზა ნმინდა,
სენაკი მე სხვა არ მაქვს, არც მინდა,
აქ სული ფრენდა და ნათელს ჰფენდა —
ნიგნით გათენდა, ნიგნით შებინდდა.
არრა სამოთხედ კოლხეთის გარდა,
სადაც ჩემთა დღეთ აუშვა ფარდა,
მიყვარს აქ წესი და, პა, მიზეზი —
უსაყვარლესი ნიგნის კარადა.
სენაკი მთიდან ღმობას პბადებდა,
შუქი სარკმლიდან მოანათებდა,
ვინ იცის, სადმე აქ მყოფი რამდენ
გათენებამდე ნიგნს არ დადებდა.
სანთელს პმონებდა, მის შუქზე წერდა,
შთააგონებდა რასაც კი ღმერთი.
სევდა, ხალისი, რწმენა, სინდისი,
სიცოცხლე მისი — ნიგნია ერთი.
გულმოდგინედ სხვა ნიგნს გადასწერდა...
რამდენი სიტყვა, რამდენი გვერდი,
რა გულის ძგერით, იმ სიტყვით ბგერით.
ხელით ნაწერი და ყდახავერდი,
მასაც კვლავ ხელით გადუწერიდა...
ო, როგორ შველი ნიგნს, ივერია!

დიდია ძღვენი სინათლის მფენი,
 რაც ქვეყნად შენი ხელნაწერია.
 იქ დაშვრენ შენდა წმინდა მამანი
 ბჭესთან, სად ფშვენდა იასამანი.
 მტებელმან ლამის დაძლიოს ლამის
 ვინმე მონამის დიდი საგანი.
 ლამით რიგ-რიგად ძლივს მბუჟტავ სანთელს
 ანდობდნენ გრიგალს და კორიანტელს,
 მოხდიდნენ ძაძას უძველეს ტაძარს,
 მას, უზარმაზარს რომ ჰგავდა კანდელს.
 ამოდ ხვალის ამოება
 ებრძოდა ხალისს, სდევდა დროება:
 ჩნდა წიგნის ყდაზე — ბარად თუ მთაზე
 განვლილი ასე სანუთროება...
 მზე — ივერია, გმირების ხვედრი
 ბედნიერებას მისას ვის ვედრის?
 იგი, ვინც იცის ამ ძვირფას მინის
 ძალა-სიმტკიცე და ხმალი მკვეთრი
 მიეც მას ბოლოს გონი და ძალა,
 რომ აიშოროს მძიმე ფიალა,
 შხამებით სავსე, რაიცა ასე
 ბედმა მის თავზე დაატრიალა.

* * *

1947 წლის გაზაფხულზე მრავალი თბილისელი ააღელვა კონსერვატორიის შენობასთან გაკრულმა აფიშამ, რომელზეც დაახლოებით ამგვარი რამ ეწერა: „თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის მცირე დარბაზი (გრიბოედოვის ქ. №8), 1947 წლის 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 და 18 მარტს საქართველოს სახალხო პოეტის გალაკტიონის საღამოები. დასაწყისი საღამოს 9 საათზე“.

გალაკტიონის დეკადა! — ღაირზა ქალაქში ხმა. დაიძაბნენ და რაღაც საოცრების სახილველად თუ მოსასმენად განემზადნენ პოეზიის მოყვარულნი.

მაგრამ არავითარი დეკადა არ შემდგარა. დეკადა კი არა, ერთი საღამოც არ გამართულა და გაწბილებულ, გაოგნებულ ხალხს პირველსავე დღეს უკან გაბრუნება მოუხდა. ვინ იცის, რანაირი ხმები არ გაერცეულა ამ ამბავთან დაკავშირებით, ვის არ აბრალებდნენ დეკადის ჩაშლას. ყველანი გულს ვიყავით შემომსკდარნი, ვბობოქრობდით, ვილაცებს ვგმობდით, მიწასთან ვასწორებდით...

გვიანლა მიეხვდით და ღმერთს მაღლიც შეეწირეთ, რომ ის ახირებულად ჩაფიქრებული დეკადა არ მოწყობილა. თქვენმა მტერმა ისმინა გადაბმულად ათ საღამოს ლექსები, ისიც სცენიდან წაკითხული გალაკტიონის ლექსები და ისიც ზოგიერთი მსახიობის მიერ ათრთოლებულ-ანარნარებული ხმით წაკითხული ლექსები. თავად ავტორის დეკლამაციურ ოსტატობას ხომ ნულარ იკითხავთ! გაწბილება მაშინ უნდა გენახათ, ის დეკადა მართლა რომ შემდგარიყო. გალაკტიონი კი არა, საკუთარი საღამოების მოწყობაში დიდად დახელოვნებული და გაწაფული კალმოსნებიც სამუდამოდ მოიჭრიდნენ თავს, მსგავსი დეკადის ჩატარება რომ ამოეჭრათ გულში.

გალაკტიონ ტაბიძის ლექსთა სცენიდან კითხვა და მოსმენა იმთავითვე განწირული საქმეა. ქართული პოეზიის ერთი ყველაზე დიდი ოსტატი სულის უინტიმურეს ვიბრაციათა წედომისა თავისი ყოველი ლექსით გინდაც უღრმეს საიდულოს გიმხედდეთ. ზოლო საიდუმლოთა საჯაროდ გამოჭენებისას, მეტი რომ არ ვთქვა, დათრგუნვილნი რჩებით რაღაცნაირად. ეს ლექსები თავისთავად მოითხოვენ ინტიმს, თავის გათავისწინებას, ფსიქიკის განსხვავებულ დაუნჯებას, რაც ვერაფრით ვერ ხერხდება ხალხმრავალი აუდიტორიის თანდასწრებით. მეორე, მესამეხარისხოვანი პოეტები გაცილებით მძლავრ აპლოდისმენტებს აართმევენ ამ აუდიტორიას მარჯვედ მოქმედი წყალწყალა ფრაზებით, ვიდრე გალაკტიონის ლექსი. ამ ლექსთა სასიმღეროდ ან მუსიკალურ ნაწარმოებად ქცევის არ იყოს. მათში თავისთავად არის ისეთი მუსიკა, ვერავითარ დანამატს რომ ვერ ჰგუობს. ამ მუსიკას

თავისი კანონები აქვს და ხელოვნების სხვა სახეობის ენაზე მათი გარდათქმა დიდად, დიდად სარისკო საქმეა...

მაგრამ ისევ იმ დეკადის ამბავს მივუბრუნდეთ. ვის დაებადა მისი ჩატარების უცნაური იდეა? წარმოიდგინეთ — გალაკტიონ ტაბიძეს თავად. იდეაც მისი იყო, აფიშის ტექსტიც (არქივში ინახება ქართულად და რუსულად დაწერილი); ნებართვის მიღებაც თვითონვე მოახერხა, ცოტათი ნაგვიანეკად გაუქმებული ნებართვისა.

ეს იყო მხოლოდ ერთი გამოვლინება იმ ლამის საბედისწერო იდეა ფიქსისა, რომლითაც ორმოციანი წლებიდან დაავადდა (ამ სიტყვის სრული, გადაუჭარბებული მნიშვნელობით). მის არქივს რომ ვეცნობოდი, ჩემი ყურადღება ძალაუვნებურად მიიპყრო რაღაც სიების სიმრავლემ. რვეულებში, ალბომებში, ცალკე ფურცლებზე უშენიშვნოდ, უგანმარტებოდ ჩამომწკრივებული იყო მწერალთა, ლიტერატორთა, მოღვაწეთა თუ ჩემთვის სულაც უცნობ პირთა გვარები — ორას, სამას კაცამდე. ერთხელ შემხვდა ამგვარი სია, ორჯერ... ათჯერ... კიდევ და კიდევ... ვერაფრით ვხვდებოდი მათს დანიშნულებას. ერთი კი ცხადი იყო: ამ სიებს თავდაპირველად რომელიმეც ოფიციალური დოკუმენტებიდან იწერდა, რადგან მათი უმრავლესობა ანბანზე იყო გაწყობილი (აბაშელი, აბაშიძე, აბზიანიძე და ასე — ჯაფარიძემდე და ჯიბლაძემდე). შიგადაშიგ, გვერდის არშიაზე სხვა გვარებს ურთავდა თვითონ, ან ბოლოში მიუწერდა ხოლმე. ეს კი გაირკვა, მაგრამ დანიშნულება ამ სიებისა ვერაფრით დამედგინა — რაში სჭირდებოდა მისთვის ისედაც ახლოს ნაცნობ ადამიანთა გვარების ამდენჯერ ჩამოწიკწიკება? უმიზნო გართობასაც არაფრით ჰგავდა ეს ამბავი — ყოველი სია გულდასმით იყო შედგენილი და, ჩანდა, საგანგებოდ აწონილ-დაწონილი.

აღარ მახსოვს, როგორი შინაარსის იყო ერთი მცირე მინაწერი, რომელმაც ახადა ფარდა ამ საიდუმლოს: თურმე ეს იყო სიები იმ ხალხისა, ვინც, მისი აზრით, უეჭველად უნდა დასწრებოდა მის საღამოს, არა მარტო დასწრებოდა — მონაწილეობაც

მიელო... მერედა რამდენი ამდენი საღამო გაუმართესო, — იკითხავთ. საქმეც ეგ არის სწორედ. და კიდევ ის არის საქმე, რომ საღამოს ჩატარების მრავალი ათეული ცდიდან რამდენიმე კი გაუმართლდა, რამდენიმე საღამო კი მოეწყო, მაგრამ არც ერთმა თვანს იმედის გაცრუებისა და მწარე სინანულის მეტი არაფერი მოუტანია მისთვის.

მაინც რას მიელტვოდა, რა სურდა, რატომ ცდილობდა ამნაირად თავგადაკლული უეჭველად საღამოები მოეწყო (გინდ შეხვედრები დავარქვათ, სულერთია)? მანიაკი იყო, სახელისა და დიდების მოხვეჭას მოწყურებული? უნდა მოგახსენოთ, რომ ამ მხრივ მისხალი არ ეშლებოდა — ჩინებულად იცოდა, რა სახელიც ჰქონდა დავარდნილი, ან მას და ან სხვას რამდენად აფასებდა ხალხი. სახელი, დიდება, პოპულარობა არასოდეს მოჰკლებია და ავადმყოფური ეჭვის შემოტევისას ზოგჯერ, იშვიათად თუ მოეჩვენებოდა — საკმარისად არ ვარო დაფასებული, ეს ეჭვი სწრაფადვე უქარწყლდებოდა. ესეც არ იყოს, პატივმოყვარული ალტყინება ვერავითარ შემთხვევაში ვერ აღუძრავდა ისეთ მძაფრ სტიმულსა და ენერგიას, როგორითაც წამოიწყებდა ხოლმე იმ ავადმოსაგონარ საღამოთა თავბრუდამხვევ გაწამაწიას.

არა, აქ ცოტათი უფრო რთულ ვითარებასთან გვაქვს საქმე. ზემოთ ითქვა: ოციანი წლებიდანვე ჩიოდა თავის დღიურებსა და ჩანაწერებში — „ჩემი ხაზი“ არ ესმითო. ოცდაათიანი წლების დამდეგისთვის საბოლოოდ დარწმუნდა, რომ მართლა არ ესმოდათ მისი „ხაზი“ (ყოველ შემთხვევაში — იმ ადამიანებს, ვინც მაშინ ეხივნენ ირგვლივ). ამ „ხაზის“ ხალხისთვის, მასობრივი მკითხველისთვის მართებულად განმარტების წყურვილი იმთავითვე ჰქლავდა. ხოლო ორმოციანი წლებიდან ამ წყურვილმა სიგიჟედმდე მიიყვანა ლამის. რადგან, როგორც ვნახეთ, სწორედ ორმოციანი წლებში ჩასწვდა იმ დიდ იდეას, რომ სამშობლო, უწინარეს ყოვლისა, არის „მარად მოქმედი ხალხი, მარად მოძრავი ხალხი, შეუცდომელი ხალხი, ხალხი და მხოლოდ ხალხი“, რომ ადამიანის, განსაკუთრებით — შემოქმედის ჭეშმარიტი ბედნიერება. თავისუ-

ფლება და სიმაღლე იწყება ხალხის გამო საკუთარი თავის დავიწყებით, თავდადებით, მსხვერპლად შეწირვით. აი, ამ დიდი იდეის ისევ ხალხამდე მიტანის აზრი აწვალებდა, ამას ესწრაფოდა თავგადაკლული, ათრთოლებული, ვიტყვი – წერას ატანილი, შემლილის პათოსით შეპყრობილი. იმ ჭკუაზე აღარ იყო, რომ ეაზრა: ხალხთან მისი ურთიერთობის საუკეთესო საშუალება მისივე წიგნები იყო და არა ტრიბუნა. სცენაზე გამოსვლა თუ აფუჭებდა, თორემ ბევრს არაფერს რგებდა საქმეს. „სამშობლო არ დაივიწყოთ, სამშობლო უმთავრესია“, „არ დაგავიწყდეს ჩვენი ქვეყანა, ყველაფერი რომ გადაგავიწყდეს“, „შეხედე, რა ცაა, ეს არის, რაცაა“, – გადმოსძახებდა ხალხმრავალ აუდიტორიას მიწვრილებული, მთრთოლვარე ხმით. და იყო კანტი-კუნტი, ზოგჯერ ხშირი, ზოგჯერ – მქუხარე ტაში. აუდიტორიისთვის ეს ყოველივე „პატრიოტულ მოტივად“ აღიქმებოდა. მეტი არაფერი. იმიტომ რომ ისეთ სტრიქონებს, როგორიცაა, ვთქვათ, –

სულ ერთი არის: თვე, ნელინადი...

არრა დარჩება რამ საამსოფლო.

სამშობლო მინას მიაქვს მინადი,

მაგრამ უკვდავი არის სამშობლო, —

ამგვარ სტრიქონებს ცოტათი ღრმად უნდა ჩაწვდომა და არა სცენიდან მოსმენა. აქ პათეტიკა სულ არ არის საჭირო, ზოლო უპათეტიკო დეკლამაცია ზოგჯერ მოსაწყენად ეჩვენებათ ხოლმე...

დაახლოებით ამდაგვარი თავსატეხი გაუჩინა თავისივე ნაწარმოებთა ბეჭდვის საქმემაც. ორმოციანი წლებიდან მის სიკვდილამდე გამოიცა მისი თხზულებების მესამე-მერვე ტომები, აგრეთვე რამდენიმე „რჩეული“ თუ ცალკე კრებული. თქვენს მტერს, ის რომ დღეში იყო ყოველი გამოცემის მომზადებისას. ისევ სიები, უსასრულო, აურაცხელი სია – ამჯერად უკვე ლექსების და პოემებისა... ხელნაწერთა გაუთავებელი სწორება, მრავალგზის ხელახლა გადაწერა, მანქანაზე გადაბეჭდილთა კითხვა და, ბოლოს, წიგნად დალაგება. მანქანაზე გადაბეჭდილი ნაწარმოებები წიგ-

ნად პირდაპირ ზომ ვერ დალაგდება, ჯერ სია უნდა შეადგინო, სათაურების სია – რა რას უნდა მოსდევდეს. და, აი, კვლავ წერა, კვლავ სიები... მერე ისევ კითხვა, ისევ სწორება...

არ დაგვაიწყდეს: საქმე შეეხებოდა ათასობით ლექსის გაწყობას. იყო საშიშროება, რომ ერთიდაიგივე ნაწარმოები სხვადასხვა ტომში თუ ერთსადაიმავე კრებულში ორჯერ დაიბეჭდებოდა (არაერთხელ მომხდარა მაინც); იყო საშიშროება, რომ სათაურები აირეოდა (ესეც მომხდარა), თარიღები შეიშლებოდა (ესეც), სიტყვები, სტრიქონები, მთელი ლექსები დაიკარგებოდა (ესეც), ავტორისეული მართლწერა დაირღვეოდა... აქ ნაპოლეონის მეხსიერებისა და ორგანიზატორული უნარის მქონე კაცი დაკარგავდა თავგზას, არამცთუ მისნაირად დაბნეული და მოუძნო-ბელი.

ერთი სასოწარკვეთილი ჩანაწერი:

„ღმერთო! როდის ველირსები ყოველივეს მომზადებულს და დალაგებულს!!! როგორი არეულობაა გარშემო“ (30. IX. 1957).

ამიტომაცაა ეს მაშინდელი ტომები, რჩეულები და კრებულები ძნელად საკითხავი. ქრონოლოგიური თუ თემატიკური პრინციპები, ესთეტიკური კრიტერიუმები ისეა აღრეული, თავსა და ბოლოს ვერაფერს გაუგებთ. ჯერ გულდასმით უნდა შეისწავლოთ ესა თუ ის გამოცემა, თქვენთვის გაირკვიოთ კარგად – რა არის მასში ჭეშმარიტად გალაკტიონისეული და რა – შემთხვევითი, შემდეგ შეიძლება მხოლოდ ამ ჭეშმარიტის კითხვას შეუდგეთ. ეს კი სპეციალისტი ფილოლოგის სამუშაოა და არა რიგითი მკითხველისა. სწორედ ეს არის უპირველესი მიზეზი იმისა, რომ გალაკტიონ ტაბიძის პოეზიას, ორმოციანი წლებიდან მოყოლებულს, ერთობ, ერთობ ცუდად იცნობენ დღემდე და ამ ხანაში შექმნილი არაერთი ბრწყინვალე ნაწარმოები უღმერთოდ არის მიკარგული, შეუმჩნეველი, სამზეოზე გამოუტანელი.

მაგრამ წიგნის დასაბეჭდად მომზადება დავიდარაბის დასაწყისი იყო მხოლოდ.

ჯერ გამომცემლობასთან ჰქონდა საქმე. სხვას უიმისოს შესა-

ბლოა ესოდენ ტრაგიკულად არ განეცადა აქ დახვედრილი წვრილ-
მანი დაბრკოლებები (მით უმეტეს, გამომცემლობები, იშვიათი
გამონაკლისის გარდა, ხალისით ხვდებოდნენ მისი წიგნის გამო-
ცემის იდეას და, რაც მთავარია, ზოგჯერ თვითონაც აგდებდა
გამომცემლობებს საკმაოდ ძნელ დღეში – ჭირვეულობით, მოუთ-
მენლობით თუ იმგვარი ფანტასტიკური წინადადებების წაყენებით,
როგორიც იყო, ვთქვათ, დაბეჭდვა თორმეტტომეულისა სათაურით
„გალაკტიონი და რევოლუცია“). მაგრამ იგი ავადმყოფურად
განიცდიდა ყოველ ნამდვილსა თუ მოჩვენებითს დაბრკოლებას.

ერთი ჩანაწერი კიდევ. საქმე იმას შეეხება, რომ გამომცემ-
ლობის მიერ შემოთავაზებული ფორმატი მისი წიგნისა შემდეგ
ალარ მოუვიდა თვალში:

„მე მითხრეს 5X8. მე არ ვიცოდი. მე მეგონა, ეს იგივე
ფორმატი იყო, როგორიცაა ჩვეულებრივად აკადემიის გამოცემა.
შემდეგ გავიგე, რომ ეს ყოფილა პატარა კალენდრის ფორმატი.
ენლა რა კენათ?“

როგორ ფიქრობთ, რამდენ სატკივარს ფარავს ეს ბოლო
ამოძახილი უმწეო კაცისა?

როგორც იქნა, დასრულდა დაუსრულებელი დავა გამომცემ-
ლობაში და წიგნი სტამბას ეგზავნება ასაწყობად და დასაბეჭ-
დად. ზოლო სტამბას თავისი წესები და კანონები აქვს – ზოგი
დაწერილი, ზოგიც დაუწერელი, აქვს თავისი რიტმი, განუმეორე-
ბელი, გარეშე ადამიანისთვის მეტწილად ძნელად გასაგები რიტ-
მი. ასოთამწყობი, დამკაბადონებელი, სტამბის კორექტორი, მბეჭ-
დავი, მკინძავი, შემფუთველი – ყველანი სულდგმულობენ ამ წესე-
ბით, ამ რიტმებით, რომელთა საიდუმლო მათ-მათი საამქროს
უფროსმა და სტამბის ადმინისტრაციამ იცის მხოლოდ. ამ საქმე-
ში გარეშე პირის ჩართვას და საკუთარი რიტმის მათთვის თავს
მოხვევის ცდას არევ-დარევის, შეფერხების მეტი არაფერი მო-
ჰყვება სახიერო (ცხადია, იგულისხმება ისეთი ვითარება, როდე-
საც სტამბა თავისთავად გამართულად მუშაობს. უქნარებისა თუ
ცუდლუტების ხელში ჩავარდნილი სტამბა ცალკე საუბრის თემაა).

და, აი, ამ თავისებურ სამყაროში ხედება კაცი, რომელსაც აღარ აქვს ამდენ ნიუანსებში გარკვევის თავი, ნერვებდაწყვეტილი, აჩქარებული კაცი, რომლის ერთადერთი მიზანია, რაც გაეწყობა სწრაფად მიიტანოს მკითხველამდე თავისი ნაფიქრი და ნატანჯი აზრები, განცდები, განწყობილებები. კი, ბატონო, გალაკტიონ ტაბიძეა ეს კაცი, ლინოტიპისტიტ დაწყებული და საამქროს უფროსით თუ ღირექტორით დამთავრებული ყველანი უზომო პატივს სცემენ, მისი თაყვანისმცემლები არიან (სხვას ყველაფერს თავი რომ დაეანებოთ, სწორედ ამ კაცის კალამს ეკუთვნის „ფიქრები როტაციონის გრგვინვაში“), მაგრამ მისი ყველა ჭირვეულობის მოთმენა ძნელია ერთობ! არადა ამ კაცს იქით ეჩვენება – ყველანი მე მატყუებენ, ჯიბრში მიღგანანო. და არის გაუთავებელი ტრაგედია. რამდენი დამაბული ჩანაწერია ამის თაობაზე! ერთი მათგანი:

„წიგნი ჩაბარდა 22 ივლისს. 1. როდის გადაეცემა წიგნი ასაწყობად? 2. რამდენი კაცი იმუშავენ? 3. შეიძლება თუ არა მოემატოს ასოთამწყობი? 4. რამდენ ხანს მოუნდება აწყობას? 5. რაა საჭირო, რომ დაჩქარდეს აწყობა? 6. ზედმეტი საათების შესახებ. 7. სად და ვის გადაეცემა წიგნი აწყობის შემდეგ? 8. ლინოტიპზე თუ ხელით? 9. წიგნი მზად უნდა იქნეს სექტემბრის დამლევს. 10. ვინ არიან კორექტორებად? (საამწყობო ცეხში, შიგნით!!!). 11. შეხვედრები ყოველდღე. 12. დილის რვაზე, ცხრაზე... ათზე... ყოველთვისაა... შემდეგ მიდის...“

იმ პიროვნებას, ვისთანაც ყოველდღე აპირებდა შეხვედრას დილის რვიდან ათ საათამდე (ეს უეჭველად საამწყობო საამქროს უფროსი იყო), ამ ჩანაწერის მეცხრე პუნქტი რომ ენახა, გაიღიმებდა მხოლოდ. რადგან 22 ივლისს ჯერაც ასაწყობად გადაუცემელი წიგნის სექტემბრის დამლევითვის გამოსვლას საქმეში ჩახედული კაცი არასგზით არ ივარაუდებდა. ამ საკითხში სტამბისა და ავტორის შეხედულებები უნუგეშოდ შორიშორს იყო ერთმანეთისგან.

წიგნის გამოცემის თანმხლები დავიდარაბით სასოწარკვეთილებამდე მისული ერთ ღლეს დაჯდა და დაიწყო დრამის წერა.

არქივში ნახავთ ამ ღრამის გეგმას: „მოქმედება პირველი – რექტორი და გამომცემლობის დირექტორი. მოქმედება მეორე – სტამბა..“ რაღა თქმა უნდა, ბევრი არაფერი დაუწერია, ამ ღრამასაც ისევე მალე მიაჩნებოდა თავი, როგორც იულიუს კეისრისადმი მიძღვნილ რომანს (შედგენილია ვრცელი გეგმა-კონსპექტი), როგორც მრავალ ათეულ პროზაულ ნაწარმოებს. ღრამის გაგრძელების ნაცვლად აღნუსხა: „მივიტანე იერიში სახელგამზე: დღეს საღამოთი გამოირკვევა, იქნება თუ არა გადარიცხვა, ურომლისოდაც...“ (აღარ ამთავრებს).

ეს უკანასკნელი ჩანაწერი (განსაკუთრებით გაწყვეტილი ფრაზა – „ურომლისოდაც“) ერთხელ კიდევ გვახსენებს მის მუდმივ სატკივარს – გამოუვალ ეკონომიურ მდგომარეობას, ხშირად მისივე მიზეზით წარმოქმნილს (ფულის ყადრი არასოდეს სცოდნია და, თუკი რამეს იშოვნინდა, ჭეშმარიტად ბავშვური წინდაუხედაობით ფლანგავდა უმაღლეს); უკვე ითქვა: ეკონომიური კეთილდღეობისკენ მისწრაფება საეკონომიურ უცხო იყო მისთვის; მაგრამ კაცს პურის ფულიც რომ აღარ მოგეძევა და ამის გამო მუშაობას ვეღარ ახერხებ, ამ მდგომარეობიდან თავის დახსნის ნატვრას ეკონომიური კეთილდღეობისკენ მისწრაფება როდი ეთქმის. ეს თუ არ გავითვალისწინეთ, შესაძლოა უკუღმართად ავხსნათ ერთი მისი დღიური:

„23. VI. 48.

12 საათზე დღით – ჩამეძინა (ალბათ იმიტომ, რომ ადრე ავდექი, ვმუშაობდი, დავიღალე).

მესიზმრა დედაჩემი. ჩემთან ერთად იჯდა მატარებელში, გაფაციცებით ეძებდა რაღაცას.

– შენთვის მინდოდა.

– რა, დედა?

– ფული, სადღაც გამეზნა, ან შეიძლება მომპარა ვინმემ.

– აი, იქ, საწოლზე არა დევს განა საფულე? ეს ხომ არ არის?

– ოო, სწორედ ესაა.

და მან სამჯერ გაიმეორა ჩემთვის უცნობი სიტყვა:

— შარმანდინა.

— შარმანდინა.

— შარმანდინა.

და... გამომეღვიბა. პირველის ნახევარი იყო“.

სიცოცხლის ბოლო ათ წელიწადს ეკონომიურად აღარ უჭირდა, ჰონორარით მიღებული შემოსავალი უკვე ღიდად აჭარბებდა მისი მფლანგველობის უნარს. წყნეთში აგარაკი აიშენა, სოხუმში ადგილობრივმა თავკაცებმა დაუდგეს სახლი, მანქანაც შეიძინა. როგორც მოსალოდნელი იყო, დოვლათის დაგროვებას ბედნიერება არ მოუტანია მისთვის. პირუკუ — ახალ-ახალი საზრუნავები გაუჩინა და უფრო აუწეწა სული.

„1 ივლისი, 1949.

ვაშენებ გარაჟს! ეს პირველი წამოწყებაა ჩემი — პრაქტიკული ხაზით. დავიწყეთ და ვნახოთ!“

„7 მაისი, 1950.

გადაიდგა ნაბიჯები წყნეთის სახლის შიდა კედლების შესაღესავად. 1. ავითანეთ საჭირო ტკეჩი. 2. შევიძინეთ ლურსმანი. 3. შევეუთანხმდით ღურგალს, რომელიც იმუშავებს ხეალ.

9 მაისი.

შოფერმა და პრორაბმა (არტომ და ბიჭიკომ) ჩემდა დაუკითხავად გააქანეს ჩემი ავტომობილი სადღაც. ექვსს უკლდა 20 წუთი... რას ნიშნავს ეს? არაფრად ჩავდებას! სხვას არაფერს“.

რამდენიმე წლის შემდეგ:

„ტყემ ღრმად ამოიოხრა... ტყემ უეცრად იგრძნო, რომ უძოს გზიდანაც, ბეთანიიდანაც, ყოველი მხრიდან მოდიოდა გასასერიწებლად ამოსული ხალხი. ტყემ მხოლოდ ეხლა გაიხსენა, რომ დღეს კვირა დღე იყო. ტყეს უხაროდა, ო, ძლიერ უხაროდა, რომ არავითარი რამ გადაუდებელი საქმე არ ავალებდა მას დაძრულიყო ადგილიდან, გაჰყოლოდა ამ ახალთახალ მოასფალტებულ გზას ტფილისისკენ, ტფილისიდან კიდევ უფრო შორს, ზღვისაკენ, ზღვიდანაც... მაგრამ არა. ის ადგილიდან არ დაიძვრის, ის თავისთავს

მაღლა აყენებს, ამ განზრახვაზე უფრო მაღლა. მას უხარია, არავითარი გადაუღებელი საქმე არ ავალებდა მას დაძრულიყო ადგილიდან“.

პრაქტიკულ საქმეთა მოგვარებასთან დაკავშირებული ეს გაწამაწია ერთობ, ერთობ იშვიათად შეერწყმოდა სიხარულს:

„აივანი იფინებოდა ცემენტით. მუშაობდა ამ საქმეზე სამი ხელოსანი... მალე ცემენტი გაშრა.

დღეს დილით კი ჩვენი აივანი დაფარული იყო აკაციის ახალთახალი ყვავილებით სწორედ ჩვენი ხიდან, ჩვენი ძვირფასი ეკლის ხიდან. ცვიოდა ახალთ ახალი ყვავილები.

ერთბამად ორი სიხარული: ახალი აივანი და ახლად გაშლილი ეკლის ხე!!!

17 მაისი, 1952 წელი, შუა ჩვენი აივნის ისტორიაში ახალი ცხოვრების დაწყების დღედ!!!“

ორმოციანსა და ორმოცდაათიან წლებში აქ მოტანილებზე უფრო ვრცელი დღიურები და ჩანაწერები აღარ გვხვდება – მეტისთვის ვეღარც იცლის. ომისშემდგომ თბილისში ცხოვრების რიტმი თანდათანობით აჩქარდა და მისნი მკვიდრნიც ნება-უნებურად უნდა აპყოლოდნენ ამ რიტმს. დღითიდღე, თვალსა და ხელს შუა ჰქრებოდა ჩვეული, უშფოთველი ცხოვრების წესი, უფრო და უფრო გაიშვიათდნენ ქუჩებში, პროსპექტებზე, პარკებში დინჯად მავალი, აუჩქარებლად მობაასე მწერლები, ხელოვანნი, მოქალაქენი, ურთიერთობათა სფეროები დავიწროვდა, შემცირდა, ღონისძიებები გახშირდა. ყველას სადღაც მიეჩქარებოდა. ყველგან, მათ შორის – მწერალთა კავშირშიც გაჩნდა ახალი, საკმაოდ უჩვეულო ყაიდის ხალხი, რომელმაც საკმაოდ უჩვეულო სულისკვეთება მოიყოლა თან – გალაკტიონ ტაბიძისთვის აბსოლუტურად გაუგებარი:

„რადაც მოძრაობის შექმნას ცდილობენ ჩემს წინააღმდეგ“ (1952).

„სურთ ჩამითრიონ რადაც ორომტრიალში, უსარგებლო ტანციობაში (!), დამღალველში. ამ მხრით გადმომიგდებენ ხოლმე

ანკესს. მეც თითქო განგებ წამოვეგები ზედ... მთავარი ხაზი ჩემი — მე ვიცი — მათთვის უცნობია“ (24. II. 1957).

ოცდაათ წელიწადზე მეტი იყო გასული, რაც ამ „მთავარი ხაზის“ სხვებისთვისაც გარკვევას ლამობდა. თავდაპირველად ნერვიული ჟინიანობით, შემდეგ განზე გამღვარი ასკეტის სიმშაგ-ათ, მერე — სიმაღლეთა მწვდლომელი ბრძენკაცის შემწყნარებელი ღიმილით, ბოლოს, — ცხოვრების რიტმის აჩქარების კვალობაზე, — სულმოსწრაფებული წყვეტებით, ფაციფუცით.

რამდენადაც შიგნით, სიღრმეში ცხადად, ხელშესახებად ჰქონდა გამოკვეთილი თავისუფლებისა და ჰარმონიის ნეტარი სამყარო, იმდენად დაულაგებელი და აფორიაქებული ჩანდა ყოველდღიური ცხოვრების ორომტრიალში. ამასაც სხვებსავით სადღაც მიეჩქარებოდა ხოლმე, სადღაც აგვიანდებოდა; წუთით გაუჩერდებოდა ახლობელსა თუ ნაცნობს („დამიკო, საკვირველია სწორედ, დამიკო!“). მერე ისევ საითკენღაც მიჰქროდა, ნერვიულობდა, წრიალებდა. თუ წყნეთში არ იყო ან ზღვის პირას, თბილისში უფრო და უფრო იშვიათად ახერხებდა თავის გათავისწინებას და ტიტანური ძალისხმევის ფასად დამკვიდრებულ შინაგან წონასწორობაში მოვანებას. ზოლო უამისოდ ფსიქიკის ზედაპირული შრეების ეკრანზე ყოველდღიურობის წამიერი, უფერული შთაბეჭდილებები ან წარსულის ნაწყვეტ-ნაწყვეტი სურათები თუ გაკრთებოდა.

„1958, 26 მაისი. ალექსანდროვის ბაღში.

აი, აქ რომ ხეა, სწორედ მის ქვეშ შევხვდით ერთმანეთს მე და ბაჩანა. ის ძალზე მოხუცი, მე ძალზე ახალგაზრდა. უბრალოდ გავიგეთ ერთმანეთი და ესაუბრობდით ძალიან გულწრფელად, მასხოვს, ვაჟა-ფშაველაზე. მე ვუთხარი მას, რომ მისი ლექსი „კესანე“ შედეგურია, რომ მისი „მუხავ, მიყვარხარ, ტიელოც“ შედეგურია. ეს იყო მასთან პირველი და უკანასკნელი შეხვედრა, რომელიც არასდროს არ დამავიწყდება. მე ბავშვობიდანვე მიყვარდა ბაჩანა. და როდესაც მას შევხვდი, კიდევ უფრო შემიყვარდა. უბრალოებისათვის, რა თქმა უნდა“.

"Вспомнить бы хоть одного человека, хоть одну старшую

женщину или мужчину, который хоть раз в жизни погладил бы мне по голове, хоть в детстве, хоть в юности. Нет, не припомню никак. Ведь был же и я когда то ребенком и телом, и душой, и нет же в мире ребенка окромя совсем уличных, не знавших семейную жизнь никогда...

Да, вспомнить бы хоть одного человека, припомнить бы... да никак не могу.

Никак не припомню.

Ужас!

1958 г.

2 января.

Ночь.

ნოდარი ავადაა“!

ამნაირ აწეწილ ყოფას სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში დაერთო კვლავ მეტი ჟინით მიტანება ალკოჰოლისადმი, რამაც უფრო გაუმძაფრა ისედაც მოშლილი ნერვული სისტემის ავად-მყოფური აღგზნება... ამას თვითონაც გრძნობდა.

ლენოს არ ვსვამდი, ისევ დავინყე,
მე სანყაული ჩემი ავინყე.
რაც ჩვენ დავშორდით, ტურფავ, ერთმანეთს,
მნარე დამჩემდა სიგულმავინყე.
მე შენი თმები გულთან ჩავინყე,
სახეს მასხარას გრიმი წავიცხე,
სცენაზე ხალხის მომესმა სტვენა,
როცა სიმები ჩანგის ავინყე.

ამავე წლებში კვლავ მიეძალა ბნელი ეჭვები, კვლავ დარია

1. ალბათ იგულისხმება ძმისწული – აბესალომის ვაჟი. რუსულ ტექსტ-ში მართლწერა უცვლელადაა დაცული. შესაძლოა პირველი აბზაცი რომელიმე ნაწარმოებიდან იყოს ამოღებული, უამისოდ „ОКРОМЯ“ ცოტათი მოულოდნელია. მე ამგვარი ტექსტი ვერ გავიხსენე, იქნებ მკითხველს ეცნოს?

ხელი დევნის, მტრობის მანია: „მე, ყველასაგან მიტოვებული, გარშემორტყმული ურიცხვი მტრებით“; „ჩემს გაჭირვებას დღეს ხედავს ყველა, არსაიდან კი არ არის შველა! მტერი მახვილით ხელში მადგას თავს, შეუბრალებლად იღიმება, მკლავს!“...

ველარც ძველებურად მუშაობდა – წელიწადში ოცამდე ლექსი მისნაირი ხელხეავიანი პოეტისთვის ერთობ ცოტაა. 1958 წელს ათიც ველარ დაწერა. ამასთან, მისმა ლექსებმა ჩვეული ელვარება დაკარგეს. უკანასკნელი სამი-ოთხი წლის ქმნილებათაგან სულ თხუთმეტამდე ჩინებული ნაწარმოები ჩამოითვლება (თუმცა მათ შორისაა „ჩვენი ივნის ტყიდან ისმის“, „ეს იყო წინათ, დიდი ხნის წინათ“ და ერთი-ორი სხეაც). ხელახლა იჩინა თავი ყოფნის სიზმარეულობის განცდამ, რაც მსოფლმხედველობრივად კარგახნის დაძლეული ჰქონდა:

სინამდვილეს არ ვემდური,
არ ყოფილა თითქმის,
არყოფილზე საყვედური
არასდროს არ ითქმის.

მაინც ვერ შორდებოდა ამ სინამდვილის ორომტრიალს, მოსვენებას ნატრობდა, მაინც ინერციას მინებებული ბედითად წრიალებდა ცხადის ნაპირზე¹. თუმცა ნერვებმა მრავალგზის უმტყუნეს. ბოლოს კომმარული ჩვენებანიც არიალდნენ ფსიქიკის გამრუმებულ ეკრანზე.

„როდესაც ხელთ ვიღებ დავით კლდიაშვილის წიგნს, არ შეიძლება არ გავიფიქრო: აი, კლდიაშვილი, განუმეორებლად მეტყველი, თავისებური კოლორიტით მწერალი... რომ დავით კლდიაშვილი არაა, დაუხატველი დარჩებოდა მსოფლიო ლიტერატურაში სოლომონ მორბელამე, ვერც ერთი მწერალი ვერ მოისაზრებდა გამოესახა ბეკინა და ერთადერთი მთელ შავზღვისპირეთზე დარისპანი... რომ დავით კლდიაშვილი არაა, დაუხატველი დარჩებოდა

1. „ცხადის ნაპირზე“ თამაზ ჩხენკელის მიერ ნახმარი გამოთქმაა.

კაროუნა, მშვენიერზე მშვენიერი კაროუნა...

ამ დროს დამირეკა ვილაცამ ტელეფონით და მეძახის:

— Галактион Алмасханович!

დააკაკუნა ვილაცამ კარებზე და იძახის: „ტელეგრამა“.

გააღო ვილაცამ კარები და პირდაპირ ოთახში შემოვარდა.

ფანჯარაც ამ დროს თავისით გაიღო, კედელს დაეჯახა და ახლად ჩასმულმა მინებმა წკრიალი მოიღო.

ოთახში შემოვარდა ქუჩის ხმაურობა. ავტომობილების ხათქანი და ტროლეიბუსების, ტრამვაების. რადიო პირდაპირ აყრუებს არემილამოს.

— რა გნებავთ? ვინ ხართ? — ვეკითხები ოთახში შემოჭრილ უცნობს, ჯერ ისევ კარებში მდგარს, მედიდურს, სახეზე აუწერელი მუქარით.

— თ... თ... ქვეიენ... — ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ამბობს ის და მოიწევს“.

* * *

გასრულდა მისი ამბავი...

ეს წიგნიც უნდა დასრულდეს. ეს წიგნი უნდა დასრულდეს და არა საუბარი გალაკტიონ ტაბიძის პიროვნების, პოეზიის ირ-გვლივ. მაგრამ თუკი ყველაფერს აქვს დასასრული? გალაკტიონ ტაბიძე სხვაგვარად იტყოდა:

გზები გაუვალი
და გზები გავლილი —
გულისტკივილით მაქვს
ყველა შესწავლილი.
ადის მწვერვალზე თუ
ჭაობში ეფლობა —
ერთი ნიშანი აქვს:
დაუსრულებლობა.

1971